భారతి

[సచిత్ర మాసపత్రిక]

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

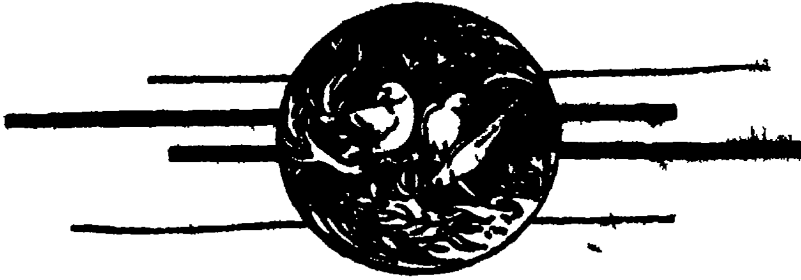

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము

మదరాసు

సంపుటము 39 ఫిబ్రవరి, 1962 సంచిక 2

విడిప్రతి వెల [illegible]

విషయానుక్రమణిక

ఫిబ్రవరి - 1952

ఆంధ్రదేశ మంతట ప్రదర్శింప బడుచున్న

వాహినీ వారి

మల్లీశ్వరి

సంగీత శిల్ప నాట్య కల్పనలో
సంస్కృతికి సహజత్వానికి జాతీయతకు
సమంజసతను సాధించుటలో
ఒక ప్రత్యేకతను నిరూపించు
నిరుపమాన చిత్రము

నేడు చూడండి

ఖర మాఘము | భారతి | సంపుటము 29 సంచిక 2

అవనీంద్రస్మృతి

★

శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి

కునికిన దాస్యజీవన విఘూర్ణిత జాతికళా ప్రదీపికన్
దన యఖిలోక భావపరిణాహసముజ్జ్వల కాంతిధారచే
పునరుపలబ్ధ భవ్య సుషమాభ్యుదయమ్ముగఁజేసి వెల్గులన్
నినిచిన దివ్యశిల్పి యవనీంద్రుడు నేడు జగాన లేడకో!

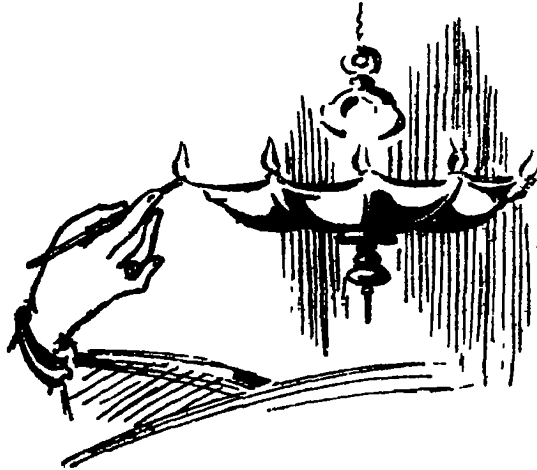
ఒక పదిమంది భావుక మహాదయశాలురలో నెడందలన్
జిలిబిలియున్కి భారత విశిష్టనవీనకళా మహస్సు చం
దక మృదుసారభావకలిత భావనగా మొనయించె; వారునున్
బ్రకటిత విశ్వమోహన కళాప్రతిభావిజయ ప్రభాసితుల్!

ఉత్తమ శిల్పలక్ష్యములు, నూర్జిత సర్వ కళారహస్యముల్
గుత్తగొనంగ, నాతని యొకొక్క వినూత్న కళాప్రయత్నమున్
గ్రొత్తగ నంతరించె దఱుకొత్త, కళాఢ్యుల వారి పోకలన్;
[illegible] భక్తికలు బుద్ధిని బో యవనీంద్రు తూలికన్!

చిక్కని భావనాపటిమ, చేవలుదేఱు కళాప్రభుత్వ స
మ్యక్కమనీయ విన్యసనమాధురి, మూర్తికరేఖ తెల్లమై
చొక్కపు చిత్రజాలముల చోద్యముగా మెరుగొందు, నైనను౯
నిక్కపుటింద్రజాలమిదొ నిండిన దాజిలుగొందు కుంచియన్!

మొగలుల చిత్రలేఖన విమోహనచాతురి, సూక్ష్మరేఖల౯
సొగసగు రాజపుత్ర సరసోజ్వల రాగ కళానుభావమున్
జగదభిరామహేతువు నజాంత కళామహనీయ భావమున్
బగటుకొనంగ నందముల మర్త్యులకున్ దయసేయ బోయెనో!

మనకిక దూరమయ్యె ననమాన కళా మహనీయ కేళికుం
డని మదిలో నదోయొక మహాంధ్యము గ్రమ్మెడు, నైననంతలో
నన యవనీంద్ర చంద్రముననంత సుధామధుదీప్తి దోచి, యా
యన చలువల్ దొలంకు తరళాశిషమున్ మది నూహసేసెదన్

భౌతికశాస్త్రము-తత్త్వజ్ఞానము

శ్రీ విస్సా అప్పారావు

బాహ్యప్రపంచముయొక్క స్వరూపస్వభావములను తెలిసికొనుటకై శాస్త్రజ్ఞానము తోడ్పడుచుండును. నిత్యజీవితమునకు సంబంధించిన విషయముల గురించియేకాకుండా, అనాదినుండి జిజ్ఞాసువులకు గల మానసికములగు గొప్ప సమస్యలగురించికూడా, శాస్త్రజ్ఞానము తోడ్పడుచుండును. జీవితపరమార్థమేమి, ఈవిశాల ప్రపంచమందు మనకుగల స్థానమెట్టిది, మృత్యువును జయించి శాశ్వతత్వమును పొందగలమా, కడపటి సత్యమననేమి, అను ప్రశ్నలకు సమాధానములకై శాస్త్రవిచారమును చేయుచుందుము

శాస్త్రపరిశోధనకై చేయు ప్రయత్నములు హిమాచల పర్వతారోహణ ప్రయత్నములవంటివి. పైకిపోయినకొలది వాతావరణము నిర్మలమై, దృష్టివిశాలమగుచుండును. ఒక్కొక్క శిఖరము పైకెక్కుదుము, దానిపైనుండి పూర్వపు సంకుచితాభిప్రాయములను విశాలముజేసికొనుచు, విజ్ఞానవికాసమును, ఉత్సాహశక్తిని, క్రమముగా పెంపొందించుకొనుచు పైపైశిఖరముల కెగబ్రాక ప్రయత్నించుచుందుము. ఇది అంతులేని ప్రయత్నము. తీరని అన్వేషణ— సత్యాన్వేషణ

గడచిన 25-30 ఏండ్లలో నక్రమాభివృద్ధిపొందుచున్న నవీన భౌతికశాస్త్ర (Modern Physics) పరిశోధనాఫలితము లీతీరని యన్వేషణలో ఎంతవరకు పరిశోధించుచున్నదో తెలిసికొందాము

1. సాంప్రదాయక భౌతికశాస్త్రము

(Classical physics)

న్యూటన్ శాస్త్రజ్ఞుడు గతిశాస్త్రము(*Dynamics*) న కాధారములగు (*Laws*) ను ప్రతిపాదించినాడు. గతిశాస్త్రముతో, సూర్యకుటుంబమందలి గ్రహగతులను, గ్రహణాదులను లెక్కింపగలుగుచున్నాము. బండ్లు, ఓడలు, విమానములు, మోటారులు మొదలగు సర్వయంత్రములకు గతిశాస్త్రము అమోఘముగా తోడ్పడుచున్నది. గతిశాస్త్రబద్ధమగు బ్రహ్మాండమైనయంత్రమువలె, ఒక నిశ్చితమగు మార్గానుసారముగా, సర్వప్రపంచము సాగిపోవుచున్నదని, అట్టి ప్రపంచమందు మానవసంకల్పమునకు—ప్రపంచమార్గమును సవరించుటలో—తావులేదని, ఆ మహాయంత్రబంధమునుండి విడిపించుకొనగల స్వేచ్ఛ, దానిని ధిక్కరించగల ఆధ్యాత్మిక శక్తి, మానవునికిలేవని, అభిప్రాయములు భౌతికశాస్త్రవేత్తలలో కరడుగట్టిపోయినవి

మరియు, ఇంద్రియగోచరమగు ప్రపంచమునకు భిన్నమైన ప్రపంచములేదని, సర్వజ్ఞానమునకు యింద్రియములే ద్వారములని, అతీంద్రియజ్ఞానమునది యుండుట యసంభవమని, అసత్యమని, (*World is Subjective and not objective*) అను వాదము ప్రబలమైనది. ఇట్టి వాదమును చేయువారిని (*Positivists - realists*) వ్యక్తివాదులనవచ్చును. వీరికి వ్యక్తిజ్ఞానమే ప్రమాణము—వీరిని వాస్తవికులని కూడ అనవచ్చును. వీరికి జగత్తు వ్యక్తిభావనాత్మకము. వ్యక్తులభావనల కితరమై వారు భావించినా భావించకపోయినా సత్యమై, నిత్యమై, స్వతస్సిద్ధమై, జగత్తున్నదను ప్రతివాదమునకు సత్తావాదమని పేరు—(సత్ = ఉన్నది, సత్తు) ఇట్టివాదమునకు చెందినవారిని (*idealists*) సత్తావాదులనవచ్చును. వీరికి వ్యక్తీతర భావనే ప్రమాణము. భౌతికశాస్త్ర పురోగమనమంతయు ఈ వాద, ప్రతివాదముల ఫలమని చెప్పవచ్చును. వీరి సిద్ధాంత పూర్వపక్షముల మూలముగా శాస్త్రము వృద్ధి పొందినది

ప్రయోగములచేత ప్రత్యక్షముగా తెలిసికోలేని విషయమంతా సత్యేతరమనే వాస్తవికుల వాదమునకు ప్రతివాదము లేకపోలేదు. సుమారు 150 ఏండ్లక్రిందట జాన్ డాల్టన్, పరమాణువాదము

(*Atomic hypothesis*) ను, ప్రతిపాదించినాడు పరమాణువులు ప్రత్యక్షముగా తెలిసికొనగలిగినట్టివి కావు, కాని అట్టి అప్రత్యక్ష పరమాణువాదముతో అమూల్యమైన రసాయనిక శాస్త్రవిషయములు గ్రహింపబడినవి పరమాణు భారములు (*Atomic weights*) లెక్కింపబడినవి అవి శాస్త్రమందు నిత్య ముపయోగములో కలవు కావున ఇవి సత్యములు కాక మరేమిటి

2. నవీన భౌతికశాస్త్రము Modern physics

(1) బోర్ సిద్ధాంతం (*Bohr's Atomic Theory*)

పరమాణువులు భేదింపవీలులేని ద్రవ్యకణము లని (*Atoms-ultimate particles*) డాల్టను అభిప్రాయపడినాడు 1900 సంవత్సర ప్రాంతమువరకు అదే సిద్ధాంతమని భౌతిక శాస్త్రవేత్త లభిప్రాయపడినారు కాని పరమాణువులను భేదించవచ్చునని, అందు భాగములున్నవని—కేంద్రకము (*Nucleus*) దాని చుట్టు తిరుగు ఎలక్ట్రానులు (*Planetary electrons*), ఎలక్ట్రానులు తిరిగే కక్ష్యలు (*Orbits*) కలవని, పరమాణువు ఒక చిత్రమైన కట్టడము (*Structure*) వంటిదని, రూథర్ ఫర్డు, బోర్, అను ప్రముఖ శాస్త్రవేత్తలు ప్రతిపాదించిరి ఈ నూతన వివరములతో పరమాణువాదమును పెంచి, క్రొత్త సిద్ధాంతము నొకదానిని బోర్ కల్పించినాడు దాని యాధారమున 1910—25 సంవత్సరముల మధ్యను అనేక భౌతికశాస్త్ర, రసాయనిక శాస్త్ర రహస్యములు వెల్లడైనవి బోర్ కల్పించిన పరమాణు కట్టడములయందలి వివిధ వివరణలు ఊహామాత్రములే ప్రత్యక్షముగా నిరూపింపగలిగినవి కావు ఇంద్రియగోచరములు కావు కాని, అంతమాత్రమున డాల్టన్, రూథర్ ఫర్డు, బోర్—ప్రతిపాదించిన పరమాణువాదము సత్యేతరమని త్రోసివేయ వీలగునా అని ప్రతివాదము బలముగా సాగినది

వినను బోర్ వాదము ఎంతవరకు సమర్థనీయము అను విషయమును పరిశీలింపవలసియున్నది

పరమాణు కట్టడములు ఒక్కొక్క పరమాణువున కొక్కొక్క రీతిని కల్పింపబడిన నమూనాలు—(*Atomic models*) అన్నింటికంటె బరువు తక్కువగల ఉదజని, హీలియము, పరమాణు నమూనాలలో ఒకటి, రెండు, ఎలక్ట్రానులు మాత్రమే ఉండి, అవి ఒకటి, రెండు, కక్ష్యలలో (*Orbits*) తిరుగుచుండును పరమాణువుల బరువు పెరిగినకొలది కక్ష్యలసంఖ్య పెరుగును అందుచేత నమూనా కట్టడముల నిర్మాణము చిత్రవిచిత్రాకారములు కలిగి చిక్కుగా ఉండును

ఉదజని కట్టడమందలి ఎలక్ట్రాను ఒక విధముగా ప్రవర్తించునని యూహించి దానినిబట్టి ఉదజని వర్ణమాల (*Spectrum*) లోని వివిధరంగులయొక్క తరంగపు కొలతలను (*Wave lengths*) బోర్, లెక్కగట్టి చూపెను ఈ లెక్కించిన కొలతలు ప్రత్యక్షముగా ప్రయోగముల మూలమున కనిపెట్టిన కొలతలకు సరిపోయినవి ఇట్లే హీలియము వర్ణమాలకుకూడ ఉపపత్తి (*Explanation*) బోర్ చే కల్పించబడినది కాని పరమాణువులు బరువైనకొలది వాటి వర్ణమాలల కుపపత్తి సంపూర్ణముగా సాధ్యపడలేదు అందుచేత బోర్ విధానములో ఏదో ఒక లోటున్నదని స్పష్టపడినది

మరియు, కేంద్రకము చుట్టు తిరుగు ఎలక్ట్రానుల వేగము (*Velocity*) గాని, కక్ష్యలలో ఎలక్ట్రాను లాక్రమించియున్న స్థానము (*Position*) గాని బోరువిధానము వలన లెక్కించి తెలిసికో వీలు కలుగలేదు హైడ్రోజను వర్ణమాలకుచెందిన ఉపపత్తి గణితముకై ఎక్కడను ఈ ఎలక్ట్రానుల స్థితి, గతి, ఉపయోగించవలసిన అగత్యము కలుగలేదు ఇది చాలా వింత విషయము కక్ష్యలలో ఎలక్ట్రానులు నిజముగానే తిరుగుచూయుండే, వాటి స్థితి, గతి, తెలియకుండుట అవి గణితమందు లేకుండుట వింతగాదా అందుచేత ఎలక్ట్రానులు కక్ష్యలలో తిరుగుచున్నవను ఊహ బూటకమా అను సందేహము ఏర్పడినది. పరమాణుకేంద్రకము చుట్టు ఎలక్ట్రానులు తిరుగుచుండును అను సందేహాస్పదమగు విషయమును ప్రవేశపెట్టుట చేత బోర్ సిద్ధాంతములో లోటు కల్గినదని, అందుచేతనే బరువైన పరమాణువులయొక్క వర్ణమాలలకు సరియైన ఉపపత్తి దొరకలేదని వ్యక్తివాదులు (*Positivists*) ఆక్షేపించిరి వీరిలో ప్రముఖుడు హైజన్‌బర్గ అను జర్మను శాస్త్రజ్ఞుడు.

II. (2) హైజన్‌బర్గు క్వాంటమ్ మెకానిక్సు

Heisenberg's Quantum Mechanics

ఊహాకల్పితమగు పరమాణు నమూనాలను విసర్జించి, ప్రయోగములచేత ప్రత్యక్షముగా తెలిసికో గలిగిన సామగ్రితో, ఒక సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించినచో అన్ని పరమాణు వర్ణమాలలకు పూర్ణమగు ఉపపత్తి పుట్టునని హైజన్‌బర్గు అభిప్రాయపడినాడు వర్ణమాలలోని రంగులయొక్క తరంగపు కొలతలు (*Wave - lengths*) రంగులయొక్క ధాతు తీవ్రతలు (*intensity of Colours*) ప్రయోగములచే తెలిసికోగల ప్రత్యక్ష విషయములు గనుక, వీటి నుపయోగించి క్వాంటమ్ మెకానిక్సు అను నూతన సిద్ధాంతమును 1926 లో, కల్పించినాడు మేట్రిక్సు మెకానిక్సు (*Matrix mechanics*) అను నూతన గణిత విధానమును ఈ సిద్ధాంతమం దుపయోగించినాడు పరమాణువుల వర్ణమాలలకు సమగ్రము ఉపపత్తిని ఏర్పరిచి చూపినాడు ఇంకను నూతన విషయములను, గణితముచే, నిరూపించినాడు అవి ప్రయోగములచే ప్రత్యక్షము చేయబడినవి బోర్ సిద్ధాంతము కంటె హైజన్‌బర్గు సిద్ధాంతము సర్వాత్మనా మేలైనదని, స్పష్టమైనది దీనినిబట్టి సత్తావాదము కంటె వ్యక్తివాదమే బలీయమని చెప్పవలసివచ్చినది

అనిశ్చయత్వ సూత్రము

(Principle of Uncertainty)

హైజన్‌బర్గు సిద్ధాంతాంతర్భూతమై, మూలాధార మనదగు అనిశ్చయత్వ సూత్రమునుగురించి కొంత తెలిసికొనవలసియున్నది

వ్యవహారములో, నిత్య జీవితములో, అనేకముగా బండ్లు, యంత్రములు మొదలగువాని చలనమును గతిశాస్త్రముతో సాధించుచున్నాము ఈ యంత్రముల బరువు ఎన్నో టనులు, మణుగులు ఉండును అట్టి వానికి గతిశాస్త్ర మెట్లుపయోగపడుచున్నదో ఒక చిన్న ఉదాహరణము వలన తెలిసికొనవచ్చును. నేలమట్టము నుండి సెకనుకు 100 అడుగుల వేగముతో పైకి నిటారుగా ఒక రాతిని విసిరినచో $3\frac{1}{8}$ సెకనుల తరువాత అది 156 అడుగుల ఎత్తున కెగిరి ఆగునని, అక్కడనుండి తిరిగి $3\frac{1}{8}$ సెకనులలో నేల మీదను, సెకనుకు 100 అడుగుల వేగముతో, పడునని, లెక్క గతిశాస్త్రముచేత కట్టుచున్నాము అనగా ఒక కాలమందు గల స్థితి—(*position*)—నేల మట్టము, గతి (*velocity*) సెకనుకు 100 అడుగులు, తెలిసినచో మరియొక కాలమందు—$3\frac{1}{8}$ సెకనుల తరువాత, దానియొక్క స్థితి—156 అడుగుల ఎత్తు, గతి—శూన్యము (ఏమంటే అంతవరకే వెళ్లి ఆగిపోయినది కనుక) లెక్కించ గలుగుచున్నాము ఈ విధానాను సారమే గతి శాస్త్రము నుపయోగించుచున్నాము ఇట్లే, పరమాణువులలో గల ఎలక్ట్రానుల యొక్క చలనమును గతి శాస్త్రముతో సాధించవచ్చునని బోర్ భావించినాడు లెక్కలు కట్టినాడు బోర్ విధానము సంపూర్ణఫలితముల నీయలేదు ఇది ఎందుచేత, అని విచారణలు జరిగినవి దాని ఫలితముగా 1927 లో సూక్ష్మద్రవ్య ఖండములకు పరమాణువుల యందు న్యూటను గతిశాస్త్రము సరిగా వర్తించ నేరదు అని హైజన్‌బర్గు తన సిద్ధాంతరీత్యా లెక్కించి చూపించినాడు మరియు పరమాణువులయొక్క స్థితి గతి, రెండూ కూడా ఏకకాలమందు నిశ్చితముగా తెలిసికొనుటకు వీలు లేదని, ఈ రెంటిలో ఒకదానిని నిశితముగా కొలిచినచో, ఈ కొలుచుట అను క్రియ వలన పరమాణువు గతి మారునని, కదలిపోవునని, అందుచేత రెండవదాని కొలత నిశితముగా ఉండదని స్పష్టపరచినాడు రెండవ కొలతలో సంభవించు తేడాను—అనగా అనిశ్చయత్వమును, నిరూపించినాడు ఈ నిరూపణకు అనిశ్చయత్వసూత్రమని (*Principle of Uncertainty or Principle of Indeterminacy*) పేరు ఈ అనిశ్చయత్వముయొక్క పరిమాణము అతి సూక్ష్మమైనది పరమాణువులయొక్క ద్రవ్యపరిమాణములతో పోల్చతగినంత తక్కువైనది అందుచేత, పరమాణువుల గణితమందు దీనికి విలువ ఏర్పడుచున్నది వ్యవహారమందు తటస్థించు పెద్ద ద్రవ్యఖండములయందీ అనిశ్చయత్వ పరిమాణమునకు విలువ లేదు అందుచేత స్థూలప్రపంచమందు (*macrocosm*) నిశితముగా ఉపయోగపడే గతి శాస్త్రము సూక్ష్మప్రపంచమందు, (*microcosm*) నిశితముగా ఉపయోగపడదు.

ఐతే ఎలక్ట్రాను బరువెంత, దాని విద్యుదావేశము (*Electric charge*) ఇంత, అని చెప్పుచున్నామే, అవి ఎలా లెక్కించినారు, గణిత శాస్త్రముచేతనే గదా, అది కూడ అనిశ్చితములేనా, యని సందేహము కలుగవచ్చును ఎలక్ట్రాను బరువు ఇంత అను కొలత ఒక్కొక్క పరమాణువుమీద ప్రయోగములుచేసి గ్రహించినది కాదు అసంఖ్యాకములగు పరమాణు సమూహముతో ప్రయోగములను చేసి నిశ్చయించినది ఈ నిశ్చయము నిశితమైనదే ఎప్పుడైనను, ఎవరైనను ఈ ప్రయోగములను తిరిగి చేసిచూచినచో వాటి ఫలితముగా ఈ కొలత ఏర్పడ గలదు ఇది దామాషాయీగా కట్టిన పరిమాణము (*Statistical average value*) మన దేశమందు జీవితప్రమాణము 27 సంవత్సరములని చెప్పుచున్నాము ఇది కోట్లాది ప్రజలలో ప్రతివారి ఆయుర్దాయమని చెప్పవచ్చునా — చెప్పరాదు వారందరి ఆయుఃప్రమాణముల యొక్క దామాషాయే, ఈ 27 ఇట్లే ఎలక్ట్రానుయొక్క బరువెంత విద్యుదావేశమెంత అనుపరిమాణములను గ్రహించవలసి యున్నది ఒక్కొక్క పరమాణువుతో లెక్కించే కొలతలనిశ్చితములు అసంఖ్యాకములగు పరమాణు గుంపుతో లెక్కించే కొలతలు సునిశ్చితములు — అను విషయము పర్యవసానము ప్రతి పరమాణువుయొక్క నిజస్థితి ఈ దామాషా యీ కొలతలవలన తెలియదు పరమాణువుల నిజస్థితి తెలుసుకునే మార్గము ఇంకను లభ్యము కాలేదు ఒక విధముచే ఆలోచించగా ఈ దామాషా యీ లెక్కలు మిథ్యలని చెప్పవలసియున్నది సత్యమును యింకొక రీతిని తెలుసుకొనుటకు వీలులేక, దామాషాయీ లెక్కలనే వాడుచున్నాము స్థూల ప్రపంచమంతయు పరమాణుగుంపులమయము గనుక ఈ దామాషా ఈ లెక్కలు స్థూల ప్రపంచమందు సరిపోవుచున్నవి మన జ్ఞానమంతయును దామాషాయీ జ్ఞానమే — బహుశః, ప్రాయశః (*Probable*) అని చెప్పేదే గాని ఇదమిద్ధము (*True*) అని చెప్ప వీలు లేనిది

11 (8) ష్రాడింగరు వేవ్ మెకానిక్స (*Shrodinger's Wave Mechanics*)

బోర్ కల్పించిన పరమాణు నమూనా (*Atomic Model*) తో, సంబంధము లేకుండా అట్టి నమూనాను పూర్తిగా విసర్జించి, ప్రత్యక్ష సాంకేతములను మాత్ర ముపయోగించి పరమాణువుల గురించిన సర్వ విషయ ములను సునిశితముగా హైసన్‌బర్గు నిరూపించినాడు పరమాణు నమూనాలోని లోట్లు హైజన్‌బర్గును బాధించినంతగా ఇతర శాస్త్రవేత్తలను బాధించలేదు అట్టి వారిలో ప్రముఖులు లూయీ డి బ్రాగ్లీ (*Louis de Brogli*), ష్రాడింగరు అనువారు. పరమాణు నమూనాను పూర్తిగా విసర్జించక, అందలి లోట్లను సవరించి, ఒక నవీన సిద్ధాంతమును కల్పించి, పునరుద్ధరించవలెనని వారు పూనుకొనిరి

ఎలక్ట్రానులు, ప్రోటానులు, సూక్ష్మములగు ద్రవ్యకణములు (*Particles*) అని, కొన్ని సందర్భములలో అవి కాంతి (*Light*) ని వెదజల్లునని (*Radiate*), అట్టి కాంతి (*Radiation*) తరంగ రూపమున ప్రసరించునని శాస్త్రజ్ఞులు భావించు చుండిరి కణములకు, తరంగములకు గుణములలో భేద మున్నది, గుణించుటకైన ఎట్టి సంబంధముండ వీలులేదు కణములు ద్రవ్యమయములు, తరంగములు శక్తిమయ ములు, ద్రవ్యమునకు, శక్తికి, ఏవిధమైన సంబంధము లేదు, అని శాస్త్రజ్ఞులు భావించుచుండిరి పరమాణు కేంద్రకమును చుట్టితిరుగు ఎలక్ట్రానులు కణములని బోర్ భావించెను వాటి స్థలనిర్దేశము చేయబూనెను గాని సాధ్యముకాలేదు కక్ష్యలలో తిరుగు ఎలక్ట్రానులు కణములవలెగాక తరంగములవలె ప్రవర్తించినచో, తరంగములు వ్యాపించు స్వభావము కలవి గనుక, అవి కక్ష్య యంతటను వ్యాపించినచో ఒక స్థలనిర్దేశము చేయుట అను విషయమునకు చోటుండదు కనుక ఈ కారణములచేతనే ఎలక్ట్రానుల స్థలనిర్దేశము చేయ వీలుపడలేదేమోయని డి బ్రాగ్లీ తర్కించు చున్నాడు తరంగములు (*Radiation*) కణముల (*Photons*) వలె ప్రవర్తించునని 1923 లో కాంప్టన్ (*Compton*) శాస్త్రజ్ఞుడు ప్రయోగములను చేసి చూపించినాడు అట్లే కణములు మాత్రము తరంగ ములవలె ఏల ప్రవర్తించకూడదని డి బ్రాగ్లీ తర్కించు చున్నాడు ఎలక్ట్రాను, తరంగమువలె వర్తించినప్పుడు, కలిగే ఎలక్ట్రాను తరంగము (*Electron wave*) నకు ఒక నిర్ణీతమగు కొలత (*wave-length*) ఉండునని ఆకొలతను ఎలక్ట్రాను బరువుతో చేర్చి లెక్కించవచ్చునని డి బ్రాగ్లీ సూచించినాడు. ఎల

ట్రాను—తరంగము ఎక్సురేతరంగములతో సమానమగు పొడవుగలదని లెక్కగట్టి చూపినాడు. ఐతే ఎలక్ట్రానులు తరంగములవలె ప్రవర్తించు నని ప్రత్యక్షముగా ప్రయోగములచేత నిరూపించినగాని డిబ్రాగ్లీ ఊహ నిజమని స్థిరపడదు. 1937 లో డావిజన్, గర్మర్ అనువారిద్దరు ఎలక్ట్రానులు కాంతి వలెనే ప్రవర్తించుచున్నవని ప్రయోగమూలకముగా నిరూపించినారు. డిబ్రాగ్లీ యభిప్రాయమును రుజువు చేసినారు.

డిబ్రాగ్లీ అత్యద్భుతమైన నూతనాభిప్రాయమును శాస్త్రమునకు జోడించి భౌతికశాస్త్రమునకు అతినవీనమగు మెరుగును పెట్టినాడు. కణము (*particle*) తరంగము (*wave*) రెండూ అవినాభావములని, ఏలనో ఒకవస్తువు ఒకసారి కణమువలెను మరియొకసారి తరంగమువలెను ప్రవర్తించుచున్నదని, డిబ్రాగ్లీ నిరూపించినాడు. ఈనూతన వస్తువును కణమనీ, తరంగమనీకూడా చెప్పవలసి వచ్చినది. అందుచేత దీనికి కణ—తరంగ మని (*wave Particle or wavicle*) పేరుపెట్టిరి. కణము, తరంగము వేరువేరుగా గ్రహింపగలుగు చున్నాము కాని, కణ—తరంగ మను సమ్మిశ్రిత వస్తువును ఊహింపనలవికాకున్నది. కాని అట్టి దొకటి ఉన్నది అని, అది వాస్తవమైనదని, చెప్పకతప్పదు. అది అనిర్వచనీయమైన వింతవస్తువు.

హైడ్రోజనుపరమాణువు కణమేగనుక అట్టి వస్తువని, కణతరంగమని, భావించవలసియున్నది. ఆవస్తువు స్పందించుస్వభావముకలది. అట్లు స్పందించునప్పుడు తరంగముపుట్టుచుండును. స్పందించు రీతిఏదో, ఆవస్తు వేదో తెలియదు. ఇది ఒక నిగూఢమగు మర్మము.

ఈ విషయముల నన్నిటిని ఆధారము చేసికొని పరమాణు నమూనా నొకదానిని ష్రాడింగరు భావించినాడు. హైడ్రోజను పరమాణువును నీటిబిందువు వంటిదని భావించి, సంప్రదాయ గణితముప్రకారము నీటిబిందువు స్పందించుటచే కలిగే తరంగముయొక్క సమీకరణము (*Wave-equation*) ను పోలిన ఒక సమీకరణమును సృష్టించినాడు. అట్టి సమీకరణతో ప్రారంభించి, గణితమును చేసి పరమాణువులయొక్క వర్ణమాలలోని వివిధ విన్యాసములకు సరియైన వివృత్తి కనిపెట్టినాడు. ఈ గణిత మార్గమునకు వేవ్ మెకానిక్స్ (*Wave-Machanics*) అని పేరు. మరియు భౌతికశాస్త్రమునందు ఇదివరలో కనిపెట్టబడి ఉపపత్తి లేని విషయములకన్నింటికిని వేవ్ మెకానిక్సు ఉపపత్తిని కల్పింపగలిగినది. అనిశ్చయత్వ సూత్రమునుకూడ వేవ్ మెకానిక్సుతో నిర్వచింపవచ్చును. అందుచేత ష్రాడింగరు సిద్ధాంతము సర్వసమగ్రమని నిశ్చయింపబడినది. అంతగాక, దీని గణిత విధానము హైజన్బర్గు గణితపద్ధతికంటె చాల సులువైనది కూడా.

కనుక ప్రత్యక్షమే ప్రమాణమను హైజన్బర్గు సిద్ధాంతము, అప్రత్యక్షము ప్రమాణముగాగల ష్రాడింగరు సిద్ధాంతము — రెండూకూడా — ఒకే సత్యమును నిరూపించుచున్నవి. ఈ రెండువాదములకు పర్యవసానమున భేదములేదని స్పష్టపడినది. విరుద్ధ ప్రమాణములతో కూడిన సిద్ధాంతములకు పర్యవసానమున భేదము లేకుండుట సిద్ధించినది. ఇది ఒక గొప్పవిషయము.

మరియు, ఈ ష్రాడింగరు సిద్ధాంతమునందింకొక నిగూఢమగు, వింతవిషయ మున్నది. కాంతి తరంగములు (*light waves*) ఆకాశము (*space*) నందు, శబ్దతరంగములు (*Sound waves*) గాలియందు ఆధారపడి యున్నట్లు కణ-తరంగ స్పందనముచే పుట్టు తరంగములు ఒక వింత ఆకాశమందు ఆధారపడి యున్నవని ష్రాడింగరు గణితమువలన తెలియుచున్నది. మన కెరిగిన ఆకాశమును (*ordinary space*) పొడవు, వెడల్పు, ఎత్తు అను మూడు నిరూపకముల (*Co-ordinate*) మూలమున తెలిసికొను చున్నాము. కణతరంగములయందు గర్భితమైన వింత ఆకాశమునకు నిరూపకములు మూడింటి కంటె ఎక్కువగా ఉండును. హైడ్రోజను కణ-తరంగమునకు మాత్రము మూడే ఉండును, హీలియమునందు ఆరు ఉండును. ఇట్లే బరువుపెరిగిన కొలది పరమాణువులలోని ఆకాశముయొక్క నిరూపకముల సంఖ్య పెరుగు చుండును. మూడింటికి దాటిన నిరూపకములుగల ఆకాశమెట్టిదో ఊహించవీలులేదు.

ఈ వింత ఆకాశమందుండు తరంగములు మనకు తెలిసిన తరంగములవంటివని చెప్పవీలులేదు. ఈ వింత తరంగములను, సంభావ్యతరంగములు (*Probability*

waves) అని చెప్పవచ్చును ఈ విషయము లన్నియు అపూర్వములు, గణితమయములు అట్టి తరంగములను భావింప కలులేకున్నను వాటితో చేసిన గణితము వలన ప్రత్యక్షవిషయములకు వ్యుత్పత్తి తేలుచున్నది ఒకటే అదేదో తెలియని వాస్తవికత (reality) నిగూఢముగా ఉన్నదని చెప్పక తప్పదు

కణతరంగ మెట్టిదన్నను, అందలి వింత అకారి మెట్టిదో ఉహాతీతము - అనిర్వచనీయము—అవ్యక్తము—నిగూఢము—అవాఙ్మానసగోచరము! ఇంద్రియములకు, అగోచరమైనట్టి సత్యము నిత్యమైనదేదో యున్నదని నవీన భౌతికశాస్త్రములవలన గ్రహింప వలసియున్నది ప్రత్యక్షముగా తెలిసికొనే సత్యము కాక, దానికివెనుక పరోక్షము సత్యముకూడ యున్నదని చెప్పవలసియున్నది ప్రత్యక్ష సత్యమును భౌతిక శాస్త్రముచేత విచారణచేసి తెలుసుకుంటున్నాము మనస్సును మించినట్టి ఆత్మను సాధనముగా, ప్రత్యక్షమునకు మించిన పరోక్షమును, సాధించవచ్చునా యను తత్వజిజ్ఞాసకు తావు ఏర్పడుచున్నదేమో! ఈ సందర్భములో బోర్ శాస్త్రవేత్త, తత్వవేత్తవలె చెప్పిన మాటలు గమనార్హములు

భౌతికశాస్త్ర విషయము లన్నియు ప్రాణము లేని పదార్థములతో చేసిన పరిశోధనలవలన గ్రహించినవే అట్టి శాస్త్రజ్ఞానముతో ప్రాణుల చర్యలను గ్రహించలేదు ప్రాణుల చైతన్యక్రియ లన్నియు ఆత్మకు సంబంధించి యుండును అందుచేత ప్రాణుల క్రియావిమర్శనము ఆత్మతత్వశాస్త్రము (psychology) నకు సంబంధించియుండును కాంతి చేత ప్రకాశమానముచేసి పరమాణువుయొక్క స్థితిని పరీక్షించునప్పుడు కాంతికణము (ఫోటాను) కణముయొక్క తాకుడుచేత పరమాణువుయొక్క పూర్వపు స్థితి మార్పుచెందునని అనిశ్చయతత్వ సూత్ర వివరణయందు తెలిసికొంటిమి అట్లే ప్రజ్ఞను బాహ్యము నుండి లోనికి మళ్ళించి, చింతన చేయుటచేత, ఆ ఫలితత్వము మార్పుచెందునని బోర్ అభిప్రాయపడినాడు ప్రత్యక్షసత్యమును దాటి, పూర్ణసత్యమును ఈ ఆధ్యాత్మచింతనచేత అందుకోవచ్చునేమో!

ప్రత్యక్ష సాక్ష్యాధారములతో నిండి భౌతిక విషయములయందు మాత్రమే కార్యకారణ భావము (Causality) వర్తించునని, ఆత్మవిషయములయందు కార్యకారణ భావము నతిక్రమించిన స్వేచ్ఛ—స్వతంత్రము—(free-will) ఉండునదని బోర్ అభిప్రాయము ఆత్మవిచారణచేత ఆత్మకు—దేహమునకు (soul and body) గల సంబంధమును తెలిసికొనవచ్చునని యతడన్నాడు కొందరు భౌతిక శాస్త్ర నిపుణులు ఆధ్యాత్మికవేత్తలవలె జిజ్ఞాసలు చేయ మొదలిడుచున్నారు దీనికి కారణము—సాధారణుల కందని విషయ జిజ్ఞాసలోనికి నవీన భౌతికశాస్త్రము ప్రవేశించుటయే యని చెప్పవలెను ఇట్లు పోగా పోగా పూర్ణసత్యదర్శనమునకు నమ్మకముతో పరిశోధనలను అనంతముగా జరుపుటయే కార్యము.

మా సంక్రాంతి

శ్రీ వోలేటి పార్వతీశం

శర్వరీవియన్నైల్య నిశ్వాసధామ్య
శకల సకల జలధరాల శతసహస్ర
కోటి తారకాంతికాంతి వాటి దాటి
క్రాంతి సంక్రాంతి ఏటి కేతెంచెనే? ఉదయి

శాంతి శైశిర జీవి శాశ్వాస నిలయ
గేహాళి బ్రతుకుమంట వెల్గించి, నిద్ర
శాంత శారీరికాలసత్వమ్ము శీత
సాంద్రతలు సురాళింపు వైశ్వానరాన.

ఈయుషస్వినీకాంత స్కంధాలిక నీల
గలసరాగకాంతికల సంక్రాంతిరేఖ
విరిసినది కల్వరేకు కావిగులలోన
బరువుగా నిశ్వసించు మాపాదు గుడిసె!

మాకు సంక్రాంతి లేదు! చీకాకు చింత
నంతరించి, మా యెడద పంజ్వల నమాణ
సిరిపాత్రపాత్రమ్ము త్రవ్వించు మాకు
త్రోవుడుల యాట నిత్య వ్యాత్యుజ్జ్వలమ్ము.

సాహిత్యము:

మహాకపదకవి - వంగలసీనయ్య

శ్రీ తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్య

ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్రయందు దక్షిణదేశాంధ్ర సాహిత్యము ఒక మధురాధ్యాయము. 'గీతి సాహితీ మోహనబాణములు చెవులుదట్టి యాడించిన' యార్ద్రశీలుడు రఘునాథనాయక రసికశేఖరుని యాదరమున ప్రోదిగొని యాంధ్రకవితాకల్పలత తంజాపూరున గ్రొంగ్రొత్త ప్రబంధకుసుమముల ప్రసవించినది. ఆ కుసుమములు క్రొత్తలు. సౌరభము మాత్రమే కాదు. వానికి వర్ణాడంబరమును హెచ్చు. 'ప్రతి పద్యమునందు జమత్కృతి గలుగం జెప్ప నేర్చిన' చేమకూర కలకంఠము దక్షిణదేశాంధ్ర సాహిత్యకేదారమున కవితా కల్పశాఖికమీదనుండి క్రోల్చిన మధురస్వరము తెలుగువారికి నాడు సమ్మోహనాస్త్రమయినది.

గీతిసాహితీ రసజ్ఞులచే తంజనగరము రసస్థలి వెలయుచుండగా తంజాపురాంధ్రనాయక రాజ్యమునకు తోడబుట్టువు మధుర మైసూరు రాజులతోను, విజయనగర చక్రవర్తులతోను నిరంతర యుద్ధములందు మునిగి తేలుచుండినది. దేశమున శాంతి లేదు. అందుచే తంజాపురమునందువలె మధురలో సంగీత సాహిత్యములు వెంటనే యభివృద్ధి గాంచలేదు.

తిరుమలనాయకుని కాలమున మధుర బలవంతమై సుభిక్షమై విజయనగర చక్రవర్తుల యాధికారమును గూడ ధిక్కరించి వర్ధిల్లినది. అప్పటినుండి మధుర సంగీత సాహిత్యకళలకు నిలయమయినది. తంజనగర ప్రభువులవలెనే తిరుమలనాయకుడు తనరాజసభలో సంస్కృతాంధ్ర తమిళకవులను, విద్వాంసులను జేర్చి యాదరించినాడు. రుక్మిణీపరిణయము, సత్యభామాసాంత్వనము అను తెలుగుప్రబంధములను రచించి తిరుమలనాయకుని కుమారుడయిన ముద్దుఅళగిరికి గృతి యిచ్చిన కామేశ్వరకవి తిరుమలనాయకునివలన రాజసమ్మానము పడసినాడు. నాటినుండి మధురనాయక రాజులకు సాహిత్యపోషణము, కవితావినోదము ఒక మధురక్రీడ యయినది.

తిరుమలనాయకుని మనుమడయిన విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలము మధురాంధ్ర సాహిత్యమునకు ఒక మేలి పూలకారు! అతని కాలమున సంగీత సాహిత్యకళలు చాలగా నభివృద్ధిగాంచినవి. విజయరంగ చొక్కనాథుని బాల్యములో మధురరాజ్యమునకు చాల చిక్కులు కలిగినవి. యుద్ధములవలన దేశశాంతి లేకపోయినది. దేశములో కరవు, అంటువ్యాధులు చెలరేగినవి. కాని విజయరంగ చొక్కనాథుని పితామహియయిన మంగమ్మగారును, వారిక్రింద దళవాయిగను, ప్రధానామాత్యుడుగను నుండిన నరసప్పయ్యగారి వాక్చక్యమువలనను నా చిక్కులు తొలగిపోయి దేశములో శాంతి యేర్పడి సుభిక్షమయినది. విజయరంగ చొక్కనాథుడు రాజ్యమునకు వచ్చునప్పటికి దేశము ప్రశాంతమై యతడు విద్యాగోష్ఠిలో ప్రొద్దుపుచ్చుట కవకాశము కలిగినది. అతడు స్వయముగా శ్రీరంగమాహాత్మ్యము, మాఘమాహాత్మ్యము అను గ్రంథములను తెలుగువచనములో రచించినాడు. ఆయనరాజసభలో కవులు, గాయకులు ననేకు లుండిరి. ఆయన సామంతులలో గొందఱు తెలుగులో గ్రంథములు విరచించినారు. వారిలో సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు ప్రముఖుడు. అతడు జైమినిభారతము, సారంగధర చరిత్రము నను వచనకావ్యములను, అహల్యాసంక్రందనము, రాధికాసాంత్వనమను ప్రబంధములను విరచించినాడు. అతని స్నేహితుడు శేషము వెంకటపతి తారాశశాంకవిజయమును రచించి విజయరంగ చొక్కనాథుని మంత్రులలో నొకడైన వంగల సీనయామాత్యున కంకితమిచ్చినాడు. వెలగపూడి కృష్ణయ్య మాలతీమాధవీయము, భానుమద్విజయము అను తెలుగు ప్రబంధములను, వేదాంతసారసంగ్రహము అను తెలుగు వచనగ్రంథమును రచించినాడు. ఇతడు విజయరంగ చొక్కనాథుని దళవాయులలో నొకడగు సాంబయామాత్యునికి దగ్గఱ బంధువు. శృంగార రాధామాధవము, రాధికాసాంత్వనము నను ప్రబంధములను

రచించి చొక్కనాథుని కాలములో మధుర రాజ స్థానములోనుండిన మేనవంశ్య వెంకటపతికి మేనల్లుడు వెలివంశ్య ముద్దళగిరికవి విజయరంగ చొక్కనాథుని కోరికపై సుదంతాపరిణయము ప్రబంధమును రచించి శ్రీరంగనాథస్వామి కంకిత మిచ్చినాడు మిత్రవిందా పరిణయము, కార్తికేయమాహాత్మ్యము అను రెండు తెలుగు ప్రబంధములను, భాగవత రామాయణవచన ములను రచించిన కుందుర్తి వెంకటాచలకవి విజయ రంగ చొక్కనాథుని యాస్థానములో రాజసమ్మా నము పొందినవాడు పెద్దభూపాలి యొళ్ళయకవి యమున జనహృదయరంజన మను గ్రంథమును రచించినాడు. ఆ కాలముననే తిరుమలకవి చిత్రకూట మాహా త్మ్యమను తెలుగు నాటకమును రచించి శ్రోత్రదారి త్రోక్కనాడు కామయరాయకవి రామాయణ వచన మును, శ్రీపతిరామభద్రకవి హాలాస్యమాహాత్మ్య మును విరచించిరి

విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలమున తెలుగు సాహిత్యమట్లు బహుముఖముల నభివృద్ధి గాంచినది అతనికాలమున ప్రబంధము లనేకములు రచింపబడినప్పటికిని ప్రధానముగా తెలుగున వచన వాఙ్మయ మతని కాలముననే ప్రారంభమయినదని మనము తలపదగియున్నది అతని రాజాస్థానములో తెలుగువచనమునకే చక్కని రాజాదరణము కలిగి నట్లు తెలియుచున్నది

వచన వాఙ్మయమునకే కాక 'మధుర' పద సాహిత్యమునకు గూడ బట్టుగొమ్మ యయ్యెననుట క్రొత్తగా తెలియవచ్చిన విషయము పదసాహిత్య చక్రవర్తి క్షేత్రయ్య మధుర తిరుమలేంద్రునిదర్శించి

*మధుర తిరుమలేంద్రుకు
మంచిబహుమాన మొసగి
యెదుట గూర్చుండు మని
యెన్నిక లిమ్మనవే
యిదిగో రెండు వేలపదము
లెంచు కొమ్మనగ
చదురువాద మన్న సామికి-
సంతోషమింతింత గాద ॥ వేదుక ॥

అతనిపై రెండువేల పదముల విరచించినాడు. క్షేత్రయ్యరాకతో మధురలో పదసాహిత్యమునకు ప్రచార మెక్కువయినది మధుర పదరచనములకు మధురానగర ప్రజ శాలిగోపికానసాగినది సంగీత సాహిత్య రసజ్ఞుడయిన విజయరంగ చొక్కనాథుడు పదసాహిత్యములోని మాధుర్యమును జవి చూచి నాడు అతని రాజాస్థానము పదకవులకు రంగస్థల మయినది పదకవితా పట్టభద్రు లెందరో యతని రాజాస్థాన మలంకరించిరి వారి పదరచనముచే రాజాస్థానము రసతన్మయము మునుమంచినది

సురటి - ఆది

పల్లవి

శివదీక్షా పరురాలనురా — నే
శిల మింతైన విడువజాలనురా

అనుపల్లవి

శివ శివ గురునాజ్ఞ మీరజనురా — నే
వైష్ణవు డంటే చేరనురా ॥శివ॥

చరణములు

వడిగ వచ్చి మతము జారవకురా — శి
వార్చనవేళ తలంపు చెరవకురా
మడుగు కావి చెంగు దియ్యకురా — నన్ను
మాటిమాటికి నోరు ముయ్యకురా ॥శివ॥

అజ్జ జాచి చను లదుముకురా — నా
సెజ్జ గొలుసు బట్టి గడుముకురా
బుజ్జగించకు పని గోలనురా — నా క
మ్మని చొక్కడు భక్తురాలనురా ॥శివ॥

పంచాక్షరీ జపశీలనురా — కూ
పలుకులు నే వినజాలనురా
కొంటపు నగల నుందించకురా — మ్రొ
క్కుదు రుద్రాక్షసరులు - త్రెంచకురా ॥శివ॥

మోము మోము నను చేర్చకురా — నీ
నామము తోడ భూతి గూర్చకురా
వేలుబు తోషభితు చేవకురా — పోపో
రా మన్నారు రంగ మల్లాడకురా ॥శివ॥

నుదుట విభూతి రేఖ, మెడను రుద్రాక్షసరుల దాల్చి కావిమడుగు కట్టిన నట్టువకత్తె యీ పదము పాడి యభినయించుచుండగా రసపారవశ్యము నంతటి

* చూడుడు విజయరాఘవపదములు భారతి - వికృతి భాద్రపదము.

రసికు లుండరనుట యతిశయోక్తి కాదు కాని యింతటి రసపారవశ్యము కలిగించిన యీ పదమును రచియించిన పదరచయిత యెవడో తెలిసికొనుట కది వారికి సమయము కాదు సముచితమును కాదు పయి పదమును పాడి యభినయించుచుండగా జూచినవారు పలువు రుందురు! వారిలో నొక్కరును నా పదరచయిత యెవడో తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించి యుండరు. అది వారి పని కాదు పరిశోధకుల పని యది

'మన్నారు రంగ'ని మకుటములో నున్న పయి పదము 'మధుర'లో వెలసిన దనుట మన రాంధ్ర సాహిత్యమున కొక ప్రశస్తి! విజయరంగ చొక్కనాథుని మంత్రులలో నొకడును, శేషము వెంకటపతి రచించిన తారాశశాంక విజయమునకు కృతిపతియు నగు 'మంగల సీనయ్య' యీ పదమునకు రచయిత యనుట క్రొత్తగా దెలియవచ్చిన విషయము! ఈ పద మొక్కటే కాదు 'మన్నారు రంగ' మకుటముతో నతడనేక పదముల విరచించినాడు అవి 'మన్నారు రంగని పదములు' అతడు శ్రీరంగములోని శ్రీరంగనాథస్వామి భక్తుడు రంగనాథస్వామికే 'మన్నారు రంగ' డని పేరు ఈ పద్యము జూడుడు

"శ్రీరంగపతి పదాంబుజ
సారంగచ్ఛిత్తి! చిత్తజాత జయంతా
కారా! కవి మందారా!
క్షీరాంభోనిధి గభీర! సీనయధీరా!"

శశాంక విజయము తృతీయ - 1 ప

ఇతడు మన్నారురంగని పదములను రచించినట్లు శేషము వెంకటపతి రచించిన తారాశశాంకములోని యీ క్రింది పద్యములవలన దెలియవచ్చుచున్నది

"శ్రీ మన్నరు రంగాధిప
నామాంకిత గేయకల్పనా స్తుతమతికిన్
రామానుజ విజయాంక న
వీమధుర నమోదయాన వేంకటపతికిన్"

షష్ఠ్యంతములు.

"శ్రీ మన్నరు రంగాధిప
రామానుజ గుణగణాంక రచనానుచితా
సోమాచల మలయాచల
సీమాచర సుకవిచంద్ర! సీన మంత్రీంద్రా"

పంచమాశ్వాసము 1 ప.

మంగల సీనయామాత్యుడు 'భువన నయనదేశీయ కమనీయ గ్రామ మూర్ఛనా బహువిధ విన్యాస ధన్యా సమాన తానమాన నానా మాన తాన వితాన భంగీ తరంగిత సంగీత విద్యావిశారదుండు', 'వీణా వినోద వినోద భూలోక నారదుండు' 'సరస పద పద్య గద్య రచనాభోజుడు'

ఇతడు గొప్ప గాయకుడు. ఈ పద్యములు చూడుడు

"హాహా హూహూవులు గానగర్వమున
హాహా హూహూహు లందురా స్వరా
రోహ ప్రక్రియగా దురంగతనులై
రూప్యంబు నానగా వృథా
సామంతాదులు మర్త్య గాయకులు
జోడా నీకు చాంగేశ్వర
స్నేహాలంకృత! మంగలాన్వయమణీ!
సీనా! కవిగ్రామణీ!"

చతు 57

"మంగలకుల కుంభవారాశి జనియించి
కన్నుల కామోదకరిమ నించి
యందంద సకలకలాభ్యాసిరతి మించి
జైవాతృకత్వప్రశస్తి గాంచి
కౌముదీ ప్రజ్ఞావగౌరవంబు వహించి
సతతంబు కవిసమాచరణ మించి
యిష్టమైన గానామృతమ్ములు గురియించి
యరికులంబుల గర్వ మపహరించి
యతిశయిత లక్షణాఢ్యత నతిశయించి
ధాత్రి రామానుజ మహోచరిత్ర ఘటన
కలన కువలయ వికసనకళ ధరించి
సీన భువనమంతు సర్వజ్ఞశేఖరుండు"

శశాంక విజయము చతు 22.

"కల్పక సముదాన కరా
కల్పక విజపాణిపద్మ! కాంచనపద్మా!
కల్పక సత్కవి వినుతా
కల్పక! సత్కీర్తిమూర్తి! గాయకరత్నా!"

ద్వితీ. 148

ఇతని తమ్ముడు వేంకట పెరుమాళ్లు అతడును గొప్ప గాయకుడు సంగీతకళానిధి ఈ పద్యములు చూడుడు—

"స్ఫుట పటిమార్భటీ వికటి ఘు ష్కర
జిహ్మకుటీ భ్రుటీ సుధల్
ఘటముల గుమ్మరించి రస
ఘుమ్మన రాట్పృథ జంత్ర గాత్రముల్
పటుమతి విన్కి చేయుచు
కళాకుటిలిన్ సలిలంబు లేని సెం
కట పెరుమాళ్ళ ధీరుడు జగన్నుతు డా
నరసత్వ మేర్పడన్

పీ.క 59

ఇళయ పెరుమాళ్లు రాముని
వలయగ భజియించుకీర్తి వేంకటపెరుమాళ్
లలిత గీతకళానిధి
విలసితమతి గొలువ సీనవిభుడు వెలంగన్"

ఓ.క 60

పయి యుద్ధరణములవలన విజయరంగ చొక్కనాథుని మంత్రులలో నొకడును, తారాశశాంక విజయకృతి పతియునగు వంగలసీనయ్య గొప్ప గాయకుడనియు, నతడు మన్నారు రంగని పదములను విరచించెననియు, దెలియుచున్నది 'సంగీతదర్పణము'లో 'కవదీశ్వపరురాలనురా' యన్న పదము ఘనం సీనయ్య యనువానిచే రచియింపబడినట్లు పేర్కొనబడియున్నది అది యెట్లో తెలియదు బహుశః వంగల సీనయ్య యనుటకు పొరపాటుగా ఘనం సీనయ్య యని పేర్కొనబడి యుండును పయిపద్యములలో నొకదానియందు 'సీన ఘనవిభుండు సర్వజ్ఞశేఖరుండు' అని యున్నదికదా! 'సీనఘనవిభుండు' అన్న పదమే ఘనం సీనయ్య యని పేర్కొనబడియుండును

మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములో శృంగారపదరచనము లనేకములు కలవు కాని యవియెల్ల చెదరులు చెదరులుగా పలుప్రతుల యందు గానవచ్చుచున్నవి ఒక ప్రతియందు గానవచ్చినవే మరొకప్రతియందును గానవచ్చుచుండును కొన్ని ప్రతులయందు క్రొత్తపదములును లభించుచుండును వానినెల్ల నొకక్రమములో సమకూర్చుకొనుట పరిశోధకుల కర్తవ్యము ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారములో వివిధప్రతులయందు చెదరులు చెదరులుగా నుండిన మన్నారు రంగని పదములనెల్ల నొకచోట చేకరించి యిందు ప్రకటించుచున్నాడను వంగలసీనయార్యుని పదములనెల్ల నొక్కచోట నమకూర్చుటయే యీనా ప్రయత్నములోని యుద్దేశము.

పున్నాగవరాళి - ఆది

పల్లవి

తావచ్చునో లేక నే - రావలెనో యందాక

అనుపల్లవి

నా వేసాల చెల్లించేమ-న్నారు రంగసామి ॥ తా॥

చరణములు

నన్నంటి యిటురాక - యిన్నాళ్లైన పరాక
కన్నారో వినవ యిక్కొకగా నున్నది మునుకొనక
కన్న కన్నవారిని వేడుకొంటిని
మన్నెకాని సెవరెల్లను గంటిని
అన్నిటికన్న నీ-కన్న వేరె చెలి
యున్నదా నా వెత - లన్ని దీర్చుటకు ॥ తా॥
తెలిసె లేని నిజాలు-నిచ్చలు నొంటిగా జాలు
వెలతెరుంగైన పలువాలు - వేనంటేనే మాలు
నిలుపరాని వలువ్రవ గడుసొక్కితి
చెలువెందవలెనో బతిమాలితి
చెలువునిముంగల-నిలిచి మదిని గల
కలత దీర్చుకో-వలె నీవేళ"
దైవము పగదాయె - నాపైన - దయ లేదాయె
యేవేళ లేనిమటుమాయ - తావేసతమాయె
ప్రావులోని యారక నెఱ నమ్మితి
పొందినప్పుడె తెలియక నే నమ్మితి
యీవల నావల-పేటుల దాళగ నె
పోవ దెటుసుక-రావె గ్రక్కున ॥ తా॥

మరొక ప్రతిలో నీ క్రింది పదములు కానవచ్చుచున్నవి

నాటకురంజి రాగం - ఆది తాళం

పల్లవి

ధారుణి దొరలింత్లను బుట్టుట నక
వారికైన కొలగాదమ్మ

అనుపల్లవి

పేరు బాడి మ-న్నారు రంగనికి
పెండ్లిసేయ పెన్నటికి తెలియదు ॥ధారు॥

చరణములు

తలిదండ్రుల మనుకలు గొన్నాళ్లి
తటి జాడుచు గొన్నాళ్లి

కులధర్మంబులు విచారించు
    కోపశీ సంచరి యని కొన్నాళ్లు
అలరు ప్రాయమునీశ గాని విధివిధ
    మాయగా విధిమాయగా ||ధారు||
మగగాలేని పోకల కొన్నాళ్లు
మరియాద దక్కను కొన్నాళ్లు
నగరివారమని లేని
    బిగువు విన్నాణములచే కొన్నాళ్లు
పొగరు తమకె మనవి గాయముకొన్నాల
    పోలికై కుద జాలికైతిని ||ధారు||
హావుసులోంచి తోచక కొన్నాళ్లు
అనుభవ మెలుంగక కొన్నాళ్లు
సరసరగా రతికేళి ముచ్చటలు
సఖియలచే విని కొన్నాళ్లు
అవురవురా ఆడతనమె - పగటిది స్వ
అలసితి మతి సొలసితి || ||ధారు||

మోరికల కాంబోది పదం

పల్లవి

నిన్నన ఫలమేమి - ఒకరికైనా తా
నిందింప ఫలమేమి

అనుపల్లవి

నన్నవ తలయుగె
రమ్మైనా గాని
మన్నారు రంగ నీ వన్నిట
మంచివాడవు పొమ్ము సుమ్మీ

చరణములు

తొలుతనె యిటువంటివాడవని
    తెలియక నె వలచి యుంటి
చెలువుడా యిది యేటి చిన్నెలు
    అలవాటివలపులు మిగులసొలపులు
చెలులమది చపలంబు గాద
    అలిగి విడవాడె విడనియ్యడు
కలుగునా నీకు నావల్ల సు
    ఖంబు మించిన కలియుగంబున|| నిన్నన||
నల్లని మొగవాని కలనైనను గాని
    నమ్మరాదనుమాట
చెల్లతో నిజమాయె కల్ల గాదు నేటి
    కల్లను జనుల వల్లను
యిల్లకాలను మరులు న
    న్నింత వింతల నెమ్మనేసెను
వల్లగా వలచివచ్చిన జ
    వ్వనులు చులుకనగానె విటులకు ||నిన్నన||
కలకాలము వట్టి అడికెల లోను
    గా భువిని బుట్టి
పలుమారు విధిదూరి పలువరించి వేసారి
    అలసితి మిగుల సొలసితి
యిలను మగువలు మరులు తగులై
    మెలగియుండుట పలుకులని మా
త్రలను వ్రాసి ధాత యిటు దం
    ధనల పొందలరింప జేసెను ||నిన్నన||

సంగీత సర్వార్థసార సంగ్రహము అను గ్రంథములో మన్నారు రంగనిపదములు కొన్ని ముద్రింపబడినవి ఆ గ్రంథము క్రీ శ 1908 లో చెన్నపట్టణమున ముద్రింపబడినది అందు ముఖపత్రమున నిట్లున్నది

'సంగీత విద్య నభ్యసించువారల కత్యావశ్యకంబగునట్లు సర్వగీత వర్ణపదాద్యనేక ముఖ్యవిషయములం గూర్పబడిన సంగీత సర్వార్థసార సంగ్రహమను గానశాస్త్రము ఇయ్యది సంగీత విద్యాకుశలులగు పెక్కండ్రు విద్వాంసులచే పరిష్కరింపబడి టి చెంగల్వరాయనాయడు అండ్ సన్సువారిచే స్వకీయ మురహరి ముద్రణాలయంబున సర్వజనుల మనోహరార్థముగా ముద్రించి ప్రచురింపబడెను. చెన్నపట్టణము 1908 ఈ గ్రంథము ధర 12 అణాలు'——

పయిగ్రంథమునందు సారంగపాణి పదములు, కస్తూరిరంగని పదములు మొదలగు నితరపదముల తోపాటు మన్నారు రంగని పదములును ముద్రింపబడినవి పయిగ్రంథములో ముద్రితములై ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమునందలి వ్రాతప్రతులలో గానరాని మన్నారు రంగని పదము లీక్రింద నొసగబడుచున్నవి

నీలాంబరి రాగము - త్రిపుట తాళము

పల్లవి

మగవాడు వలచితే సుఖము

అనుపల్లవి

మగువలే మగవారి మాయల
మరిగి తిరిగిన నేమి ఫలమమ్మా-యతి చులకనమ్మా

చరణములు

సకలవిద్యలు నేర్చిన - సొంత
సౌందర్యవతియైన
నాకనివలనో చిక్కలేను - యీ
పూరట చెల్లు నెట్లానో
అకట! నీవంత జంతవు - నా
యాతుని నడవడికెలు
తెలియు వేళ నది యొక్కపేరా॥ ||మగ||

చెల్లె! ప్రాయపు చెలులు లేరా-వా
రెల్ల నీవలె తిరిగేరా
చెల్లునా యిది నీకు మానమే ||మగ||

సొమ్ము వానుట నమ్మి
నేనెంత చేసిన నీవల్ల
వానిపై తమి నిలుపలేవు
నీకెవరు మదిదాచుకోవు-పని
దానివలె నే భ్రమల జెందవు
చాన! విను మన్నారు రంగ
శౌరితో కలసినది
యెవ్వతైన తెలుసుకొన్నదైన ॥ ||మగ||

శంకరాభరణము - త్రిపుటతాళము

పల్లవి

వాడెవరో మన వెవరో
వనితరో యీవట్టి - వాదేల పోపో నే

అనుపల్లవి

వాడువానే మన్నారురంగని చెలిమి
కూడదని మల్లాడ లేదటనే-యిపుడేటి దిటనే

చరణములు ||వాడె||

ఎవరువా డనుకొంటివా - వాని పోలికల
నేటివరలో గంటివా - యేటిమాట
యమునాకూలం చక్కగంటివా - దానిపై వాని
యానతు మతి గంటివా - పదివేలైన
వివసి యింతట తెలివి కలదా
తను చెలుంగని శివము గలదా ||వాడె||

తెలిసె వాని యిక్కడ - వానికి మనకు
తిరిగి గలదా మక్కువ - యిట్లు డింతగ
వలచినదే తక్కువ - పోపొమ్మనవే
వాడైతేనే యెక్కువా - రాగ రాగ
పలుకుచే సందేహ మాయెను
పనిడికైదువు లేమి సేయును ||వాడె||

తిరిగి తిరిగి యేటికే - యాడి పాడి
తిరిపదా వాటికే - వేవేగముతో
తిరిగెది పై పోటికే - నా చేవగల
తేలించినది నాటికే - మన్నారు రంగని
యెంజిగి తియగా చెలిమి తేకుర
యిటుక పాతల త్రవ్వ జాలుర ||వాడె||

దర్బారు రాగము - ఆది తాళము

పల్లవి

మగవాడని యాడదని ఒంటిబసి
మనసు నిలుప వశమా - యెవరికైనను

అనుపల్లవి

పగలు జీయు మన్నారు రంగ నే
వరాహస్వామిని వన్నెవ చేల
ఓగుపులు తగుపులు నా విన్నతలు
సరాలాపములు సభలో గాని

చరణములు

మంచి వయసు దొరక దనుచు బలికే -
మాటల కేమి మోసమా
కంచుపదను వంటి దింతె తమకము
కలిగిన పంటే రోసమా
యించు నిలువారి కోర్వరా దను -
సొల్ల నౌకరి కోసమా
పొంచి పొంచి దొరకరాని సంగతి
పొసగితేను మరి దోసమా ||మగ||

ఆడికలకు సరచినటుల బూటక -
మమరికలకు తా వచ్చునా
యీడుగాని వానిచేత దొరకిన -
సొబగైన మనవిచ్చునా
మాడలేక యెదురులు దూరుకొనగా వ -
చ్చునా నోరేమి నొచ్చునా
యాడకాడ తెలియకవలెను గుదునిల్లా
లాపములకును జొచ్చునా ||మగ||

మాన మందియున్న సొన్నైరవను -
మది కళంకము దీరునా

ద్రైన మేలుగనట్టి వలపు దాచిన -
పడ్డివాసులకు వాదుసా
నేను నా వరాహస్వామి నెనసిన -
నెనరింతింతన వచ్చునా
తాను తానే దెలియవలె సుఖ మెం -
దరికైన పనికొచ్చునా ||మగ||

వంగల సీనయార్యుడు రామానుజమతావలంబకుడు. అతడు రామానుజచరిత్ర మను ప్రబంధమును గూడ రచించినాడు. 'రామానుజ దివ్యచరిత్ర ప్రబంధసాహితీ మోహితానల్ప సంతోష విశంకట వేంకట నగాధీశ్వరు' డనియు, 'రామానుజ విజయాంక గది మనువ సమోదమాన వేంకటపతి' యనియు, 'రామానుజ యోగశాంక రచనా ముదితు' డనియు నతడు తారాశాంక విజయమున జెప్పుకొనినాడు. వైష్ణవ భాగవతాగ్రేసరు డయిన యితడు మన్నారు రంగనిపై శృంగారపదములను మాత్రమే కాక భక్తిమయ పదరచనను గూడ గావించి యున్నాడు. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారము లోని ప్రతులలో నట్టి పదము కొనవచ్చుచున్నది చూడుడు.

నీలాంబరి - ఆది

పల్లవి

నిను సేవించిన - కమల కెవ్వరిని
గననొల్లను శ్రీరంగా రంగ

అనుపల్లవి

వను నీ సన్నిధికి రప్పించుక
మనువయ్య శ్రీరంగా

చరణములు

శరణాగతుడను - కరుణజూడుమీ
దటి మఱవకు శ్రీరంగా రంగ
అరవిమునను మిము-దరిసించక మన
మిరవొందదు శ్రీరంగా రంగ
జపమని వేఱొక-తపమని యెఱుగను
అపరాధిని శ్రీరంగా రంగ
దశలచిత్తుడను - దుష్కృతు పాపిని
కృపసేయవె శ్రీరంగా రంగ
మన్నారు రంగ ప్రస-పన్న వత్సల ప్ర
పన్న వరద శ్రీరంగా రంగ
చిన్నతికిని నను-మన్నించద వా
పన్న వరద శ్రీరంగా

మరొక శృంగారపదము—

భైరవిపదం - చాపుతాళం

పల్లవి

పలుకవేమిరా - సామి నే నిజముగా
వలపు నిలుపలేనురా

అనుపల్లవి

నిలుపరాని ప్రేమ - నేనెంతో వేచిన
నీకింత దయలేదుగా - రంగేశా || పలుక||

చరణములు

చెలువుమీఱ నీను - సిగనిండా విరులు నా
తెలిమి మట్టుచు నే-నెంతో చెంతజేరి నా
నిలునిలుమ నేవు - అది యేమనిన
తొలగ జూచేవు - చిన్నదు లేవి
అలుకసేయ నేరగాదురా - నేటి
కల్లా యింకా విడువ రాదురా-వలదుర
చెలిమికను మరు డిటుగా విరి-
శరములను గొని నను మనము చెదరగ
బలిమి వదలగ సేయ దోషమనురా రంగేశా|| పలుక||

పరిమళించుమంచి - పన్నీరు గంధము
నెఱతనమున మేన - నెమ్మి బూయవచ్చితే
కరములు ద్రోసేవు - మరి నీ-ంతో
విరకరిని జూచేవు - నీ పాదమైని
కరుణమీర నన్ను జేర్చరా-సామిగ
కౌగిలించి మోవి గ్రోలరా - నీపై
మరులు మతిమతి చాల ప్రబలను
మదిని కినుకలు వలదను మ పలు—
మరువు నిను నే నేడ వేడెదను రంగేశా|| పలుక||

తీరుగా కావగోట నే క-స్తూరి తిలకము నీ నుదుట
దిద్దలోతే మోము నోర జేసేవు-నీలో నీవ
దూరులా చేవు - నాపై లేని
నేర మేమైనాను యెంచితో లేక నే
నెంద్రైనాను పోగా - మన్నించితో - నే
మారు నిను నమురతి నెనయు న
మయమునను నిను గాలి యూరులను
చేర వనివది యెప్పుడె మఱచితివా - రంగేశా
||పలుక||

ఇప్పటివఱకు నుపలబ్ధము లయిన మన్నారు రంగని పదములు తొమ్మిది యిందు ప్రకటింపబడి నవి. ఈ పదములను విరచించిన వంగల సీనయ్య క్రీ॥ శ॥ 1706 మొదలు 1782 వఱకు మధురను రాజధానిగా సామ్రాజ్యమండల మేలిన విజయరంగ చొక్కనాథుని మంత్రులలో నొకడు. అగుట నీ పదములు క్రీ॥ శ॥ 1706–1782 సంవత్సరముల నడిమికాలమున రచియింపబడిన ట్లూహించుట యసమంజసము కాదు. ఈ పదముల యుపలబ్ధి వలన క్షేత్రయ్యకు దరువాతి సారంగపాణికి బూర్వము మధురలో వెలసిన పద సాహిత్యోపలబ్ధి జరిగిన ట్లయినది.

మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములో మన్నారు రంగని పదములతో బాటు ఆ కాలమునందే వెలసిన విజయరంగ చొక్కనాథుని మీది పదములు కొన్ని యుపలబ్ధము లగుచున్నవి. విజయరంగ చొక్కనాథుని యాస్థానమున నావాడు సంగీత విద్యావిశారదులయిన పదకవితా పట్టభద్రు లనేకు లుండి రనుట నిర్వివాదము. రసజ్ఞ శేఖరుడయిన యా మహారాజు మీద నెవడో యతని యాస్థానములోని కవీశ్వరు డా పదములను విరచించి యుండును. మన్నారు రంగని పదములను విరచించిన వంగల సీనయ్య యతని యాస్థానిలోని వాడే కనుక విజయరంగ చొక్కనాథుని మీది పదములను గూడ మహారాజు మీది యాదరముచే నతని కోరికపై నాతడే రచించి యుండునని తలచుట సమంజసమే యగు నను కొందును. అవి యన్యరచితములుగా నిరూపింపబడుదాక నీ నిర్ణయము సముచిత మని యంగీకరింప దగును. విజయరంగ చొక్కనాథుని మీది పదము లీ దిగువ ప్రకటింపబడు చున్నవి—

సావేరి - ఆది

పల్లవి

ఏరా నీ కౌగిలియ - వేరా ఓరోరి

అనుపల్లవి

తెలుపేయ మేరగాదు - యిప్పుడు
విజయరంగ చొక్కనాథ భూపాల

చరణములు

కారె కోవిలలు రొదసేయ
చలువ తెమ్మెరలు పైపై దాయ
మారుడు విరికూపుల నేయ - నీ
మనసు దాతురా విటరాయ ॥ఏరా॥

నిన్నరేయి వెన్నెల బైట
చెనరు మీఱ వాడినమాట
వన్నెకాడ! మఱచితి విప్పట - నీవు
వగలు పేరురా యిప్పట ॥ఏరా॥

విరులశయ్యపై దమి మీఱ
విజయరంగ చొక్కధీర!
మారువు మీఱ కేలితి దార! నీ
మావుసు గాలెరా హంకర! ॥ఏరా॥

కేదారగౌళ

పల్లవి

అతివచేత విలువ నంపిన పనియేమి
ఆనతీయరసామి

అనుపల్లవి

చతురు డారంగ - కృష్ణ మద్దువీరేంద్రా
వితరణ ఘనసాంద్ర – విజయరంగ చొక్కేంద్ర!

చరణములు

అలవాడు చెప్పిన మాటలు యేమి
అతివతో గూడి యుందువురా నాసామి
లలన యింటికి పోకరాదు యేమి
రట్టుల చేసేవు రారా నాసామి ॥అతివ॥

అదిగో! చూచు నీ మోవిపై గాటు
అదిగాక పీపున దాని గోటిపోటు
పదరక యురమున గుబ్బల పోటు
బాగాయె యిది నీకు యేమో చెరనీటు ॥అతివ॥

ఎవ్వతె పెట్టిన మందురా నీకు
యింత చేసితి వేమందు - నిందుకు
రాజశేఖర విజయ - రంగ చొక్కేంద్ర
రమణిని నంపిన పనియేమి నాసామి ॥అతివ॥

రాగం? తాళం?

పల్లవి

నీ మీద వలపని చెలత రావ్వతెరా

అనుపల్లవి

రామమనోహర! విజయ-రంగచొక్క నాథనరేంద్ర!

చరణములు

సదయుడ! నీవు వన్నె సరసుకు రమ్మనిన
హృదయేశ! పోకమిడి వదలీరా -

మదనాకార ! నన్ను దివి జేరి సౌఖ్యన
మదనసుందరము – పదవయ్యారా॥ ॥నీమీద॥
అనుపమ నీవు నన్నలను కౌగిలించిన
తనువెల్ల పులకరించె లసురిరా
మొనవి నీదుమోము – ముద్దుపెట్టి నంతలో
మనసేని కోరిక – తీసమడించిరా ॥నీమీద॥
వింతరతులవన్ను – విజయరంగ చొక్కేంద్ర!
కంతుకేళిని గూడి – కలయ కేల
చింతలెల్ల దీరి – చెలువుడా నామనను
సంతత సుఖానంద – జలధి తేలిరా ॥నీమీద॥

యెరికలకాంబోధి పదం

పల్లవి

ఎటువలె వలపించేవె – ఓ భామ నీ
వెటువలె వలపించేవె

అనుపల్లవి

విటరాయడైన మా విజయరంగ చొక్కేంద్రుని

చరణములు ॥ఎటు॥

పదచాళి నటియించి – భావము కనుపించి
పదము లభినయింతువా – వాని మె
ప్పొదిదలిసి మెప్పింతువా – సౌందర
పదిరిరొమ్ముల పరికె – విది కోటి మూచ కే
హృదయము దవ్విట-సవలేని సంజాణ ॥ఎటు॥
కవితాలు రచియించి – కల్పన పొసగించి
సొవుగూగా వివరింతువా – వానిచేత
అవురౌరా! యనిపింతువా – మాచెంగట
నవుర మెలయించేది – చాలున యీ చిన్న
లువిదా! చెల్లింజా వాడు-నవరస రసికుడె ॥ఎటు॥
నిక్కుగుబ్బలగుమ్మ – విందుకవుగిట గుమ్మ
పక్కమచ్చిక సేతువా – వానిరతుల
సొక్కించి తమిరేతువా – యాలాపన
మిక్కిలి వినుతిగ – మెచ్చుకోసే వేమె
చక్కని పతి యువతీ-జనపాంచాలుకే ॥ఎటు॥

యెరుకల కాంభోజి – ఝంపె తాళం

పల్లవి

తరుణిలో మరుకేళి యీ పదివేల
విరుదులూ నీకె చెల్లునే

అనుపల్లవి

అరుదుగా – ముద్దు చొక్క–
అదెరా యిట్లా సమరతుల
దురుసు అలుకున లంటెనే – చెలియా ॥తరు॥

చరణములు

అదిమి భుజముల శిరము –
సుదియించి యానాముకొని
సదమదపు సమరతుల –
పాదని రొంతో విరిచితే
అదరా విడు విడుమను మని –
గుడి పెన్ను కాకులచే
వదిమి నాచెక్కు చలుచి –
రొదురు గమకించి నవుడె ॥తరు॥

తొడరవళి రికసద్దు (?) –
తోర మీ గళరవము
వడితిరో దాని జాతి –
పలుకుబడి గాదా
అదరి యమృతపు చెలువు –
హంస వాల లాడినటుల
కడు సేదుకతో చెలియ –
పడక రొమసగిన యపుడె ॥తరు॥

మోము మోము రొద రొదయు –
మోవి మోవి నను జేర్చి
అయుకొని మిగుల విచ్చ్యక –
పాముగ తైపు గమక
కోమలి లయ తప్పనియ్యక –
కులుంద నిడువులతో
ఓ ముద్దు చొక్క యనుచు –
సుపరతి నను కలసి నపుడె ॥తరు॥

యెరికలకాంబోది పదం

పల్లవి

ఉచితముగా నే సేయు – నుపచారము లన్నియు
అపచారములై తోచెనా

అనుపల్లవి

విపుల సద్గుణసాంద్ర!– విజయరంగ చొక్కేంద్ర!
వింతలాయ మనవి – వినరా చక్కని సామి!

చరణములు

విలువుటద్దము దెచ్చి – నిలువరించితి గాని
కలకంక లేమని – పలుకరించితినా
కలకము మైనింద – నలువరించితి గాని
పలుకెంపు లేమని – పలికితినా బాగాయ ॥ఉచి॥
పసిడి కాలువ దెచ్చి – పయిని గప్పితి గాని
పసపు దుప్పటేమని – పలుకరించితినా
కుంకుమంపు సురటి చే – కొని విసరితి గాని
పసిమెమట లేమని – పలికితినా బాగాయ ॥ఉచి॥
చెలువుగా శృంగార – శేఖరుడ వంటి గాని
తెలవారు దాక రతి – కలసితి వంటినా
అలితు దైవట్టి శ్రీ – రంగేశు డంటి గాని
యల కృష్ణమూర్తి నని – పలికినా బాగాయ ॥ఉచి॥

విజయరంగ చొక్కనాథుని మకుటముతో
మున్నూరు పయి పదములలో తుదిచరణమున శ్రీరంగేశుడు

పేర్కొనబడుట మన్నారు రంగని పదములను రచించిన తంగల వీరయ్యగారే యీ పదములను గూడ రచించెననుటకు సమర్థమైన యాధారమగుచున్నది

నరసప్పయ్య విజయరంగ చొక్కనాథుని పితామహియైన మంగమ్మగారి కాలమున పేరెన్నిక గన్న దళవాయి! ఇతడు విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలమున గూడ నుండినాడు ఇతడు అఖండ మేధాశాలి దళవాయిగా మాత్రమే కాక ప్రధానామాత్యుడుగా గూడ నుండి దేశపరిపాలనము నతి సమర్థతతో జరిపిన యితడు తెలుగు నియోగిబ్రాహ్మణుడు గొప్ప శూరుడు అనేక యుద్ధములు చేసి జయించినాడు దేశారిష్టములు కలిగినప్పుడు వానికి ప్రతిక్రియలు చేసి దేశమును కాపాడినాడు ఈయనను గూర్చిన కథ లనేకములు కలవు ఇతని మీది పద మొకటి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములోని ప్రతులలో గానవచ్చుచున్నది—

పూరిరాగం – ఆదితాళం

ఒకువల్ల దెలిసె లే లేరా - వోరోరి జాణ

అనుపల్లవి

దళవాయి నరసయతీరా - దాతలరాయ నీ ||ఒకు||

చరణములు

విన్న దాని సేలు - కొన్న వగలెల్ల నేను
విన్న చిలుక తాళి - మొన్న యిచ్చి సుప్ర
సన్న సరసాన నున్న ||ఒకు||
నాక యేతురా ప - రాక దానికి సరి గా
కోక లిచ్చితే
లేక నే నందాక ||ఒకు||
తరుణ దప్పక నన్ను - తరుణ మాన మెలి మొక
తరుణ సొమ్ము లొసగ నీ – సరిపాటి యెవ్వారు
సరస దళవాయి నరస ||ఒకు||

విజయరంగ చొక్కనాథుని తండ్రి రంగకృష్ణ ముద్దు వీరప్పనాయకుడు అతడు క్రీ శ 1682 మొదలు 1689 వరకు రాజ్యపాలనము గావించినాడు అతని మీది పదములు రెండుపలబ్ధము లగుచున్నవి. కర్త యెవ్వరో తెలియరాదు

ఘంటారవం - త్రిపుట

పల్లవి

తలచుకొన్న నాయనను - ఝల్లుఝల్లని నే
తల్లడమందీ నే మందెను

అనుపల్లవి

చెలువరంగ రమ్మని - చేరదీసిన నేస్తము

చరణములు

కెలత! విన్నటిరేయి - నీవంటి సరసులతోను
చెలిమి మిక్కిలి యింత - సేయరాదనుచు అ
పలికిన మోము నే - పలుమారు చూచి చూచి
తలవంచుకొని పో-దైతమా యనిన మాట ||తల||
రతికేళి కనసిన
రమణి నిదుర లెమ్మని
అతివ యూరికి పోయిన న్నే
నని నందుకు అ
వితతో దిగ్గన లేచి
వేగమె నన్ను కౌగిలించి
అతివయచే కా నిమ్మని నో
రాడక నే నూరకున్నది ||తల||
వదరకపోనే ముద్దురంగ
ప్రాణేశయని యూపరతుల
మదనకేళిని గూడిన
మరువ గనుక అ
ముదిత నీవు పాడిన
పదములు తలచుకొంటె
కదిసిన రూప మెల్ల
కన్నుల గట్టినట్లున్నది ||తల||

బిలహరి – చాపు

చాలుచాలు నన్నంటకు – జాణరాయ నీ
మేలు దానితో జగ-డాల కోపమేమయ్య
యిచ్చకములాడరాకు - యిక మేల నే నీకు
వచ్చితేనె మోవి గంటికి - పదివేలదండములు
మొక్కలి తనము బూని – మోహంపు దొరసాని
చెక్కటనుంచి నీ గోరుజాంచి-చిత్తము దల్లవారె
యెలమితో నన్ను గూడి - యిప్పుడామాయ జాడి
కలసి మెలసి వచ్చేదాక - తెలియదా ముద్దురంగ

ప్రబంధకవన సాహిత్యశాఖలు మాత్రమే కాక పదసాహిత్యశాఖ కూడ మధురలో చాలగా అభివృద్ధి చెందిన దనుట కీ పదరచనములు ప్రబలప్రమాణములు! ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్రములో దక్షిణ దేశాంధ్రసాహిత్యమును గూర్చి విస్తార పరిశ్రమము జరుగలేదు. తంజాపురాంధ్రసాహిత్యమును గూర్చి మాత్రమిటీవల కొంత విస్తారముగా నే పరిశ్రమము జరుగుట సంభవించినది కాని మధుర, పుదుక్కోట మున్నగు రాజస్థానముల వెలసిన సాహిత్యమును గూర్చిన వివరములు లేనిది దక్షిణదేశాంధ్ర సాహిత్యచరిత్రము సమగ్రము కాజాలదు *మధురాంధ్ర సాహిత్యములో చేరదగిన పదసాహిత్య స్వరూపమును తెలుపుటయే యీ వ్యాసోద్దేశము.

* ఈ వ్యాసమునందలి చారిత్రకవిషయములు 1945 వ సంవత్సరమున భారతిలో శ్రీ దిగవల్లి వేంకటశివరావుగారు రచించిన 'మధుర నేలిన తెలుగు నాయకరాజులు' అనువ్యాసమునుండి గ్రహింపబడినవి.

సంకల్ప సిద్ధుడు

శ్రీపంతుల శ్రీరామశాస్త్రి

శంకర శాస్త్రుల్లుగారిని తెలిసిన వాళ్ళంతా ఆయన గురించి చిత్రంగా మాట్లాడుతారు 'ఆయనకేమి టయ్యా, లక్షాధికారి, బైటికి అలావుండగానే సరా?' అని కొందరూ, 'లక్షాధికారే, అయితే ఎక్కణ్ణించి వచ్చిందిదంతా? వడ్డీలకు వడ్డీలు పెంచి ఆ కట్లు కాకట్లు చేసికొని సంపాదించినదేకదూ?' అని కొందరూ, "సంకల్ప సిద్ధుడంటే ఆయనేనండీ, చిన్నతనంలో ఒక మారు తనలో తాను నిశ్చయం చేసుకొన్నాడు తనచేతిమీదుగా ఒక లకారంపైగా సంపాదించాలని, అంతే అంతవరకూ మనిషి పట్టిన పట్టు విడవలేదు—" "నిజమే, సంపాదించాడయ్యా, కాని ఏం ఫలితం? దమ్మిడీ దానం ధర్మం అని లేదు కదా, ఎంగిలి చేత్తో కాకినయినా కొట్టడే, వట్టి నిర్గంధ కుసుమం" అని కొందరూ ఇలా బైటికి స్పష్టంగా అనకపోయినా, లోపల్లోపల శంకరశాస్త్రుల్లంటే ఏదో ఈర్ష్య ఉన్నట్టే మాట్లాడుతారు

ఇందుకు కారణమేమిటా అని ఆలోచిస్తే ప్రధానంగా ఒక్కటే కనిపిస్తుంది శంకర శాస్త్రుల్లు ఒంటరి మనిషి. కొడుకులూ కూతుళ్ళూ కాదు, తదితర సమీప బంధువులు కూడా లేని మనిషి. అతనికి కాస్త డబ్బు చేకూరిన తరవాత, దూరపు బంధువులు కొందరు అతనితోడి తమ బాంధవ్యాన్ని పునరుద్ధరింప తలచుకొని నిరాశులయేరు ఇక, ఇటువంటి అరస్తా పరస్తాకాని, శంకరశాస్త్రుల్లు దగ్గర లక్ష రూపాయలుండవచ్చునా? అదీ, ఏదో పిత్రియమయిన ఆస్తిగాని, ఏలాటరీలోనో హఠాత్తుగా అప్రయత్నంగా వచ్చినటువంటిది కాక, కేవలం స్వార్జితమని ఒక్కొక్క రూపాయ చొప్పున పెంచిన ఆస్తా? ఇక ఈర్ష్యకేంలోటు? కాసేం బాగా చదువు కొన్నవాడా? మొదట కొన్నాళ్ళు సంస్కృతం చదివి, తరవాత ఇంగ్లీషు ఆరంభించి, నాలుగున్నర అంటే ఇప్పటి మూడవ ఫారములో చదువు చాలించినవాడు. పోనీ అలాగని చదువుకోకపోయినా సహజమయిన మేధా సంపద విపరీతంగా కలవాడేనా అంటే అదీ లేదు ఇన్ని సంవత్సరాలుగా కడుతున్న వడ్డీ లెక్కలు ఈ సరికి మరొకరికయితే కంఠతా రావలసింది, అయిదు వందలకి వెయ్యికి ఆర్నెల్లకి వడ్డీ కట్టడానికి కూడా అరగంటసేపు పలక మీద లెక్క చేస్తాడు ఒకమారు వచ్చిన మొత్తాన్ని కాగితంమీద వేసుకొని దాన్ని చూడకుండా మళ్ళీ పలక మీద చేసి రెండు మొత్తాలూ సరిపోతే అప్పుడు తృప్తిపడే వాడు రెండు మార్లూ ఒకే రకం తప్పు చేసి ఉండవచ్చునని అనుమానం ఆయనకు కలగదు

అవలీలగా ఎంతెంతలేని లెక్కలూ నోటితో చేయగలిగిన వాళ్ళు, అనర్గళంగా గంటల తరబడిని ఉపన్యసించ గలిగిన వాళ్ళు, అమూల్యమయిన పథకాలు వేయగలిగినవాళ్ళు, అతిలోక రమణీయమయిన కవిత్వం వ్రాయ గలిగిన వాళ్ళు—ఎందరో మంది తమకు శంకరశాస్త్రుల్లు యెడల కలిగిన ఈర్ష్య చాలా ధర్మబద్ధమయినదనే నమ్ముకొనేవారు

నిజం చెప్పవద్దూ, నామటుకు నాకూ ఒకప్పుడలాగే ఉండేది. నాకే లక్ష రూపాయిలుంటేనా, ఎన్నో గొప్ప పనులు చేసే వాణ్ణి ఏమిటో అని నాకే నిశ్చయం లేదనుకోండి శంకరశాస్త్రుల్లకి అంత డబ్బును ధర్మంగా సంపాదించదగిన తెలివి తేటలు లేవు, ఇక ఉన్న డబ్బును లోకోపకారం నిమిత్తం కాకపోతే మానె అధమం తన ఆనందం కోసం అయినా ఖర్చుపెట్టే చొరవలేదు గనక, అది కలిగి ఉండడానికి అతనికి అర్హతలేదు. అంతే కాదు, ఈ మాత్రం డబ్బుందికదా, నాకేం ఉచితంగా అక్కర లేదు ప్రస్తుతం కొంత పెట్టుబడి కింద ఇయ్యకూడదా? ప్రస్తుతం ఏమీ హామీ లేకపోయినందువల్ల అపనమ్మకం పెట్టుకోవాలా? తరవాత అణా పైసలతో సహా అసలు వృద్ధులు తీర్చివేయనా? వ్యక్తి గౌరవం మీద శంకరశాస్త్రుల్లకి అంతపాటి నమ్మకం ఉంటే మరింక కావలసిందేమిటి?— నాకు పెళ్ళి అయి, పెళ్ళాం పిల్లలూ ఉంటేమాత్రం

మించి పోయిందేమిటి? తాను నన్ను పెంచుకో లేదూ? ఎవర్నో కన్న తెరవని పసి కూనను పెంచుకొని వాడికి చదువు చెప్పించితే, ఒకప్పుడు ఆదత్త పుత్రుడికి చదువబ్బక పోవచ్చును నేను ఇప్పుడే గ్రాడ్యుయేటుని—ఆ తరవాత వాడికి పెళ్ళి చేసి, తీరా చేస్తే దంపతుల మధ్య ప్రేమానురాగాలు లోపించవచ్చును పోనీ, దంపతులు సానురాగంగానే ఉన్నా వాళ్ళకు పిల్లలు కలగక పోవచ్చును ఇంత పెంచుకొన్న ప్రయోజనమూ నశిస్తుంది వంశం నిలబడక పోతే వాళ్లూ మళ్ళీ దత్తత చేసుకొని, ఇన్ని పాట్లూ పడాలి అటువంటి చిక్కులేవీ కలక్కుండా నన్నే దత్తత చేసుకొంటే—గిరీశం చెప్పాడే, పెళ్లి మీద పెళ్లి, పెళ్లి మీద పెళ్లి చొప్పున బాల్యవివాహాలు చేసి చివరికి నావంటి ప్రయోజకుడికిచ్చి పెళ్లి చేస్తే, అని, అవినంగా ఉండదూ? ఉండకేం, మహారాజాలా ఉంటుంది కాని, ఈ బుద్ధి నాకూ మీకూ కలిగి ఏం లాభం? అలంకార శాస్త్రులకి కలగాలి గాని, అలా అలా విభజించుకొని పోతే నా ఈర్ష్య ఇన్ని చిలవలూ పలవలూ వేసింది

ఇదంతా జనక ఎప్పుడో శాస్త్రులుగారిని గూర్చి సరిగా తెలియనప్పటి సంగతి ఇప్పుడు మాత్రం నాకు ఆయనను తలచుకొంటే ఈర్ష్య కలగదు గాని, అదో రకమాదిరి జాలితో కూడిన ఉపేక్షాభావం కలుగుతుంది లేదు నీలో ఇంకా అంతర్వాహినిగా అప్పటి ఈర్ష్యాభావమే ఉంది, దానికి కొత్తరంగు పూస్తున్నావు అంటే మరి చెప్పలేను గాని, నా దృష్టిలో కలిగిన మార్పుకు కారణాలు తెలియచేసుకొంటున్నాను

ఆయన అటూ ఇటూ పూర్తి కాని, చదువుతో, ఎలాగో అతికష్టం మీద గవర్నమెంటులో పాతిక రూపాయిల జీతం మీద గుమాస్తాగిరీ సంపాదించాడు లంచాలు పుచ్చుకోక పోవడమూ, యథార్థంగా ముక్కుకు సూటిగా పోవడమూ కారణంగా మాత్రమే ఉద్యోగం పోయిందట తాను స్వయంగా లంచాలు పుచ్చుకోలేని వాడు తనపై అధికారులకు నడుపాయాలూ మామూళ్లు ఏం మానగలడు! కొత్త సంసారం, అందులో ఇంటియజమానికి ఉద్యోగం లేని సంసారం, అందులో ఒక చిన్న పిల్ల—ఆ పిల్ల ఉద్యోగం ఉన్న కొద్ది సంవత్సరాలు అతిగా ముగిరి పేడు. అటువంటి రోజుల్లో ఉద్యోగం పోవడంతో, మనిషికి ఒక పెద్ద పట్టుదల వచ్చింది ఎంత దూరమయినా సంభావనలకూ సంతర్పణలకూ పోవరడుడు కోమట్లకు లెక్కలు వరిమాని పెట్టేవాడు దస్తావేజులు రాసేవాడు; జాతకాలు చూసేవాడు స్వయంగా తనకు విశేషం నమ్మకం లేకపోయినాను. ఇలా, ఒకటేమిటి, రాత్రిం దివములు అలా ఏదో పని చేస్తూనే ఉండేవాడు

ఆయన భార్య కూడా అన్ని విధాలా కలిసి వచ్చిన మనిషే అవిడ పొందిక జగత్ప్రసిద్ధి చెందినది ఆ పొందికని వేరే మాటల్లో చెప్పాలంటే, కేవలం ప్రాణం నిలబడి ఉండడానికి తగిన కనీసపు ఆహారాన్ని మాత్రమే తీసుకొంటూ, చిరుగులు కుట్టిన ముట్లే తప్ప బట్ట కనబడనంత వరకూ ఉపయోగిస్తూ, ఏ యితర ఖర్చూ పెట్టకుండా నిద్రపోయిన కొద్ది గంటలు మినహా ఏదో తృణమో కణమో కలిసివచ్చే పని చేస్తూ ఉండడం ఆయన కేవలం వెంబు పట్టుకొని, యాయవారానికి వెళ్లలేదు అవిడ ఇంత జీతానికి అని వంట లక్కగా నిర్ణయంగా ఎక్కడా కుదురుకో లేదు అంతే గాని, ఇద్దరూ అంత పని చేసేవారు

ఏటేటా ఫలసాయం సరిగా రాని భూమిని అమ్మగా వచ్చిన కొద్దిపాటి మూలధనంతో వడ్డీ వ్యాపారం ఆరంభించాడు వందా యేభయి కాదు ఒకటీ రెండూ అయినా పదీ వడ్డీకిచ్చేవాడు ఇవ్వడమయితే, ఎంత తక్కువని ఇచ్చేవాడో, వసూలు చెయ్యడంలోనూ అంత కట్టుదిట్టంగా ఉండేవాడు. అందరూ అతన్ని శాపనార్థాలు పెట్టేవాళ్లే 'అప్పు తేదో తెలియక బుద్ధి గడ్డితిని పుచ్చుకొన్నాం, ఇక మరెప్పుడూ ప్రాణం పోయినా అతని దగ్గర అప్పు తీసుకొని రాకూడదనుకొనేవాళ్ళే కాని మళ్లీ అవసరం కలిగి అతని దగ్గరకి వెళ్లినప్పుడు అతను పాత సంగతులన్నీ మరిచిపోయి ఉంటాడనే తమను తాము నమ్మించుకొనే వారు, అతనూ నిజంగానే మరిచిపోయినట్లే ఉండేవాడు వాళ్లిష్టం ఏమాట అనుకొనీ, మాటలేం మనమీదపడి కొట్టేయా! మనడబ్బు మనకి ప్రధానం! ఇదీ అతని తత్వం

భార్యకి జబ్బు చేసినప్పుడు ఆయన డబ్బిచ్చి వైద్యం చేయిస్తానని అన్నాడు. ఆ మాత్రం ఉచితంగా వచ్చే మందు తప్ప, తనకు వంటిమీద స్పృహ

ఉన్నంతవరకూ ఒకదమ్మిడీ అయినా ఖర్చుపెట్టనియ్యలేదు. ఆమె పోయిన తరవాత, అప్పటికే పన్నెండేళ్ల పిల్ల కూతురికి పెళ్లి చేసేసు. తరవాత నాలుగయిదేళ్ళలో దురదృష్ట వశాత్తు, ఆమెకు వైధవ్యం ప్రాప్తిస్తే అదంతా శంకరశాస్త్రుల్లు ముసలివాడికిచ్చి పెళ్లిచేసిన కక్కుర్తి ఫలితమే అంటారు కొందరు అయినా వాళ్లకి అసలు విషయమేమిటో తెలిస్తే కదూ, తమంటే గిట్టక ఏదో అలా అంటారంతే

కూతురు తిరిగి వచ్చిన తరవాత ఒక ఏడాది పాటు బాగానే ఉంది తన స్థితికి తగినట్టుగా తర వాత కాశీయాత్రకి వెళ్తానంది ఒక వారంరోజులు పాటు ఆలోచించి, ఇక దానికి ఐహిక జీవితంలో మరేమీ అవలంబనం లేదు, ఎప్పటి కయినా ఆముష్మికం చూసుకోవలసినదే కదా అని, డబ్బిచ్చి తగిన పెద్దవాళ్లతో కలిపి పంపాడు ఆ వెళ్లడం కూతురు ఎవరితోనో లేచిపోయిందనీ, యాత్ర అన్నది కేవలం ఒక మిష అనీ, తెలిసింది 'సరే, దాని మొగుడితోపాటు అదీ పోయిందనుకుంటా' నన్నాడు శంకరశాస్త్రుల్లు

ఇప్పుడు బాగా పెద్దవాడయి పోవడంచేత ఎక్కడికీ కదలలేడు ఎప్పుడూ ఇంట్లోనే ఉంటాడు, ఉంటాడంటే ఊరికే గోళ్లు గిల్లుకొంటూ కూర్చుంటాడా? పెరట్లో అన్నిరకాల కాయగూరలూ పండిస్తాడు. తనకు ఎక్కువయినది అమ్మేస్తాడు, ఓపికగా బియ్యపుగింజలు ఒక్కొక్కటే ఏరుకొని, వండుకొని, భోంచేస్తాడు, ఒక్కపూటే రెండవ పూట ఏదో ఒక పండుతిని కొద్దిగా మజ్జిగ తాగుతాడంతే.

ఇప్పుడు మునపటి ఆ వసూలు చేసుకొనే ఓపికా, జ్ఞాపకశక్తి తగ్గిపోవడంవల్ల, కేవలం బంగారం వెండి వస్తువులమీద తప్ప డబ్బు ఇవ్వడం మానుకొన్నాడు అతని దగ్గర డబ్బు తీసుకొని వెళ్ళిన ప్రతివాళ్ళూ అంటూ ఉంటారు. "ఇంత ముసలివాడయేడు. నా అన్నవాళ్లెవరూ లేరుకదా ఎందుకంత డబ్బు కక్కుర్తి చెప్మా?" అని కాని, ఆ కక్కుర్తివల్లనే, తనకు ఆమాత్రం అప్పు ఇయ్యగలపాటి డబ్బు చేరిందనీ, అతడు అందరిలాగే సామాన్యమయిన జీవితం గడిపి ఉంటే, అందరికంటే దరిద్రుడుగానే ఉండునని గ్రహించరు

అతని జీవిత వివరాలు తెలుసుకొన్న తరవాత అతన్ని చూసి ఎలా ఈర్ష్యపడటం? మళ్లీ నా జీవిత మంతా మొదటనుండీ బతకడానికి సావకాశం ఉన్నా, అతని జీవితం వంటిది ముమ్మాటికీ నాకక్కరలేదు నాకే కాదు, చాలామందికి అలాగే ఉంటుందను కొంటాను

అడవిలో పట్టిన తేనెపట్టు ఎవరికీ లభ్యంకాకుండా పోతున్నదే అనుకొంటే ఎంత ఫలితమో, అతని డబ్బు ఎవరికీ కాకుండా పోతున్నదే అను కొన్నా అంతే ఫలితం అయితే తేనె పట్టులోని తేనెను సమకూర్చడానికి తేనెటీగలన్నీ కలిసి పడ్డ కంటే ఎక్కువే కష్టపడ్డాడుగాని తక్కువ పడలేదు దానిని సంపాదించడానికి అటువంటి శంకర శాస్త్రుల్లును చూసి ఈర్ష్యపడడం దేనికి? ఇంతకీ అతని ఆస్తంతా మహాఉంటే ఒకటిన్నర లక్షలు ఆ మాత్రం మొత్తాన్ని అవలీలగా ఏమీ లక్ష్యంలే కుండా ఖర్చుపెట్టే శ్రీమంతులున్న మన వ్యాపారిక జగత్తులో అతన్ని గురించి అంతగా అనుకోడం ధర్మంకాదు కాని, భూగర్భంలో నిక్షిప్తమయి ఉన్న అమూల్యమయిన ఖనిజాల గురించి కలగని ఆలోచన తేనెపట్టును చూసి సరిగ్గా కలుగుతుంది ఎలా దీన్ని సంపాదించడమా? దీనిలో ఏ మాత్రం తేనె ఉంటుందా? అని

లోకులు, నాతోపాటు ఎవరేమనుకొన్నా సరే శంకరశాస్త్రుల్లుగారు మాత్రం సంకల్ప సిద్ధుడు. ఆ తృప్తే లేకపోతే ఆయన ఇన్నాళ్ళు బ్రతకనే లేక పోయేవాడు

యజ్ఞఫలము

భాసమహాకవి సంస్కృతనాటకమునకు ఆంధ్రీకరణము

శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు

[భాసమహాకవి సంస్కృతములో నిరువదిమూడు నాటకములు వ్రాసినాడని యందు "కిరణావళి" "మకుటతాడితకము" "ఉదాత్తరాఘవము" మున్నగునవి కలవని శ్రీ ఆర్. వి. కృష్ణమాచారిగారు వ్రాసిరి. ఇటీవలనే రాజవైద్య జీవరామకాళిదాసశాస్త్రి గారు "యజ్ఞఫల"మను ఈనాటకమును సంపాదించి ప్రకటించి యది భాసమహాకవికృతమే యని నిరూపించియున్నారు. ఈ యభిప్రాయమును విమర్శ కాగ్రేసరులగు డాక్టరు. పుసలేకర్, ప్రొఫెసరు సిన్హా మున్నగువారు విపుల విమర్శతో దీనిని బలపఱిచియున్నారు. ఈ విషయములెల్ల ప్రత్యేకవ్యాసమున నిరూపితమగును. ఇంతవఱకీ నాటకమే భాషలోనికి ననువదింపబడలేదు ఈ తెలుఁగుసేఁతయే ప్రప్రథమ భాషాంతరీకరణము]

ఇందలి పాత్రలు

సూత్రధారుఁడు
సుమంత్రుఁడు
కాంచుకీయుఁడు
విదూషకుఁడు
చిత్రకేతుఁడు, చిత్రపథుఁడు } గంధర్వులు
రావణుఁడు
మాళవకుఁడు, భషకుడు, దంతిలుఁడు, గోపలుఁడు } వైతాళికులు
దేవతలు
గంధర్వులు
రాక్షసులు

దశరథుఁడు [రాజు]
విశ్వామిత్రుఁడు
వసిష్ఠుఁడు
రాముఁడు, భరతుఁడు, లక్ష్మణుఁడు, శత్రుఘ్నుఁడు } కుమారులు
జనకుఁడు
పరశురాముఁడు

నటి
విజయ
చేటి
మంథర
కౌసల్య, సుమిత్ర, కైకేయి } రాణులు
మధురిక, చతురిక, పుష్పతిక, చంద్రకళ } సీత చెలికత్తెలు
సీత, మాండవి, ఊర్మిళ, శ్రుతకీర్తి } వధువులు

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుడు ప్రవేశించును)

సూత్ర

"శ్రీరాముండు కృపాళుతా భరిత
సుశ్రీమండలా కారుఁడుం
దాశ్రిత కుశలత్వగుణ ప్రథితుడున్
శత్రుఘ్న వినుండు వి
స్తార ప్రాభవ మాని చంద్ర కృత
యజ్ఞ త్రాత, కోదండ శా
స్త్రా రూఢుండు ప్రసన్నమూర్తి
నిరతోత్సాహుండు మిమ్మేలుతన్."

(తెరవంక జూచి) ఆర్యా! ఒకసారి యిటు రమ్ము

నటి (ప్రవేశించి) ఆర్యపుత్రా! వచ్చితిని ఏమి పని?

సూత్ర ఆర్యా! ఈ సభాసదులు మనము ప్రదర్శించు నాటకము చూడ గోరుచున్నారు వీరి సంతోషము కొఱకై వసంతఋతువునుగూర్చి నీ వొక పాట పాడుము.

నటి సరే (పాడును)

పాట

"క్రొంజివుళ్ళ చేత మిగుల గోములంబు లౌ లతల్
మంజులంబు లైన తియ్య మామిడిగా సుగంధముల్
రంజకంబు లిట్టి తోటర క్తి చెందుచుండగన్
సంజవేళ మల్లెపూలు సరసమౌడు నవ్వులన్ "

సూత్ర : బాగు బాగు నీ పాటవలన నందఱు సంతోషించుచున్నారు

(తెరలో) "ఏమి ! అందఱు సంతోషించు చున్నారు గదా!"

సూత్ర (విని) ఓహో !

"పుత్రజన నోత్సవంబున భూవిభుండు
తనర, మత్స్యవదాన సత్కారములను
వారు లెల్లర సంతోషపఱిచి యిదటి
కిదె సుమంత్రుడు విచ్చెసె, పద లతాంగి!"

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది స్థాపన

ప్రథమాంకము

(ప్రవేశము : సుమంత్రుడు)

సుమం ఏమీ ! అందఱు సంతోషించు చున్నారుగదా !

"పౌరులు తుష్టులైరి మఱి
బ్రాహ్మణు లెల్ల రభీప్సితార్థని
స్తార సుఖాబ్ధి దేలిరి, ముదంబున
శ్రోత్రియపుంగవుల్ సదా
చారులు సత్తమ శ్రీకులు సంయము
లందరి తృప్తి సర్వస
త్కారపరంపరన్ , దలప
గామ్యము తీరనివార లే రికన్

కంచుకి (ప్రవేశించి) అమాత్యా ! పురజనులను జానపదులను సంయములను సర్వజనములను సర్వవాంఛాపరితృప్తుల నొనరింపు మని నీకు మహారాజాజ్ఞయైనది ఏయొక్కడైనను చెట్టికోరిక కోరినను దీరనివా డుండరాదని మఱి మఱి నొక్కి చెప్పిరి

సుమం మహారాజామనకు తెలిసి నే నే సర్వము నొనరించితిని.

కంచు మంచిది సుమంత్రా ! మంచిది

"జనపతియాంతరహృదయం
బు చెజెంగి యమాత్యపుంగవుండు శుభంబుల్
పొనరింప ధర్మసంగతి
గను నపవర్గంబు బరమకల్యాణంబున్ "

మఱియు, చెఱ్ఱవెఱ్ఱ రెదలెదట చేయుకార ణముంచే బద్ధులైయున్నను వారివారి నెల్లర విడిపింపు మని రాజాజ్ఞ

సుమం . బద్ధు లెవ రున్నారు ?

"దొంగలు లేరు రాజ్యమున
దుష్టులు లేదము లమ్మువారల
న్యాంగన గోరువారు మను
వానెనువారును ద్యూతకారు లె
న్నం గనరారు మందున కనంగ ,
వితృణముబద్ధుడో నృపుం
డంగనలం సుధూరకుల నంది
గడించెను దద్వ్యముక్తతన్ "

విదూ (ప్రవేశించి) మహోర్వాలా గారి పుత్ర కామేష్టిఫల మిప్పటికే సఫలమైనది ఇన్నాళ్లు నేను మోదకములు మెతుక్కటలో నాజఠరమునై చేయు శ్రమ దయమాప లేదు ఇటువంటి యజ్ఞములు వాలు గైనవా నే న ప్రతిరథునే నను మోదకనైరి వనుమను నావంటివిప్రులు భోజనముచేసి తుష్టులగుదో నే యాజ్ఞకర్మ సఫలము కాదు

సుమం ఓయీ ! సుందరకా ! నీకు సువర్ణము చాలినంత లభించినదా ?

విదూ ఏమి ? నేను సువర్ణమును దినను త్రాగను ముట్టను బంగారము ప్రియమనుటకు నేను రాజు ననుకుంటివా కోమటి ననుకొంటివా?

కంచు ఓ మహాబ్రాహ్మణా ! మఱి నీకేది ప్రియము ?

విదూ మోదక భోజనము

కంచు నీ వెన్ని మోదకములు తినగలవు ?

విదూ మహారథుడగు మహారా జెంతమంది శత్రువులను జంపగలడో యన్ని

కంచు పదివేలమంది శత్రువులను జయింపగలవాడే మహారథుడు

విదూ నేను పదివేల మోదకములను దినగల మహారథుడను

కంచు ఏమి ? ఒక్కదినమున నీవు పదివేల మోదకములు తినగలవా ?

విదూ ఏమి ! ఒక్కదినములో మహారథుడు పదివేలమంది శత్రువులను జంపగలడా ?

కంచు పదివేలమందిలో గొంతమంది చనిపోదురు కొంతమంది పాఱిపోదురు. కొంతమంది చెల్లాచెదరగుదురు. కొంతమంది శరణుచొత్తురు. వీరిని మహారథుడు రక్షించును

విదూ నేనును గొన్ని మోదకములను భ్రమింతును కొన్నిటిని చెదరగొట్టుదును కొన్నిటిని జేతుక గొట్టుదును. కొన్నిటిని దయతో రక్షింతును

సుమం బాత్రధన్యా ! సైతండితుడు హేతువాదమున నొప్పుకొనడు ఏనితో నేమి ? నేను నా పని చేసికొని మహారాజా నభినందింప నేగుదును (ముందు చూచి) ఓహో ! సపరిజనుడై మహారాజిటకే వచ్చుచున్నాడు.

కించు' నేను నావనిమై పోవుదును. (నిష్క్ర
మించును)

విదూ నేను తినగా మిగిలిన మోదకములను
దాచుకొనుటకై పోదును (నిష్క్రమించును)

సుమం ఆహా! మహారాజా వార్ధకదశయందైన నెంత రమణీయాకృతితో నొప్పుచున్నాడు! నిత్యము రాజకార్యముల నిర్వహించుచున్నను నాతడు నిత్య ప్రసన్నుడుగనే యుండును

"సతనకతంబు లొక్కరుమై జల్పను,
 జాచుకొనన్ స్వకార్యముల్
విపిగను లొక్కతంక, నరి
 వీరుల నుక్కడగించు నొక్కటన్
మిత్రులగ దన్పునొక్కటను మిత్రుల,
 నొక్కడ చేటకేగు, ని
ట్లవిరళ కార్యభారమున నందడు
 దుఃఖ మొకింతయేనియున్
తరుణ వయస్కు వట్లు సతతంబు
 నొనర్చును స్వీయధర్మముల్
పరిణతి నందినన్ వయసు పాయదు
 తేజము రాజచంద్రునిన్
వరవరచంద్రు పేరు వినినన్ గనినన్
 జనకుల్ రతంతయేన్
గురితముతంక బోరు, విపత్కర
 కలాపము లొక్క త్రేళ్ళిడిన్ "

(సపరివారముగా రాజా ప్రవేశించును)

రాజా

"రిపుభయ మింతయేనియు
 గరిత్రిని లేదు, సమస్త మానవుల్
విపుల వయార్థ సంపదల
 విశ్రుతి గాంచిరి, అన్యవస్తుదు
ర్విపలత గాంచువారును
 రుజాధరతన్ విలపించు వారలున్
గపటము జూపువారును
 వకాలమృతిన్ గనువారు లేరిటన్ "

"కాలవర్షంబు గురియు మేఘంబు లెపుడు
ఈతిబాధలు లేక సస్యేందిర కృషి
ఫల మనంత మొసంగును అలఘుపుణ్య
కలిత దైవాన కాల్యంబు కలుగబట్టి "

"వేద మధీతమయ్యె, పితృవీరులు
 త్రుగ్గిరి, భూప్రజల్ సుఖా
పాదితులైరి స్వీయపరిపాలన
 మందున బోలె, నెవ్వ రె
ద్యోది మనంబులన్ దలచి రెల్లర
 కయ్యది చేకురెన్, మహిం
గేది యొనర్పగా వలయు నిప్పుడు
 నేను మహీజనార్థమై "

"దేవతలున్ పితరులు భూ
దేవతలున్ శరణుగోరు దీనులు నార్తుల్
వివిధముల బూజితు లగు
చే విధి వంశ్రతంబు నిద్దరు నాతన్ "

"పుత్ర జననంబుచేత సంప్రాప్తమయ్యె
మన్మనోరథ మహిత సమున్నత్య ఫలము,
ఇంతకంటెను మన్మనోభీప్సితంబు
లేదు లేకొంకు; సంతుష్టి లేదు నెటో "

సుమం (సమీపించి) మహారాజా! జయము

"ప్రజల పాలింప యోగ్యు లాత్మజాల గాంచి
యాత్మభారంబు వారిపై నమ్ము వలుప
హృదయభారంబు తొలగిపోయెనుగదా! నృ
పాలచంద్రమ! సంతృప్తి పైకొనె గద!"

రాజు సుమంత్రా! నిజమే నీవు వెంటనే సర్వార్థి జనమును సఫలాశాచిత్తుల గావింపుము

సుమం మహారాజా! కావించితిని

రాజు శ్రోత్రియులను గోహిరణ్య దానములచే సంతోష పెట్టుము

సుమం మహారాజా! సంతోష పెట్టితిని

రాజు కారాగృహబద్ధు లగువారి నెల్లర విడిపింపుము

సుమం మహారాజా!

"ధర్మపరిపాలనంబున ధరణిజనుల
రాజవై నీవు పాలించి రాజిలంగ
స్వర్గసౌఖ్యము లంది యొప్పార జనులు
బద్ధు లెవ్వగు? దుఃఖసంబద్ధు లెవరు?"

రాజా

"పూర్వపుణ్యంబువలన రాజ్యభూమి పరమ
విస్తృతంబయ్యె, నింతటి విపులభూమి
ధర్మహీనుండు బంధనదండనమున
కర్హుడైనట్టి వా డొకండైన లేడ?"

సుమం

"రాజసింహుడవై నీవు రాజ్య మేల
దుష్కృతం బొనరింపగా దొడగు నెవడు?
సూర్యుడు నిరభ్ర గగనాన శోభిలంగ
దారి కడ్డమువచ్చునే తమము తలప "

"ఇంతకు బద్ధులైన నరు లెవ్వరు
 లే రిక నుండ బోరు భూ
కాంతుడ! బద్ధమోహుణను కల్గు
 ప్రశంసయె లేదు చూడ నా
వంతయు, ద్వత్పితృఋణపరిబద్ధుడ
 నొక్కడ నీవ, కాని నీ
వంతము చేసికొంటి వద యార్య!
 సుపుత్రమహోదయంబునన్."

రాజా ఔను నిజమే పితరులఋణము తీర్చు గంటిని కాని, మతియొక దృఢతరబంధమే నాకు

కలిగినది దానిని గడద్రోచి ముక్తిగను మార్గము మాత్రము కానరాకున్నది.

సుమం ఏమది?

రాజు ఏమందువా? నా శక్తిమీద నెంత బాధ్యత పడినదో!

"చదివింపగా వలె వేదశాస్త్రములు,
వంశప్రాప్త వాచారముల్
మొదలన్ నేర్పవలెన్; వసిష్ఠ
పరమాహాత్మ్యంబు నా ధర్మసం
పద చేకూర్పవలెన్,—రణస్థలిని
దివ్యాస్త్రాన్వితున్ గాంచి యా
పద నైపుణ్యము ధృతిచెందురిపు
కేతన్—నేను ధృతిల్లెదన్"

"రాగద్వేష విదర్శితాత్ములై
మహారాజ్యంబు లేలన్ ప్రజా
క్షేమము జూచి ప్రోవ గనగా
మోక్షమ్మేల్ కదా! కాని నే
నీగుణాలను ధర్మబంధనము,
నే దీప్తి రాగంబు తో
నాగ్రహించె ద్విబద్ధతన్, గలదె
ముక్తత్వంబు నాకెవిధిన్?"

"దృఢతరంబుగ బంధింపబడితి బుత్త్రి
రాగపాశంబునన్ త్రెంపగాదు దీని,
మోక్ష మెటులక్లు బుత్త్రి పమోహపాశ
బద్ధునకు? నిట్లు నాస్థితి ధయదమగును"

ప్రతీహారి (ప్రవేశించి) మహారాజా! జయము పుత్రోత్సవమైన పిదప కౌసల్యాదేవి మహారాజును జూడ వేడుకపడుచున్నది తాను పెద్దభార్య గాన తొలుత నే తన్ను సంభావింప మహారాజును గోరుకొన్నది

రాజు విజయా!

"ఉత్తమవంశప్రథితయు
నుత్తమ పత్నియును నా మదుపలాలిత యు
త్కృష్టమ సుందరి దేవిని
నుత్తమిని నపేక్షయు విడ రమ్మందున్"

చేటి (ప్రవేశించి) మహారాజా! జయము సుమిత్రాదేవి మహారాజ కృపచే గుశలమునియు దా విద్దఱుకుమారుల గన్నతల్లియగుటచే ముందుగా సంభావింప గోరుకొన్నదనియు చెప్పుచున్నది.

"సర్వంసహా తపములోన వి
గర్వితి సుమిత్రతజా సకలసంగతులన్
సర్వతకేంవద యాపెయు
గర్వ ము పేక్షింప తన్నుద్యాగం బింకన్."
(అంత మంథర, విదూషకుడు ప్రవేశింతురు)

4

మంథ మహారాజా! అఖిల జానపదాహ్లాదరయు, రాణులలో గనిష్ఠయయ్యు గుణములలో జ్యేష్ఠయు, తన్వియయ్యు సగౌరవయు, మహారాజ బహుమతయు, అప్రతిరథుడను కేకయరాజు కూతురు నగుదేవి తానే ముందు సంభావింపదగిన దని నివేదింపు మన్నది

విదూ (తనలో) అహో! ఈరంత వచనో పన్యాసము! ఎంత తర్కన సహితము!(ప్రకాశముగా) వయస్య! ఉపేక్షించినచో గనిష్ఠ యగుదేవి యేమి చేయునో వినదలచితి నని ప్రతివచన మిమ్ము

రాజు (తనలో)

"తనసుతునకు నభిషేకము
గొనగ బ్రతినగొన్న యీమె కోపించినచో
గనవసు చింపించవలె నీ
మెను రాణులతోడగూడ మెప్పింపవలెన్
(ప్రకాశముగా) మంథరా!
"పరమధర్మార్థకామ పదార్థలనమున
సేవనీయలపై భేదభావ మున్నె
ముప్పురనుగూడ సమముగా ముదముతోడ
నాదరింతు సపుత్రుల నచిరమునను"

అందుచే నందఱును మధ్యమమందిరమున నా రాక నిరీక్షింపుమంటి నని చెప్పుము

మంథ (తనలో) ఏమి! మా రాణిని ముందు గౌరవింపడా? (ప్రకాశముగా) మహారాజా సెలవు ప్రకారమే

(ప్రతీహారి, చేటి, మంథర నిష్క్రమింతురు)

రాజు అమాత్యా! నీవును వెళ్ళిరమ్ము నేను రాణుల నభినందింతును

సుమం చిత్తము (నిష్క్రమించును)

విదూ వయస్యా! నీవు ముగ్గురు దేవులను సమానముగా మన్నింపరాదు సుమిత్ర కిద్దఱు కొడుకులు—కైకేయి కొక్కకొడుకు. కావున, సుమిత్రనై జూచిన మున్నవలో సగమే కైకేయినై జూపవలయును.

రాజు వయస్యా!

"సకల ధర్మార్థకామమోక్షములలోన
భేద మెటులేదో పుత్రులకు లేదు నాకు,
ఒక్క వేదంబునైనను దిక్కువన్న
యతిని విప్రుండె? వైదికుం డనుకొనునె యతండు?"

విదూ (తనలో) ముగ్గురు రాణులు త్రివర్గ తుల్యలు నలుగురు కొడుకులు చతుర్వర్గతుల్యులు. విదురుడు సమానుడైనచో నేమనవలయునో! (ప్రకాశముగా) నేను నీకు గనిష్ఠతయుణ్యమైయు నీ పుత్రులతోపాటు సమానముగా భోజనీయుడను కానిచో నీతో స్నేహము చేయను. అట్టిదు పురుషార్థములు నాలుగు. నేనును నైదవది కదా!

రాజు (నవ్వి)

పంచమహాయజ్ఞంబుల
నెంచన్ విప్రుండు నగుచు నీ వింటిలో
మించెదరు మీరు నట్లే
కించపడగనేల నీకింక వయస్యా!

విదూ: ఆఱుగురు లేరు ఉన్న నీ మాటకారి తనము తెలిసిపోయినదిలే (ప్రకాశముగా) వాడు కలుఁ పుట్టినదినమన్న యుత్సాహముతో నీ వాకిలి పైతము మఱచితివి సూర్యుఁ డస్తమించుచున్నాఁడు చూడుము

రాజు ఓహో! సంధ్యాకాలము సమీపించినది.

శిరమునొసంగు వృక్షముల జ
య్యన బక్షులు చేరి కూఁ సెదుఱ
గిరణములన్ నభస్థలిని నిం
పెను నర్ధకళాంకు డిప్పుడే,
చరమ నగంబునన్ దినవిభాంపతి
గ్రక్కును గాంతిపుంజముల్,
పరగు ప్రకాశమున్ రజని
ధవళ ముఖామల భూషణం బనన్
మఱియు
హిమకరు డేగుదెంచి గగనేం
దిరకున్ గనుపండు వట్లుగా
విమల సరోలసత్కుముద విశ్రుత
విశ్రుత పరీవృతుండు ను
త్తమ బహురాజ సంయుత యథార్థ
సుశోభియు రాజ ను
త్తము డగురాజు నా బరగు ద త్త
దనూన విధాన కర్మలన్

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రథమాంకము

విష్కంభము

(ప్రవేశము కాంచుకీయుడు)

కాంచు మహారాజు నా కిట్లాజ్ఞాపించెను "ఓ భాద్రభద్రా! ధారాగృహమునకడ నున్న గ్రీష్మోద్యానమున కేగి యచట బరిజను లెవ్వరు నుండరాదని యాజ్ఞాపింపుము" మహారాజటకు విహారమునకు వచ్చును. రాణులు నుందురు పరిజను లుండరాదని యేల యనెనో? ఏదైన రహస్యాలోచనము గలదా? రాణులతో గూడి రహస్యవిహారము మహా నెప్పుడును జేసియుండలేదే! నా కేగొడవ యేల? నన్నేమి చేయుమన్న నదియే చేయుదును.

"రాజుల చేష్టలన్నియు గరంబు
దలంప నిగూఢ భావని
శ్రాంతములు, సుమంత్రులకు గ్రాహ్యము
లన్యుల కట్లుగా నవే

మోజను శంక చేసినను మెవ్విధి
కల్లడిచేయ దోసమా;
పూజితబుద్ధి కన్నులను మూసికొనక
దలపోయ గృత్యమా"

(అంత, చేటికలు ప్రవేశింతురు)

ఒక చేటిక ఆర్యా! నలుగురు కుమారులకు నాలుగు కుసుమ జవనికలను మేము నూత్న మక్కువతో తయారు చేయుచున్నాము

కాంచు మంచిదే కాని, మఱియొక యుద్యానమున కేగి మీ కోరిక తీర్చుకొనుడు

మఱియొక చేటిక ఆర్యా! ఇంకొక యుద్యానమున నిన్ని రంగులు నింత పరిమళము కలిగిన పువ్వు లధికముగా లభింపవు

కాంచు ఐన నే నేమి చేయగలను? ఇపు డెవరు నిట నుండరాదని మహారాజాజ్ఞ

చేటికలు ఓహో! ఐనచో పోవుదము

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది విష్కంభము

ద్వి తీ యాం క ము

(మహారాజు పరిజనులతో ప్రవేశించును)

రాజు (స్వేచ్ఛగా నడచి)

"చేసితి జన్నముల్ ఋషివిశిష్ట
విధిన్ బహుళప్రకారముల్,
దోసిళులన్ బ్రదానముల దుష్టిగ
నిచ్చితి గోచితిన్ బ్రజన్,
పీసముకూడ శత్రుభయవిహ్వలతల్
గనరావు, నే నిరా
యాసముగా జరాధరత
సాంతమునందున శాంతి నందదన్"

మఱియు

"కంటిని నాత్మసౌఖ్యమునకంటె
బ్రజాసుఖ ముత్తమంబుగన్,
మంటి గులానురూప ముగు
మావ్యయశోధనవృత్తిచేత, నే
మంటి స్వకర్మ పీడక మ
హోన్నతభోగములెల్ల నంది, నే
కొంటి జనానురాగ మిక
గోరిక నేది యునర్తు నర్మిలిన్"

(ఆలోచించి)

"రాణులను మువ్వురను గూడ రంజిలంగ
జేసి రాజసుతాన్వితశ్రీ చెలంగు
రామచంద్రుని రఘువంశరత్న సదృశు
యౌవరాజ్యాభిషిక్తు జేయం దలంతు"

ఎవ రక్కడ ?

ప్రతీహారి. (ప్రవేశించి) మహారాజా! జయము ఏమాజ్ఞ ?

రాజు. విజయా! అమాత్య మను సుమంత్రుని పిలుపుము

ప్రతీహారి. చిత్తము (నిష్క్రమించి సుమంత్రునితో మరల ప్రవేశించును)

ఆర్యా! ఇటు ఇటు ఇదిగో మహారాజ సమీపింపుడు.

సుమం (చేరి) మహారాజా! జయము

రాజు అమాత్యా! స్వాగతము రమ్ము కూర్చుండుము

ఇరువురు (కూర్చుందురు)

రాజు విజయా! నీవు పొమ్ము (పరిజనులను జూచి) మీరును బోయి విశ్రాంతి నందుడు

పరిజనులు చిత్తము (నిష్క్రమింతురు)

రాజు అమాత్యా! నామనస్సు చింతాజాగరణపరవశమై యున్నది

సుమం (తనలో)

"భూరియశంబునుగన్న మ
హారాజత డౌను, రిపుభయప్రద మయ్యున్
బోరప్రియుఁడై చింతా
భారజ్వరుఁడౌట కేమి వచ్చెనొ కట్టా!

(ప్రకాశముగా) మహారాజా!

స్థిరధర్మప్రతిమున్ ప్రజా
ప్రియ మహాదృష్టమ్ము గళ్ళత్రు తా
సురతిన్ గాంచిన నీకు
నెక్కడి భయా ఘోరవ్యథల్ దేవ! న
ల్వురు పుత్రుల్ వినయాన్వితుల్
ప్రజల కత్యంత క్షేమ పాత్రంబులై
పరగన్ మానసిక వ్యథాభరము
దేవా! యెట్లు కల్గెంకటా!

మఱియు

"కృతసంస్కారులు వినయా
న్వితులున్ జనరంజకులును విత్పృథుత్త్వులునౌ
సుతులన్ నల్వుర గనుగొని
పిత తల్లన్ బాయగనగ దేవేగ ప్రభూ!

లేక

"అవిభక్తకుటుంబిక గా
వ్లవిరళదుఃఖంబు గలుగ నటులే నీకున్
సువిశాలరాజ్య మనియెడు
నవిభక్త కుటుంబమందు నది కల్గెనొకో ?"

పోనిమ్ము మహారాజా! చింతాప్రతీకార మూహింపరాదా!

రాజు అందులకే నిన్ను పిలిచితిని

సుమం సెలవిమ్ము

రాజు

"శ్రీకైకేయీ తనయుండే
యేకైకప్రభుత్వ గాగ నీమహి నెల్లన్
చేకొను వరమిచ్చితి నది
వేకంబున దొల్లి దాన వతకందు గటా!"

సుమం విన ?

రాజు

"రాజ్యపాలన యోగ్యుండు రాముడే యగు
చు త్రిసుగుణాకరుం డైన కారణమున
యౌవరాజ్యాభిషేకంబు నతని కేను
చేయదలచితి సుకరంబె ? చేయుదికట!"

సుమం మహారాజా! అది దుష్కరము కాదు

రాజు ఎట్లు ?

సుమం

"వినయ నయ ప్రవర్తన వివేక
గుణాదికపూర్ణు డైన రా
ముని ముగురమ్మలున్ దమదు
ముద్దులబిడ్డని గాగ ప్రేమ పెం
పున గనుగొంద్రు, జ్యేష్ఠుడగు
భూరిగుణంబుల దేజమందు, నా
తఁ డభిషేకమన్న ముదంబును
గాంతురు రాణు లెల్లయున్"

అందుచే నీవు చింతింపవలసిన పని లేదు. ఇంతకు కుమారు లుపనీతులైరి శస్త్రశాస్త్రనిష్ణాతు పూర్ణులైన పిదపగదా యభిషేకము ఇప్పటినుండియే నీ కీ చింత యేల?

రాజు పుత్ర రాజ్యాభిషేక వివాదమే తుదు నిప్పటినుండి యాలోచించిన నప్పటి కే యుపాయము చేనైన దానిని దొలగించుకొనవచ్చునుగదా! వినుము ఒక్కొక్కప్పుడు:

"పరగ ప్రాప్తించిరం గానుపాయమునను
భావికష్టంబు తొలచుకొవచ్చును గద!
వచ్చి పైబడ్డ కష్టమ్ము బాపుకొనగ
ప్రోవ నదుకుట యగు ద్వ్యథా దుఃఖకరము"

సుమం: నా కేమి యాజ్ఞ ?

రాజు

"పరిజన భృత్యమంత్రిజన పౌరజనంబులు
రాణులన్ నిరం
తరమును రామునామము లపారత
రామనిధేయ చిత్తులౌ
కరణి వొనర్పు, మా భరతు
గాథత రాగజత త్రియుత్తసం
భరితు నొనర్పు, మియ్యది సుమంత్ర!
తొలంచు మదాత్మ కలతమున్

సుమం (తనలో) ఆహా! మహారాజా దూర

దృష్టి! (ప్రకాశముగా) మహారాజా! అట్లే యొన రించెదను. నీకు సర్వము సుముఖముగను కావున నీ కావంతయు విచారింప బనిలేదు! (ముందు చూచి) మహారాజా! ముగ్గురు రాణులును బరిజనసహితముగా నిటకు వచ్చియున్నారు.

రాజా మంచిది. నీవు వల్లిరమ్మని నే నన్న దేయాత్రమేమంటివు

సుమం : చిత్తము (నిష్క్రమించును)

రాజా రాణులు ముగ్గురు సపరివారముగా వచ్చియున్నారు. నే నీగ్రీష్మోద్యానమున గూర్చుండి వారి వందనము రక్షించెదను (నిరూపించి) ముందు

కౌసల్య

"మా వినము త్రియంబు, మునుముందట
వచ్చిన లక్ష్మి, దివ్యకో
భాసము పేరి కోటిసు మధిప్య లతా
లలితాంగి, నా యొపందలో (?)
భావిలు మాననీయ పతిభక్త
తినాథరమున్ గడున్ క్రమా
భ్యాసమునన్ దరించునది యామె
ను పేతు యొనర్ప ధర్మమే?"

తరువాత సుమిత్ర

"వ్రత నియమాళి పరమవంద్య
కృశాంగి, ముఖాంబుజ ప్రభా
వితత శుభాంగి, యుత్తమ వివేక
వతీమణి, నోట గట్టిగా
నతివ యొకింగియున్ బలుక,
దర్పవిమీలిత నేత్రి, శాంతదే
వత, బహు సౌఖ్యదాయక, శుభప్రద
యామె నతింప జెల్లదే?"

ఇక కైకేయి ఆమె

"కమల వనంబు మధ్యమున
గన్పడు భానుబింబ మట్లు నె
య్యమున మెలంగుచున్ నను
సముంచిత భంగిని జూచు బార్యమా
యమ, కడ నున్న లక్ష్మియున
నాదృతి జూపదు తా సపత్నులన్,
సమదమ్ము గంధ్ర మత్తులనికిం
బోక చిరికిగోదు లోకమున్"

చివరిలో

"తొలిమహిషి రామజననియు
విలసచ్ఛుభ లక్షణాంగి విశ్రుతనయ సం
కలిత సగర్వయు నను కో
సలరాజాత్మజయె నిత్యసమ్మాన్య యగున్"

కాని

"దురభిమాన రోషములు ముందునకు గొనదు
సర్వమిత్ర సుమిత్ర యాసత్యముగను
అత్మకామానుసారిణి యహారణంబు
నా యెడంద జయించిన నాతి యామె"

కైకేయి

"ఏ కార్యంబు నెటుంగని
యీ కాంతకు ముక్కు నందె యొసగును గోపం
బే కాని విక్రమాన్విత
నా కష్టము బాపి యసురు నాకున్ గాచెన్."

వినను

"ఈమె రోషము పరిగణియింపరాని
దగును కార్యప్రణయశీల యగుటచేత,
తలప ఛందోనుబద్ధవృత్తంబురీతి
శీఘ్రముగ నే ప్రసాదసంసిద్ధి గూర్చు"

(అంత ముగ్గురు రాణులు పరిజనులతో ప్రవేశింతురు)

అందఱు మహారాజా! జయము

రాజా రాణులకు స్వాగతము రండు ఈ మణిఖచిత శిలాతలమున గూర్చుండను

అందఱు (కూర్చుందురు)

రాజా పరిజనులారా! మీరు పోయి విశ్రమింపుడు

పరి (నవ్వి) చిత్తగు మహారాజా! (నిష్క్రమింతురు)

రాజా అహా! గ్రీష్మకాల మధ్యాహ్నసమయమునకైన నీశీతలోద్యాన మెటు లున్నదో చూడుడు

"భువనమ్ముగంబులెల్ల దరుపంక్తుల నీడల
గూర్చుక నిట్టకున్,
ప్రవిమలవాపికాజలచరంబులు హంసలు
కృత్రిమంబులా
పవిదివి దాచు, గోటు లిట
పాదపశాఖల జంక్రమించు, దా
వపుల గలట్టిపక్షు లిట
దారసిలున్ సుఖశైత్య మందగన్"

కాప ఈ యుద్యానవనము చూచినవారి కెల్లరికి సుఖావహమే కాని, నా కిదివఱ కిచ్చు సుఖ మిద్పుట లేదు

రాజా ఏదైనను గాలము ననుసరించియే సుఖముకాని దుఃఖముకాని కలుగును

"చన్నిటన్ స్నానము సం
పన్నము సేపవిని, కాని మఱి సీతువ నా
పన్నము కావున గాలమె
యొన్నగ సుఖదుఃఖవితతి నిచ్చు నరులకున్"

కైకే ఆర్యపుత్రా! ఈ కాలమున మే మేమి చేయవలయు నని నీకోరిక?

కైక· (తనలో) ఈమె మాటలు శిలాక్షరముల వలె నుండును

రాజా ఈ యుద్యానరమణీయతం దిలకింప

చేయుటకే నేను మిమ్ములను పిలుపనంపితిని. ఈచెట్టు నీడను చల్లగా కూర్చుండి సరసముగా మాటాడు కొందము

రాణులు. సంతోషము

రాజా బిడ్డల కుపనయనములు చేసితిని. పదునైదు సంవత్సరములు వచ్చినవి

కైకే ఔను.

రాజా అందఱును గుణాశ్రయు లగుదురులే

కౌస (తనలో) రాముడే సర్వగుణాకరుడు, రాజ్యయోగ్యుడు

కైకే పితృకులము కూడ దక్కువది కాదు గాదా!

రాజా నిజమే కాని!

“స్వగుణముచే గ్రియున్
సితరుచంద్రము దీపితముం బొనర్చుట
త్యగణితగౌరవంబునను నారయ
బుత్రుని కట్టిదో నికన్
సుగుణము సుత్రయాన్వయము
శోభిలజేయునుగాదె చిక్కలిన్
విగుణుని కిద్ది భారము వివేకముతో
బరికించి చూచినన్ ”

ఇంతకు వీరిలో నిర్ణయము గలవు దేనికిని లోపము లేదు

అందుచే నందరియందును నాకు సమానప్రేమ గలదు

కౌస: (తనలో) నాకు మాత్రము రామునియందే యెక్కువ ప్రేమ

సుమి జన్మక్రమము ననుసరించియే నా ప్రేమ భేదము

కైకే నాకు గుణాధికునిపై నెక్కువ ప్రేమ

రాజా గుణాధికు డెవడు?

కౌస: (తనలో) రాముడే

కైకే అవసరమైనప్పుడు చెప్పెదను

రాజా అందఱు నా దాయభాగమున కర్హులే

సుమి దాయవస్తువులలో శ్రేష్ఠమేదో యది జ్యేష్ఠునికే రావలయు నని మనువు చెప్పినాడు

కౌస (సంతోషమున దనలో) మహారాజా దాయవస్తువులలో రాజ్యమే శ్రేష్ఠము

రాజా ఆచారవిషయమున మనువు ప్రమాణము రాజధర్మవిషయమున వాసిష్ఠము ప్రమాణితము

కైకే వాసిష్ఠ మేమనును?

కౌస (తనలో) రామునికే రాజ్య మిమ్మని

రాజా వాసిష్ఠమున నిట్లు గలదు

“ధనకనకాదికం బయిన దాయము
పుత్రులు పంచుకో దగున్;
గుణముల శ్రేష్ఠు డెవ్వ డగు నాతడు
పద్ధతికంబు సర్వదా,
యనుపమ సైన్యనాయకత యా
సురకార్యనతి, వయోగుణం
బున నది కాదు, రాజ్యమును బొందగ
నర్హుడు యోగ్యవర్తియే ”

కైకే యోగ్యత ప్రతి పురుషుని దృష్టిని భిన్నముగా నుండును ఒకని మనసునకు యోగ్యముగా దోచునదే మఱియొకని కయోగ్యముగా దోచును

రాజా (తనలో) ఏదో వ్యాజమున నా కోరికకు విరుద్ధభావమును కైకి జూపి కార్యసిద్ధి నందుదును (ప్రకాశముగా) కుమారులు నలుగురు యోగ్యులే రాజ్యమును నాలుగు భాగములు చేసి యొక్కొక్కని కొక్కొక్క భాగ మిచ్చెదను.

కౌస (తనలో) రాజ్యమంతయు రామునికే యీదగును

కైకే ఇదియు వాసిష్ఠమతమే యగునా యేమి? ఇట్టి యనాప్తవచనమునకు ప్రమాణ మేమి? ఏక రాజ్యమే కాని సామ్రాజ్యవిభాగము పనికిరాదు

రాజా మఱి రాజ్య మెవరి కీయదగును?

కౌస (తనలో) రామునికే

కైకే యోగ్యతమునకు

రాజా (తనలో) ఇపుడే సర్వము మాటాడుదును (ప్రకాశముగా కైకేయితో) మన వివాహకాలమున నేను నీకిచ్చిన వాగ్దానముమాట జ్ఞప్తి యున్నదా?

కైకే అంతయు జ్ఞప్తి యున్నది

రాజా కావున భరతుడే రాజ్యదాయార్హుడు

కైకే ఏ స్త్రీ పుత్రునకు రాజ్యలాభము కలిగిన సంతోషింపదు?

కౌస (తనలో) ఈ మాట వజ్రపాత సదృశము (మూర్ఛిల్లును)

సుమి మహారాజా! రక్షింపుము కౌసల్య మూర్ఛిల్లినది

(రాజా పైబట్టతో విసురును. కైకేయి భృంగారిణి నుండి జలము తెచ్చి ముఖముపై జల్లును సుమిత్ర కాలుసేతులు రాయుచుండును)

సుమి: దేవి తెలివొన్నది (కౌసల్యకు స్పృహ వచ్చును)

రాజా: దేవీ! ఏల మూర్ఛిల్లితివి?

కౌస మధ్యాహ్నవేళ యిటకు వచ్చితిని ఎండదెబ్బ తగిలినది.

రాజా: (తనలో) రాణి దుఃఖకారణము కాకలయు గూడ బోధపడినది

సుమిత్ర: మహారాజా! వివాహకాలమున జేసినప్రతిజ్ఞ ననుసరించి భరతుడు రాజగును. జ్యేష్ఠు

డగుటవలన రాముడు రాజగుట వారియపురణ చేరి పగను రాజ్యమీయ దగును

రాజు : నీకొడుకుల క్షేమమెట్లుండును?

సుమిత్ర : నాకు నా కొడుకులకు క్షేమమయ్యె నక్కఱలేదు

"శ్రీరామచంద్రు డాశ్రిత రక్షకుండయి
రాజ్యమేలుచునుండ రమణ మీఱ
సేవ లక్ష్మణునితో నిత్యంబు ప్రియమార
సేవజేయుచునుండు జిత్తశుద్ధి
భరతశత్రుఘ్నులు పరిపూర్ణసుఖములు
పొందుచుందురు సదానందు లగుచు
రాజ్యమన్నను పరరాజభయంబును
స్వజనపాలన మహాభార మెంచను,
నది యెన్నటికిని నిరంతర మకట! ఖేద
సమితి, నెడగొట్టు మానసశమము నదియు
నఖిలమును మించిమాన మహాసుఖంబు
పరమశాంతియె, యదియె సేవాఫలమ్ము"

రాజు : కైకే : ఆహా! సుమిత్రాదేవి త్యాగము శమము లోభ్యరాహిత్యము నతిసంభావనీయములు గదా!

కౌస (తనలో) ఇంతమాత్రమున నాకు సంతోషము లేదు (ప్రకాశముగా) నాసపత్నులెంత మహానుభావురాలు!

రాజు తల్లిగుణములు కొడుకులకు వచ్చునట ఇట్టియామె పుత్త్రులే భ్రాతృసేవావ్రతధారు లగు పుత్త్రులు. వారే ధన్యులు.

సుమి నాకు గావలసిన దిదే

"మానిని గాదు మాన నఖి
మానిని గాదు ప్రపంచరంగస
న్మానిని గాదు నిత్యమృగు
మంజులవాక్ప్రభురాజ్యకాదు కో
భావన గాదుధన్య యగు
నామె సపత్నులచేత భర్తచే
మానిత కీర్తనీయ యగు
మానిని దక్కగ భూతధాత్రిలో"

రాజు ఇంతకు రాజ్యయోగ్యు డెవడు?

కైకే : నామాట పాటించుచో రాముడే రాజ్యార్హుడు

కౌస : సంతోషము. సంతోషము

సుమి నామనసున నెట్లున్నదో కైకేయియట్లే పలికినది

రాజు : వివాహకాలమున నే జేసినప్రతిజ్ఞ గతి యేమి?

కైకే : వ్యర్థగతియే.

రాజు : ప్రతిజ్ఞాహాని పాతక మనియే సంప్రదాయము.

కైకే : భవాదృశులగు రాజర్షులకు ప్రతిజ్ఞాహాని యనర్థకము కాజాలదు

ఏలన

"ప్రతిన యుపేక్షితం బయిన
పద్ధతిలో నది తప్పు, లేక యా
ప్రతిన స్వసౌఖ్యలబ్ధికయి
పాడొనరించుట తప్పు, చూడ నీ
గతులను రెండిటిన్ ప్రతిన
గాంచని యట్టులు మాన ధర్మసం
గతి యగు నిది, దీని కథ
కారివి నీవె, తలంపు ధర్మమున్"

కౌస (తనలో) అయ్యో! పిడుగుపాటు సంభవింపదుగదా!

రాజు యుక్తమే

కైకే

"ప్రజల సౌఖ్యంబుకోసమే ప్రతిన నీవు
దాటజాలవుకాని స్వార్థమున గాదు,
ప్రతిన తప్పుటవలన లవంబుకూడ
పాప మంటదుగద! మహాభాగ! నీకు"

మఱియు

"గుణులలోపల రాముడే గుణివరుండు
పాలనార్హుండు కౌసల్యపగిది నతడ
భువనసంరక్షణార్థమై యవతరించె
విష్ణుపగిదిని విఖ్యాతకీర్తి పతికి"

ఒక కార్యము విచారించునపుడు కారణప్రాధాన్యము నపేక్షింపరాదు నన్ను సంతోషపెట్టుటకై నాకుమారునికి రాజ్యదాయ మిత్తునని నీవానాడు పలికితివి రామునికి రాజ్యదానము చేయుటవలన నేను ప్రసన్నురాలను భరతునికి రాజ్యమిచ్చిన నెంతయో రామునికిచ్చినను నాకంతియే

రాజు భరతుడును గుణవంతుడు, రాజ్యార్హుడుగదా!

కైకే ఔను కాని:

"అనుగుణవంతునికంటె మేలగును సుగుణి
గుణుల గుణవత్తరుడు మేలు కోటిరెట్లు
భాస్వరము రాత్రి వెలుగు దీపంబుపగిది
కాని యది యెంత మధ్యాహ్నభానుముందు?"

కాదేల?

"భరతుడు గుణి యగు గుణవ
త్తరు డగు రాముండు కాన దగు నతడే రా
జ్యరమం గైకొన సుగుణా
భరణుం డతి డతని కన్న పరముడు కలడే?"

కౌస సంతోషము. సంతోషము.

సుమి ఆహా! సపత్ని కైకేయి మహానుభావయు నీతిజ్ఞయు.

రాజా : మేఘములు గర్జించినచో కాని యమృత వృష్టి కురియదు

కైకే ఆర్యపుత్రా! ప్రణయ సమయమున నైన నిర్వ్యాజముగా నేను పల్కినది చెప్పెదను అదియే మేఘ గర్జనము అయిన క్షణమాత్ర మెన్నడును బలుకను. అదియే యమృతవృష్టి ఏలన

"అమృతవర్షము కురిసెను నట్టిమేఘ
మెపుడు వర్తించు సహజమౌ వృత్తితోడ,
దానిమార్గ నిరోధంబు తనరె కాని
అతివిగూఢను వర్షించు నది నిజమ్ము"

రాజా (తనలో) అధిక ప్రసంగమువలన మతి యొక భీతి కలుగుచున్నది ఈదేవి క్షణములో గోపించును క్షణములో శాంతించును కావున నిక నాకు శంక వలదు (ప్రకాశముగా)

"ప్రాప్త కాలంబునన్ రాజ్యపాలకు డగు
సుగుణవంతుడు నైన సుకుమారు, డపుడు
నియతి నాతం డొనర్చును నిశ్చయముగ
సర్వసౌఖ్యాన్వితుల గాగ సర్వజనుల"

కైకే ఆర్యపుత్రా! ఇపుడు మన మనుకొన్నట్లే జరుగలదు మన మట్లే తప్పక యొనరింతము

కాప మహారాజా! సాయంతన క్రీడల కేగిన కుమారులు నలువురు జ్యేష్ఠ వయ వారు నమస్కరింప వచ్చియుండుటచే వారిని సంభావింప నే నేగి వచ్చెదను

సుమి కుమారు లందఱు ముగ్గురు తల్లులకు సాయంకాలము వచ్చి నమస్కరింతురు వారికి జ్యేష్ఠ, కనిష్ఠ భేదము లేదు

కైకే ఔను నేను బోయివచ్చెదను

రాజా మంచిది

రాణులు (రాజునకు నమస్కరించి నిష్క్రమింతురు)

రాజా :

"మదిని గలంగు మానసము
మోదమునందెను తీరి వర్తనన్
బహుతర భంగ దొక్క రుచి,
వర్తిలు భిన్న రుచుల్ జనాళిలో,
వాదపును జ్యేష్ఠ కార్యముకు
మన్నతి రక్తి, కనిష్ఠ కీర్తియా,
మచులు విభిన్నముల్; కలుగు
మాటికి దుఃఖము నాకు నింటిలో"

"బహు భార్యాత్వము నరునకు
బహు సౌఖ్యకరము గాదు పరికింపంగా
బహు మానసరోగంబులు
బహురాగము కూడ నతని బట్టి సలార్పున్."

ఎవరక్కడ?

ప్రతీహారి (ప్రవేశించి) మహారాజా! జయము ఏమి సెలవు?

రాజా విజయా! సుమంత్రుని బిలువుము.

ప్రతీ (నిష్క్రమించి సుమంత్రునితో ప్రవేశించి) ఆర్యా! ఇటు ఇటు.

సుమం మహారాజా! జయము

రాజా అమాత్యా! స్వాగతము రమ్ము కూర్చుండుము విజయా! నీవు బయట కేగి కూర్చుండుము

ప్రతీ చిత్తము (నిష్క్రమించును)

సుమం : ఏమి సెలవు?

రాజా నే నిపుడు కైకేయి మహానుభావత సచిత్ర యాలోలుపత తెలిసికొంటిని

సుమం . ఎట్లు?

రాజా కైకేయి తనయునికే రాజ్య మిచ్చెదనని నా ప్రతిజ్ఞ యున్న నామె గుణవత్తరునకు రాజ్యమీయ దగునన్న న్యాయముచే రామునికే దానిని విడిచిపెట్టినది ఇక, సుమిత్ర తనయులతో రామ సేవానిగ్నత గోరుకొన్నది ఓరి మహానుభావత పరమాశ్చర్యభరితము కదా!

సుమం ఔను కాని,

"భావిన్ సౌఖ్యము గోరి మారిజనముల్
భావించి బాగోగులన్
సేవింపన్ పౌరంగేంద్రు న్యాయపథమున్
కెందర్మహా కష్టమున్,
దైవాయత్తము లోకమంతియు, క్షమన్
జంపుగ సదా దైవమే,
జీవుం డెట్టులొనర్చు దొంటి జనిలో
సిద్ధించు నట్లే జనిన్"

అందుచే

"పుత్రులు నల్వురున్ సుగుణపుంజము
లద్భుత మూర్తిశేఖరుల్
గాత్రము తన్న వేఱయిన గాని
మనస్సులు చూడ నొక్కటే
మాత్రము ప్రేమ భంగమును మాత్రము
కల్గగ నీదు రాజ్య మీ
పుత్రుల, కెంతవాడి యగు ముల్లును
నీకుల జిల్లుపుచ్చునే?"

కనుక, నీవు రాజ్యప్రదాన చింతను విడువుము. రాముకే రాజగును నీవు సంతోషముగా పంపెదవు జను లెల్లరు సంతోషింతురు. ఇక నీ కేమి కావలయును?

రాజా : నే నిపు డదే యాలోచించుచున్నాను

సుమం వసిష్ఠ భగవాను లిట్లు విన్నవించిరి.

రాజా గురుభగవాను లేమని సెలవిచ్చిరి?

సుమం . ఇట్లని, "కుమారులు .

"వేదములెల్ల నేర్చితి వి
 వేకమునన్ శుభవిద్య లెల్ల స
ద్వ్యాదరణంబునన్ వినితి
 యౌవనమంది కుశాగ్రబుద్ధిఁ బో
వేదిత శస్త్రశాస్త్రబహు
 విద్యల గాంచితి వీర రాజనీ
త్యాదుల శాసనాదిక వి
 ధాతల జేసి యనుగ్రహించెదన్"

విదూ: (వచ్చుచు ప్రవేశించి) ఓయీ! వయస్యా! ప్రతీహారులు నన్ను రా నీకపోగా వారితో పోరాడి నీకొక ప్రియవిశేషము చెప్పుటకై యిట వచ్చిపడితిని.

రాజు: ఏమి ప్రియము?

విదూ: రామునకు రాజ్యాభిషేక మగునని కౌసల్య నాకెన్నో మోదకములు పెట్టినది. ఈసంగతి యంతయు నీకు నివేదించుటకై వచ్చుటవలన నా హృదయభారము మోదకభారము కూడ దగ్గిపోయినవి.

రాజు: ప్రతిదినము నీవు మోదకములే తిందువు. రేపు రాముఁడు రాజైనను భరతుఁడు రాజైనను నీకు మోదకములకు మాత్రము లోటు లేదు చింతింపకుము.

విదూ: ఏల చింతింపను? రాముఁడు రాజైనచో కౌసల్యాదేవి బహుమోదకములచే నన్ను ప్రీతిని జేయును. భరతుఁడు రాజైనచో కైకేయి బహుతర మోదకములచే నన్ను సంతుష్టిని జేయును.

సుమం: వసిష్ఠభగవానులతో నేను ఏమి నివేదింతును?

విదూ: (జనాంతికముగా) అమాత్యా! నేనేమైన జెప్పిన నా వయస్యుఁడు కోపించును. నీకా సంగతి తెలియదు (రాజుతో) నేను మోదకములతో సంతోషింపవలెనట్లు అభిషేకవిధి ప్రారంభింపరాదని వసిష్ఠునితో జెప్పెదను.

రాజు: భగవానులు గురుపాదులు నగు వసిష్ఠులతో శీఘ్రమే తాము సెలవిచ్చిన ప్రకారము చేయుచుంటి నని నివేదించిరమ్ము.

విదూ: (అపవారించి) వయస్యునకు క్షోభ కలిగింతును అంతకుమించి నాకేమియు దెలియదు కదా! (ప్రకాశముగా) నాకు దెలియని విషయము నీవు చెప్పవు నేనడుగను ఇపుడు నాకే తెలిసినది భరతునకు నీయవలసిన రాజ్యము నా చెలికాఁడు రామున కిచ్చునట. నే నంతఃపురమున రాణులకు బయట భృత్యులకు పోరాటము కల్పింతును. శేనితో బ్రాహ్మోపదేశము చేయుదు నని యంపటమను భయపెట్టెదను.

రాజు: అమాత్యా! నే జెప్పినది భగవానులతో జెప్పిరమ్ము.

సుమం: చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

విదూ: ఈ కపట పండితుఁడు పోయినాఁడు.

రాజు: (తనలో) చపలుఁ డగునీవటువు కలహప్రియుఁడు ఆ కలహాగ్నుల నెలుఁగఁడు ఈ మూర్ఖుఁడు క్షోభ కలిగించునేమో యని శంక కలుగుచున్నది కానిమ్ము (ప్రకాశముగా) సఖా! సుందరకా! ఏదో కథాప్రసంగవశమున రాజ్యదాయ విచారము కలిగినది. ఈ మాట యేమాత్రము నిజము?

అధిక విప్లవకరమైన యీ నృపత్వ
మేఁడ? సుకుమారచేతస్కుఁ డీ మదీయ
పుత్రుఁ డెడ? పరిహాసపూర్వక మిది
ఇందు సత్యంబు కలదని యెంచకయ్య!"

విదూ: నిత్య మా కథాప్రసంగమే వచ్చుఁ గాక!

(తెరలో)

"శక్రపురిన్ జయించి, సురసంఘము
 ద్రోలి, వలంచి వీరరాట్
చక్రము రావణాసురుఁడు శాంతి
 గడించియు భంగమందె ని
ర్వక్ర పరాక్రమ ప్రకృతి రామ
 చరిత్రము విన్న, నా డిటన్
వక్రగతిన్ నిరూఢుఁడయి వచ్చి
 జరింపుఁడు జాగరూకులై"

రాజు: (విని) ఓహో! ప్రధానాచారుఁ డగు సుబుద్ధి స్వనము వలె నున్నది. సుందరకా! నీవు పోయి నా వచనముగా వానితో "నీ మాట వింటిమి సంగతి తెలిసిన" దని చెప్పుము.

విదూ: బాబో! నేను వెళ్ళిన దారిలో నేనే రాముడననుకొని యా రావణుఁడు నన్ను బ్రమింగి వేయఁగలఁడు.

రాజు: సరే నేనే వెళ్లెదను (తనలో)

"ఒక శంక నివృత్తిం బొం
దెక యుద్భూతంబు నయ్యె, ఒక దుఃఖము నా
కకటా కొడుకులు లేమిన్,
వికలత హృదికిడె నిపుడు వేయి విధములన్"
అహా!

"సుతులు జనించినారు వర
 కూటు లటంచును వ్యాప్తి చెందె ది
క్తతి నట్టి విరోధులును
 దవ్వులయందును లేరు జొచ్చి రీ
సుతు లతిబాలకుల్ కలవ
 కూడదె వయస్సున వృద్ధుడైతి నే,
నతి బలవంతు లద్దురు ల
 హా! యెటు లింక శరణ్య మీశుఁడే"

(నిష్క్రమించును) ఇది ద్వితీయాంకము.

కవిసన్మానము

శ్రీ జనమంచి రామకృష్ణ

తారాసింగ్ (వ్రాసుకునే బల్ల ముందు పెట్టుకుని వీధిలో వచ్చే పోయే జనాన్ని చూస్తూ) మిత్రులారా, నేడు సుదినం ఈ వేళ ఎందుకో ఈ జీవితం అతి మధురంగా తోస్తుంది స్వప్నాల్లోనే చూశా నా వనితని ఎంత పవిత్రమైన నామం ఎంత తీయనిది చంద్రకళ, చంద్రకళ నా స్వప్న సుందర్ని గురించి సున్నితంగా సుకుమారంగా గీతమల్లాను (తలుపు చప్పుడు)

తాతబ్బాయి తారాసింగ్, తారాసింగ్, ఉన్నావా ''

తారా అదేమిటల్లా ఏండి చేతులు గాలి ఎగరేస్తూ తన్మయంలో వస్తున్నావు? తాతబ్బాయి ఈ వేళ ఇంత త్వరగా గాలిపోయి అర్పణాలే? మరి రొట్టెలు వేయవూ?

తాత నువ్వేదో కవిత్వపు కట్టలు రాసేసి పారేస్తున్నట్లున్నావే ఇంతాకా రొట్టెలు తినేందుకు ఎవరో వచ్చారు రొట్టెలో నంజుకొనేందుకు పచ్చిపద్య చేస్తూంటే ఒకాయ 'ఓకేయి, ఆ ప్రతికి కుబేరుడుగారు పిల్లకి పెళ్లి తలపెట్టారుట' అంటూంటే విన్నాను ఇది నిజమేనంటావా?

తారా నిజమేనయ్యా

తాత: ఆమె అందచందాలని వర్ణిస్తూ ఎవరైతే చక్కని ఇంపైన సొంపైన కవిత్వం చెప్తాడో అతని కామె నిచ్చి పెళ్లి చేస్తారటగదూ?

తారా కాని, ఇంకో షరతుంది తాతబ్బాయి

తాత ఇంకో షరతా

తారా ఔను, సూర్యాస్తమయం అయ్యే లోపుగా గీతాన్ని పూర్తి చెయ్యాలి

తాత ఓస్, ఇంతేనా, తప్పకుండాను ఇంకో ఓ ఘంటసేపు నాకు తీరుబడే నాలుగు పంక్తుల్లో అద్భుతంగా ఓ గీతాన్ని వ్రాసేస్తాను తారాసింగ్, ఓ మాటు మార్వాడికి ఓ ఘంటలో, రకరకాలైన రొట్టెలు తయారు చేసి ఇచ్చాను అటువంటప్పుడు ఈ గీతం వ్రాయడం ఎంత సేపు చెప్పూ? సరే కాని ఒక్క గేయం వ్రాస్తే సరిపోతుందా, లేకపోతే ఇంకా గీతానికి సంబంధించిన షరతులేమున్నాయా?

తారా కంసాలి వజ్రవైడూర్యాలని పొదిగి ఎంత బాగా నాజూకైన ఆభరణాన్ని చేస్తాడో అమా ప్రయగానే, గేయంలో ఆమె పవిత్రనామాన్ని ఇమిడ్చి పొందికగా వ్రాయాలి

తాత ఓహో, రొట్టెలపిండితో రొట్టె చుట్టూరా ఆకులూ పువ్వులూ అమర్చినట్లు అంతేనా

అరే తారాసింగ్, లోపల్నించి అప్పుడే ఏమిటీ, కవిత్వం ఉబికి పైకొస్తున్నట్లుగా ఉంది

తారా సరేకాని, తాతబ్బాయి, ఆ గేయాన్ని మట్టుకు చక్కని దస్తూరీలో వ్రాయాలి

తాత పెద్ద ఇబ్బందే తెచ్చిపెట్టావే మరి నాకు కలం పట్టటం రాదు రొట్టెలపిండి దుబ్బుకుంటావా, నీ ఇష్టం వచ్చినంత సుళువుగా వయ్యారంగా సాగ్రాన్ని

తారా తాతబ్బాయి, ఎందుకంత బెంగపడతావు నేనున్నానుగా

తాత వట్టిపుణ్యానికి వ్రాయక్కర్లేదులే!

తారా ఒక్క దీనారం వ్రాయడం కంటే నాకొదిలెయ్యకోయి నీ గేయాన్ని చూసి, ప్రశంసా, ఆహా, చంద్రకళ, తప్పకుండా తాతబ్బాయినే ప్రేమిస్తుంది అని ఈర్ష్యపడాలి

తాత సరే, ఇదిగో ఇంత నా గేయం గురించి ఆలోచించాలి ఉండు ఆలోచిస్తాను. ఇదిగో, ఆమె దీపం, నేను మిడత అని ఆమెతో చెప్తాను తారాసింగ్, నాకు మతిపోతోంది భావాలు ఊరికే పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చేస్తున్నాయి నేను దీపాన్ని ఆమె నా చుట్టూ తిరిగే మిడతా కాదు కాదు.

మెండట ఎట్లా చెప్పాను తారాసింగ్? (తలుపు విప్పాడు)

తారా ఎవరు వారు?

ఫరీద్ (అడుగుల చప్పుడుతో దూరాన్నుంచే) నేను, ఫరీదుని

తారా ఓహో హో ఫరీదుగారా రండి, రండి, దయచేయండి, ఏమిటీ వేళ ఇలా దయచేశారు

ఫరీద్ ఏముందండి? ఇంతదూరం వచ్చాను కదా అని ఓమాటు చూసిపోదామని (లోపలనుండి మూల్గువిని) అరే, ఎవరండీ అలా మూల్గుతున్నారు? ఏం పాపం, ఒంట్లో బాగులేదా? ఏమిటి ఆయన బాధ?

తారా ఎరగరూ అతణ్ణి కారవ్వాయి ఈ పక్కగొట్టులో రొట్టెలు చేసి అమ్ముతాడు

ఫరీద్ నే మెరగనులెండి బోన కాని ఎందుకండి ఆయన ఘడీఘడీమాటు తలకాయ చేతితో కొట్టుకుంటాడు? ఘడీఘడీమాటు గొంతు చేతులూ పైకెత్తి రాగం తీస్తున్నాడు కొద్దిగా మతి చెడిందా? పాపం, చిన్నవాడేనండీ

తారా (నవ్వుతూ) అబ్బే అతను కవితా వాహినిలో ఈత నేర్చుకుంటున్నాడు

ఫరీద్ ఏమిటేమిటి? రొట్టెలమ్ముకునేవానికి, కవితావ్యాధియా? తారాసింగ్! చంద్రకళని వశంచేసుకునే నేర్పుతో, నిజంగా కవిత్వం అల్లగలడంటావా? (దూరాన్నుంచి) అబ్బబ్బా, ఏమిటీ గోల నేను కవిత్వం ఆలోచిస్తూన్నట్లు తెలియదూ ఎవరు? ఓహో మీరా? ఫరీదుగారూ! ఎంతకాలానికి మళ్లా కనిపించారు సాయబుగారూ, ఎప్పుడో తిన్న చిమ్మిలికొట్టికి డబ్బు లిచ్చారు కాదు (పాడును) "లోన మధుశీలకలిత దీప మీవు"

ఫరీద్ తారాసింగ్, ఇతను తయారుచేసే రొట్టెల్లాగే వుంటుంది సుమా! ఇతని కవిత్వం (నవ్వు) బోనుకాని, నీతో ఓ విషయం మాట్లాడుదామని వచ్చాను ఏమిటీ, అది నిజమేనా ఆఖరికి కుబేరుడుగారు చంద్రకళని

తారా ఔనయ్యా, ఏం నీకు, ఆ పిల్లమీద కన్నుపడిందా? ఈ కానియ్యి మళ్ళా మొదలెట్టు కవిత్వం

ఫరీద్ కుబేరుడుగారికి చదవడం రాదు గదా మరలెందుకోయి కూతురికి చదవటం తప్పని, తండ్రి కెంత గర్వం అనుకున్నావ్

తారా బోనాను ఆమె చంద్రకళ కాదు విద్యాసుందరి చదువుల సరస్వతి

ఫరీద్ ఔను తారాసింగ్, చంద్రకళ పాదూ న్యూరాలు కాదు నాపాట వ్రాసిపెట్టేందుకు ఎంత పుచ్చుకుంటావు?

తారా ఎంతో నా, గొంతు దీనారాలు .

ఫరీద్ గొంతా? ఒకటందూ, నేనుగాని చంద్రకళని సంపాదించావా, నా డబ్బంతా నీదే

తారా సరే

తార (దూరాన్నుంచి) తారాసింగ్, తారాసింగ్, నాకు కవిత్వం రావడం లేదు ఒక పాదం వచ్చింది రెండోది ఎలాగ?

ఫరీద్ లేలిక్కింటా? మరుగ్గా మజాగా ఉండాలా? లేకపోతే, హుందాగా ఉండాలా?

తార తారాసింగ్ రెండో చరణం ఎలాగ?

ఫరీద్ తారాసింగ్, పిణ్ణి ఇక్కణ్ణించి లేవగొడితేనే కాని, నాకు భావాలు రావు ఆ మొహం చూడు పైగా గద్యంలో పద్యం వ్రాయడానికి సాహసిస్తున్నాడు

తారా ఫరీదుగారూ! బాసి మీకు ఎక్కడ కూర్చోవాలని ఉందో చెప్పండి.

ఫరీద్ ఎక్కడో అక్కడ, కొత్త విచిత్రగా ఉండాలి ఇక్కడైతే మఖ్‌మల్ పరుపులూ బాలీసులూ లేవే ఎలాగ కవిత్వం వ్రాయడం?

తారా బాసీ అక్కడ కూర్చోండి!

ఫరీద్ (దూరాన్నుంచి) ఆఁ అమ్మయ్య. కొత్త బాగుంది. తారాసింగ్, ఇదిగో ఇప్పుడే చెప్తున్నాను ఎవరొచ్చినా సరే, నా దగ్గిరకిమాత్రం రానీయొద్దు నా బుర్ర ఉండే, కొత్త నా గొడవ ఓర్పులో లేదు అంత సుకుమారమైంది కొత్త కవుకుమాట విన్నానంటే, మనస్సు చివుక్కుమంటుంది పాడు మొహం కనిపిస్తే చాలు ఓ వారంవరకూ మతి చెడిపోతాను

తారా: సరేనయ్యా బాబూ .

ఫరీద్ : ఐతే మరి నేను కవిత్వంలోకి దిగిపోతాను.

(తెలుగు చప్పుడు తర్వాత అడుగుల చప్పుడు)

అప్పలస్వామి : (కత్తిరి చప్పుడు చేసుకుంటూ దూరాన్నుంచే) తారాసింగ్ మనవాడు మొత్తానికి మాటలకి పెళ్ళి తలపెట్టాడే చంద్రకళ, చంద్రకళ, రారాజులు పెళ్లిచేసుకోతగ్గ సౌందర్యవతి

తారా అరే, అప్పలసామి, ఆ కత్తిర్ని ఇటూ అటూ తిప్పకు నా కంట్లో గుచ్చుకోగలదు

అప్పల నా కంతా స్వప్నంలా ఉంది చిన్నప్పుడు నేను పెళ్లిళ్లలో గనిసెట్టు మేళం ముందు గంతేవాణ్ణి. ఇప్పుడా విధంగా గంతాలని ఉంది తారాసింగ్ ఇదిగో నేను ముందే బజానా ఇచ్చేస్తున్నాను ఆమెచే నేను పెళ్లాడానంటే ఈ మంగలి వృత్తి మానేశానన్నమాటే. అను, (కత్తిరి చప్పుడు) నా పద్యం నేను వ్రాసేస్తాను అప్పుడు నేను చెప్తూంటే, నువ్వు కలం పట్టుకు గబగబా వ్రాసేయాలి

భావకవి (దూరాన్నుంచి) గాడిదా, బుద్ధిలేదూ, ఈ లోపలరా, దాక్కున్నావు? తారాసింగ్ తారాసింగ్, మంగలి అప్పలసామి లోపలున్నాడా?

అప్పల తారాసింగ్, ఎవరా కేక వేసేది? ఓహో, అరెరే, ఆయన గడ్డం చేస్తా చేస్తా వచ్చేశా ననుకుంటాన

భావకవి (కోపంగా) తారాసింగ్, వాడు లోపల ఉన్నాడా? చూడు, గడ్డం నిండా ఎట్లా నాట్లు పెట్టాడో పైగా ఓ దంప అట్లానే ఉంచేసి చంద్రకళ మాట వినగానే పరుగెత్తాడు ఏడీ వాడు? కనిపించనీ ఏం చేస్తానో చూడు

తారా కొంచెం శాంతించాలి యువకవి గారూ? అత చెప్పకేనా ఆ విధంగా మిమ్మల్ని సగం సగం గడ్డంచేస్తూ, వదిలేవాడా? అప్పల స్వామి పద్యంవ్రాసే ధోరణిలో ఉన్నాడు అంతే.

భావ పద్యమా, ఏమిటి? నా కక్కినిపిస్తే బుర్ర రామకీర్తన పాడిస్తాను

ఫరీద్ (దూరాన్నుంచి) తారాసింగ్ ఆ యువకవిగారిని అవతలికి దయ చెయ్యమను కవిత్వం ఆలోచిస్తున్నానని తెలియదూ? పాడుగొడవ

తార : అబ్బబ్బా, ఇందాకటినుంచీ ఓ మాట కోసం గింజుకుంటూంటే ఆఖరికి మనస్సుకి తట్టింది కాని, ఆ మాట రాస్తా ఈ పాడు గొడవలో మళ్లీ మాయమైపోయింది.

అప్పల (గట్టిగా) అయ్యా యువకవి గారూ, మరోమాటు, ఆ రెండో చెంప గీసేస్తాను రండి ఇప్పుడు కాదు చాలా కవిత్వం తొందరలో ఉన్నాను దయచేయండి

తారా యువకవిగారూ, కుబేరుడిగారి సంగతి విన్నారా? ఒక పద్యం చంద్రకళమీద వ్రాశారా, చంద్రకళ మీ జీవితాన్ని కాంతిమంతం చేస్తుంది

భావ ఏమిటి, ఒక్క పద్యం వ్రాస్తే చాలా? చెప్పావుకాదు? అదెంతసేపు

తారా మీ పద్యం చక్కని దస్తూరీతో అచ్చులా ఉండాలి

భావ నా వ్రాత అంత బాగా ఉండదే?

తారా నే నున్నానుగా? ఏమిటి సెలవు?

భావ వ్రాసేందుకు ఎంత పుచ్చుకుంటావు?

తారా ఎంతోనా, ఒక దీనారం

భావ అబ్బే, అంత ఇచ్చుకోలేనయ్యా

తారా మీరే అలాగంటే ఎట్లా? ఉత్తమమైన పద్యానికి అంత మొత్తమైనా ఇచ్చించకపోతే బావుండదు

భావ సరే, ఇదిగో

ఫరీద్ అమ్మయ్య, కాస్తగొడవ తగ్గింది కాని ప్రాస కుదరడంలేదు కళకితగిన పదాలు అం వస్తోంది వెళ, తళ, గళ, బళా, యిలా ప్రాసలుంటే చాలుగా, అర్థం లేకపోతే పోయె ధ్వనికి, ప్రాధాన్యం ఇచ్చారు కాని అర్థానికొద్దుగా బాగుంది

భావ (దూరాన్నుంచి) – ఏయ్, అత్తరు సాయిబూ, నాగకు మంచిభావంకోసం కలం చేస్తున్న సమయానికి ఎందుకా గార్దభస్వరంతో అరుస్తావు? లోపల ఆలోచించుకోలేవూ?

ఫరీద్ మనస్సులో ఆలోచించుకోడం నాకు చేతకాదు

అప్పల (ఓమూలనుంచి) స్, స్, నిశ్శబ్దంగా ఉండలేరూ, భావకవిగారూ మనస్సులో అప్పుడే నా పద్యం పూర్తిచేసేశాను. కంఠతా పడుతూంటే కాస్త మాట్లాడకుండా ఉండలేరూ?

తార (పిట్టలనుంచి) మీ కంఠ మాట్లాడుకోవాలని ఉంటే, దూరంగాపోయి మాట్లాడుకోండి బాబూ.

ఫరీద్ (కూకే కూలా బులాలా వరసని) వాలాలా (అని కూనిరాగం తీసి) కోయిలలా గొంతులోన కోర్కెలు రేగకుంటే,

శేక్ ఇలా కొందరుండకే ఎలావుంటుందో

తార ఆఁ వచ్చింది, వచ్చింది, అమ్మయ్య

(రాగంతో) కాముడీ కాంతి లోగొన్న కోకిలమ్మ, గళము సరిచేసి ఫెళ ఫెళా పాడుమమ్మ

ఫరీద్ (కోపంతో) ఏమిటంటున్నావు తారబ్బాయి! ఉహూ, నేనుమాత్రం ఒప్పుకోను ముందట నాకొచ్చిందా భావం, కోకిల నా మనస్సుకి ముందట తట్టింది

తార అమ్మయ్య, ఇందాకటినుంచీ అంత బాగా పాడే పక్షిపేరు జ్ఞాపకంరాక గిలగిల కొట్టుకున్నాను

(రాగంతో) కోకిలా, కోకిలా, కూయవే, కూయవే

ఫరీద్ (చిరాకుతో కోపంగా) అంత దొంగలు నా ఎంగిలి తింటారే మీరు బుర్రల్లేవూ?

తారా ఏమిటేమిటి ఫరీద్? కవులూ, ప్రియులూ, మీరు, అలా దెబ్బలాడుకుంటే ఎలా? ఈ గొంతెండిపోయిన ప్రపంచానికి మీరు, భూర్భువస్స్వర్లోకాల అమృతాన్ని చిలుకుతున్నారు వద్దు దెబ్బలాడకోకండి

అప్పల అంతా వినండి వినండి నా గళం ఖరాబైపోయింది వినండి

ఫరీద్ విను, విను, విను ఈ కోకిలగురించి ముందుముందట ఇటో అటో తేలాలి

అప్ప తారాసింగ్, నేను మర్చిపోకముందే నాగేయం చెప్పేస్తాను త్వరగా వ్రాసేయి బాబు!

(పాడును) రోజారేకుల చుబుకము దాకా,
శ్యామలనీరద ఆకాశంలో
కోకిలగానము చేయవదేమి

ఫరీద్ (అడ్డంగా వచ్చి) అప్పలసామీ, ఏకే, నీ మనస్సుకి కోకిలే పట్టిందన్నమాట ఇన్నాళ్ళూ ఈ ప్రపంచంలో ఎప్పుడో నేనే దోపిళ్లు జరుగుతున్నాయనుకున్నాను ఆఖరికి భావాలనికూడా దొంగిలిస్తున్నారు ఇంకెక్కడ దాచుకోడం

అప్పల ఏమిటంటున్నావు? కోకిలా? కాదు నాకే ముందొచ్చింది మనస్సుకి తట్టింది. ఎంతెక్కడి మాట కోకిల! కోకిల!

ఫరీద్ నేనూ, పుట్టుముందట అటువంటి పక్షి ఉందంటూ కనిపెట్టినవాణ్ణి

తార (నవ్వుతూ) పక్షి ఏమి చేయ్, ఫరీదు?

ఫరీద్ ఔను పక్షి, పిట్ట కలిస్తే పక్షౌతుంది నేనే కనిపెట్టాను

భావ మీ ఇద్దరిదీ కాదు నాది

తారా కవులారా, మీరందరూ ఒక పక్షి గురించి ఈ విధంగా తగాదాపడి కాలయాపన చేస్తున్నారు చంద్రకాంతి ఒక్కటే ఏనా, ప్రతి వనం, వెన్నెల కౌగిలింతలో పులకరించడం లేదూ? అందరూ ప్రేమాతురులై ప్రేమ జపమాలని తిప్పడం లేదూ?

అప్పల బాగా చెప్పావు తారాసింగ్ కోకిల అన్నమాట నా స్వంతం కాదు కాబట్టి, మిగతావారు వాడుకోడానికి ఎటువంటి అభ్యంతరం పెట్టను

ఫరీద్ నేనుమాత్రం ఒప్పుకోను ఇదిగో, ఇప్పుడే చెప్పేస్తున్నాను కోకిలని ఎవ్వరూ కవిత్వంలో వాడ్డానికి వీలులేదు మీ కందరికీ తెలుసున్నట్టే పునరుక్తి దోషంబు పొందపోకండి.

అప్ప తారాసింగ్, ఇప్పట్లో మా తగవు తీరేట్టు కనిపించడం లేదు ఈ విషయంలో నీకు ప్రమేయం లేదు కాబట్టి, నువ్వే ఎలాగో, అలాగ, ఇదమిత్థం అని పరిష్కారం చెయ్యి

తార ఔను, అప్పలసామి చెప్పింది బాగుంది తారాసింగ్, నువ్వే చెప్పవయ్యా

భావ నాకు ఇష్టమే

ఫరీద్ సరే, అందరికీ ఇష్టమైతే నాకూ ఇష్టమే

తారా కవులారా, ఇందులో నేను పరిష్కారం చెయ్యతగినది లేముంది? మీరంతా మీ మీ గేయాలు ఎట్లా వ్రాసినా సరే, అదిమాత్రం అమరత్వాన్ని పొందాలి. పరిమళ భరితంగా ఉండాలి మీ ఇష్టమొచ్చినన్ని పక్షుల్ని వాడండి, కొమ్మల్ని

గిలకలు, పావురాలు, ఆ కోకిలను మాత్రం వదిలేయండి. ఏం? తీరిందా తగవు?

ఫరీద్ ఏమిటి? ఆ కోకిలని ఎవ్వరం వాసి చూసిరూ? ఐతే చాలా కష్టమే!

దృశ్యం 2

(తారాసింగ్ గదిలోకి కవులంతా కూని రాగాలు తీస్తూ ఊహాలల్లపంలో మునిగి తేలుతూంటారు)

అప్ప (ఆశ్చర్యంగా) ఏమోయింది, దల్బుని, తారాసింగ్ కాగితం కలం తెచ్చుకో అబ్బబ్బా, భావాలు జలపాతాల్లో పడిపోతున్నాయి ఒక్క నిమిషం కాలయాపన అయిందా భావాలు జారి పాతాళంలో ఇరుక్కుపోతాయి

తారా అప్పలస్వామి, నేను సిద్ధమే నయ్యా, కానీ చెప్పు

అప్ప (పాడుతూ)

ప్రణయ తూలిక విసురులో విరిసినట్టి
విరులహారమ్ము కాలియా, నీ వందుకొమ్ము

అశ్వ కాదు, కాదు

అక్క కాశరము, చంద్రికలపు" చ్, చ మర్చిపోయాను

తార (అతి తొందరగా) అద్భుతము భళా, భళీ, దప్పవ, గతేళ్ళాల నుండి కాగిపోతూన్నట్టు నా మెదడు ఈ ఆలోచనలతో మరిగిపోతూంది తారా సింగ్, కలం తెచ్చుకున్నావా? ఏమిటా వ్రాసావ్? కళ బళ

అప్ప తారాసింగ్, తప్పేనండి, బాబ్బాబు, ఒక్కసారి రావూ?

తారా అప్పలస్వామి, నాకేం నాలుగు చేతులు లేవు? ఇక్కడ తారబ్బాయికి వ్రాయనా, అక్కడకొచ్చి నీకు వ్రాయనా, కాస్సేపుండు

భావ (దూరంగా పాడుతూ)

చిరువిప్రాయమునాడె
చిరుకేలు సాచుమా

ఫరీద్ తారాసింగ్, వాళ్ళంతా దొంగలు, నా, బాబు, వ్రాసెయి

అప్పల (పాడుతూ) "పత్రముల సందులందు పొంచియున్న"—వ్రాసుకో తారాసింగ్

ఫరీద్ (మెల్ల మాలాబులాలో, లరపని లాలా అంటూ పాడుతూ)

అంతేరా లేక
కనితా పాడూ రేలో

భావ (పాడుతూ) చిరువిప్రాయమునాడె,

చిరుకేలు సాచుతూ,
చీమ చిటుకన గానె
దేజారిపోతివా ?,

తార (పాడుతూ)

కాంతిలోకములకనగాని
గళము నెత్తి, కలకలాయని
రేపవల్లెడ్చినాను

తారా (నవ్వుతూ) నామీద పడకండి కవిత్వజ్వాలలు ఎగిరి నాకు ముచ్చెమటలూ పోస్తున్నాయి ఒకళ్ళ తర్వాత ఒకళ్ళు అప్పలస్వామి! ఏదీ నీ గేయం చెప్పు

అప్ప: (పాడుతూ)

కళల కాశరమైన ఆ మధురకేళి
ప్రణయ తూలిక చివర
ప్రసవించె పూమాల
ప్రణయినీ, ప్రణయినీ గళమునిదే, ప్రణయినీ.

తారా భేష్, ఎంత బావుందయ్యా, ఈ పద్యం నాదైతేనా ?

ఫరీద్ బావుందా, హూ, నాకంతా ఫులు ముసుగా ఉంది

అప్పల ఏమిటంటున్నావు? నా గ్రత్త సాయిబూ?

తారా తారబ్బాయి, ఏదీ ఓమాటు మూత ఎత్తు, ఎటువంటి సువాసనద్రవ్యాలు వేసి వక్కాల పొట్లని తయారుచేశావో చూస్తాను?

తార (పాడుతూ)

పవలు రేయనుమాటల మరచిపోయి,
నేతిలో నానిపోగిన పిండి భాతి
గుండె పై దబదబా బాదు కొంటి సఖియా!

తారా భేష్, తారబ్బాయి, భేష్ యువకవీ, ఏదీ నీ దంతపరకూ వచ్చింది చెప్పు మరి వ్రాసేస్తాను

భాను అనవరతము, అనుదినము
ప్రణుతింతును నీ ప్రాణాలను,
ప్రేమకళారాధనలో
చంద్రకళాధీనములో
జీవింతును, జీవింతును

తారా ఇదేం కవిత్వం, వికారంగా ఉంది

భాను అతివాస్తవిక కవిత్వం కాదే?

తారా అత్తరుసాయిబు, నీపాట పూర్తైందా? లేక ఇంకా మెరుగులు పెడుతున్నావా? పేరుకు తగ్గట్టు అత్తరువాసనలతో నింపుతుంటుం దనుకుంటాను

అత్తరు (వరసకోసం మేరే మాలా బులాలో లాలా లా అని పాడి తర్వాత తన గేయం పాడటం మొదలెడతాడు)

నాలో కోర్కెలు లేగ వదేలనోహో
నాలో కోర్కెలు లేగ వదేలనోహో
చంద్రకళ కరగ్రహణమునకై
వికసించెను సౌరభాలను
నాలో కోర్కెలు లేగన దేలనోహో
నాలో కోర్కెలు లేగన దేలనోహా

తారాసింగ్, చూస్తున్నావే నువ్వు ఏదిం విరకటం? అప్పటికప్పు డొచ్చిందంటే మన కవులంతా ఒక్కొక్క పాదం వ్రాయడానికి ఒక్కొక్క వారం తీసుకుంటారు

అప్ప ఓహో హో, ఎంతబాగా వ్రాశారండీ, అత్తరు సాయిబుగారూ? నా మంగలికత్తి పీళ్ళలా ఉంది మీ పద్యంలోని పదును

తారా మీరందరూ కవులు కవికులానికి చెందినవాళ్ళు? ఒకళ్ళ నొకళ్ళు ఎత్తిపొడుచుకుంటే ప్రపంచానికి లోకువైపోరూ? మీమీ పద్యాలు వ్రాయించుకోవడం ఐపోయింది కాబట్టి, నా కివ్వవలసిన పారితోషికం వెంటనే వెళ్ళి తెచ్చిఇవ్వండి

మూడవ దృశ్యం

(కవులందరూ తిరిగి తారాసింగ్ గదికి వస్తారు)

కాళ తారాసింగ్,

తారా ఎవరు? ఓహో ఎందుకు మళ్ళా వచ్చావు కాళక్కాయి?

కాళ ప్, ప్, మెల్లిగా మాట్లాడు. నీ పక్కని ఇంకెవరూ లేరుకదా?

తారా ఎవ్వరూ లేరు

కాళ (రహస్యంగా) చూడు, సింగ్, చంద్రకళని నేను గెలిచేట్లా ఉన్నాను దానికి చెప్పొద్దూ ఆ యువకవి గేయంముందు నా గేయం దిబ్బలా ఉంది నువ్వు కొంచెం మెరుగు పెడితివా చంద్రకళ నాదేమంటావు?

తారా ఏదీ, ఆ యువకవి వ్రాసింది ఏదీ మీ? సరే, ఇంకో దీనారం ఇస్తావా?

కాళ (ఆనందంతో) ఒకటి కాకపోతే రెండు తీసుకో చూడు, ఆ భాగవతి దానికంటె మంచి దనుక్కాగా ఉండాలిసుమా! మరి నేను వెళ్ళిపోతున్నాను?

అప్ప (దూరంగా నే) తారా సింగ్

తారా ఎవరు వారు, అప్పలసామీ?

అప్ప అం, నేనే, ఈ సమయంలో నీ సహాయం లేకపోతే, ఆమెను పోగొట్టుకుని భగ్న హృదయంతో పరలోకవాసినైపోతాను

తారా అర్థం గ్రహించానే

అప్ప కుబేరుడు పెద్ద బావాల గురించి అంతగా కాలరు చేయట్ల ఐనా ఎందుకో నాకు ఆ అత్తరు సాయిబు గేయమే, కుబేరుడుగారు మెచ్చుకుంటారేమో అని అనుమానంగా ఉంది పైగా వరస బాగుంది కూడాను ఇదిగో, ఈ దీనారం తీసుకో కొంచెం సరేనా?

తారా అదెంతసేపు, నేనున్నానుగా మెరుగు పెట్టేందుకు? నువ్వు నిశ్చింతగా వెళ్ళిపోవచ్చు

ఖరీద్ తారాసింగ్,

భాగవతి తారాసింగ్,

తారా సాయిబూ, భాగవతిగారూ, ఇదేమిటి ఇద్దరూ ఓమాటే వచ్చారు?

ఖరీద్ ఏయ్, యువకవీ, ఎందుకొచ్చావు నువ్వు?

భాగ నువ్వెందుకు వచ్చావో నేనూ అందుకే వచ్చాను.

ఫరీద్: నీ పనికంటె నాది ఎక్కువ ముఖ్యమైనది? ఓమాటు నువ్వు బైటికెళ్తావా? సింగతోటి కొంచెం రహస్యం మాట్లాడాలి!

భాగ: అంతకన్నా తొందరైన పనుంది నాకు. నేను మాత్రం కదలను. నువ్వే ఓమాటు బైటికెళ్లు.

తారా: ఇదిగో, మీ రిద్దరూ అలా దెబ్బలాడుకోవటం బాగులేదు. ఇద్దరూ కూర్చోండి. మీ కథేమిటో నాకు తెలుసు. ఒక్కొక్క దీనారం ఇస్తే చాలు మీ మీ గేయాలకి అద్భుతమైన మెరుగు పెడతాను.

భాగ: ఎలాగైనా తారాసింగ్ ఘట్టివాడు.

ఫరీద్: మన మనస్సులోనిది బాగా కనిపెట్టాడు. ఇదిగోనయ్యా, నువ్వు కోరిన దీనారాలు. మరి మేము వెడతాము. సిద్ధంగా ఉంచుకుమా.

తారా: యువకవిగారూ, మీకు తగిన న్యాయం చెయ్యండి, మీరు కవులూరా. మీ ఇష్టం మీ కంచేసి నాపరే ఓసారి చూస్తుని మళ్ళీ వ్రాయడానికి ప్రయత్నించరాదూ?

భాగ: ఐతే, అత్తరుసాయిబే బాగా వ్రాసింటావా?

తారా: ఔను, ఎన్నిమార్లైనా అంటాను. ఉంచండి, వెళ్లిపోకండి. చంద్రకళగారింటికి అందరం కలిసి వెడదాము. అప్పుడు తేలిపోతుంది మీ అందరి కవిత్వంలోని పస. ఫలితం ప్రత్యక్షం.

తారా: ముకురుకొన్న సువిశాఫుకుండి కవిప్రియుడు అనకో వైటపనుకున్నాడు. ఆహా, చంద్రకళా, చంద్రకళవే నువ్వు. ఈ కవితాశక్తి ఒక రాగంలో రిచేసి నీ కరస్పర్శకై తపిస్తూ లాడుతున్నాను.

యువ: తారాసింగ్, అప్పుడే నువ్వే ఆమెని గెలిచినట్లుగా మాట్లాడుతున్నావే.

తారా: ఔను. నేను కలోపాసకుణ్ణి. వ్యాప్తికుణ్ణి వలచి గెలవలేనప్పుడు గెలుపొందినట్లు కలగని ఆనందించడం చాలా గొప్ప. ఏ, ఏ పాల్కీ హొయలాడేది కోకిలేనా అది. ఆహా, చంద్రకళా! ఎవరా వచ్చేది? కవితాప్రియులా, ఓహో, రండి, రండి. అప్పులపాలు. తాతబ్బాయి, అత్తరుసాయిబు, అంతా రండి.

తాత. (ఆవేశంతో) ఆహా, నేను నా జీవితం తరించింది, తారాసింగ్.

అప్ప: పారిజాతపుష్పంలా ఉంది ఆమె దేహం. ఆమె పెదాలు...

ఫరీద్: (కంగారుతో) ఈ గొడవలో మరిచిపోయాను. తారాసింగ్, నీ దగ్గర కళ్ళజోడు లేదూ? మాయవళ్వారం.

నాల్గవ దృశ్యం

(కుబేరుడుగారింటో కుబేరుడుగారు, కొమార్తె, చంద్రకళ, స్వయంవరానికి వచ్చిన కవిప్రియులు)

కుబే: చంద్రకళ వివాహాన్ని గురించి చేసిన ప్రకటన మీరంతా వినే ఉంటారు. నాకు ఆస్తిపాస్తులతో నిమిత్తం లేదు. కవితాహృదయం కావాలి నా చంద్రకళ. అప్పుడే సుఖపడుతుంది. కాలయాపనెందుకు? ఏవీ మీ మీ గేయాలు చూపండి.

తారా: ఓ నవనీతసుందరి, సుందరోజ్జ్వల రూపిణీ, చంద్రకళా, ఇదె నీ చరణదాసులు, నీగళాలంకరణకై ఏర్చికూర్చి చేర్చిన ప్రేమ ప్రసూన పద్యమాలలు.

చంద్ర: (అతన్ని ప్రేమించినట్లు లాలనతో) అలేవ లేముక్తిముక్తిపంకమునంటే వ్యాప్తములైయున్న అంగుళులు కలవాడవు ఓహో, నీవా రచయిత్రి లోకపు రాకుమారుడివి!

తారా: రాకుమారుడనా, నవ్యకళా చంద్రకళా హస్యజ్ఞీ.

చంద్ర: ఈ గేయం రచించిందెవరు?

తాత: రాణీ, నేను తాతబ్బాయిని. గేయం కొంచెం పాతకాలంది, రాకపోయినందొచ్చును కాని గొప్పగొప్ప కవులు.

కుబే: చాలు చాలయ్యా అయ్యా, చంద్రకళా ఏమి టనబోతున్నావు?

చంద్ర: చూశారా, ఈ గేయంలోని మొదటి పాదం? 'పలుకులేయను మాటల మరిచిపోయి'

తాత: (ఆశ్చర్యంగా)

పలుకులేయను మాటల మరిచిపోయి
నేతిలోనాని మాగిన పిండి భాతి
గుండెపై దబదబా. ... ...

కుచే ప్, ఊరుకో

చంద్ర (నవ్వుతూ) నాన్నగారూ, ఈ గేయంలో రొట్టెలూ, కాయిలు, పిండి, అన్నీ తెచ్చి పెట్టాడండీ (నవ్వుతుంది) ఇదిగో, కాతబ్బాయి, మెచ్చింత బాగా రొట్టెలపిండి రుబ్బినా, కవిమాత్రం కాలేవు!

కాంత (తడబడుతూ) అయ్యో కుచేలుడుగారు చంద్రకళా, ఆ పద్యం నేను అద్భుతంగా వ్రాశాను.

కుచే తర్వాత కౌగిలంమూడు చంద్రకళా

చంద్ర ఈ సంతకం ఎవరిదీ? అప్పలపాము?

అప్ప ఆఁ నేనే

చంద్ర చదువుతూ—నా కరగ్రహణము

అప్ప కాదు కాదు (కళలకాకతమైన కామధీ కళికన.

కుచే వాళ్ళమాటలు చెవినిపెట్టకమ్మా ఊఁ తర్వాత.

చంద్ర ఫరీద్!

ఫరీద్

ముసుగో?రిల చేయునా సుకుళీతదనా
చంద్రకళా, నీ ముంగురులతో
ఆడుకునే పిల్లతెమ్మెర లెంత పరిమళ
భరితాలు, ఏమిటి గెలవు?

చంద్ర (నవ్వుతూ) అత్తరు సాయిబూ, ఈ కౌగిలంనిండా ఈ నూనెమరక లేమిటి?

ఫరీద్ చంద్రకళా, ఒక్కసారి వాసన చూడు నా గీతికా పూలమాల పరిమళింపు సబాళింపుతో నిండి ఉంది

చంద్ర (నవ్వుతూ) కౌగిలప్పుప్పుల్లో అత్తరు పోసినట్లుంది

ఫరీద్ చంద్రకళా, ఒక మనవి దయచేసి, నా గేయాన్ని ఘాత్రిగా చదవమని ప్రార్థన అప్పుడే ఆ గేయంలోని గూఢార్థం, గ్రాహ్యం ఔతుంది కళాపటిమకు గీటురాయి అదే పూర్ణాకృతిలోనే సంపూర్ణత కనిపిస్తుంది

చంద్ర (చదువును) నాలో లోర్కులు లేగన
జేలనావలో

ఫరీద్ నాలో లోర్కులు లేగనజేలనావలో
చంద్రకళ కరగ్రహణమునకై
సేకరించిన సారభాలను

కుచే ఛీ, జోరుకుయ్యి ఏమిటా వరస. ఏమిటా కూతలు?

చంద్ర (నవ్వుతూ) నాన్నగారూ, ఈ మరు సుఖవానితోమాత్రం నాకు వివాహం వద్దు బాబూ ఈ ఆఖరి పద్యం ఎవరిది

భాను నాది

కుచే ఓహో, యువకవిగారా? నీ కవిత్వం అప్పుడప్పుడు మా అమ్మాయి చదివి నాకు వినిపిస్తూంటుంది బాగా వ్రాస్తారంటి బహుశా యీ కవితా స్వయంవరంలో మీదే నేమో గెలుపు

చంద్ర ఉండండి నాన్నగారు మాస కుండా తొందరపడకండి

భాను (ఆవేశంతో) జీవనవందినీ, హృదయ కుహరాన్ని జ్యోతిర్మయంచేసిన ఓ చంద్రకళా, ఈ పరాధీనుడు నీ అధీనుడు తనియింపుము తరియింపుము

చంద్ర నాన్నగారు, కవిగారి పద్యం మాత్రం తమాషాగా ఉంది కొత్త పంథాల వ్రాశారు

కుచే మరీ మంచిది ఒకన్నే వరించు తల్లీ

చంద్ర నాన్నగారూ కాని

కుచే సందేహం?

చంద్ర ఔను ... అక్కన్న చెల్ల ఉంది నాన్నగారూ?

భాను చంద్రకళా, అది అదృష్టం చెల్ల నాగేయాన్ని అంత చులకనగా త్రోసిపారేయకుమీ ఓగంటసేపు కష్టపడి ఆ అద్భుతమైన గేయాన్ని పొందికగా కూర్చగలిగాను నీవు నిరాకరిస్తే యావజ్జీవితం ప్రేమ జపమాల తిప్పుకుంటూ ప్రవాసజీవనం సాగిస్తాను కరుణించు చంద్రకళా

కాంతా ధీరే నాగేయం పరీక్షించవమ్మా

చంద్ర ఎవరిది

కాంతా ప్రేమగాయకుడు, ప్రేమారాధకుడు కాంతాసింగ్ ది

చంద్రకళా, నీ గళాలంకరణమై ఘటించిన దీవ తారల మాలనందుకోచెలీ ... నా కవిత్వం, నా బలం

నా యౌవనం, నా చిరునవ్వులు ఒకటేమిటి? నా సర్వస్వం నీకై త్యాగం చేస్తున్నాను?

ఇకనే అమ్మాయి ఏది అతను వ్రాసింది చదువుతున్నా.

చంద్ర (లాలనతో) ఇంకెవరు చదివినా కూడా వినను తారాసింగే చదవాలి

అప్పుల తారాసింగే చదవాలన్నమాట ఇంకేమి తేలిపోయింది

చంద్ర (గారాబంగా) తారాసింగ్, నువ్వు చదువుతావా?

తారా సమ్మతించి

ప్రణయ మధురిమాస్నాత
పూర్ణిమా నిశీధ
పరితెంచ ప్రేయసీ
పరువు లేడికాపు
కొంటెతన మెలికేటి
క్రీగంటి చూపులతో
నీతోడ కేళిప్రియుడు
దోబూచులాడ
తెరచాటు కళలై
ధరణి సిగ్గుటలో దాగ
నీ కొరకె నాకోరిక
నీలి మొయిళుల సొగసు
మధువనవందిని
మంజులభాషిణి
అకలంకరూపిణి,
అమృత స్వరూపిణి

చంద్ర (తన్మయతలో) అబ్బా, ఎంత బాగుంది తారాసింగ్ అవునోయి యీ పులకరింతలు

అప్ప తారాసింగ్, అద్భుతంగా వ్రాశావోయి ఏమంటావు అక్తరుసాయిబు

ఇకనే తారాసింగ్, చంద్రకళ నేటినుండి మీరిద్దరూ, ఒక మేళవింపులో మీ హృదయతంత్రుల్ని శ్రుతించుకుని ప్రేమగానంలో జీవించండి

తారా మిత్రులారా, వాదోయిక ఇదిగో ఈ డబ్బంతా రూపాయిది వారు తీసుకోండి మిత్రులారా, ఇంకేం కావాలో కోరుకోండి

అప్ప మీ ప్రేమఉంటే చాలు.
తారా దానికేమి కొదవ.

(ఆల్ ఇండియా రేడియోవారి సౌజన్యంతో)

భారతీయుడు - అశరీరవాణి

శ్రీ బొమ్మకంటి శ్రీనివాసాచార్యులు

భారతీయుడు

నేను మరుగుజ్జునై యైన నేమి-నా పి
తామహుని యంత పొడుగ్గరి ధరను లేడు
ఒక్క నరమటు లిపుడు నే నున్న నేమి
ఉర్విగర్భ మూ ముత్తాత ఒక్కచేత!
నా 'మనోవర్తి' మనికి అంత మయినంత
నేని నాఇంటి పెత్తన మ్మూనినంత

నన్నుగని నవ్వుచున్నారు—నవ్వకండి!
నేను రారాజ వంశంపు నిసువునండి!!

నిజము! ఇంటను బయటను నిమిష నిమిష
మాతతాయుల సంఖ్య మిన్నంటుచుండ
ధర్మపరుడను గనుక, ఈ ధరణి తరణి
నాడను గనుక ఊరుకొన్నాను నేను

ఎన్నటికేని నేనె
ఇన్నర జాతులకు నెల్ల ఏడుగడనుగా
నున్నానా అవకాశము
మన్నయి పోదా-ఇపుడు ప్రమాదపడిన నో!

అశరీరవాణి

ఓయి కుమార! భ్రాంతి విడుమోయి- పురాతన వైభవస్మృతిన్
నీయిపుడున్న దుస్థితి గణింపక కన్నులు మూసికొన్న నిదే
లోయి! నిజమ్ము చెప్పెద మరొక్క జవంబును నీవలెన్ విప
త్తోయధి మగ్నుడై నతము తోచదునేటి జగత్పటమ్ముపై.

నిన్నటిదాక పెత్తనము నీవయి చేసిన అయ్య నక్కి పె
ద్దన్ననుగా నినున్ మలచె నన్నయథార్థ మెరింగి, ఇంతనై
న న్నిను నీవు దిద్దుకొననో తిరగాంసికొమ్ము! ఎవ్వరి కే
మన్నను ధాత్రిపై తనకుమాలిన ధర్మము లేదు నాయనా!

కేకే ఇంతటనైన నిద్రవిడి-ఉర్వీరాజ్యమం దెంత నీ
పాలో అంతయు గెల్చువన్కన్ విరమింపన్ రాదు పోరాట మున్
ఏలా నీ కుడిచేతితో ఎడమ చేయీలాగు పోరాడగా?
నీలో చక్కని సామరస్య మనుసంధింపన్ వలెన్ నాయనా!

కాలకును తగ్గ మనుమ డీత డను కీర్తి
స్వప్రతిభచే గడించుకోవలెను తండ్రి!
నీపితాళ్లు స్వపౌత్రుని నిన్ను జూచి
ప్రముద వారాశి తేలిపోవలెను తండ్రి!!

కవి సార్వభౌముడు భానుకరుడు - శ్రీకృష్ణదేవరాయలు

శ్రీ ఈయుణ్ణి వెంకట వీరరాఘవాచార్యులు

భూమిక

మిథిలాదేశము (బీహార్) గీర్వాణకవిశేఖరులకు, శాస్త్రవిచారములే యనదగు నుద్దండ పండితాఖండులకు జన్మస్థానమై కీర్తి నందినది. విద్వత్కవివంశ ముక్తామణియై, ప్రౌఢప్రైదుష్యభూషితుడై, కవిశేఖరుడై క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దమున విలసిల్లిన గీర్వాణకవి తల్లజుడు భానుకరుడు. భానుదత్తు డని యీతని ప్రఖ్యాత నామము. జాతి విఖ్యాత మహాకవివలె, నేటి తిరుపతి వేంకటకవులవలెను నానారాజ సందర్శనము చేసి, తత్తద్రాజాస్థానముల దన కవితా సౌరభమును వెదజల్లుచు, రాజసమ్మానముల నందిన మహామహుడు భానుకరుడు. కవితార్కిక చూడామణి యగు గణపతి మిశ్రుడీతని జనకుడు, మహాదేవ మిశ్రుడు పితామహుడు, ఈ మహాదేవుని కగ్రజాతే మహామహోపాధ్యాయ బిరుదాలంకృతుడగు శంకరమిశ్రుడు. కర్ణభూషణము, భృంగదూతము, శృంగారవనమాల మొదలగు కృతిరత్నములను రచించిన గంగానంద కవీంద్రుడు భానుకరుని పౌత్రీపుత్రుడు. శంకరమిశ్రునివలెనే భానుదత్తుడును మహామహోపాధ్యాయ బిరుదభూషితుడు. ఈతని కృతులలో మనకు తెలియవచ్చిన తొమ్మిదింటిలో మూడుమాత్రమే ముద్రితములు, తక్కిన యారును సూర్యాలోకము నందినవి.

భానుకరుని కృతులు

1. అలంకార తిలకము (కొన్ని నెలల క్రిందటనే ముద్రితము) 1949

2. కావ్యదీపిక (ముద్రితము 1885. అలభ్యము)

3. కుమారభార్గవీయము (అముద్రితము)

4. గీతగౌరీపతి (గీతగౌరీశము)—గీతగోవిందమును బోలె గీతములతో, శ్లోకములతో గూడిన గేయకావ్యము. ముద్రితము 1887

5 చిత్రచంద్రిక (అలభ్యము, చిత్రగూఢ ప్రహేళికా ప్రశ్నాది విచారకము అలంకార తిలకమున నుద్ధృతము)

6 రసతరంగిణి (గంగారామజడికృత సేతు వ్యాఖ్యతో ముద్రితము, 1885. కాశీ, 1887—88 బొంబాయి) ప్యారిస్ నగర ప్రచురణము, 1884

7 రసపారిజాతము (ముద్రితము లాహోరు, 1939, శివప్రసాదులను గణపతిమిశ్రుల కావ్యముల నుండి, తన వివిధ కృతులనుండి వివిధ శీర్షికల క్రింద చేర్చికూర్చిన సంధాన గ్రంథము (*Anthology*)

8 రసమంజరి (ముద్రితము, ఆంధ్రీకృతము. వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారి తెనుగు టీకతో 1909 మద్రాసు)

9 శృంగారదీపిక (నష్టము)

ఇవికాక 'పారిజాత' మను ధర్మశాస్త్ర గ్రంథమును, 'ముహూర్తసార' మను జ్యోతిష గ్రంథము నీ కవి రచించినట్లు తెలియును గాని, యా యంశము లింకను బరిశీలింపవలసియున్నది.

వాఙ్మయరంగమున దత్తకవితాదరము

ఉదాత్తకవితా సురభికములగు నీతని కృతులు కవిలోకమాన్యములై విలసిల్లినవి. ఈతని కవిత మనోహర మనుటకు దత్పద్యముల నెన్నిటినో యుల్లేఖించుకొనిన యీక్రింది ప్రాచీన సుభాషితకోశములే ప్రమాణము.

1 పద్యరచన (ఉదాహృతపద్యములు. 185)

2. పద్యవేణి (46)

3. పద్యామృత తరంగిణి (11)

4. రసిక జీవనము (116)
5. విద్యాకర సహస్రకము (9)
6. శబ్దాలంకరణము (57)
7. సారసంగ్రహము (8)
8. సుభాషిత సారసముచ్చయ (88)
9. సుభాషిత హారావళి (11)
10. సూక్తిసుందరము (10)

జగన్నాథపండితరాయలు 'రసగంగాధరము'న చిరంజీవి భట్టాచార్యులు 'కావ్యవిలాసము'న, విశ్వేశ్వర పాండేయకవి 'అలంకార కౌస్తుభము'న, అచ్యుతరాయ పండితుడు 'సాహిత్యసారము'నను భానుకరుని యభిప్రాయము విమర్శించియు, ప్రమాణీకరించుకొనియు నున్నారు పండితరాయలవంటి దిగ్దంతి, కవిచక్ర చూడామణి యాతని శ్లోకమును విమర్శించుటయే చాలు నీతని విఖ్యాతికి నిదర్శనము

నానా రాజ సందర్శనము

భానుకరుడు చేసిన ప్రభుప్రశంసలను బట్టి యాత డిరువురు మహమ్మదీయ ప్రభువులను, ఇరువురు హైందవరాజుల నాశ్రయించి, తత్తత్సంస్థానముల యందు మన్నన లందిన ట్లూహింపదగును

క్రీ శ 1540—45 నడుమ రాజ్యపాలన మొనరించిన షెర్షా (*Shershah*) ప్రభు వొక శ్లోకమున స్తుతింపబడుటచే భానుకరు డీతని నాశ్రయించినట్లును, క్రీ 16 వ శతాబ్ది పూర్వార్ధమున నుండినట్లును తెలియుచున్నది

భానుకరుడు నైజాం షా ప్రభువును 17 శ్లోకములలో ప్రశంసించియున్నాడు ఈ ప్రభువు అహమద్ నగరమున రాజ్యముచేసిన నైజాం షాహీ రాజవంశమునకు జెందినవాడ క్రీ 1509—58 నడుమ రాజ్యము నేలెను (*Boorhan Nizam Shah* I) భానుకరు డీతని దర్బారున పె విశేషకాలము గడిపిన ట్లూహింపదగును శ్లోకపంచకమున భానుకరస్తుత్యుడగు హిందూప్రభువు వీరభాను నృపతి ఈతడు రీవాలో రాజ్యము చేసిన 'బఘేల' రాజవంశమునకు జెందినవాడు ఈతని పట్టమహిషి సుకుమారదేవి అగ్బరు చక్రవర్తికి సమకాలవర్తి యగు నీతడు క్రీ 1540—55 లో రాజ్యము చేసెను ఈతనికి విఖ్యాతనీతని తనయుడు, అగ్బరీయ కాలికాసమకాలికుడగు రామచంద్రప్రభువు 1555—92 వరకు రాజ్యపాలన మొనరించెను

భానుకర ప్రశంసాపాత్రు డగు రెండవ హిందూప్రభువు మహాపరాక్రమశాలియు సమర-సతృష్ణుడు నగు కృష్ణ నృపతి రసమంజరిలోని రెండు శ్లోకములలో నీ కృష్ణభూపతి వ్యంగ్యముగా ప్రశంసింపబడి నట్లు కన్పట్టును క్రీ శ 16 వ శతకమున పూర్వార్ధమున రాజ్యముచేసిన యీ కృష్ణనృపతి విజయనగర చక్రవర్తి యగు మన కృష్ణదేవరాయలే (క్రీ 1509—30 పాలనము) నేటివరకు బయల్పడిన సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్రనిర్మాత లెవరును ఈ విషయమును గుర్తించినట్లు కన్పట్టదు

కృష్ణనృపతి ప్రశంసాశ్లోకములు

1 ఆర్యా 'కృష్ణం సమర-సతృష్ణం,
దృష్టవతో (భ్రాన్తి) విస్ఫురచ్ఛ్రవసః,
రాజన్య జన్యమూలే,
భుజమూలే పులకముకుళాని
—రసపారిజాతము *III* 3 ౧౪ పు

2 శార్దూల విక్రీడితము
'ప్రస్థానం రతిమన్దిరాత్
కమలినీబన్ధో రపి ప్రేక్షణం,
కాకుః కేలివిధిం వినాఽపి
చరణన్యాసః పృథివ్యామపి,
కేశ్చ క్లాన్త మరాల శృఙ్ఖ
పవనః ప్రత్యఙ్గ మాలిఙ్గతి,
ద్రష్టవ్యం కి మతోఽపి కృష్ణ
నృపతే! ప్రత్యర్థి వామభ్రువామ్'
—ర పా *III* 44 30 పు (=పద్యరచనా
27 పు ౬3 ప)

ఈ క్రింది రెండు పద్యములయందును వ్యంగ్య మర్యాదచే కృష్ణనృపతి నిర్దేశింపబడినట్లు కన్పట్టును

3 'చక్రే చన్ద్రిమసి ప్రదీపకలికా
ధాత్రా ధరామణ్డలే,
తిష్ఠన్తి క్షణదా ప్లవాఽపి చరమా
ప్రాయః సముజ్జ్వలతి,
తద్ బ్రూమః శిరసా నవేన సహసా
శ్రీకృష్ణ విశ్వప్రభో,

స్నేహా స్తత్ర తథా యథా న భవతి
త్రైలోక్య మధ్యం తమః '
—రసమంజరి, సా పద్య 73 పు (ర పా V
48 వ 40 పు 'శ్రీకృష్ణ'కు 'ప్రాణేశ' — పాఠా)

4 'ఖేదో వాచి దృశో ర్జలం, కుచతటే
స్వేదః, ప్రకమ్పోఽన్తరే,
పాణ్డు ర్గణ్డతటే, తనౌ చ పులక
వ్రాతో, లయ శ్చేతసి,
అలస్యం నయనద్వయే, చరణయోః
స్తమ్భః సముజ్జృమ్భతే,
తత్కిం రాజపథే వ్రజేన్ద్రవనితా
కృష్ణ స్త్వయాఽఽలోకితః?'
—(ర మం ౧౭౦ ప 89 పు)

పై పాఠము 'మకరంద' వ్యాఖ్య ననుసరించినది అనంతపండితుని 'వ్యంగ్యార్థకౌముది' నిబట్టి యీ పాఠము కన్పట్టుచున్నది —

రెండవ పాదము
పాణ్డు ర్గణ్డతటీ, వపుః పులకితం,
లీనం మన స్తిష్ఠతి,
అలస్యం నయనశ్రియ, శ్చరణయోః
స్తమ్భః, సముజ్జృమ్భతే,
తత్కిం రాజపథే విహారసరణీ—
పాలోఽయ మాలోకితః?'

పై పద్య తురీయచరణమున కనంత పండితుని వ్యాఖ్య

'తత్కిం = తర్హి కిం, రాజపథే = రాజమార్గే, అవతార విహారసరణీపాలః = వెంకటగిరిరాజః, ఆలోకితః = దృష్టః

యద్వా — విహారే = అత్మీయాజౌ, అపరి = ప్రాప్తౌ తి విరామః, స చాసౌ సరణిపాలః, మన్మహా దానవాది విదారకత్వాదితి భావః ఏతాదృశః శ్రీకృష్ణః — ఇత్యర్థః' — (238 పు)

పై రెండు శ్లోకములయందును కృష్ణభూపతి వ్యంగ్యముగా సూచింపబడినట్లు కన్పట్టును.

కృష్ణదేవరాయలు స్వవిరచితసంస్కృతకృతుల పేర్ల నాంధ్రవల్లభునిచే నొక సీసమున జెప్పించి నాడు అందు మదాలసచరిత్ర, సత్యావధూప్రీణనము, సకలకథాసార సంగ్రహము, జ్ఞానచింతామణి యను గీర్వాణకృతులను గాక, "రసమంజరీ ముఖ్య మధురకావ్యరచన మెప్పించుకొంటి గీర్వాణ భాష" నని ఆముక్తమాల్యదయందు (I. 18) నుడివించియున్నాడు పై కావ్యము లన్నియు లభింప లేదు కాని, పైని పేర్కొనబడని 'జాంబవతీ పరిణయ'మను సంస్కృతరూపక మొకటి లేఖకదోషజుష్టము, త్రుటితముగా నాతని రచనము లభించినది తానాంధ్రగీర్వాణముల నుద్దండపండితుడై కవిరాజై, ఆంధ్రగీర్వాణ కవికోవిదబాంధవుడైన యీ రాజకవి యాస్థానమున సంస్కృతాంధ్ర కవిమాదానము లెందరో యుండెడివారు అందు మైథిలుడగు భానుకరు డొక డని నా విశ్వాసము. వీరిరువురును సమకాలికులగుట, భానుకరుడు కృష్ణనృపతి పరాక్రమ కృత్యముల వర్ణించుట, ఇరువురును రసమంజరి యను నామముతో కృతులను రచించుటయు దీనికి సాధకము

ఒకవేళ భానుకరుడు కృష్ణరాయల ప్రోత్సాహముననే రసమంజరీనామముతో సాహిత్యకృతిని రచింప దానినిమించు నుద్దేశముతో కృష్ణరాయలు కూడ నానామముతోడనే మరియొక సాహిత్యగ్రంథమును రచించియుండవచ్చు లేక తన్నామగంధలోభమున నా పేరుతో నొక 'మధురకావ్యము'ను కృష్ణదేవరాయలు రచించి యుండవచ్చును భానుకరుని కృతులను, రాయల కృతులను లభించినంతవఱకు తులనాత్మకముగ గవేషణ మొనరించినచో కొన్ని కొన్ని కవితాసామ్యములు లభించునని తోచును కృష్ణరాయల సంస్కృతకృతులు చాలవఱకు నుత్సన్నము లగుట శోచనీయము రాయల గీర్వాణకవితారీతిని దెల్పుటకై యసమగ్రము 'జాంబవతీ పరిణయ' రూపకమునుండి రసికవినోదమునకై కొన్ని శ్లోకము లుదాహరింపబడును

కృష్ణదేవరాయల గీర్వాణ కవిత

అహూతస్మిత గర్భమర్మవచసా
నీతేతి కింపన్నిధే,
రుక్మిణ్యా వదనే రుషా పటుదల—
భ్రూవల్లయం(?) చెల్లయన్,
పైష తన్వి తకేతి కోమలతికాం
హస్తాబ్జేన స్పృశన్,

అతిసాధ్వసయావనయా పతతి సా—
శ్లిష్టా హరిః పాతు వః'
—(జాంబ.I 6)

2. 'వరాహవ్యూహోఽయం, గజఘటలి
రేషా, మృగపతి
వ్రజోఽయం, సంఘాత స్తురగ నికర
ఖానా మయమయమ్,
గణో భల్లూకానా మయమిహ
నికాయః కరటినాం,
సమూహో వ్యాఘ్రాణా మయ
మిహ మృగాణాం సముదయః'
—I 30

3. ఉల్లోలేన మున్నమయ్య
వదనం నిష్పన్దకర్ణద్వయం,
జిహ్వాస్పృష్ట ముదస్య పూర్వ
మపరం చానమ్య గాఢాన్తరః,
వేగోద్రేకవశా దిలక్ష్యచరణ
న్యాసః క్షితౌ భూయసా,
వల్గన్ వ్యోమ్ని చ ధావతి
ప్రతిపదవ్యావృత్తకర్ణో మృగః'
—I 43.

ఉపజీవ్య గ్రంథసూచిక
(*Bibliography*)

1 హరిభాస్కరుని 'పద్యామృత తరంగిణి' (కలకత్తా 1941)

2 జ బి చౌదరి 'భానుకరుడు'—ఆంగ్ల వ్యాసము (*New Indian Antiquary Oct*—*Nov* 1944)

3. భానుకరుని 'రసమంజరి'—వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి గారుల యాంధ్రవ్యాఖ్యతో (1909 మద్రాసు)

4 రసమంజరి (అనంతపండితుని 'వ్యంగ్యార్థ కౌముది'తో *Benares Sanskrit Series Nos* 83, 84, & 87 *Benares* 1904)

5 కృష్ణదేవరాయలు 'జాంబవతీ పరిణయము' —ప్రథమాంకభాగము — ఈ వే వి రాఘవాచార్యునిచే పర్యవేక్షితము (సంస్కృత సాహిత్య పరిషత్పత్రికా, *October*, 1934 *PP* 159-68 *Calcutta*)

6 భానుకరుని 'రసపారిజాతము'
(—లాహోరు 1939)

7 కృష్ణదేవరాయలు, 'ఆముక్తమాల్యద'—(వావిళ్ల 1914 4 వ ముద్రణము మద్రాసు)

అఖండయాత్ర

★

శ్రీ వేముల వేంకట అప్పారావు

బ్రదుకు బాటుదీఁదఁ బరమావధిని జేర
బయట వెడలినాఁడ భయమువీడి—
ఎదను వ్రీలఁజేయు సొదలైన, నా ప్రళ
యాగ్నులైన నన్ను నాపలేవు!

దినముల్, రేలు నిరంతరాయముగఁ—ప్రీతిన్, దుఃఖమున్, సంశయ
మ్మును, గష్టమ్మును, నష్టమున్ వదలి, 'ముమ్ముందేమిరా నున్నదో'
యనుభీతిన్ దిగఁద్రొక్కి, విఘ్న సముదాయంబున్ బ్రతారించి-పో
దును నిమ్నోన్నతభూ నభస్థ్సలులయందున్ గాలిలోఁ దేలుచున్

మోదము ఖేదమున్ గడచి ముక్కుకు సూటిగ నేక ధాటిగాఁ
బోదును, లోకమే మఱచిపోదును, జీవనదీనదాల్ సము
ద్రాదులు, నింగిముట్టు శిఖరావళి కల్గిన పర్వతాలు, వ
న్యాదులు నా ప్రయాణమున కడ్డమునిల్చిన రూపుమాపెదన్.

అనుదిన మస్మదీయ సదనాంతర శాంత రసాధి దేవియై,
ననుఁదన బాహుపాలిక సనారతమున్ సుఖనిద్ర వుచ్చు భా
ర్యను, దన గర్భ సంజనితులైన సుతాసుతులన్ త్యజించి—నా
చనెడు సుదీర్ఘ యాత్రకు విషాదముచూపెదరా ని పాపకుల్!

"ఎచ్చటి కేఁగుచుంటి?" వని, యెవ్వఁడొ నన్ గని ప్రశ్నవైచినాఁ
డెచ్చటినుండి వచ్చితినో, యెందుకొ, తాను గ్రహించినన్ గదా—
యెచ్చటికేఁగఁ గావలెనొ యానరుఁడన్నది యర్థమౌట! ఈ
పిచ్చిజగానఁ బూర్తిగ వివేకము చచ్చినదేమొ చెప్పుమా!

ఆకటి చిచ్చు నాయుదరమందునఁ బుట్టదు, కృష్టినేని-యు
ద్రేకముతో నభస్థ్సలికిఁ దిన్నగఁబోయి, సుధాంశుఁబిండి, త
ల్లోక గతామృతాంబు పరిలోభుఁడనై తనివారఁద్రావి, స్వ
ర్లోక చరత్ సురాంగనలతో నటరాజ్ఞవమూర్తి నయ్యెదన్!

శాంతి విధాన సౌఖ్యమునకున్ దెగనుబ్బుచు, దుఃఖమున్న చో
క్షితిని జెందుచున్ జటుల శేకరనాట్యము నల్పు సేని నా
చేతము నేనచీల్చి మసిచేతును, లోతుగఁ ద్రవ్వినట్టి పెన్
గోతులలోనఁ బూడ్చెదను - ఘోర కఠోర కుఠార ధారినై

శీతల కాలమందు నలిచేతులుఁ గాల్లఁ దుషారఘోర వా
తాతరళమ్ములైన తఱి, ధారుణి బ్రద్దలువాఱు గ్రీష్మ భీ
ష్మాతప వేళలందు, వియదంబుదమాల్ భువిపై నటించు న
ర్ఘాతరుణమ్ములందు ననిశమ్ము గమింతుఁ బురోపలిగామినై.

నేనెన్నాళ్లుగ నీ ప్రయాణగత పాండిత్యమ్ములన్ నేర్చినా
నో నాకే తెలియంగ రాదు - బుధవంద్యుల్ నేను నాతల్లి గ
ర్భానన్ జేరినదాది యీ పృథుల యాత్రన్ జేయుచున్నానటం,
డీనాయాత్ర అఖండయాత్ర యటఁ! యుస్సీ! ఎంత దౌర్భాగ్యమో !!

అంతస్థులు

★

శ్రీ పన్యాల రంగనాధరావు

1

విశ్వం తన చిన్ననాటి స్నేహితుడైన సుందరానికి ఉత్తరం రాసినప్పుడు, దానికోక సమాధానమంటూ వస్తుందనిగానీ, ఆ సమాధానం తన కంత అనుకూలంగానూ, ప్రోత్సాహకరంగానూ ఉంటుందనిగానీ ఎన్నడూ నమ్మలేదు

సుందరం, తనకన్న రెండేళ్లు చిన్నవాడు కూడాను అయితేనేం? ముప్పయి ఏళ్ళకే దాదాపు వెయ్యిరూపాయల జీతగాడైనాడు భారతదేశానికి కేంద్ర మనిపించుకుంటున్న ఢిల్లీ పట్నంలో మకాం వేశాడు తనకు కావలసినంత అధికారం ఉంటుందని వేరే చెప్పనక్కరలేదు ఈ ఉత్తరమే తార్కాణం

అదృష్టం అందరికీ ఎన్నడూ కలిసిరాదు సుందరంవంటివారిని, లక్ష్మిచే పట్టుకుంది తనవంటి వారికి ఉన్న దరిద్రంతోపాటు చురికొంక కలిసి వస్తూ ఉంటుంది

దీనంతటికీ, కారణం అంతస్థులు కాకుంటే మరేమిటి? సుందరం ఉంటున్న అంతస్థులో, ప్రవేశించటానికికూడా తనకు అర్హత లేదు, ఆర్థికంగా

అసలీ దరిద్రంవల్లనే మూడేళ్ళపాటు తను ఇంటరులో చేరటానికి వీలులేకపోయింది తనకు కూతురుని ఇచ్చుకున్న తనమామే, తన చదువు సాగటానికి దిక్కనక తప్పలేదు ఇటువంటి సమయంలో తను చదువు సాగించటం, విశ్వానికి బొత్తిగా ఇష్టం లేకపోయినప్పటికీ, మామయ్య బలవంతంవల్లా, ప్రాధేయంగా లీల చూసిన చూపువల్లా విశ్వం, మూడేళ్ల విరామం తర్వాత, మళ్లీ చదువుకు వచ్చాడు

ఇది దాదాపు ఒక పుష్కరం నాటిమాట అప్పుడే తనకి సుందరంతో స్నేహమయింది. తనూ సుందరం దాదాపు అయిదేళ్లపాటు, పట్నంలో [illegible] పెంచుకున్నారు. విద్య పూర్తికాకే విశ్వం తిరిగి ఇల్లు చేరుకున్నాడు నిన్నటి స్థితికి అప్పటి స్థితికి, తనమట్టుకు తనకేమీ మార్పు కనిపించలేదు సుందరం మట్టుకు రెండేళ్లపాటు విదేశయాత్రకూడా చేసి సరాసరి ఢిల్లీకిపోయి, మంచి ఉద్యోగంలో ప్రవేశించాడు

సుందరంవంటి వాళ్లకి, మంచిమంచి ఉద్యోగాలు, లక్షణంగా దొరుకుతై అయితే ఏ మాట కామాట చెప్పుకోవాలి అటువంటి ఉద్యోగాలు దొరకాలంటే, అందుకు కావలసిన అర్హతలు కూడా ఉండాలి మరి సుందరం విదేశయాత్ర చేసి వచ్చాడు సుందరం నాన్నగారికి, పెద్ద కాంగ్రెసులో పనిచేసి ఉండటం మూలాన, మంత్రులతో చిక్కని పలుకుబడి ఉంది సుందరం ఉద్యోగానికి అన్ని హంగులూ సమకూర్చుకోగానే, చక్కని లడ్డుండ కాస్తా నోట్లో పడింది

సుందరం గురించి, విశ్వానికి ఎప్పటికప్పుడు ఆనోటా ఆనోటా, సమాచారం వస్తూ తెలుస్తున్నప్పటికీ, తను ఏమయిందీ సుందరానికి ఏ సంగతీ తెలీలేదనటానికి ఈ ఉత్తరమే సాక్ష్యం అంతస్థులమీదకున్న సుందరాన్ని ఇందుకు తప్పుపట్టవలసిన పనిలేదు

విశ్వం చదువుకి స్వస్తిచెప్పాక ఇంతవరకూ అనేక అవతారాలు ఎత్తాడు వీటన్నింటిలోనూ, తనకు అభిమానపాత్రమైనది కథకుడి అవతారం. ఈ అవతారమే తన సహజమైన అవతార మనిపించింది విశ్వానికి ఉత్తమకథకుల జాబితాలోకి కూడా అతను ఎక్కకపోలేదు. అయితే, తన కథలను ఆదరించినట్టుగా, దేశం తన్ను ఆదరించలేదు ఇందుకు, కథకుడిగా తనకు అలవడిన సంస్కారంవల్ల, విశ్వానికి దేశంమీద జాలికలిగిందేకాని, కోపంరాలేదు.

అయితే, ఈ సంస్కారం విషయంలో తను అనేక అంతస్థుల పైకెక్కిన విషయం, తెలిసిరావటానికి, సుందరమే కారకుడైనాడు.

సుందరం ఎంత సంస్కారం పొందిఉండనక పోతే, తన ఉత్తరానికి సమాధానమంటూ రాస్తాడు, అని కూడా విశ్వం పొరపాటు పడ్డాడు ఇట్లా పొరపాటు పడటానికి కారణం లేకపోలేదు

“నువు పెద్ద ఉద్యోగంలో ఉంటున్నావని విని చాలా ఆనందించాను ఎప్పటికప్పుడు నీ గురించి భోగట్టాలు తెలుసుకుంటూనే ఉన్నాను నాటి నుంచీ, నేటి వరకూ, నాకు స్థిమితంగా, ఎటువంటి ఆర్జనకూ అవకాశం చిక్కలేదు తెనుగు దేశం, నాకు ఒక కథకునిగా బోలెడంత పేరు మాట గట్టి ఇచ్చింది ఆ మాట విప్పితే, నన్ను కట్టుకున్న కళా, నా నాలుగేళ్ల పిల్లవాడూ, ఏడుపు ముఖం పెట్టి కనిపించారు నష్టం చేయమంటావు? నీ పలుకుబడితో, నాకింత ఆసరా కలిగించకపోవనే ధైర్యంతోనే, ఈ ఉత్తరం-అసలిది నీకు సరిగా అందుతుందో అందదో కూడాను-రాశాను దీన్ని కేవలం నా అక్షయ పాత్రగా పరిగణించవనీ, మన కాలేజీ రోజులు నీకు జ్ఞాపకం ఉండక పోవనీ నా విశ్వాసం ”

విశ్వం, తను రాసిన ఈ ఉత్తరంలో ఆఖరు వాక్యం, ఉద్దేశ పూర్వకంగా రాసినదే! ఆ వాక్యం ఒక కాల బద్దగా పెట్టుకునే, సమాధానం రాక పోవచ్చుననుకొన్న విశ్వం సమాధానం రావటంతో, పప్పులో కాలు వేశాడు

“విశ్వం! నీ ఉత్తరం నాకు చాలా ఆశ్చర్యం కలిగించింది నీకింత కాలం ఉద్యోగం లేదంటే నమ్మలేక పోయినాను కథకునిగా నీకు లభించిన కీర్తిని అక్కడే విడిచిపెట్టి నువు తక్షణం బయటికి రా నీకు ఉద్యోగం కావాలంటే, దొరక్క పోదు ”

ఈ ఉత్తరం అందాక అంత దూరం వెళ్లటమా మానటమా అని క్షణం పాటు విశ్వం సందేహంలో పడక పోలేదు కాని, తన ప్రయాణం కట్టటానికి, తనకు కావలసినంత ఉత్సాహమూ లీల ఇచ్చింది మర్నాడే విశ్వం, వంద రూపాయలు అప్పు చేసి, ఢిల్లీకి ప్రయాణం అయినాడు

2

విశ్వం ప్రయాణం చేస్తున్నంత కాలమూ, తను తలపెట్టిన ఈపని ఎంతవరకూ సమంజసమని ఆలోచించపోగాడు ఎందువల్లనంటే, ఈపని చేయటం కోసం, తన జీవితంలో అతి ముఖ్యమైన ఒక నియమం భంగపరుచుకోవలసి వచ్చింది. ఇంతవరకూ ఎవరినీ ఏదీకూడా అర్థించి ఎరగడు విశ్వం ఇప్పుడు—ఇంతదూరం ఎందుకు వెళ్ళవలసివచ్చిందో ఊహించటం అంత కష్టంకాదు

తండ్రికి ఎటువంటి అర్జనా లేదు రెండేళ్ళ బట్టి, ఈ కుటుంబభారమంతా బలవంతాన తనే నెత్తిమీద వేసుకోక తప్పలేదు ఒక విధంగా తన కన్నా తన తమ్ముడు నయం వాడు ఒక పక్క తన చదువు సాగించుకుంటూ, మరోపక్క, ఇక్కడా అక్కడా ఏవో ట్యూషన్లు చెప్పుకొని, ఆ వచ్చిన డబ్బులతో చదువు సాగించుకొంటున్నాడు కానీ పరకా మిగులుతే కూడా నారా తెచ్చిపడేస్తాడు పుట్టుకతోనే, వాడికి కష్టాలు నాటివైన దారిద్ర్యంలోనే పుట్టాడు తన కట్లా కాదు తల్లితండ్రీ గారాబం కొద్దీ తన్ను చిన్నప్పుడు పువ్వుల్లో పెట్టి పెంచుకొచ్చారు ఫలానా లోపం అనే విషయం వొంటికి నాటకుండా తన్ను పెద్దవాణ్ణి చేశారు తన యథార్థాన్ని తనే హఠాత్తుగా గుర్తించుకోవలసి రావటంతో విశ్వం, మొదట్లో ఉక్కిరిబిక్కిరైనాడు ఇక తన చెల్లెలంది దానికి పెళ్ళీడు వచ్చేసింది ఈ కాలం చదువులేని ఆడపిల్ల ఎందుకూ పనికిరాదు తన చదువుకే మాను చెరువులు ఎండకొట్టాడు తన తండ్రి! తన తల్లి పేదవాళ్ళ ఇంట్లోనే పుట్టింది పేదవారి చేతిలోనే పడింది ఈ పేదకుటుంబాన్ని ఈదుకు రావటం ఆమెకే చేతవును. ఈ పరిస్థితుల్లో పుట్టిమునిగినట్టు తనకు పెళ్ళి జరిగిపోయింది దీనంతటికీ కారణం తన మేనమామ తన కూతురికి ఈడు మించిపోతున్నదని తొందరపెట్టి అమ్మనీ నాన్ననీ వొప్పించాడు లీలనే చేసుకోవాలని చిన్నతనం నుంచీ తనకు కోరిక ఉండేది మామయ్య తన కూతురికి చదువు చెప్పించలేదు తను ఉద్యోగం చేసుకొంటూ లీలకు చదువు చెప్పించుకోవాలని విశ్వం ఆశయాలలో ఒకటి ఏ ఆశయమూ ఫలించనట్టుగానే అదికూడా ఈనాటికీ ఫలించలేదు. ఇప్పుడు, నాలుగేళ్ళ పిల్లవాడిని పెట్టుకొని, చదువుకొమ్మంటే [illegible]

“నా చదువు ఇప్పుడంత ముఖ్యం కాదు ముందు పిల్లవాడి సంగతి ఆలోచించండి” అన్నది కూడానూ ఒక సందర్భంలో!

విశ్వం, తను చదువుకొంటున్న రోజులలోనే సాహిత్యంతో పరిచయం చేసుకొన్నాడు. ఏదుపాలా స్త్రాన మొదటి సారి కాగితం మీద కలం పెట్టాడో గాని అతిత్వరలోనే విశ్వానికి ఒక కథడుగా చేరొచ్చింది. ఆర్థికంగా ఇది అంత లాభించక పోయినా, తన చేతికొచ్చిన ఈ విద్య, ఎప్పటికైనా తనకు ఒక ఆసరా చూపించక పోదనే విశ్వం గట్టిగా నమ్మాడు. ఇది కేవలం మూఢనమ్మకం కాదనికూడా నమ్మాడు.

కొన్నాళ్ళ కిందట, తనకు తెలిసినవాడొకడు ఒక పత్రిక పెట్టాడు. దానికి సంపాదకుడుగా ఆ పత్రిక పెట్టిన వాడి పేరే చెప్పుకొనినప్పటికీ, పత్రిక నడిపించే భారం తన మీద వేశాడు. ఈ భారాన్ని విశ్వం అమితఉత్సాహంతో నిర్వహించినమాట నిజం. ఇక తిన్నా పోషిస్తుందని, మొదటి రెండు మూడు సంచికలకు నిద్రాహారాలు లేకుండా కష్టపడి పేరు తెచ్చిన వాడు తనే. పత్రిక పెట్టిన వాడు, మొదట్లో తనకు నెలకు యాభై రూపాయల చొప్పున ముట్ట చెప్పేవాడు. అదే పది వేలుగా విశ్వం స్వీకరించాడు. ఆ తర్వాతనే గట్టి చిక్కు వచ్చింది. పత్రిక యజమాని ఆమోదించేవాటినీ, యజమానే స్వయంగా ఇచ్చేవాటినీ వేయవలసి వచ్చింది. ఆ విధంగా వేసే కథల్లోనూ వ్యాసాలలోనూ, సాహిత్యం ప్రయోజనం, కళా నశించి బూతు మిగిలేది. తన ఆశలన్నీ పటాపంచలు చేసుకొని విశ్వం బయట పడ్డాడు. ఇప్పుడా పత్రిక అందమైన ఫోటోలతో, ప్రణయ కథల పత్రికగా పెరుగుతూ, ఆ యజమానికి ఒక పెద్ద మేడా, ఒక కారూ తెచ్చి పెట్టింది. తన అంతస్థులో ఉన్న సాహిత్యానికి, ఈ దేశంలో, డబ్బు చేసుకొనే యోగ్యత ఇంకా పట్టలేదు.

ఆ తర్వాత విశ్వం ఒక రేషను దుకాణంలో పనిచేయటం, వేరే కథగా రాయవలసి వుంటుంది. ఆ రేషను దుకాణంలో చాటుగా పుచ్చులాంటి బియ్యం ఎంతపడితే అంతా దొరకటం, రేషనుమీద చూస్తే పశుగ్రాసంగా కూడా పనికిరాని బియ్యం లభ్యం కావటం ఇట్లా జరుగుతూ ఉండటానికి, పాలకులే చేతనైనంతగా దోహదం చేయటం, విశ్వానికి అసహ్యం వేసి బయటపడ్డాడు. తన మూడో అవతారంలో విశ్వం, రెండుమూడు పెద్దవాళ్ళలో ఉత్తరాలు రాసిపెట్టడం. ఇదికూడా ఆట్టే నచ్చలేదు. అయినప్పటికీ తను సుందరానికి తెగించి ఉత్తరం రాసేవరకూ ఈ పనే చేస్తూవచ్చాడు. రేడియోకి నాటకాలు రాయడంవల్లా, పత్రికలు పంపే పదిపదిహేనులవల్లా, అంతా కలిపి నెలకో యాభై అరవై అయినా తన సంసారం ఈదటానికి పదిరోజులకు కూడా సరిపోయేదికాదు. బాధ్యతలు ఎక్కువవుతున్నకొద్దీ, విశ్వానికి, తనమీద తనకే నమ్మకం క్షీణించసాగింది. ఇక ఉద్యోగంకోసం, గట్టిగా అర్థించకపోతే లాభంలేదు. తనమీద ఆధారపడ్డ వారికి తిండిపెట్టగలగడంలో తన నియమం భంగం అయితే వచ్చిన నష్టమేమీ లేదు. అడుగులేగాని అమ్మయినా పెట్టదు కదా?

సుందరం, చదువుకొనే రోజులలోనే ఎంత పైఅంతస్తులలో విహరిస్తూ ఉండినప్పటికీ, తన విషయంలో అభిమానంతో మెలగటం విశ్వం బాగా ఎరుగును. సుందరంతో తన కుండిన మైత్రి, స్నేహంగా పరిగణించాడు విశ్వం. ఇప్పుడు సుందరం తన్ను ఆహ్వానించటంలో, విశ్వం స్నేహాన్ని మాత్రమే చూడగలిగాడు. ఆ స్నేహాన్ని ప్రతికల్యపరీక్ష చేయటానికి మాత్రం విశ్వం అంతరాత్మ సమ్మతించలేదు.

3

విశ్వం ప్రయాణం చేస్తున్నప్పుడు తెచ్చిపెట్టుకున్న ఉత్సాహమంతా, ఢిల్లీస్టేషనులో కాలుపెట్టడంతో పటాపంచలయినట్టు తోచసాగింది. తను ఏనాటికి ఢిల్లీ చేరుకోబోతున్నదీ సుందరానికి ముందే ఉత్తరం రాశాడు. సుందరం స్టేషనుకు వస్తాడనీ పూర్వపు స్నేహంతో తన్ను ఆహ్వానిస్తాడనీ ఊహించాడు విశ్వం. కాని స్టేషనంతా కలయచూసినా సుందరంజాడ కనపడలేదు. తనకు హిందీ కూడా రాదు. బహుశా సుందరానికి ఏదో అర్జంటుపని తగిలి ఉండవచ్చునేమో! అంతపెద్ద ఉద్యోగస్తుడు స్టేషనుకి వస్తాడని అనుకోవటం తనదే బుద్ధిపొరపాటు.

సుందరం ఎడ్రసు తెలుసుగనక, టాంగా ఒకటి మాట్లాడుకొని, సుందరం ఉంటున్న ఇల్లు చేరుకొనే సరికి పదకొండు గంటలయింది.

ఇంటిముందు ఒకపక్కగా అందమైన కారొకటి ఆగిఉంది. పక్కనే పొడుగు మెట్లు

న్నాయి. దానిమీదవున్న బోర్డుమాత్రం, సుందరం మేడమీద కాపరముంటున్నాడని స్పష్టమయింది!

ఇంతలో పైనుంచి ఎవడో కిందకు దిగి, తన పెట్టెవంకా, తన్ను ఎగాదిగా పరీక్షించి, "కౌన్ హై!" అన్నాడు వాడు హిందీలో ప్రశ్నించినా అరవకట్టులో కనిపించాడు

"మిస్టర్ సుందరం!" అన్నాడు విశ్వం

"మీరు తెలుసువారుదానా? సామి వెళిల పోయివుండారు అరమణిక్కెల్లా వస్తరు మీరు వచ్చి కూర్చోండియి" అన్నాడు

వీడు నిస్సందేహంగా సుందరం పనివాడు

"ఇంట్లో ఇంకెవరూ లేరా?" అన్నాడు విశ్వం సందేహంగా

"అమ్మ పట్నం పోయి ఉండారు సామిదా ఉండారు నేను వారి కుక్" అన్నాడు 'కుక్'

కింది భాగంలో ఎవరో పంజాబీవాళ్లనుకున్నాడు విశ్వం అంతస్థుమీద అంతా దివ్యంగా ఉంది ఇటువంటి 'పెద్ద వాళ్ల' యిండ్లలో ముందు కాపరం ఉండటం నేర్చుకోవాలి ముందు హాలూ, హాలులో సోఫాలూ, గోడలకు పెద్ద పెద్ద చిత్రపటాలూ, ఒక వైపు పెద్ద రేడియో, కింద తివాసీ, ద్వారాలకు రంగు రంగుల తెరలూ ఇవన్నీ తనకు అలుముకు పోయినట్టుగా కనిపించ సాగాయి 'కుక్' తన పెట్టెను ఎక్కడికి తీసుకు పోయాడో, తన్ను ఈ అగాధంలో వొదిలి! అనుకుంటూండగానే 'కుక్' చేతిలో కాఫీతో వచ్చాడు

"మీరిది పుచ్చుకోండి సార్ సామి ఫోను చేస్తిరి మరో పది నిమిషాలలో వస్తుండారు"

పది నిమిషాలకు సుందరం రానే వచ్చాడు. అతని వెనక మరో ఇద్దరు పెద్ద ఉద్యోగులే అయి ఉండొచ్చు—సుందరం వస్తూనే,

"హలో! విశ్వం! నీకోసమే ఎదురు చూస్తున్నా! జస్ట్ వన్ మినిట్ వీళ్లను పంపేసి వస్తాను!" అంటూ ఏవో కాగితాలు తీసుకుని వారికిచ్చి, బయటకు వెళ్లి వాళ్లను పంపేసి తిరిగి వచ్చాడు సుందరం

విశ్వానికి శ్వాస నిలిచినట్టయింది

సుందరం ఆప్యాయంగా సమీపించి, సోఫాలో తన పక్కనే కూర్చొని,

"ఎన్నాళ్లకు కనిపించావోయ్ విశ్వం! అయాం సారీ నీ కోసం స్టేషనుకి బయల్దేరుతూండగా, అర్జంటు పని తగిలింది. నీ కోసం కారు పంపించానే. కారులో వొచ్చావా?" అన్నాడు.

"లేదు" అన్నాడు విశ్వం కాస్త ఊపిరి బిగపట్టి

"అదేం? కారు రాలేదా యేమిటి? డ్రైవర్!" అంటూ కేక వేశాడు సుందరం

"పోనీలెద్దూ నాకు నన్నెలా పోల్చుకుంటాడని! మనం మళ్లా చాలా కాలానికి కలిశాం చాలదూ?" అన్నాడు విశ్వం

సుందరం వేసిన కేకకి, డ్రైవరు పత్తా లేదు కాని, 'కుక్' వచ్చాడు

"మాడూ, అయ్యగారికి స్నానానికి నీళ్ళూ— ఆయన కా గదిలో అన్నీ అమర్చు," అన్నాడు సుందరం

సుందరం ఇచ్చిన ఆతిథ్యం విశ్వానికి తాత్కాలికంగా ఎంతో సంతృప్తి కలిగించి ఉండొచ్చు, కాని, ఈ వాతావరణం విశ్వానికి గొంతులో వెలక్కాయ లాగ ఉంది. తన మామూలు జీవితంలో ఉండవలసిన స్వేచ్ఛ ఇక్కడ తనకు లభ్యం కావడం లేదు ఏపని చేసినా, చేయాలనుకున్నా, స్నానమూ, భోజనమూ, కాలకృత్యాలు తీర్చుకోవటమూ—ప్రతీ చిన్న విషయానికీ కూడా, ఏదో ఒక నియమం ఉన్నట్టుగానూ, ఆ నియమం ప్రకారం ఆ పనులు చేయకపోతే, వాచీముల్లు వెనక్కు తిరిగిపోతుందేమో అన్నంత అనుమానం కలగడమూ జరుగుతోంది

"నా భార్య పుట్టింటికి వెళ్లిందిలే ఇది ఇంకా ఆరో నెల ప్రస్తుతం నే నొక్కణ్ణే ఉంటున్నాను. నాన్నగారూ, అంతా పట్నంలోనే ఉన్నారు. ఆయన ఇక్కడికి ఎలా వస్తారూ! ఏదన్నా మినిస్టర్తో పనివుంటే వస్తూపోతూ ఉంటాడు. అంతే" అంటూ సుందరం విశ్వానికున్న కొన్ని సందేహాలు, తను కోరకుండానే తీర్చాడు

తనకోసం వేరేగదిలో ఒకపక్క వేయించాడు. పడుకోబోయేముందు, రాత్రి ఇద్దరూ ఒక గంట

టిక్కా పాటీ మాట్లాడుకున్నారు. వెనకటి కాలేజి రోజులూ, అప్పటి మిత్రులూ, అన్నీ ఒకసారి జ్ఞాపకం చేసుకున్నారు ఎన్ని మాట్లాడినప్పటికీ, సుందరం, విశ్వంఉద్యోగప్రసక్తి తీసుకురాక పోవడం, విశ్వానికి కొంచెం ఆశాభంగం కలిగించింది. అసలు ఆ ప్రసక్తి తనే ముందుగు తీసుకు రావాలో 'ఏమో—ఈ వాతావరణంలో' అనుకున్నాడు కూడాను

తనకూ తను కొంతకాలంనుంచి ఎరిగిఉన్న ఒక స్నేహితుడికీ—మధ్య ఏదో ఒక గోడవంటిది ఉండటం బాధగా ఉంది ఈ గోడ పెట్టింది ఎవరు? తనా, సుందరమా? లేక, ఈ వ్యవస్థా? ఇదిమాత్రం తేల్చుకోవాలని విశ్వం తనలోతనే పరిశోధన ప్రారంభించాడు.

తను వచ్చిన పనేదో త్వరలో తేలిపోతే, భవిష్యత్తు నిర్ణయించుకోవచ్చునన్న ఆదుర్దా విశ్వానికి ఉండటం సహజమే ఇటువంటి ఆదుర్దాలకు సుందరం ఆర్థికవ్యవస్థ అతన్ని అతీతుణ్ణిచేసిన విషయం విశ్వం గుర్తించాడు

“ఇక్కడ ఏమన్నా ఛాన్సు ” అనబోయినాడు విశ్వం

సుందరం మాటలోనే అడ్డువచ్చి,

“ఆలోచిద్దాం లెద్దూ కొన్నాళ్లు ఉండాలి కదా మరి? అన్నట్టు, నువ్వు ఏం పని చేస్తావో చెప్పు ముందు!” అన్నాడు సుందరం సిగరెట్టు ముట్టిస్తూ.

తన వ్యవహారం సుందరానికి కొంత వేళా కోళంగా ఉన్నట్టు తోచసాగింది విశ్వానికి. తను ఏవిధంగా మథనపడ్తున్నదీ గుర్తించే యోగ్యత సుందరానికి లేకపోవచ్చునని విశ్వం మొదట్లో భావించ లేదు.

“నీ ఉత్తరం చూడగానే, నాకోసం ఏదో ఉద్యోగం సిద్ధంగా ఉందనిపించింది సుమా! చెప్పొద్దూ!” అన్నాడు విశ్వం కసికొద్దీ. తనవంటి వాడికి కొత్త ఓర్పు హెచ్చుస్థాయిలోనే ఉండా లన్న మాట విస్మరించి.

“నేనావిధంగా రాసినట్టు నాకు జ్ఞాపకం లేదే! ఉద్యోగాలు మనకోసం అంటూ సిద్ధంగా ఉంటా యనుకోటం బుద్ధి పొరపాటు! మనమే సృష్టించుకో వాలి ఈ కాలంలో ”

సుందరం అన్న ఈ మాటలలో సత్యం ఎంతేనా ఉంది. ఇది సత్యంతో కూడుకున్న మాటే అని బాధ పడి విశ్వం ఒక నవ్వు నవ్వేశాడు కాని, ఈ ఉద్యోగాలలో లొసుగులు ఈవిధంగానే ఉంటాయి కాబోలు అని స్ఫురించటంతో విశ్వంలో ఒక చిన్న మంట బయల్దేరింది

విశ్వం, హాలు నాలుగువైపులా కలయచూడటం గమనించి, సుందరం—“ఇది గవర్నమెంటు ఇచ్చిన ఇల్లేను. అసలు నా కివ్వదలచిన బంగళా ఇంకా ఖాళీ కాలేదు. అందాకా ఈ కొంపలో ఉండ మన్నారు చాలా ఇరకాటంగానూ—ఎందుకూ పొందకుండానూ ఉంది” అంటూ తన అసంతృప్తి వెల్లడిచేశాడు

ఇది ‘కొంపా’! ఇరకాటంగా ఉందా! తన వంటివాడు కాలంపోపటానికి ఇందులో, తావాడు లేదే! అంతస్థుల భేదం!

ఆ రాత్రి అంతటితో వారి చర్చ ముగిసింది.

4

నాలుగురోజులు దాటినా కూడా సుందరం, ఇదమిద్ధంగా ఏ విషయమూ తేల్చడం లేదు విశ్వానికి ముళ్లమీద నడకగా ఉంటున్నది ఈలోపున విశ్వం తన భార్యకు ఉత్తరం రాశాడు. సుందరం చాలా ఆదరించాడనీ ఉద్యోగం దొరికే సూచనలు ఎక్కువ గానే కనిపిస్తున్నాయనీ ఈ నాలుగు రోజులలోనూ సుందరం తనకు వీలయినప్పుడల్లా, విశ్వాన్ని పట్నమంతా తిప్పాడు జంతర్ మంతర్ చూపించాడు బిర్లామందిర్ చూపించాడు చాందినీచౌక్ అంతా తిప్పాడు కన్నాట్ ప్లేస్‌లో అనేక పెద్ద పెద్ద దుకాణాలకు తీసుకువెళ్తే, అక్కడివారు సుందరానికి చాలామంది సలాములు చేయటం, ‘కోకాకోలా’లు ఇప్పించటం విశ్వానికి ఆశ్చర్యం వేసింది

ఒకనాటి సాయంకాలం, ‘రాజ్ ఘాట్’కి వెళ్లారు. సుందరం అక్కడ ఎవరితోనో తన సాటి వారితో మాట్లాడుతుంటే, విశ్వం, కొద్దిదూరంలో ‘వినోభా భావే’ ప్రార్థనోపన్యాసం వింటూ, గాంధీ ఆత్మకు శ్రద్ధాంజలి ఇస్తున్నాడు.

"నీతో నాకు అనేక విషయాలలో అభిప్రాయ భేదాలు ఉంటే ఉండొచ్చుగాక. నీ విశ్వాసాలు నీవి నా విశ్వాసాలు నావి. అయితేనేం? నువ్వు మహోన్నతుడివి. నువ్వు జీవించిన కాలంలోనే నేను పుట్టి ఉండటం—నువ్వు మా వూరికి కొన్నేళ్ళకిందట వచ్చినప్పుడు నిన్ను చూడగలగటం నా అదృష్టంలో ఒక భాగం. కొన్ని కోట్లమంది జనంమీద నీ ప్రభావం ఒక వెలుగు వెలిగిందంటే—అది నీకే సాధ్యమయింది. నీ కివే నా జోహారులు" అనుకున్నాడు విశ్వం.

ఇంకో రోజు, సుందరం మరికొంతమంది పెద్ద వాళ్ళతో కలిసి, 'కుతుబ్ మినార్'కి పిక్‌నిక్‌కి పోతూ, విశ్వాన్ని కూడా తీసుకువెళ్లాడు. చరిత్రాత్మకమైన ఇటువంటి స్థలాలు చూస్తున్నప్పుడల్లా విశ్వానికి, తన లీలా, పిల్లవాడూ పదేపదే జ్ఞాపకం వస్తూ బాధించసాగారు.

వారం రోజులు గడిచినై. ఒకనాటి రాత్రి సుందరం ఇంటికి వస్తూనే,

"ఇదిగో నోయ్, నీ 'ఎపాయింట్‌మెంట్' ఆర్డరు. రేపు నాతోకూడా నిన్ను తీసుకువెళ్తాను. జాయిన్ అయిపో," అన్నాడు.

"ఎక్కడ—ఏ ఆఫీసులో! ఏం పని!" అంటూనే విశ్వం కాగితం చూసుకున్నాడు.

విశ్వం చదివేలోపునే—సుందరం అందుకొని,

"మా ఆఫీసులోనే ఖాళీ వచ్చిందిలే. ఒకసారి అడుగు పెట్టేశావంటే, మెల్లిగా తన్నుకురావచ్చు" అన్నాడు.

తను ఆశించినటువంటి ఉద్యోగానికి కనీసం మూడువందలైనా జీతముంటుందనుకున్న విశ్వం, ఈ ఉద్యోగానికి కేవలం నూటయాభై మాత్రమే జీతమనీ, అలవెన్సులతో కలిసి రెండొందలు కిట్టాయనీ తెలిసేసరికి ఆశాభంగమయింది. ఈ నోట్ల సమ్మెరపు రోజులలో రెండువందలు రెండురూపాయలకు సమానం! అయితే ఈమాత్రం తన దేశంలో దొరికే అవకాశం కనిపించలేదుమరి! అయినా, సుందరం అన్నట్టు, ఇందులో పాతుకుంటే పైకి రాలేకపోవటం ఎక్కడుంది?

మర్నాడు ఆఫీసుకి బయల్దేరే ముందు తనకిట్లా మంచి ఉద్యోగం దొరికినట్టూ త్వరలోనే పెద్ద ఉద్యోగం రాబోతున్నట్టూ, తన లీలకు ఉత్తరం రాశాడు విశ్వం. అయితే ఈ ఉత్తరం కొత్త తొందరపడి రాసిన విషయం ఆఫీసులో చేరితేగాని విశ్వానికి తట్టలేదు.

సుందరం గడుసువాడే! విశ్వంమీద ఏదో కసి ఉన్నట్టు అతన్ని సరాసరి తనకింద, తన అజమాయిషీలో ఉండే ఉద్యోగంలోనే వేసుకోవటం విశ్వానికి నోటమాట లేకుండా చేసింది. విశ్వం, సుందరం చేస్తున్నంత పెద్ద ఉద్యోగం, నెలకు దాదాపు వెయ్యి రూపాయలూ, ఎన్నడూ కోరలేదు. అయితే, సుందరం, తన్ను కేవలం తనకింద వేసుకుంటాడని మాత్రం విశ్వం ఎన్నడూ ఊహించలేదు. ఏ ముంచి ధైర్యంతో విశ్వం ఈ ఉద్యోగంలో ప్రవేశించాడో ఆనాటినుంచే విశ్వానికి నిజమైన దుర్దినాలు ప్రారంభమైనై.

5

"నువ్వు నాకు ఒక ఉద్యోగమంటూ ఇప్పించినందుకు నేను నీకు కృతజ్ఞత చూపించవలసి వుంటుంది. అయితే నీకు నామీద ఎన్నడూ లేని ఈ కసి ఎందుకు? మనం చాలాకాలం నాటి స్నేహితులం. సమానమైన హోదాలో చదువుకున్నాం. అయితే నీకున్నంత పెద్ద ఉద్యోగం కోసం నేను రాలేదు. మన ఇద్దరికీ అంతస్థులభేదం చాలా ఉందన్నమాట నేను గుర్తించకపోలేదు. నా ముఖానికి ఇంతకన్నా ఎక్కువ ఆదాయం తెచ్చుకోగల తాహతులేదని ఒప్పుకొంటాను, కాని ఆ ఉద్యోగం కాస్తా నీకిందే ఉన్నట్టుమానీ, నన్ను నీ బానిస చేసుకోవటంలో నీ చాతుర్యమేమిటి? ఏ ఉద్దేశంతో నువ్విట్లా అన్యాయం చేశావు? లేక, నీకసలు ఇటువంటి అభిప్రాయమే కలగలేదా?" అంటూ విశ్వం, సుందరాన్ని నిలవేసి అడగాలనుకున్నాడు. కాని, ఎన్నడూ లేనిది తన కివాళ పిరికితనం ఆవహించింది. తనకున్న సంస్కారంతో తను ఈ పరిస్థితిని సులభంగానే ఎదుర్కోవచ్చు. "నీ కింద ఉద్యోగముంది! మహాభాగ్యం! మన స్నేహం ఇలా ఉండనియ్యి. నాకు శలవిప్పించు" అంటూ ఇంకొకడైతే అనగలిగేవాడేమో! కాని, అటువంటి 'కుడపరపు మాట' అనటంవల్ల, ఉన్న ఆధారం కాస్తా పోవటంతప్ప, లాభమేమీ లేదు. పెడసరంగా

మాట్లాడి, పొట్ట పోషించుకునేపాటి ధైర్యం తనకు లేదు అని రూఢీ చేసుకున్నాడు విశ్వం.

"చూడూ! నువ్వు కాపరం పెడితే బాగుంటుందనుకుంటాను. ఏం?" అన్నాడు సుందరం ఒకరోజున.

"కాపరం! బాగా చెప్పావు! ఈ జీతంతో నేనేం చేయగలను! ఏదన్నా హోటలుకి పోదామనుకుంటున్నాన్లే" అన్నాడు విశ్వం.

"మంచివాడివే! నిన్నిక్కడినుంచి వెళ్ళిపొమ్మంటున్నాననుకొంటున్నావేమిటి? కొంపతీశావు! నాకా అభిప్రాయం ఎన్నడూ లేదు," అంటూ సుందరం తన పొరపాటుకి నొచ్చుకున్నాడు.

"నువ్వలా అనుకోనవసరంలేదు సుందరం! నేను మాత్రం ఎంతకాలం ఇట్లా నీ యింట్లో తిష్ఠ వేయగలను! రేపు నీ పెళ్ళాంపిల్లా వస్తారు. అసలే ఇల్లు చాలదంటున్నావు కూడాను!" అంటూ విశ్వం ఊరుకోకుండా కొత్త ఎత్తిపొడిచాడు.

"ఆ మాటకేంలే. నేనంటున్నది మరేం లేదు. ఇక్కడ ఇళ్ళకు చాలా ఇబ్బంది. అందువల్ల చెగులారా వచ్చింది బాధపడుచుకోవట మెందుకూ? కింది భాగంలో ఉంటున్న పంజాబీవాళ్ళ యింట్లో, ఒక గదీ, వరండా మీదకట్టిన 'బాత్రూ' గదీ అద్దెకిస్తామంటున్నారు. నీకోసం 'ఫిక్సప్' చేద్దామనుకుంటున్నాను. ఉత్తరోత్తరా నాకో బంగాళా వస్తే అందులో ఎలాగూ 'అవుట్ హౌస్' ఉంటుంది" అన్నాడు సుందరం.

సుందరాన్ని మనం నిందించవలసిన పనిలేదు. ఎందువల్లనంటే, తన స్నేహితుడికి, తన శక్తిలో ఉన్నంతవరకూ సహాయపడాలనే సానుభూతితోనే సుందరం ఈ విధమైన ఏర్పాట్లన్నీ చేస్తూ ఉండివచ్చు. కాని, సుందరం చేస్తున్న ప్రతి పనిలోనూ, విశ్వానికి అంతస్థులే కనిపిస్తున్నాయి. ఇప్పుడు ఇంటివిషయంలో ఈ అంతస్థుల భేదం స్పష్టంగా ఉండనే ఉంది.

సుందరం, తనూ, తన భార్యనూ, తన పుట్టబోయే పిల్లకి ఇంత ఇంద్రభవనం మల్లేఉన్నటువంటిది ఏలుకుంటున్నప్పుడు, విశ్వానికి, విశ్వం భార్యనూ, పాలుగారే పిల్లవాడికీ—ఇంకా బహుశా విశ్వం కుటుంబానికంతటికీ కూడా, కిందిభాగంలో ఒక గదీ ఒక తాత్కాలికమైన పంచా ఎట్లా సరిపోతుందని సుందరం ఊహించాడో విశ్వానికి అంతుపట్టలేదు.

ఉద్యోగం విషయంలో విశ్వం, సుందరంతో అనదలచిన మాటలు ఎట్లా అనలేకపోయినాడో ఇంటి విషయంలోనూ కూడా అట్లాగే నోరెత్తలేకపోయినాడు.

సుందరం, తన పలుకుబడి బాగానే వినియోగించి, ఆ గదికి అద్దె ముప్ఫయిరూపాయలకు మించకుండా నిర్ణయించాడు.

కాని, విశ్వం, వెంటనే తన కుటుంబాన్ని తప్పించదలచుకోలేదు. ఒక నెల్లాళ్ళపాటు, ఈ కొత్త కాపు జీవితం రుచిమరిగాకనే ఏ నిర్ణయమైనా చేసుకోవాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. తన 'సొంత ఇంటి'కి మార్చిన నాటిరాత్రి కూర్చుని, విశ్వం, ఇన్నాళ్ళకి మళ్ళీ ఒక కథ రాశాడు. ఆ కథలో ఇటీవల తను పొందిన అనుభవాల ఛాయలు కొన్ని పడకపోలేదు. ఆ రాత్రి అతనికి సంతృప్తి కొంత కలిగి బాగా నిద్ర కూడా పట్టింది.

పంజాబీల చంటిపిల్ల ఏడుపుతో ఒకరాత్రప్పుడు విశ్వానికి మెలకువయింది. మళ్ళీ ఎంత ప్రయత్నించినా నిద్రపట్టలేదు. రాత్రి బహుశా రెండుగంటలు దాటి ఉంటుంది. అంతవరకూ తనకు పట్టిన నిద్రకు మనసు ప్రశాంతంగానే ఉన్నట్టు తోచింది కాని, ఈ సరికొత్త వాతావరణంలో నిద్ర పట్టడం కష్టంగా తోచింది. రాత్రి కథ రాయటం వల్లా, మనసులో ఉంటున్న బాధ కొంత ఆ కథలో కొంతవరకు వ్యక్తం కావటంవల్లా, చప్పున పట్టిన నిద్ర కేవలం తాత్కాలికమయిపోయింది విశ్వానికి.

విశ్వం అట్లా పడుకునే ఆలోచనలో పడ్డాడు. అతనికి, తన కుటుంబం యావత్తూ జ్ఞాపకమొచ్చి కళ్ళ వరదవుతోంది. తమ్ముళ్ళేం చేస్తున్నారో! పిల్లవాడి ఆరోగ్యంగురించి లీల ఉత్తరమే రాసింది కాదు. ఇల్లు ఎలా గడుస్తున్నదో! దినం ఎట్లా గడపటమనే మహాసమస్య ఎదురైనప్పుడు, ఇంకే సమస్యను గురించీ ఆలోచన పోదు. ఇందులో కేవలం తన సుఖం మాత్రమే చూసుకొంటున్నట్టవుతున్నదా? తను ఏ సుఖం పొందినా, తనవారిని సుఖపెట్టాలని

విశ్వం, ఇంతదూరం వచ్చాడో, ఆ సుఖం కాస్తా మాయమయినట్టు తోచసాగింది

పాపం సుందరం ఒక విధంగా మంచివాడే తను చేయగలిగిందేదో చేస్తూ ఉండగలగటం సుందరం వంటి వ్యక్తిలో గొప్పగుణం కాక మరేమిటి? ఆ చేయవలసిన పద్ధతిలో లోపముంటే ఉండవచ్చు లోపాలు లేనిది మనిషికి ఎన్ని లేవు? అయితే సుందరం స్నేహాన్ని ప్రదర్శించటంతో, తన మనసు కష్టపడుతున్న సంగతి సుందరం గ్రహించలేదనుకోవచ్చు సుందరం చేస్తున్నది సహాయంగా పరిగణించటంతో 'ఇదిగో! నువ్వు పని ఇట్లా చేస్తున్నందువల్ల, నా మనసు కష్టపడుతోంది నా అభిమానం దెబ్బ తింటోంది' అని అనగలిగే శక్తి తనకు లేకుండా పోయింది ఎంత ఆలోచించినాసరే, ఈ విషయంలో సుందరంలో మంచితనమే తనకు కనిపిస్తున్నదిగాని, అతనిలో లోపం కనపడటం లేదు సుందరానికి తను ఉంటున్న అంతస్థులోంచి అతనికి కనుపించేది, విశ్వానికి తన అంతస్థులోంచి వేరవిధంగా కనిపించటం సహజం మానసికంగా తన్ను హింసించాలని సుందరం అభిప్రాయం ఎన్నటికీ కాకపోవచ్చు కాని, యథార్థం ఆలోచిస్తే, తను పడుతున్నది మానసిక వ్యథే!

తను మధ్యతరగతిలో కింది వర్గానికి చెందినవాడనీ, ఈ వర్గానికి చెందినవారు, సాంఘిక వ్యవస్థలో నిలపడటానికి చేసే ప్రయత్నంలో, పైకి ఎగబాకనూ లేరనీ, కిందకు దిగజారనూ లేరనీ, ధనిక వ్యవస్థలో తనవంటివారిది గబ్బిలాల జీవితంగా ఉంటుందనీ విజ్ఞుడైన విశ్వం గుర్తించకపోలేదు అయితే, తనకే సంభవించిన ఈ పరిస్థితిలో తనపై ప్రత్యేకత చూపించుకోగలిగాడు గనక?

ఈ సంఘంలో తనవంటివారు పడుతున్న మానసాలు కష్టాలే తనూ పడుతున్నాడు ఈ కష్టాలేమీ లేకుండా, సమాజంలో ప్రతివ్యక్తీ కూడా, సరిసమాన చాన్యతలుగల వ్యక్తి అనీ, పరస్పర గౌరవ మర్యాదలూ హక్కులూ కలవాడనీ, సమాజం యావత్తూ కూడా గుర్తించగలిగే సామ్యవాదంలో తప్ప, ఈ అంతస్థులు తొలగిపోతవన్న సత్యం గ్రహించాడు విశ్వం సుందరం ఉన్నటువంటి అంతస్థులు నిర్మించటానికి ఈ సమాజం చోటిచ్చింత అవకాశం ఇచ్చింది ఇక సుందరంలో ఉన్న లోపమల్లా ఎక్కడంటే—ఈ అంతస్థుల భేదాన్ని, అంత చదువుకున్నవాడైనా, ప్రపంచాన్ని చూసినవాడైనా, గుర్తించకపోవటం అతను ప్రపంచాన్ని భౌతికంగా మాత్రమే చూడగలిగాడుగాని, తనలాగా సైతిక దృష్టిలో చూడలేదు సుందరం ఏనాడైతే తన బుద్ధి అనుభవమూ క్రమంగా వినియోగించి, ఈ అంతస్థుల్ని గుర్తిస్తాడో అప్పుడే, దిగివస్తాడు కనీసం ఈ యథార్థం సుందరం ఇదివరకు గుర్తించి ఉన్నట్టయితే, తన్ను—అంటే విశ్వాన్ని—సరాసరి తన కిందే 'బానిస'గా చేసుకొని ఉండేను ఈ అంతస్థుల భేదంవల్లనే, సుందరం, స్నేహాన్ని ప్రదర్శించగలిగినప్పటికీ, స్నేహానికి ఉండవలసిన—చూపవలసిన—గౌరవం ఉంచనూ లేదు—చూపనూ లేదు

ఈ ఆలోచనలతోనే విశ్వం ఎప్పుడు నిద్రపోయినాడో గాని, మళ్ళీ మెలకువ వచ్చేసరికి, ఉదయం ఎనిమిది దాటింది

6

శీల ఉత్తరం రాసింది పిల్లవాడికి నాలుగైదు రోజులై జ్వరం వస్తున్నదనీ, వాళ్ళ నాన్నగారికి మళ్ళీ పట్టుకుపోయిలేవ లేకుండా ఉన్నారనీ, పూటగడవటం అతికష్టమయిపోతున్నదనీ, సాయం మరిదే, తిక మకలుపడుతూ, బండి లాగుతున్నాడనీ, తన చెల్లెలి సహాయమే లేకుంటే ఏమయ్యేదాన్నో అనీ, అమ్మకి ఎప్పుడూ తనగురించే విచారంగా ఉంటున్నదనీ

ఇంతకన్న ఆశాజనకమైన ఉత్తరం వస్తుందని విశ్వం ఎన్నడూ అనుకోలేదుగాని, కనీసం, అంతా క్షేమంగా ఉన్నారనివస్తే చాలనుకున్నాడు ఈ పరిస్థితిలో తను చేయగలిగేదేమిటో స్పష్టంగా కనిపించటంలేదు ఒకసారి పోయివస్తే? కలత్రా డబ్బాలెందూ కావాలి కలవ్రీ సుందరాన్ని అడిగితే ఇవ్వకపోడు కాని మొదటినెలఅంటే జీతంలో సగం ఇంటికి పంపాలా, తన ప్రయాణానికి ఖర్చు పెట్టాలా? ఇదివరకు చేసుకొచ్చిన అప్పు వంద రూపాయలూ తీర్చేదెవరు!

మనిషికి కొంతవరకైనా తెగింపుంటూ ఉంటేనేగాని బతకటం కష్టం. తెగించి ఊరికి వెళ్ల

కుండా ఉంటేనే మంచిది ఆ ప్రయాణానికి అయ్యే ఖర్చుతో మరికొంత కలిపి, జీతంలో సగం, ఇంటికే పంపిస్తే వాళ్ళు ఏదో తంటాలు పడతారు అంతే గాని, ఈ విషయం సుందరంతో చర్చించి లాభం లేదు

మొదటి తారీఖు రాగానే, జీతం కూడా ముట్టింది విశ్వం, ముప్పయి రూపాయలు ఇంటికి అద్దె ఇచ్చి, మరో నలభై, హోటలుకి ఇచ్చాక తన చెయిఖర్చుకి ఇంకో ముప్పయి ఉంచుకొని, మిగతా నూటపదిరూపాయలు ఇంటికి మనియార్డరు చేస్తూ, లీలకీ, తమ్ముడికీ ఉత్తరాలు రాశాడు అవాళే, తను రాసిన కథ కూడా పత్రిక్కి పంపించాడు

ఆఫీసులో పని అంత మెదడుతో కూడుకున్నది కాదు బండచాకిరీ లాంటిది

అయితే ఇందులో పేచీ ఎక్కడ వస్తున్న దంటే, సుందరం చేసే ప్రతీ పనిలోనూ, ఆతని ప్రతీ మాటలోనూ ఏదో అధికారం చెలాయిస్తున్నట్టుగా తోచసాగింది విశ్వానికి ఇది రాను రాను భరించడం కూడా కష్టమవుతోంది అదీకాక, సుందరం కొత్త 'చేయికసి' చేసుకుంటూ ఉండటం విశ్వానికి చాలా అసహ్యం వేసింది లంచాలు పుచ్చుకోటం, ఇవ్వటం తమాషాగా ఒక చక్రం తిరిగినట్టు తిరుగుతుంది దీనికి సుందరం ఎట్లా అలవాటు పడ్డాడో పరమాత్ముడికే తెలియాలి ఈ విషయం సుందరంతోనే, తన స్నేహాన్ని పురస్కరించుకొని ప్రస్తావించినా, అతనికి కోపమూ రావచ్చు మొదటికే మోసం కలగవచ్చు ఎవరి ఖర్మం వారిది

ఒకనాడు సుందరం, తనతో—'చూడు విశ్వం—నువ్వు మొన్నటి ఫైలుమీద రాయకూడని విషయాలు చాలా రాశావు ప్రభుత్వోద్యోగంలో అటువంటప్పుడు జాగ్రత్తగా ఉండాలి నీకు తెలీకపోతే నన్న డగాలి అంతేగాని, నీకు తోచిందే న్యాయం అనుకుని రాసిపారెయ్యకూడదు దానివల్ల ఎంత నష్టం వచ్చిందో చూడు ఖస్ ఖస్ తడకలు, కొంత కాలానికి చేయించడంలో, మనకు పాతిక వేల రూపాయలు శాంక్షను ఉంది అంటే ఆ డబ్బంతా ఖర్చు చేయాలని కాదు కొంత ఆదా చూపటానికే మనం ఇక్కడుంటున్నది!" అంటూ వెళ్ళిపోయినాడు

ఈ మాటలతో విశ్వానికి యథార్థం బోధపడ్డది తన బుద్ధి ప్రయోగించి, ఆ ఫైలులో తనకు తోచిన దేదో రాయటంవల్ల, సుందరం ఈ వ్యవహారంలో చేసుకుందా మనుకున్నా అయిదు వేల రూపాయలూ కంట్రాక్టరుకే దక్కాలి అయితే, ఇప్పుడు సుందరం వ్యవహారం బయటపడకుండా, ఆ అయిదు వేల రూపాయలూ ప్రభుత్వానికి ఆదాగా ఉన్నట్టు చూపించి ఊరుకున్నాడు

తెల్లవారి లేస్తే ఇటువంటివి లక్ష జరుగుతున్నాయి ఇటువంటివి చూస్తూ బయటకు రావటం ఎన్నాళ్లు? తనవంటివానికి దొరక్క దొరక్క ఈ దిక్కుమాలిన ఉద్యోగం దొరికిందేమిటి? లంచాలు బాగా పట్టగలిగే వారికీ, పై వాడు ఏమన్నా పడి ఉంటూ ఉండేవారికీ ఈ ఉద్యోగాలు

"పిల్లవానికి జ్వరం తగ్గినా, రోజూ కొద్దిగా వస్తూనే ఉంది వాడు మీకోసం బెంగపెట్టుకున్నట్టు కనిపిస్తూంది రాత్రులు పలవరిస్తాడు మీ నాన్న గారికి ఇప్పుడు కొంచెం నయంగానే ఉంది మీరు పంపిన డబ్బుతో ఈ నెల గడుస్తుంది మీరు ఊరికి వెళ్ళటానికి చేసిన అప్పు మీ తమ్ముడు తీర్చాడు. ఎట్లా తీర్చాడో ఎవరికీ చెప్పడు"

ఈ ఉత్తరంలో తను బెంగపెట్టుకోటానికీ ఉంది సంతోషించటానికీ ఉంది అవమానం పొందటానికీ ఉంది తనకన్న తన తమ్ముడే అనేక రెట్లు నయం!

ఈసారి తమ్ముడి ఉత్తరంకూడా లీల ఉత్తరంతోపాటు వచ్చింది.

"నువ్వు ఇక్కడి పరిస్థితులగురించి బెంగ పెట్టుకోకు అంతా నేను చూస్తా—నీ ఉద్యోగం మట్టుకు స్థిరంగా ఉండేటట్టు చూసుకో ఏ పరిస్థితులలోనూ కూడా, అది వొదిలిపెట్టెయ్యకు నువ్వు కోరితే, వొదినెనూ, పిల్లవాడినీ తెచ్చి దిగపెట్టటానికి నేను సిద్ధంగా లేననుకోకు అన్నట్టు ఈ నెల పత్రికలో నీ కథ చదివాను"

తమ్ముడికి ఇప్పుడున్నటువంటి ప్రపంచ జ్ఞానం, తమ్ముడి ఈడులో తను ఉండినప్పుడు తనకు లేకపోయినందుకు విశ్వం చింతించలేదు రోజు రోజుకీ ప్రపంచమే మారిపోతోంది. పరిణామాలు ఎక్కువవుతున్నాయి ఏనాటి పరిణామాలు

తగ్గట్టుగా ఆనాటి బుద్ధికూడా వికసింపచేసుకోవటం లోనే ఉంది మనిషి అభ్యుదయం అంతానూ

తనకథ పడిన పత్రిక తనకు ఎందుకు రాలేదా అని ఆలోచిస్తూ ఉండగానే సుందరం వచ్చి నిజం బయటపెట్టాడు

"నీ పేర ఒక పత్రిక వచ్చిందోయ్, ఇంద నీ అనుమతిలేకుండా, పత్రికేకదా అని చూపటం తటస్థించింది అయితే అదీ మంచికే అయింది చూడూ! నువు కథలు రాయటం బాగానే ఉంది రాయగలిగే వాడు రాస్తూ ఉండాలికూడానూ నువుకూడా ప్రభుత్వోద్యోగివి గనక చెప్తున్నా నవుకో నిబంధనలప్రకారం మనం అసలు ఏదీ ఇట్లా రాసి అచ్చువేయించరాదు ఒక కథ రాస్తే, దాన్ని పత్రికకు పంపేముందు పర్మిషన్ తీసుకో వలసివుంటుంది లేకుంటే ఎంతైనా పేచీ వస్తుంది అది నా చేతిలో ఉన్నపనే అనుకో నువోక దర ఖాస్తు పెట్టు పర్మిషన్ ఇచ్చినట్టు నేను చేసి స్తానులే"

ఇది విశ్వం ఇదివరకు ఎరిగి ఉన్నదే అయితే, ఈ బాగ, రాజకీయాలకు సంబంధించినవాటికే కాకుండా, మామూలుగా ఒక కథరాసినా, ఉంటుం దనిమాత్రం విశ్వం ఊహించుకోలేకపోయినాడు మనకు స్వతంత్రం అంటే వచ్చిందనుకుంటు న్నాంగాని, ప్రభుత్వం మారలేదనీ, స్వాతంత్ర్య వ్యవస్థకి తగ్గట్టుగా ప్రభుత్వోద్యోగాల నిబంధనలు పరిణామం పొందరాలేదనీ విశ్వం గుర్తించాడు

ఇప్పుడు తను కథలు రాయటానికి ముందు 'పర్మిషను' పుచ్చుకోవాలి ఇదైనా మళ్లా, తన స్నేహితుడు—సుందరం—ఇవ్వాలి! సుందరం అను మతిస్తేనే తను కథ లంటూ రాయగలనన్నమాట! ఈస్థితిలో తను సాహిత్యసేవకు తిలోదకాలన్నా ఇవ్వాలి లేదా ఉద్యోగానికైనా పాట పాడె య్యాలి అంతేగాని, ఈపర్మిషనూ వ్యవహారం విశ్వానికి నచ్చలేదు

7

విశ్వానికి ఈ చాకిరీ నచ్చటం లేదన్న విషయం మొదట్నుంచి తెలుస్తూనే ఉంది దీనికి కాలపరిమితి కూడా, మరో నెల్లాళ్ళలో పూర్తికాబోతుందని, విశ్వం ఉద్యోగంలో ప్రవేశించినవారే తెలుసుకు న్నాడు సుందరం ఆవిషయం ఎందుకు దాచాడో, ఇప్పుడు సుందరం, దీని కాలపరిమితి మరో మూడు నెలలకు పెంచటానికి చేస్తున్న ప్రయత్నంవల్ల బోధ పడుతున్నది విశ్వానికి ఇప్పటికి రెండు నెలలకు పైగా ఈ బండ చాకిరీ చేయటమే కాక, సుందరానికి అయిదువేల రూపాయలు నష్టం తీసుకురావటంతో సుందరానికి బాగా దూరమైనాడుకూడానూ ఇప్పుడు సుందరం—తనతో పూర్వపుస్నేహంతో గానీ, అధికార ణిలో గానీ, ఆ ఆప్యాయంతో గానీ మాట్లాడటం లేదు పైగా ఒకవేళ ఏదన్నా అవసరమొచ్చి, సుందరం మాట్లాడినా, అది తన మనసుని, విశ్వ తంగా కష్టపెడుతున్నది సుందరం అంతకన్నా ఎక్కువసంస్కారయుక్తంగా ఎందుకు మాట్లాడడో విశ్వం తరిచిచూస్తే మళ్లా అతనికి అంతస్థులే కని పించసాగాయి

ఈ ఉద్యోగంలో తను, ఇంతవరకూ సాధించిం దేమిటి? ఏంసాధించా లనుకున్నా ఇంత త్వరలో తేలే విషయం కాకపోవచ్చు కాని, దాని సూచన అన్నా కనిపించకపోవటంలో అర్థం లేదు పైగా, తను చేసే ప్రతీ పనికీ అక్షుపుల్లలు అధికమవుతు న్నాయి ఇది భరించటం చాలా కష్టం ఇదిలా ఉండగా, ఈ ఉద్యోగంవల్ల, విశ్వం, తన వాళ్ళకు దూరమైనాడే గాని, దగ్గర పడే సూచన లేమీ కన పటం లేదు

ఈ మధ్యనే తన కొడుకు రోజా తల భారమై, జ్వరం లక్షణాలు తగిలి లంఖణంలో ఉంటే - సెలవు చీటీ పంపించటం—"ఈ మాత్రానికి సెలవేమిటోయ్! రెండు 'ఆస్ప్రిరో'మాత్రలు తిను"అంటూ సుందరం తిన్న అఫీసుకి రమ్మని ప్రత్యేకంగా కబురుచేయటం జరిగిందికూడాను! అంటే, తనకు కనీసం సెలవు, కావలసినప్పుడు దొరకటం—సుందరం అభిమాయిష్టీలో కష్టమని కూడాబుజువైంది

ఇటువంటి చాకిరీ చేయటానికి సిద్ధపడేవాడు ముందుగా తన ఆత్మాభిమానం చంపుకోవాలి ఇట్లా ఆత్మాభిమానం చంపుకోవటం కనీసం తనవంటివానికి చేతకాని పని. తన ఆత్మాభిమానాన్ని అప్పుడప్పుడు గాయపరిచేటంతవరకూ ముందుకు సాగాడు విశ్వం. కాని, ఇప్పుడు పూర్తిగా దాన్ని చంపుకుంటేనే

గాని, ఇందులో సౌఖ్యం సాధించటం సాధ్యపడదని విశ్వసించాడు తనకు చేతకాని పని చేయటానికి— అందులో, ఆత్మాభిమానం చంపుకోవటానికి, తెగించేటంత ద్రోహం మరొకటి లేదు

ఆనాటిరాత్రి, విశ్వం, ఇవే ఆలోచనలతో ఒక కథ రాయాలని మళ్లీ సంకల్పించాడు కాని, అది కథగా రావటం మానేసి, ఒక ఉత్తరంగా పరిణమించింది ఇది అనుకోకుండా జరిగినటువంటిది ఆ ఉత్తరం సుందరానికి ఉద్దేశించింది

8

“మైడియర్ సుందరం ! ఈ ఉత్తరాన్ని నాపై అధికారిగా ఉన్న సుందరానికి కాకుండా, నా స్నేహితుడైన సుందరానికి రాస్తున్నాననుకొంటావనే నా విశ్వాసం ఈ ఉత్తరాన్ని నీకు ఎందుకు రాస్తున్నానో నన్నడక్కు నిజానికి నేను ఈరాత్రి, ఒక కథ రాయాలని కూర్చున్నాను తీరా చూస్తే ఇది ఇలా ప్రారంభమైంది అయితే ఇదీ ఒక కథలాగే తోచవచ్చు కనక దాన్ని ఇంతటితో ఆపేయకుండా పూర్తి చేస్తున్నాను

నాకు స్నేహితులంటే పరమ గౌరవం నా స్నేహితులలో నిన్నే అందరికన్నా ఎక్కువగా భావించుకొంటూ ఉంటాను నువ్వు నాకు చేసిన సేవకీ, చూపిన సానుభూతికీ అంతకన్నా ఉత్తమమైన పద్ధతిలో నా కృతజ్ఞత తెలియచేసుకోవడం నాకు చాతకాదు

నేను సహజంగా కథకుణ్ణి ఈరాత్రి కథ రాద్దామంటే, ఇది ఈ ఉత్తరంగా పరిణమించటానికి కారణం కథ రాస్తే అది ప్రకటించుకోటానికి, నా పాటివాడివైన నీ అనుమతి, అధికారపూర్వకంగా పొందాలి ఆ మాటకూడా నవ్వే పాపం— నామంచికే ఆలోచించి అన్నావు కాని, నాకది సరిపడదు నా స్వేచ్ఛని ఈవిధంగా నేను ఇంకొకరి చేతిలో బంధించివేయలేను అందువల్ల, ఈ ఉద్యోగంలో ఉండిన ఆఖరు క్షణంవరకూ నాలో ఉన్న కథకుడు నిద్రపోతూ ఉండాలి

మనం సరిసమానమైన హోదాలో ఉంటే స్నేహితులం. ఈ స్నేహానికి భంగం రావడం నేను భరించలేను నేను చాలా సెన్సిటివ్‌గా ఉంటున్నానని అనుకొంటున్నావా ! నిజమే అందుకే నావంటివాళ్లకి ఇటువంటి ఉద్యోగాలలో స్థానంలేదని గుర్తించాను. నీతో నా కుండిన స్నేహాన్ని పురస్కరించుకొని, నాకొక ఉద్యోగం చూపిపెట్టమంటూ నీకు ఉత్తరం రాశాను. నా ఊహకు అతీతంగా పాపం నువ్వు నన్ను ఆదరించి, నీ అభిమానంతో నన్ను ఉక్కిరి బిక్కిరి చేశావు నిన్ను నేను తప్పుపడుతున్నాననుకోకు స్నేహితుడనేవాడు నీ అంతస్థులో ఉంటే, నువ్వు చేసినదానికన్నా ఎక్కువ ఎవడూ చేయలేడనుకో అయితే ఒక యథార్థం చెపుతాను నువ్వు కేవలం నీకిందే నన్ను వేసుకుంటావని మాత్రం నేనెన్నడూ కలలోకూడా ఊహించలేదు నన్ను స్నేహితుడిగా ఆదరించిన వాడివి, స్నేహాన్ని గౌరవిస్తావనే విశ్వసించాను అయితే, నువ్వు చేసిన ఈపనిలో, మన స్నేహానికి అగౌరవం కలిగిందని నువ్వు గుర్తించకపోవచ్చు, అంతస్థుల భేదంవల్ల, అది, కిందనుంచి నేను గమనించాను పైనున్నవాడివి, నీ కాట్టే కనపడదది

నాకు ఆత్మాభిమానం చాలా ఎక్కువ నీ అధికారాన్ని నేను గౌరవంగా చూసి, దానికి అణిగిపోయినప్పుడు నా ఆత్మాభిమానాన్ని చాలా మట్టుకు గాయపరుచుకున్నాను

చూస్తూ చూస్తూ నేను అన్యాయానికి తల వొంచలేను న్యాయంగా నేను రాయవలసిన దేదో రాస్తే, దానిమూలంగా అయిదువేలరూపాయలు ప్రభుత్వానికి ఆదా కనిపించింది. ఆ ఆదా నువ్వు చేసినట్టే రికార్డులో నిక్కించుకొన్నావంటే, నువ్వు అధికారివి గనక నేను కాదనను అయితే ఆదా జరుగుతున్నప్పుడే, ‘ఆదా చేయటానికే మనం ఉన్నాం’ అని నువ్వప్పుడు నాతో అనటంలో, నాకు కించిత్తు వైచిత్ర్యం కనిపించింది బహుశా ఆ సొమ్ము సేవో కార్యార్థం ఉపయోగించాలని నువ్వు ఉద్దేశించి ఉండవచ్చును. ఈ పద్ధతి నాకు నచ్చదు. నేను ఉద్యోగరీత్యా ఇక్కడ అతి అల్పుణ్ణి నామాట ఎవరు పాటిస్తారు ?

నాకు ఒకరోజు శెలవు కావాలంటే నువ్వు అభ్యంతరం చెప్పావు. బహుశా అభ్యంతరం చెప్పవలసిన అవసరం ఉందని నీకు తోచిందేమో. కాని,

ఈ చర్య, మనిషిశక్తిని దుర్వినియోగపరుచుకుంటున్నట్టుగా నా కర్థమయింది.

ఇదీకాక, ప్రతీ చిన్నవిషయంలోనూ నేను నీకు తలవొంచి ఉండవలసిన పరిస్థితి ఏర్పడింది నిన్ను నేను, స్నేహితుడిగా ఎంచుకోవటం మూలాన, నా ఆత్మాభిమానం బాగా దెబ్బ తిన్నదేగాని, నీ స్థానంలో నాకు తెలియనివాడు ఇంకొకడున్నా, నేను బాధపడవలసినవాణ్ణే నా స్వభావమే అంత ఈ బాధను నేను తట్టుకోలేను

'ఉద్యోగమంటే, తీరికూర్చొని సుష్టుగా భోంచేయటమా?' అని నువ్వు ప్రశ్నిస్తావు కాని, తీరికూర్చొని సుష్టుగా భోంచేయటంమాట ఎలా ఉన్నా, ఉద్యోగమంటే ఇప్పుడున్నంత హీనంగా లంచగొండివ్యవహారంగా, అధికారమదాంధతగా, మానవత్వరహితంగా వ్యాపార ప్రాధాన్యంగా ఉంటుందని మాత్రం నేను అనుకోలేదు

ఇంతెందుకూ? నా అంతస్థు వేరు అది చాలా పైనుంది నేను, నీ దృష్టిలో చాలా దిగువ ఉన్నానన్నమాట నిజం మానసికంగా, సంస్కారంగా నేనెంతో పైమెట్టులో ఉన్నా యథార్థం నువు గుర్తించ నవసరంలేదు కూడాను దానివల్ల నీకూ నాకూ కూడా ప్రయోజనమంటూ ఏదీ ఉండదు

పోతే, నేను ఇక్కడికి నీ సఖ్యమూ అని వచ్చి, నా వాళ్లకు చాలా దూరమైపోయినాను నా తమ్ముడు నన్నే ఉద్యోగం వొదులుకోవద్దన్నాడు పాపం! వాడికేం తెలుసు నావంటి వాడి మానసిక బాధ! ఈ పరిస్థితిలో నేను నా కుటుంబాన్ని ఇక్కడికి రప్పించనూ లేను నేను వెళ్లనూ లేను నావంటివాళ్లు ఇక్కడ అనేక వందలమంది ఎలా బతుకుతున్నారంటే అది వేరే మాట అందరూ నావంటివాళ్లలా అవుతారు! అందరికీ ఆత్మాభిమానాలు లేవని కూడా నే ననలేను వాళ్ళ పరిస్థితులు భిన్నమై ఉండవచ్చును వాటికి తట్టుకోగలిగేవారు బ్రతుకుతున్నారు తట్టుకోలేని నావంటివాళ్లు, ఈ వ్యవస్థలో ఇరుక్కోలేక పాతాళంలో పడిపోతున్నారు కాని, నే నింత హీనంగా పాతాళంలో పడిపోననే ధైర్యం నాకుంది నన్ను లక్ష్మి కటాక్షించకపోయినా సరస్వతి కాస్త వోరకంటితో చూస్తోంది ఇదివర కెలా జీవితం గడిపానో అలాగే గడపగలను బహుశా, పరిస్థితులు అనుకూలంగా ఉంటే, ఇంకా గౌరవంగానే బతగ్గలనని నా ధైర్యం

ఇక్కడితో నా చాకిరీ కాలపరిమితి కూడా పూర్తికాబోతున్నది రేపు జీతంపుచ్చేసుకొని, నా మానాన నేను పోతున్నాను నన్నెవరో ఉద్ధరించాలని మాత్రం ఈ ఉద్యోగం అనవసరంగా పొడిగించి, ప్రభుత్వానికి కలగబోయే ఆదాయం కలగకుండా చేయవలసిన అవసరమే ఉంటే, మరో 'స్నేహితుణ్ణి' వెదుకో మన స్నేహంమాత్రం ఈ విధంగా కాపాడుకుంటే ఇదే చాలు

అసలు, ఈ నాలుగు ముక్కలూ నీముఖం ముందు చెప్పే అధికారం నాకుంది అయితే, నా అధికారం మన స్నేహంనుంచి వచ్చినది ఇంత మట్టుకూ ఈవిధంగా తెచ్చిఉన్న ఈ స్నేహానికి ఇంక అధికార మేముంటుంది? అదీకాక, గాయపడ్డ నా మానాభిమానాలతో, నీముఖం ముందు, నామనసులో ఉన్న ముక్కలు చెప్పలేకపోయినాను అందువల్లనే ఈ ఉత్తరం ఇలా పరిణమించింది

నే నింత పొడుగాటి ఉత్తరం రాసినందుకు నన్ను క్షమించు ఉన్నవిషయం కాస్త రాసేస్తే, నేను, ఇన్నేళ్ళ నామీద పట్టిన బూజుదులుపుకొన్నట్లవుతుంది నీ ఎప్పటి సానుభూతితోనే దీన్ని చదువుకొని, నన్ను అర్థంచేసుకోటానికి ప్రయత్నించు ఇదే నిన్ను నేను కోరబోతున్న చిన్న కోరిక

నీ విశ్వం

పరా—ఈ ఉత్తరంతోపాటు, నా రాజీనామా ఉత్తరంకూడా జతపరిచాను ఉద్యోగ కాలపరిమితి అయిపోయింది గనక, దాని అవసరం లేదు అయినా అవసరం ఉంటుందేమో అని, పంపిస్తున్నాను స్వీకరించు—

అంతస్థుల భేదంవల్ల, ఈ ఉత్తరానికి సమాధాన మీయటని నువు అనుకోవచ్చు. నీ సమాధానం కోసం నేను ఎదురు చూడనులే అయితే, ఎటువంటి సమాధాన మివ్వాలి? అని మాత్రం నువ్వు కాస్త ఆలోచించినపక్షంలోమాత్రం ఈ వ్యవస్థలో ఒక పెద్ద విప్లవం రావటానికి సిద్ధంగా ఉండుకో—నీ విశ్వం,"

హేమంతము

శ్రీ సామవేదం జానకిరామశర్మ

చేలగట్టులఁ బచ్చపూల సింగారాల
  నొలికించు జనపమొక్కలు తమంత,
శాలిబంధము పచ్చికానికి; దట్టమై
  కొనలుసాగెను గట్టు మినపతీగ,
పురుగుపట్టిన దొండ పెరటిలోనఁ జిగిర్చి
  పూలపిందెలఁ గ్రొత్త పొలుపుఁ దాల్చె.

చచ్చిన కాకర చచ్చినట్లేయుండి
  తుదిమొదళ్లుగ నాకుఁ దొడిగికొనెను
  'కడచిపోయినదే మేలు కాలమన్న'
నానుడికిఁ గూర్చి వ్యాఖ్య, యధునాతనముగఁ
  జేలఁ బెరడుల హేమంతసిరులు చాలఁ
గూర్చుకొనెఁ దెల్గుపల్లెలు కొనరి కొనరి

1

పరికిణీజీరాడ శిరమెత్తి యాటకై
  మునికాళ్లఁ గన్నియ చనినయట్లు,
పల్యంకికను బాల పరిణయమ్మున సిగ్గు
  బరువుచే శిరమును వంచినట్లు,
పదిమందిలోఁ బ్రౌఢ భర్తను శీర్షమ్ము
  దాచిదాచక తొంగి చూచినట్లు,
బంగరు మై తీగ భాసింప సౌధాంత
  రమున జవ్వని కురు లార్చినట్లు,
శల్లెడల స్త్రీత్వమే మది నల్లుకొనఁగ
వెలుగఁబండిన కేదారవీథిశాలి
దండములతుది కంకెలు నిండఁ దాల్చె
రమ్యహేమంతమే ఋతురాజ మనఁగ!

2

ముద్దుగ దిద్దిన పెద్ద ముత్తైదువు
  నుదుటి కుంకుమబొట్టు కుదురనంగ,
నవయౌవనమ్ము నందడిసేయు యువతీల
  లామమ్ము బింబాధరమ్మనంగ,
పచ్చరా వేదిక భాసిల్లు నరుణారు
  ణమ్ము భాస్వత్ప్రవాళమ్మనంగ,
పొడుపుకొండ ఇనుండు భూమిపై దీయించు
  కొనిన ఛాయాచిత్రమనఁగ మెఱసి
కర్ణికారఫలమ్ము లోకమునఁ గల్గు
రాగమును బూని హేమంత రాత్రులందు
కాముకీ కాముకుల నేత్రకమలములను
మానసమ్ములఁ గల రాగమహిమ మించి!

3

చిఱుచలికే నంచె చీకటి పడకుండ
  ముదుసలి దుప్పటి ముసుఁగు పెట్టి,
అసురసంధియ నాడియాడి వచ్చినబిడ్డ
  యడుగులు కడుగగా వడఁకిపోయె,
పాత్రమ్ముతో దీపమునకు ముందుగ నున్న
  బాలుఁడు గురువుపైఁ జాలఁగినిసె
రాత్రి వంటకము నీరాడి యారంభించు
  వనితకుఁ బతి తలపునను మెదలె
సంద్రపొద్దుల నిశలను జనులనెల్ల
స్వీయశక్తి ప్రభావ విశీర్ణమాన
మానసులఁ జేసియును సౌఖ్యమూను నిద్ర
సంతరించెను హేమంతచక్రవర్తి!

4

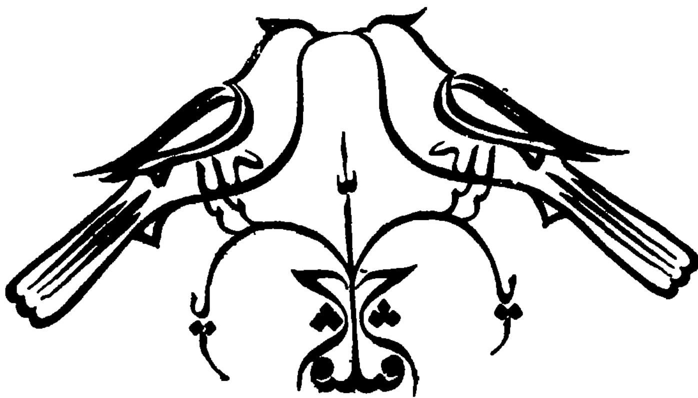
పెనువాన జల్లువచ్చినయట్టు లొకసారి
  భూనభోంతరమును మూసివేయు,
సన్నని చినుకులు జాఱి నట్లొకమారు
  మేనెల్లఁ జిఱుతడిఁ బూనఁజేయు

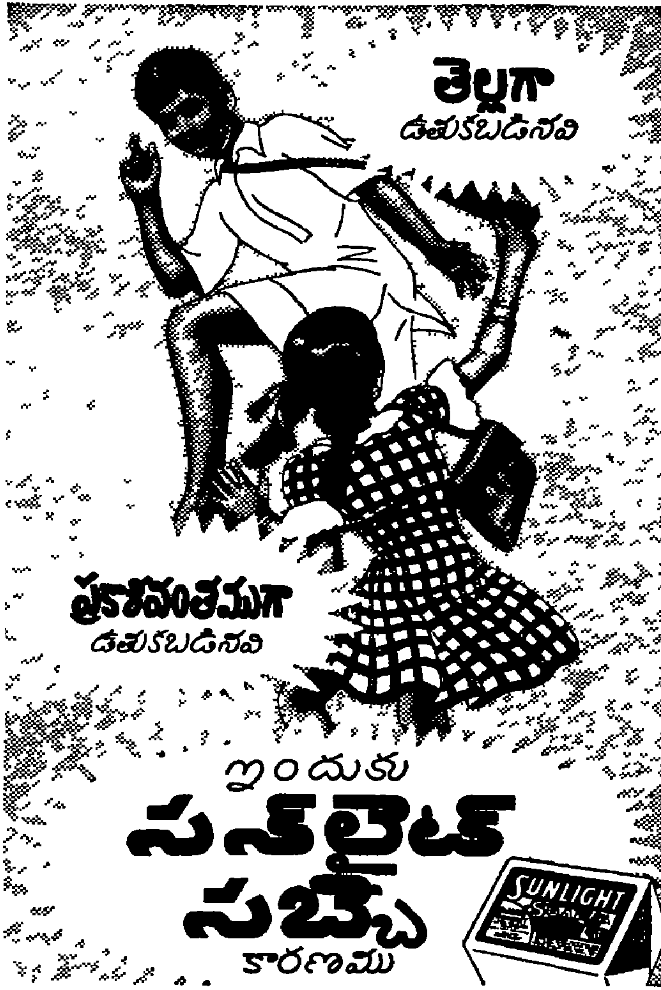
చినుకులు చిదురలై చెదరి నల్లాకపరి
మోమొల్లఁ దళితోడ ముంచియెత్తు
ముత్తైపు బిందువుల్ మొనసినల్లాకతేప
దేహమ్ములైనఁ గదించుకొనును,
సర్వవిధముల వర్షమ్ము సాగెననుచు
జనము భ్రమియింప గారడీ సలిపి, మింట
హిమముగుడికట్టి, చినుకులై, హెచ్చుచిదుర
లగుచు, బిందువులై పరిహాసమాడు!

5

కడుపులోనికిఁ గాళ్లు ముడుచుకు ముద్దయై
వీథి పంచ శయించు బిచ్చగాడు
చినిగిన గొంగళి చిన్న పిల్లకుఁ గప్పి
పేరుచుఁజలిఁ దూఁగు పేదతల్లి
ఆకటి దయ్యమ్ము సోఁకగా సడవడ
యైయుండి, గజగజలాడు శిశువు
చలికప్పు సుతునకు సంతరింపఁగ లేక
యవియు గుండియఁ జూచునట్టి తండ్రి
యగుచు హేమంత మెంతో దయాదరిద్ర
మయ్యె, నల్లెడ బీదల యార్తరవము
తోఁచు నన్న విధమ్ముగా నాఁచియాఁచి
సన్న రొదతోడి శీతువు సంచరించు!

అభ్యంజనంబాడి యాటినతల చిక్క-
నవరింపఁగాఁబోని చానయట్లు
పగతుఱఁ జెండాడఁ బదును బెట్టించిన
యాంధ్ర సైనికుని మహాసియనఁగ
అనుభవ జ్ఞానమ్ములను బండి బరువెక్కి
చలియించు వృద్ధుని దలయుపోలె,
విద్యా నగర రాజవీథి రాసులు పోసి
వెలకిచ్చు మాణిక్యముల విధాన
తెలుఁగునేలను బండింపఁ గలిగె కంది
మొక్కలను, ధూమపత్రమ్ములుక్కుమిగులు
జొన్నకంకెల, మిరప పండ్లనొప్పె వేడ్క-
ననుభవజ్ఞుండు హేమంత హాలికుండు!

తెల్లగా
ఉతుకబడినవి
ప్రకాశవంతముగా
ఉతుకబడినవి
ఇందుకు
సన్‌లైట్
సబ్బే
కారణము
SUNLIGHT

కాళిదాసమహాకవి - జీవిత 'సమస్యలు'

★

శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి

సమస్య అనే పదం ఈ రోజుల్లో (Problem) 'కష్టచిక్కు' అనే అర్థంలో వాడుతున్నారు. పూర్వం అది 'పరీక్షార్థం ఇచ్చిన పద్యపాదము' అనే అర్థంలో వాడేవారు. నేటి తెలుగువార్తా పత్రికల పరిభాషలో దీని అర్థం బాగా మారిపోయింది. ఆర్థిక సమస్య, సాంఘిక సమస్య మొదలైన పదాలలో ఈ అర్థపరిణామం ఇంకా బాగా స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. వ్యాసకర్తలు ఈ సంప్రదాయాన్ని అనుసరించి ఈ పదం ఈ అర్థంలోనే వాడుతున్నారు — కాళిదాసు కవితలో ఎలాంటి 'సమస్య' లేవైనా ఉన్నాయేమో క్లుప్తంగా చూదాము.

రచయిత లెవరు తమ కాలపరిస్థితులు దాటిపోలేరని, ఈ పరిస్థితులకు వారి రచనలకు ఏదో ఒక విధమైన సంబంధం ఉండితీరుతుందని కొందరు వాఙ్మయవిమర్శకు లంటారు. ఇది చాలావరకు నిజం అయినా ఈ దశ కాలపరిస్థితుల అవగాహనలోను, వీటివల్ల బయలుదేరే సమస్యల సమన్వయంలోను అనేకమైన అంతరాలు ఉన్నాయి. ఒక రచయిత రచన సమానకాలీన సమస్యలు ఒక తాత్కాలికమైన సంకుచిత దృక్పథంతో పరిష్కరించవచ్చును. మరి ఒక రచయిత ఆ సమస్యలన్నీ బాగా విశాలదృష్టితో పరిశీలించి మరి ఒకవిధంగా సమన్వయించి, పరిష్కారమార్గం సూక్ష్మంగా స్ఫురింపజేయవచ్చును.

అంతేనేగాని కేవలం వేలువిడిచిన సామువంటిది సారస్వత మార్గంలో సాధ్యంకాదు. ఒకవేళ తెలిసిగాని, తెలియకగాని రచయిత లెవరయినా ఇలాంటి సాము ప్రారంభించినా — దీనికి సారస్వత గౌరవం దక్కదు. నిజానికి పలాయనవాదం (Escapism) గాని, 'కళకోసమే కళ' (Art for art's sake) అనే వాదంగాని మన సంస్కృత సారస్వత సంప్రదాయంలో లేనేలేవు, ఇలాంటి సరుకంతా ఇటీవలే పాశ్చాత్య వాఙ్మయాల్లోనుంచి మన దేశానికి దిగుమతి అయింది. ఆ దేశాల్లో ఇలాంటి వాదాలు బయలుదేరడానికి అనేకమైన కారణాలున్నాయి — అయితే మన కిప్పు డవి అప్రస్తుతం—

'కాళిదాసకవి రసమయ కవితా ప్రతినిధి' అన్న అరవిందుని అభిప్రాయం ఈ వ్యాసాల్లో ఇంతకు పూర్వమే వ్రాశాను. వాల్మీకి కవిత ధర్మప్రధానమయినదనీ, వ్యాసకవిత మేధాప్రధానమయినదనీ, కాళిదాసకవిత రసప్రధానమయినదనీ అరవిందుని అభిప్రాయము. కాళిదాసకవిత్వాన్ని గురించి ఆయన 'Aesthetic' అనే పదం వాడారు. 'రసమయం' అన్న పదం ఈ ఆంగ్లపదానికి చాలావరకు సరిపోతుంది. కాని ఈ ఆంగ్లపదానికి పాశ్చాత్య సౌందర్య సిద్ధాంతాలలో అనేకమైన అర్థచ్ఛాయలు ఏర్పడుతూ వచ్చాయి. రసపదానికి కావ్యానుభూతి జన్యమైన ఆనందమని అర్థం. మన ఆలంకారికుల ఆనందానుభూతి ప్రధాన కావ్యప్రయోజనం అని ఒత్తిచెప్పినా— వీరి నిర్వచనంలో సాంఘిక ప్రయోజన ధర్మసూత్రం అంతర్గర్భితంగానే ఉన్నది. అలంకారశాస్త్ర రచనాకాలంలో గర్హ్యాగర్హ్యాలను గురించీ, విధినిషేధాలను గురించీ ఈనాటి వలె భిన్నభిన్న అనుమానాలుగాని, అభిప్రాయభేదాలుగాని ఉండేవి కావు. ఒక సాధారణ ధర్మసూత్ర సరణి ననుసరించి ఆ రోజుల్లో అందరు ఆలోచించేవారు. అందుచేతనే 'కార్యాకార్యదృష్ట్యా' రసానుభూతిలో వచ్చే మార్పులను గూర్చిన చర్చ అలంకారశాస్త్రంలో అంత ప్రధానంగా కనబడదు—

అయితే ఒక్కొక్క సమయంలో ఈ ధర్మాచరణలో కొన్ని లోపాలు సంభవించడము, ఆయా కాలాల్లోని కావ్యాలలో ఆ ధార్మిక దృష్టి నీరసించడము సంస్కృత వాఙ్మయంలోకూడా లేక

డక్కడ సత్ఫృత్తుగా కనిపిస్తుంది. కాళిదాసకవిత ప్రధానంగా రసమయమే, అయినా దీనిలోని ధర్మ సమస్య వ్యంగ్యంగా స్ఫురిస్తూనే ఉంటుంది.

కాళిదాసకృతు లన్నిటిలోను, తత్రాపి రఘు వంశకుమార సంభవాల్లోను, విక్రమోర్వశీయాభిజ్ఞాన శాకుంతలాల్లోను మాత్రమే ఈ సమస్యా ధ్వని బాగా వినిపిస్తున్నది. కాళిదాస కృతులలో కనిపించే సమస్యలు రెండు విధాలుగా విభజించవచ్చును. ఒకటి జీవన భోగసమస్య రెండవది ప్రేమభావసమస్య. ఈ రెండు కాళిదాసకృతులలో పరస్పర సమ్మిళితములై కనిపించవచ్చును గాని ఒక్కొక్క కావ్యంలో వీటిల్లో ఒక్కొక్కటి ప్రస్ఫుటంగా ధ్వనించి ఉండడంవల్ల ఇవి రెండు సమస్యలని వర్గీకరిస్తున్నాను.

మొత్తంమీద కాళిదాసకావ్యా లన్నిటిలోను అందులోను రఘువంశ శాకుంతలాల్లో ఈ జీవితభోగ సమస్య మరింత స్పష్టంగా కనబడుతుంది. ఇంద్రియ గోచరమైన సౌందర్యం (*Sensuous Beauty*) కాళిదాస కవితలో ప్రతిఫలించినంత మహోజ్జ్వలంగా మరి ఇతర సంస్కృతకవులలో ఎక్కడా స్ఫురించదు. ఇది ఈ కవితలో గల ప్రత్యేక గుణం.

రఘువంశంలో ఇందుమతీ మరణానంతరం వసిష్ఠుడు అజుని ఓదార్చే సందర్భంలో శరీరధారులకు మరణమే ప్రకృతి అనీ జీవితమే వికృతి అనీ ప్రబోధించాడు. అటుపిమ్మట "క్షణమైనా ఊపిరి విడుస్తూ జీవించగలిగిన వ్యక్తి చాలా అదృష్టవంతుడుసుమా!" అని వసిష్ఠుడు అజునితో వక్కాణిస్తున్నాడు. ఇందుమతీ మృతివల్ల నిరాశోపహతుడైన అజునిగురించి అన్న ఈ వసిష్ఠుని సూక్తి చాలా సందర్భోచితంగా సరిపోయింది. అయితే విశేషంగా కాళిదాస కవితపరిశీలించిన వారికి రెండో వాక్యం వసిష్ఠసూక్తిగానే కాక కవి హృదయాంతర్గత భావంగా స్ఫురించి తీరుతుంది. నిజానికి ఈ వాక్యం కాళిదాసకవికి జీవితసౌందర్యానుభూతిపై గల మమకారాని కంతటికీ తార్కాణంగా తీసుకోవచ్చును. అయితే మరణమే జీవిత ప్రకృతి కనక ముందువెనుకలు చూచుకోకుండా భోగలాలసలో మైమరచిపోవడమే కాళిదాసాభిప్రాయమని అనుకో కూడదు. నిజానికి కటువంటి ఉన్మత్తలాలసతో గల ఒడిదుడుకులన్నీ, ఈ మహాకవి సాకల్యంగా పరిశీలించినవాడే—కనకనే ధర్మపరులైన రఘువంశీయులలో చిట్టచివర ఉదయించిన అగ్నివర్ణునిలో ఈ ఉన్మత్త భోగలాలస వల్లకలిగిన దుష్ఫలితాలన్నీ వర్ణించనిదే కాళిదాసు తన కావ్య సమాప్తి చెయ్యనేలేదు. ఇలాగ అగ్నివర్ణునిలో కలిగిన దుష్ఫలితాలవల్లనే కవి భోగలాలసాదోషాలు పాఠకుల హృదయాలను హత్తుకొనేటట్లు ధ్వనింపజేస్తున్నాడు. అంతేనే గాని కవి కంఠోక్తిగా ఈ విషయం ఖండించలేదు. ఒక్కచోటమాత్రం "స్వాదుభిస్తు విషయైర్హృతతతో దుఃఖ మింద్రియగణో నివార్యతే" అని మాత్రం అంటాడు. "స్వాదువు లయిన విషయాలచే ఆకర్షించబడిన ఇంద్రియసమూహాన్ని తిరిగి మళ్లించడం చాలా దుష్కరం" అని దీని అర్థము. ఇంత తటస్థంగా చెప్పిన కవి స్వీయోక్తినిబట్టి జీవిత సౌందర్యానుభూతిపై కవికి గల ఆసక్తి, అనాసక్తి అత్యంత మనోహరమైన సమ్మేళనంతో పాఠకులకు స్ఫురిస్తున్నాయి.

అభిజ్ఞాన శాకుంతలంలో ఈ సమస్య మరింత స్పష్టంగా కనబడుతుంది. ఈ నాటకంలో పాఠకులకు అనేక విధాలుగా వ్యంగ్యాలు ధ్వనిస్తాయి. ఒక విధంగా చూస్తే ఇది భోగపరుడైన దుష్యంతుని జీవితానికీ అనాసక్తులైన అరణ్యవాసుల జీవితానికీ గల తారతమ్యం చిత్రించే రూపకంలా కనబడుతుంది. శకుంతల తాపసకన్యక. తాపస ధర్మాచరణం ఈమె చేసే ప్రతిఅడుగులోను ప్రతిధ్వనిస్తూంటుంది. ఇక దుష్యంతుని పంథాయే వేరు. ఇతడు బహుభార్యాసక్తుడు. అంతఃపురంలో ఇతనిచేత ఒకప్పుడు అతిగా ఆదరింపబడి, ఆ తరవాత ఉపేక్షింపబడిన హంసపదిక వ్యంగ్యంగా ఇతన్నిగురించి పాడిన పాటవల్లనే ఇతని భోగపరాయణత పాఠకులకు చక్కగా తెలిసిపోతుంది.

వ్యాస భారతంలోని దుష్యంతునికీ, కాళిదాస శాకుంతలంలోని దుష్యంతునికీ ఎక్కడా పోలిక కనబడదు. భారత దుష్యంతుడు ఆశ్రమాన్నించి తిరిగి వచ్చిన తరవాత అసలు శకుంతలనే మరిచిపోతాడు. కాని అశరీరవాణి అతనికి ఆసరాగా నిలబడి 'శకుంతల నీభార్య సుమా!' అని హెచ్చరిస్తుంది. ప్రభువులు పక్కదారిత్రొక్కి

కణ్వుడు అశరీరవాణి వారిని హెచ్చరించడము, మళ్లీ వారు సరియైన పంథాలో నడుస్తూండడము, ఆ కాలంలో ఒక పరిపాటిగా ఉండేది కాబోలు!

అయితే కాళిదాసు మాత్రం దుర్వాస శాప వృత్తాంతం ఒకటి కల్పించి, దుష్యంతుని స్వభావానికి, చాలావరకు మెరుగుపెట్టాడు కాని అతని బహు భార్యాసక్తికి మాత్రం ఎక్కడా లోటు రానివ్వలేదు పతి తిరస్కరించినా తపస్వినిలా అతనినే అనుసరిస్తూ కాలంవెళ్ళబుచ్చిన శకుంతల దగ్గర నిలబడినప్పుడు—దుష్యంతుడు దివిటీ ముందర దివ్వెలా వెలవెలబోతాడు—ఉదాత్తమైన శకుంతలా దుష్యంతుల తారతమ్య ప్రదర్శనవ్యంగ్యంలో కవి భోగపరాయణతలో గల లోపాలు ఎత్తి చూపిస్తున్నట్టే కనపడుతుంది

అభిజ్ఞానశాకుంతలం మరో ఒక విధంగా కూడా పరిశీలించవచ్చును కాళిదాసమహాకవి దేశకాల నిర్ణయం ఇంతవరకు స్పష్టంగా జరగలేదు గాని, ఇతడు తన నివాసభూమి సర్వ సంపత్సమృద్ధమైన కాలంలో జన్మించిన వాడై ఉండవచ్చునన్నైనా పాఠకులకు స్పష్టపడి తీరుతుంది విమర్శకు లనేకులు గుప్తసామ్రాజ్యం సర్వోచ్ఛ స్థితిలో ఉన్నప్పుడు కాళిదాసకవి ఉద్భవించి ఉండవచ్చునని అన్నారు—ఏది ఎలాగ ఉన్నా కాళిదాస కవితలో భారతదేశ చరిత్రలో సర్వ సమృద్ధమైన ఒక స్వర్ణయుగం ప్రతిఫలించిన విషయంలో అభిప్రాయభేదం ఉండనక్కరలేదు

అయితే కాళిదాస కవి ఆ కాలంలో మితి మీరిన భోగాసక్తిలో పెచ్చురేగిన తాత్కాలిక నాగరక జీవితాన్ని వ్యంగ్యంగా అధిక్షేపిస్తూ తన కావ్య నాటకరచన ఉపక్రమించినట్టు కనబడుతుంది అభిజ్ఞాన శాకుంతలంలో ఆశ్రమ నగరజీవితాల తారతమ్య పరిశీలన చాలా నిశితంగా చెల్లింది దీనికి శకుంతల వెంటవచ్చిన కణ్వశిష్యుల మాటలు తార్కాణంగా ఇవ్వవచ్చును వీరిద్దరు కేవలం ఆశ్రమవాసులు. మొట్టమొదటగా కణ్వుని ఆజ్ఞానుసారం వీరు దుష్యంత నగరానికివచ్చినట్టు కనిపిస్తారు. వీరిద్దరి శ్లోకాలు నాగరక జీవనంలోగల భిన్నత్వం చక్కగా వివరిస్తాయి—

"మహాభాగః కామం నరపతి రభిన్నస్థితి రసౌ
న కశ్చి ద్వర్ణానా మపథ మపకృష్టోఽపి భజతే
తథాపీదం శశ్వ త్పరిచిత వివిక్తేన మనసా
జనాకీర్ణం మన్యే హుతవహపరీతం గృహ మివ"

ఇది కణ్వశిష్యులలో మొదటివాడన్న శ్లోకము దీని అభిప్రాయం ఇది "ఈనరపతి మహానుభావుడు. ఇతడు ఒక క్షణమైనా ఏమరకుండా తన రాజధర్మం నిర్వహిస్తున్నాడు వర్ణాలలో అధమవర్ణస్థులు కూడా చెడుమార్గం త్రొక్కి పోవడంలేదు—అయినా వివిక్త మనస్సుతో ఇదంతా పరిశీలిస్తున్న నాకీ జనాకీర్ణమయిన నగరం అగ్గిదరికొన్న భవనంలా భాసిస్తున్నది" నగరం అగ్నిపరీతమైన గృహంలా ఉన్నదన్న ఈ ఉపమానంతో కాళిదాసెంత మార్మికంగా నాగరికజీవన భిన్నత్వం మన కళ్ళకు కడుతున్నాడో ఊహించుకోవచ్చును

రెండవ శిష్యుడన్న శ్లోకంకూడా ఆశ్రమ జీవితానికీ, నాగరక జీవితానికి గల తారతమ్యం స్పష్టంగా ప్రతిఫలింపచేస్తుంది

"అభ్యక్త మివ స్నాతః
శుచి రశుచి మివ ప్రబుద్ధ ఇవ సుప్తమ్
బద్ధ మివ స్వైరగతి
ర్జన మిహ సుఖసంగిన మవైమి"

"స్నానంచేసినవానికి ఒళ్ళంతా నూనె రాసుకున్న వ్యక్తి, శుచిఅయిన వానికి అశుచిఅయిన మనిషీ, మేలుకొన్నవానికి నిద్రపోయేవాడు, స్వేచ్ఛావిహారికి ఖైదీ కనబడినట్టుగా నాకీ సుఖాసక్తులయిన జనం కనబడుతున్నారని దీని భావము ఇక్కడ కవి ఆశ్రమవాసులయి నిర్లిప్తులయిన జనానికీ, నాగరికులయి సుఖలిప్తులయిన జనానికి తారతమ్యం చూపించడానికి నాలుగు ఉపమానాలు ఉపయోగించాడు ఈ నాలుగు ఉపమానాలు వాడడంలో చాలా అంతరార్థం ఉన్నది. ఇవి సుఖనిర్లిప్తుల శారీరక మానసికపరిస్థితులు చాలా మార్మికంగా ప్రదర్శించే ఉపమానాలు ఈ రెండు శ్లోకాలేకాక మొత్తం అభిజ్ఞానశాకుంతలం అంతా నాగరక జీవనంపై ఒక వ్యంగ్య వ్యాఖ్యానంగా తీసుకోవచ్చును.

ఇంతకుపూర్వం కాళిదాసవ్యాసాలలో కాళిదాసకవితలో కనబడే అనాసక్త జీవితం ఎదుర్కొనలేని ఒట్టి వైరాగ్య ధోరణికాదని ఇతని జీవిత భోగా

పక్తిలోనే అంత క్లిష్టమైన విచ్ఛిన్నతకూడా ఉన్నదని సూచించాడు. ఈ దృష్టితో చూచినప్పుడే కాళిదాస జీవన సౌందర్యభుక్తిలోగల పరిపూర్ణత బాగా అవగాహన అవుతుంది. అయితే కాళిదాసకవితలో ఒక వైచిత్రి కనిపిస్తుంది. ఈ కవి తన కాలంలో గల విశృంఖల భోగానుభూతిలో గల దోషాలు వ్యంగ్యంగా గ్రహించి ఉంటాడని అనుకున్నాను. అయినా కేవలం వైరాగ్యధర్మం ఉపదేశించక తన కవితలో సర్వత్ర జీవిత భోగసౌందర్యం ప్రతిఫలిస్తూంటూను ఈవిధమైన రక్తివిరక్తుల సమదృష్టి సమన్వయం కాళిదాసకవితకొక అతి సౌందర్యం ఆపాదించింది.

కాళిదాసు కవితలో ప్రేమభావ పరిశీలన, దానికి సంబంధించిన 'సమస్యలు' కూడా ఉన్నవని స్పష్టన్నాయని అనుకున్నాము. నేటికాలంలో ఈ ప్రేమపదానికి చాలా చిత్రవిచిత్రమైన అర్థవిభేదాలు ఏర్పడుతున్నాయి. కేవల శారీరక కామన మొదలు కొని శారీరక మానసికమిశ్రమైన అనేక విధాలైన మానసిక ప్రవృత్తులన్నిటినీ ఒకటే సంగ్రహంగా మన రచయితలీపదం వాడుతున్నారు. కాళిదాసు కవితలో ఈ ప్రేమస్వరూపపరిశీలనం చాలా సూక్ష్మంగా నడిచింది. ఇతర కావ్యాలన్నిటికన్నను ఈ ప్రేమభావ పరిశీలన ఒక విచిత్రమైన క్రమికపరిణతి పొందినట్లు కనబడుతుంది. ఆయా కావ్యాలలోను నాటకాలలో ఈపరిణామం ఎలాగ పెరిగిందో చూదాము.

ఋతుసంహారం ప్రధానంగా ప్రకృతివర్ణన పరమైన కావ్యం. కాళిదాసు ఈ కావ్యం తన ప్రేయసిని సంబోధిస్తూ రచించాడు. ఇందులో ప్రకృతివర్ణనకు వచ్చిన ప్రాధాన్యం ప్రేమభావానికి రావటంలేదు. దీనిలో కవి ప్రేమ అంకురంగా ఉన్నది గాని అంతకంటె పరిణతి పొందలేదు.

ఈ విషయంలో దీని తరవాత పరిగణింపదగిన కావ్యం మేఘదూతము. ఈ కావ్యరచనా కాలానికి కవి కేవలం వ్యక్తిగత భావాభివ్యక్తి విడిచిపెట్టి యక్షుని తెరమరుగులో స్వీయభావప్రకటన చేస్తున్నాడని పూర్వవ్యాసంలో వ్రాశాను. కాని కవి ఇక్కడ యక్షు ప్రేమ సామాన్యమానవ సాధారణమైన ప్రేమగానే వ్యక్తీకరించాడు గాని దీనితో ఆధ్యాత్మిక సమస్యలు గాని ధార్మిక సమస్యలు గాని జతపరచలేదు. మేఘసందేశంలో మానవసహజమైన సరళ ప్రేమభావం చక్కగా అభివ్యక్తమై సంపూర్ణ పరిణతి పొందింది.

మేఘసందేశంలోని కాళిదాస కవితను గురించి ఇక్కడ ఒక విషయం చెప్పవలసి ఉంది. కాళిదాస కవితా స్వరూపం ఎక్కువగా నేటికాలంలో (Lyric) 'భావకవిత'కు సమానమైనదని కొందరు విమర్శకులు అంటారు. కాని కాళిదాస మేఘదూత ప్రేమ కవితకు ఇది సరిగా అన్వయించదు. పాశ్చాత్య విమర్శన సాహిత్యంలోని (Classic) సంప్రదాయ కవిత (Lyric) భావకవిత మొదలైన విభాగాలు మన ప్రాచీన సాహిత్యానికి అన్వయించవు. నేటి కాలపు మన భావకవితపై ఆంగ్ల భావకవితా (Lyrical Poetrv) చ్ఛాయలు బాగా పడ్డాయి. ఆంగ్ల భావకవితలో ఆదర్శమయ ప్రేయసీ కల్పన అత్యధికంగా కనిపిస్తుంది. అనేకమైన సాంప్రదాయిక కారణాలవల్ల ఆంగ్ల సాహిత్యంలో ఈ విధమైన దృక్పథం ఏర్పడింది. క్రైస్తవమత సంస్కృతిప్రభావంవల్ల ఆ రోజుల్లోని పాశ్చాత్య సాహిత్యంలో శారీరక సంపర్కంమీద ఒక విధమైన ఏహ్యభావం ఏర్పడింది. కేథలిక్ మతప్రాబల్యం ఉన్న దేశాల్లో ఈ ఏహ్యభావం మరింత ఎక్కువగా విజృంభించినట్లు కనిపిస్తుంది. అసలు క్రైస్తవమత సంస్కృతిలోనే శారీరిక భోగాలపై ఒక విధమైన ఏహ్యభావం ఏర్పడింది. శిలువ చిహ్నం ఎక్కువగా ఈ అభిప్రాయ స్ఫోరకమైన చిహ్నంగా ఏర్పడి ఉండవచ్చును. క్రమేపీ ఇటీవల వచ్చిన పాశ్చాత్య వాఙ్మయ రచయితలు కొందరు ఈ భావంమీద ఒక పెద్ద విప్లవం లేవదీసి తమ రచనల్లో శారీరక భోగానికి, కామ ప్రవృత్తికి అగ్రతాంబూలం ఇచ్చారు. డి హెచ్ లారెన్స్ (D H Lawrnce) ఈ వర్గానికి చెందిన ప్రముఖ రచయిత. అయితే ఇది బాగా ఇటీవల కాలంలో వచ్చిన తిరుగుబాటు. ఆంగ్ల భావకవితాయుగం ఉచ్ఛస్థితిలో ఉన్న రోజుల్లో ఈభావసాంగత్యవిహారం బాగా విశృంఖలంగా సాగింది. ఆ కవితా చ్ఛాయల్లో పడిన నేటి మన తెలుగు భావకవితలో కూడా ఆ ఆదర్శ ప్రియాన్వేషణ జరిగింది.

అయితే భారతీయ సంస్కృతిలో—ముఖ్యంగా కాళిదాసకాలీన భారతీయ సంస్కృతిలో ఇట్లాంటి దృక్పథం ఎన్నడూ ఏర్పడలేదు. నిజానికి భావ

తీయ సంస్కృతిలో చక్కని ఐహికాముష్మిక సమన్వయం కనిపిస్తుంది. మనవారి ఐహికాముష్మికాలెప్పుడూ పరస్పర విరుద్ధాలని భావించలేదు. వారు పరస్పర సమన్వితమైన మానవజీవితంలో ఈ రెండింటికీ సముచితమైన సమాన స్థానగౌరవాలు ఇచ్చారు. అయితే భారతీయ చరిత్రలో ఒక్కొక్కప్పుడీ సమన్వయం మరచిపోవడము, దానివల్ల జాతికి అనేకాఘాతాలు తగలడం జరిగితే జరిగి ఉండవచ్చును. అది వేరే విషయం.

మేఘసందేశంలో అంతటా మానవసహజమైన ప్రేమభావం సర్వాంగసుందరమై సహజపంథాలో నడిచింది.

కాళిదాస కవితలో వచ్చిన ప్రేమభావ పరిణతి దృష్ట్యా చూస్తే ఈ తరువాత విక్రమోర్వశీయ, మాళవికాగ్నిమిత్రాలు తీసుకోవాలి. రచనను బట్టి పరిశీలిస్తే రూపకాలన్నిటిలోను విక్రమోర్వశీయం అన్నింటికన్నా ముందు రచించిన రూపకంగా కనబడుతుంది. దీనిలో కాళిదాసు కవిత యౌవనోద్రేకంతో ఉరకలు వేస్తూంటుంది. ఈ నాటకంలో నాయకుడు ఊర్వశిని వలచి ఆమె వియోగంలో లతలు, నదులు మొదలైనవన్నీ ఊర్వశీరూప పరిణామాలని భావిస్తూ ఉన్మత్తుడై పోతాడు. విక్రమోర్వశీయ మాళవికాగ్నిమిత్రాలు రెండింటిలోను ప్రేమ, మానవలోక పరిధుల్లోనే సంచరిస్తుంది. విక్రమోర్వశీయంలో యౌవనావేశంలో వెల్లివిరిసిన అనురక్తి మాళవికాగ్నిమిత్రంలో బాగా స్తిమితపడిపోయింది. ఈ నాటక కథావస్తువంతా కేవలం ఒక అంతఃపుర ప్రేమగాథ మాత్రమే. దీని రచనాకాలంలో మన కవి చీకు, చింతా లేకుండా కేవలం జీవన భోగపరాయణుడై హాయిగా కాలక్షేపం చేస్తున్నట్టు కనిపిస్తాడు.

ఈ తరవాతి క్రమంలో పరిగణింపదగినవి రఘువంశాభిజ్ఞాన శాకుంతలాలు. రఘువంశ రచనాకాలానికి మహాకవి జీవనదృక్పథంలో చాలా తీవ్రమైన పరివర్తన జరిగినట్టు కనబడుతుంది. రఘువంశ మహాకావ్యం ఉదాత్తమైన ధార్మికదృక్పథంతో రచించిన కావ్యమని వెనకటి కాళిదాస విమర్శన వ్యాఖ్యాలలో ప్రశంస. రఘువంశ రాజులలో చివరివాడైన అగ్నివర్ణునిలో ధర్మవిరుద్ధమైన యథేచ్ఛాభోగ ప్రవృత్తి వల్ల, తద్వారా అలవడిన రాజధర్మ పరిత్యాగంవల్ల కలిగిన ఫలితాలన్నీ కవి పాఠకులకు కళ్ళకు కట్టినట్టు ప్రదర్శించాడు. రఘువంశంలో మొదట వర్ణించిన రాజుల చరిత్రలన్నీ మహా ధర్మశిఖరాల్లాగ అత్యుచ్చస్థితికి వెళ్ళిపోయాయి. కాని చివర బయలుదేరిన అగ్నివర్ణుడు తన రాజ్యధర్మాలన్నీ మంట గలిపి వేసి నిత్యము అంతఃపుర భోగాల్లో మునిగి తేలుతూ తన రాజధర్మాలకు పూర్తిగా తిలోదకాలిచ్చాడు—చివరికి అత్యంతలాలసవల్ల ఇతని శరీరంలో రాజయక్ష్మ రోగం అంకురించింది. రఘువంశంలో అనూచానంగా వస్తూన్న యౌవరాజ్య పట్టాభిషేకం జరగకుండానే అగ్నివర్ణుడీ రోగంతోనే మరణించాడు. చివరికి ఇతని రాణులలో గర్భవతి అయిన ఒక రాణి గర్భానికి జరిగిన పట్టాభిషేకంతో రఘువంశీయుల ఆదర్శ చరిత్ర అంతిమాధ్యాయం ముగిసిపోతుంది.

అయితే ఇక్కడ కవి రాజధర్మ నిర్వహణానికి భోగలాలసత వల్ల కలిగిన దుష్ఫలితాలు మాత్రమే ధ్వనింపజేశాడు కాని అంతకంటె విస్తృతమైన మానవ జీవితంలో గర్హ్యాచరణకు, విశృంఖల భోగాసక్తివల్ల కలిగే దుష్ఫలితాలు ప్రదర్శించలేదు. ఈ విధమైన మార్పు సూచన ద్వారానే సువిశాల మానవజీవిత భోగ సమస్యా పరిష్కారం కూడా కవి ధ్వనింపజేస్తున్నాడని మనం ఇక్కడే గ్రహింపవలసి ఉన్నది.

అభిజ్ఞాన శాకుంతలంలో కవి ప్రేమపరిణతి ఇంకొక విధంగా ఒక అంతస్తుపైకి వెళ్ళినట్టు కనిపిస్తుంది. మేఘసందేశంలో మిగిలిన కవి స్వీయ వ్యక్తిచ్ఛాయలు మాళవికాగ్నిమిత్రంలోకి వచ్చేసరికి చాలా వరకు లోపించిపోయాయి. రఘువంశంలోను శాకుంతలంలోను కవి మానవజీవనంతో పెనవేసుకున్న అనురాగ సమస్యలన్నీ బాగా తటస్థుడై పరిశీలిస్తున్నాడు.

శాకుంతలంలోని ప్రేమభావం మానవలోక పరిమితులు దాటి దివ్యలోకోన్ముఖమైనది. శకుంతల జనని మేనక. ఈమె గంధర్వ స్త్రీ. విశ్వామిత్రుని తపస్సమాధి లోకభయంకరంగా పరిణమించింది. దీనితో భయభ్రాంతుడైపోయిన దేవేంద్రుడు దీని తపోభంగం చెయ్యవలసిందని మేనకను పంపించాడు. మేనకా హావభావాలకు వశుడై తపోభ్రష్టుడైన విశ్వామిత్రునికి శకుంతల జనించింది. తరవాత పశ్చాత్తప్తుడైన విశ్వామిత్రుడీ శకుంతలను పక్షుల రక్షణకు వదిలి తన

దారిని తాను వెళ్లిపోయి ముక్కూమూతీ బిగించుకుని కూర్చుని మళ్ళీ తపస్సులో పడ్డాడు. తరవాత ఈమె ధర్మనిరతుడై ఆశ్రమధర్మం అవలంబించిన కణ్వుని దగ్గిర పెరిగింది. ఈ విధంగా శకుంతల పూర్వచరిత్ర పరిశీలిస్తే ఈమె జీవనాళాల్లో ధర్మధ్వంసకమైన విప్లవోద్రేక చిహ్నాలున్నాయని అనవచ్చును. కనకనే ఈమె ఆశ్రమనియమా లతిక్రమించి తనంతట తానుగా గాంధర్వ వివాహానికి అంగీకరించింది. ఇక దుష్యంతుని విషయం ప్రత్యేకంగా చెప్పనే అక్కరలేదు. ఇతని కింతకు పూర్వమే అంతఃపురంలో కొంతమంది రాణులున్నారు. ఇతగాడు మృగయావినోదసందర్భంలో మునికన్యక వ్యామోహంలో చిక్కుకున్నాడు. ఇతడుకూడా ఆశ్రమమర్యాద లతిక్రమించాడు. 'గౌతమి'వంటి వృద్ధస్త్రీ ఆశ్రమరక్షకురాలుగా ఉన్నా ఆమె ప్రమేయం లేకుండానే గాంధర్వవిధి ప్రకారం శకుంతలకు కంకణం కట్టాడు.

అభిజ్ఞాన శాకుంతలం పంచమాంకంలో శకుంతలను రాజు తిరస్కరించినప్పుడు గౌతమి రాజుతో అన్న చిన్నశ్లోకంలో కవి ఈ విషయాలన్నీ ధ్వనింపచేస్తున్నాడు.

“నాపేక్షితో గురుజన
స్త్వయానయా న పృష్టో బంధుః
ఏకైక మేవ చరితే
భణామి కి మేకైకస్య?”

“నీ వీమె వివాహవిషయంలో గురుజనుల అభిప్రాయం అపేక్షింపలేదు, ఈమె అయినా తన బంధువులను అడగలేదు. ఈ విషయంలో ఒక్కరుగానే వ్యవహరించిన మీ ఇద్దరికీ ప్రత్యేకంగా నే నేమి చెప్పగలము?” అని దీని భావము. ఈ శ్లోకం ప్రస్తుత పరిస్థితి మాత్రమే గాక శకుంతలా దుష్యంతుల స్వైర గాంధర్వవిధినే తీవ్రంగా అధిక్షేపిస్తున్నట్లు ధ్వనిస్తున్నది.

ఇటుపిమ్మట శకుంతలా దుష్యంతు లిద్దరు గాఢ వేదనాపరితప్తులై ప్రసీతులయినారు. వీరిద్దరు తిరిగి మారీచాశ్రమంలో కలుసుకున్నారు. ఇది భూ స్వర్గ లోకాలకు మధ్యమార్గంలో ఉన్న దివ్యాశ్రమ ప్రదేశము. ఇక్కడ వీరి కలయిక భూ స్వర్గలోకాల సంగమ శోభావాహంలా మనకన్నులకు స్ఫురిస్తున్నది. ఇక్కడ శకుంతలా దుష్యంతుల ప్రేమ కళకళా కాగి చల్లారిన క్షీరతరంగంలాగ స్వర్ణమయమై ప్రశాంతంగా స్థిమితపడింది. వీరిద్దరికీ కలిగిన సర్వదమన భరతుడు భారత చక్రవర్తిఅయి తన నామధేయం సార్థకపరచుకున్నాడు.

శాకుంతలం చదివి ముగ్ధుడైన గెటే మహాకవి తన శాకుంతల ప్రశస్తి కవితలో శాకుంతలంతో స్వర్గ మర్త్య లోకాద్వైతం జరిగిందని ప్రశంసించాడు. ఈ ప్రశంసకు ఈ ప్రేమపరిణామమే ప్రధానాభిప్రాయము. అనేక విధాలుగా ప్రపంచ ప్రశంసలందుకొన్న అభిజ్ఞాన శాకుంతల గౌరవానికీ, కాళిదాస కవితా మహత్త్వానికీ ఈ పరిణామప్రదర్శనం ఒక ముఖ్యకారణమని అనాలి.

ఇక కుమారసంభవ కావ్యం తీసుకుందాము. దీనిలో కాళిదాసీయ ప్రేమపరిణతికి పరమావధి కనిపిస్తుంది. దీనిలో నాయికా నాయకు లిద్దరు జగత్పితరులయిన పార్వతీ పరమేశ్వరులు. సతీదేవి దక్షాధ్వరధ్వంసానంతరం హిమవంతుని ఇంట పార్వతిగా జన్మించింది. కుమారసంభవంలోని కాళిదాసీయప్రేమ పరిశీలన గాంభీర్యం అనితరసాధారణమైనది. పార్వతీ పరమేశ్వరు లిద్దరు మానవత్వస్పర్శ లేని కేవల దివ్యస్వరూపులు. కాని కావ్యంలో మాత్రం వీరిద్దరు సామాన్య మానవమాత్రులవలె కష్టసుఖాలన్నీ అనుభవిస్తున్నట్లే కనిపిస్తారు. దేవతలు మన్మథుణ్ణి ప్రార్థించి, పరమేశ్వరుని తపోభంగం చెయ్యవలసిందని ప్రార్థించారు. కాని చివరికి దేవతల ప్రయత్నం విఫలమైపోయింది. శివుని మూడవకంటి చిచ్చులోపడి మన్మథుడు భస్మమైపోయాడు. అయినా పార్వతి పట్టువిడక పంచాగ్నిమధ్యంలో నిలబడి ఘోరతపస్సు చేసింది. కామదహనంవల్ల వీరి అనురాగంలో సామాన్యమానవకామప్రవృత్తి భస్మీభూతమైపోయిందని కవియిక్కడ సూచిస్తున్నాడు. కాని చివరికి ఈశ్వరుడు బ్రహ్మచారి వేషంతో పార్వతిభావపరిశీలనం చేసి ఆమె వివాహోన్ముఖుడైనాడు. పార్వతీ పరిణయానంతరం బ్రహ్మాదులు మన్మథుని సేవ స్వీకరించవలసిందని పరమేశ్వరుణ్ణి ప్రార్థిస్తారు. మన్మథుడు మళ్ళీ నవమన్మథుడైనాడు. అయితే ఈశ్వరుడిక్కడ స్వేచ్ఛా కటాక్షంతో మాత్రమే మన్మథుణ్ణి

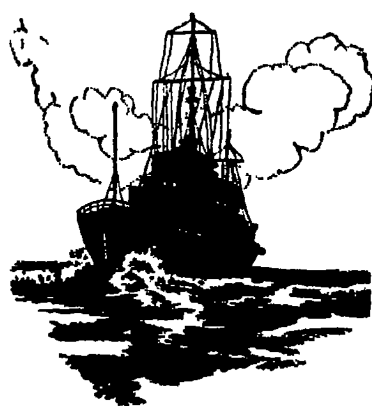
వివాహభాగ్యం కలిగిస్తున్నాడని కవి పాఠకులకు స్ఫురింపజేస్తున్నాడు.

అయితే ఈశ్వరుని స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి కూడా కేవలం విశృంఖలమైనది కాదు. ఈ ప్రవృత్తికి మూలహేతువు లోకసంరక్షణమే గాని కేవలం భోగం కాదు అయినా ఈ భోగవర్ణనకోసం కాళిదాసు కుమారసంభవం కావ్యం చివరిసర్గ అంతా ప్రత్యేకించాడు.

ఈ విధంగా కుమారసంభవంలోని భోగ వైరాగ్యాలు, మానవతత్వదివ్యత్వాలు పరస్పర సమ్మేళనంలో తమ ప్రత్యేకతత్వాలు విడిచి అర్ధనారీశ్వరమూర్తులై అద్వైతతాదాత్మ్యంలో లీనమైపోయాయి! బహుశః ఈ అభిప్రాయం ప్రధానంగా స్ఫురింపజేయడానికే కాళిదాసు కావ్యం పరమేశ్వరభోగవర్ణనంతోనే ముగించి ఉంటాడని తోస్తుంది అయితే కథ ఇంత అసంపూర్ణంగా ముగించడంవల్ల కావ్యనిర్మాణానికి లోటు వచ్చిందని భావించ నవసరం లేదు పార్వతీ పరమేశ్వరుల వివాహంతోనే తదనంతరం జరిగే కుమారజననము, తారకాసురవధ అవశ్యం జరగబోయే సంఘటనలుగా కవి ధ్వనించి ఉండవచ్చును. కాని ఈ ధ్వని మరీ సూక్ష్మమై సహృదయస్ఫూర్తి కలిగించడం లేదనిమాత్రం అంగీకరించాలి

కనకనే సుప్రసిద్ధ చరిత్ర విమర్శకులు కొందరీ కావ్యరచన పూర్తి కాలేదని విమర్శించడం జరిగింది కాళిదాస కవితను లోతుగా తరిచిచూచినవారికి చారిత్రిక విమర్శ యుక్తియుక్తంగా కనబడదు

ఒక సమస్యాదృక్పథంతో పరిశీలించినప్పుడు కాళిదాసకవితలో స్ఫురించే సమస్యలు వాటి విషయంలో కవి ధ్వనింపచేసిన దృక్పథము ఈ వ్యాసంలో దిఙ్మాత్రంగా సూచించాను కాని ఈ మహాకవి కవితలో ఇది సమస్య, ఇది కథ, ఇది రచనాసౌందర్యము అని ప్రత్యేకంగా వేరుపరిచి పరిశీలించడం చాలా కష్టము ఇతని కవితలో ఈ విషయాలన్నీ ఒకే ఆకృతిలో నిలిచి అవిభాజ్యమైన అర్ధనారీశ్వరసౌందర్యంతో కన్నులకు మిరుమిట్లు గొలుపుతూంటాయి!

విపరిణామము

★

శ్రీ బూదరాజు రాధాకృష్ణ

నాడు ప్రాతస్సమీర గానమ్ము నిత్య
నూతనమ్మగు మంగళగీతి నాకు,
మధు మధూళీ రసప్రాయమగు నుషస్తు
షారబిందువు లమృతభాజనము లపుడు

తామ్రపల్లవ తరుణ పత్రముల క్రింది
కర్ణికా భద్రపీఠభాగమ్ము నుండి
నవ్య వాసంతవనశోభనమ్ము కూర్పు
పూర్ణసౌందర్యవతి యగు పూవునపుడు

మధుర మధుబిందు సంపర్క మందియుంట
నవ్యలావణ్య భారావనతను నాడు,
ఈడువచ్చినదని పుట్టినింటివారు,
పాఱద్రోలి రటంచు జ్ఞాపకము నాకు!

నాడు హిందోళనమ్ముల పాడుచున్న
కామినుల గానశక్తికి కఱగి, ఏక
ధారగా జాలువాఱె కుందమ్ము, లట్టి
సంఘమరణము పెండ్లికి సదృశ మగుట!..

ప్రత్యూషఃకాల పవమాన భాషణములు
కాలు నాజ్ఞలు తెల్పు బాకాలు మాకు;
జీర్ణమై నేలపైరాలు పర్ణకోటి
యముడు పంచిన శవవాహనములే మాకు

రక్తబంధము విడని మారందపాన
మత్త షట్పదగణము సంబంధి మాకు,
వెనుక వెనుకల మమ్ముల ననుసరించి
తిరిగిపోయెను వేఱొక దిక్కులేదు!

పాలుగారెడు మా దేహభాగ మెల్ల
తెల్లనెత్తురు చుక్కల తెరలె నపుడు
కాయమును త్రుంపగల్గెను గాని, సతుల
కలవి కాలేదు మా పరిమళము చెంత!

రాలిపోవుచు రత్నగర్భకు శిరోభి
షేక మొనరించు మమ్ము గ్రహించి కయ్య
లందు పీడింతురే-మా పరార్థబుద్ధి
సైపరాదయ్యెనా నరజాతి కెల్ల?

కంటకమ్ములు పాపము లంటి నవ్య
నాగరికుల నెత్తురు లాగు ననుచు,
స్వీయదేహాలనే తివాచీలు చేసి
కొలుచు మాజాతినే నరుల్ కూల్తురేమి?

తనకు రత్నాల తొడుగులు తాల్చుజాతి
స్నానమాడు వేళ కిలకిల నవ్వునేమి
పరభృతరుతాలలో వని--ప్రకృతి యేని
కరుణ చూపదు దీనసంఘముల మీద!

భారతనారి

★

శ్రీమతి పట్టికొండ విశాలాక్షి

ఇప్పుడు ఇంతకాలానికి భార్య చనిపోవటం, తల్లి మంచానపడటం, మళ్ళీ పెళ్ళిచేసుకుందా మన్నా కానిపరిస్థితులు రావటం ఏ టన్నిటి మూలానా నన్ను రమ్మని చెప్పంపుతున్నారేకాని ఇంతకు ముందెప్పుడైనా రమ్మన్నారా? ఎక్కడ గతిలేనప్పుడు నేను కావలసివచ్చా నన్నమాట నేనుమాత్రం మనిషినికాదు? నాకుమాత్రం మానాభి మానాలు లేవా? నాకైనా జ్ఞాపకశక్తి అనేది పూర్తిగా నశించలేదే! వారు చేసినవన్నీ ఎలా మరచి పోగలను? కష్టాలవల్ల మనస్సెంత పాడైపోయినా బాధలుమాత్రం తప్పకుండా జ్ఞాపకం ఉంటవి ఒక సారి వెళ్ళగొట్టిన తరువాత మళ్ళీ ఆ భర్తతో కలసి ఉండటం మాటలా? ఒకవేళ మనం తలవంచుకున్నా లోకం తలవంచగలదా? ఇప్పుడు కూడా లోకానికి హేళనగానే ఉన్నప్పటికీ కనీసం కష్టపడుతున్నా ననే సంతృప్తిఅయినా ఉంటుంది మళ్ళీ నేను కలిసిఉంటే ఎంత అన్యాయంతో ఎంత వేధించాలని చూస్తుందీ లోకం? లోకంమాట అలా ఉంచి ఎవ రైనా ఒకరకమైన జీవితానికి అలవాటుపడిన తరు వాత మళ్ళీ ఇంకొక రకమైన జీవితాన్ని గడపా లంటే ఎంత కష్టమో ఆలోచించండి దుస్తులు మార్చుకున్నంత తేలికగా పూటకొకరకమైన జీవితా నికి అలవాటుపడలేము ఏదోవిధంగా గతాన్ని విస్మ రించి అక్కడకు వెళ్తానే అనుకోండి అప్పుడు మాత్రం వారు నన్ను అక్కడే ఉండనిచ్చి సుఖ పెడతారని ఏమిటి నమ్మకం? అంటే! అవసర మయితే తిరిగిరావటానికి కూడా సిద్ధపడే పోవాలన్న మాట తెలిసీ కూడా నే నీపని చేయలేనబ్బ పోనీ మరల ఆ దాస్యకూపంలోపోయి పడేకంటే అంత తిండిలేకపోతే పదిమంది చిన్నపిల్లలకు చదువు చెప్పకోనైనా బ్రతుకుదాం అనిపిస్తుంది, ఒకొక సారి. కాని ఇదివరకు బ్రతికిన బ్రతుక్కు చిన్నపిల్లలకు చదువుచెప్పకోని బ్రతకటమూ? అది మాత్రం తోటి నలుగురిలో తేలికకాదు? పాతబాధలను భరించలేను కొత్తబాధల కంతకంటే అలవాటు పడ లేను అయినా మరల అక్కడకు వెళ్ళి ఆ బాధ లనుభవించేకంటే ఈ బాధలకే ఒప్పుకొని ఇక్కడే ఉండటానికి నిశ్చయించుకుందామంటే ముందు మా అన్నయ్య ఒప్పుకుంటాడా? తను నన్ను బాగా పోషించినా లేకపోయినా తన భార్యకు పిల్లలకు చాకిరీచేస్తూ మెదలకుండా ఇంట్లో పడుండ మంటాడు లేకపోతే మాట్లాడకుండా అక్కడికే వెళ్ళమంటాడు అంతేగాని నేను వేరొకచోట ఉండి నా అంతట నేను స్వతంత్రజీవనం గడుపుకోవటానికి ఆయన అంగీకరించలేడు అదంతా ఆయనకు తల వంపులుగా వుంటుంది

ఏమిటోనబ్బ! మన భారతనారీమణులను గురించి మననాయకులంతా పెద్దపెద్ద ఉప న్యాసాలిస్తుంటారుగాని అదంతా ఎంతవరకు నిజ మంటారు? 'మా భారత నారీమణులు ప్రపంచనారీ లోకాన్ని తలదన్నగల సౌశీల్యాన్ని పొందియున్నా రని పూర్వంనుంచీ కూడా అలాంటి సాంప్ర దాయాన్నే పాటిస్తూవచ్చారనీ 'అంటారు ఆదొక్కటేనా' మా భారతదేశపుస్త్రీలు విదేశాంగ రాయబారులుగా ఉన్నారనీ, మంత్రు లయారనీ, ఇంకా ఏమేమో చెప్తారు కాని ఈ చెప్పేదంతా మన భారతదేశపు స్త్రీలకు ఎంతమందికి వర్తిస్తుందనేదే కొంత హృదయంలో బాధిస్తుంటుంది పైన మన దేశనాయకులు చెపుతున్నదంతా వర్తించే స్త్రీలు మనదేశంలో వేళ్ళమీద లెక్క పెట్టతగినంత మందికన్నా ఎక్కువ ఉండరు. ఏ ఒక రిద్దరినిబట్టో దేశం మొత్తం ఆ విధంగా ఉన్నదనుకోవటం ఎంత అన్యాయం? సామాన్యస్త్రీ సమాజమంతా ఏవిధంగా ఉన్నదో ఎవరివరకు వారు తమ జీవితాన్ని పర్యా లోచించుకుంటే చాలదూ?

ఎక్కడిదాకానో ఎందుకు? నావరకు నన్ను చూడండి. నేను పుట్టటమే అంతమంది ఆడపిల్లల మధ్య పుట్టిని పైగా మా నాన్న గారిది అంత స్థితి గల సంసారంకూడా కాదు నేను పుట్టి భూమిమీద పడినప్పటినుండీ ఇంతే వనుకోండి నా కష్టాలు అలాంటి పరిస్థితుల్లో నన్ను బాగ చదివించి విజ్ఞాన వంతురాలను చేయాలనిగాని, మంచి సంబంధం తెచ్చి వివాహం చేద్దామనిగాని అనుకోటానికి అవకాశం లేదుగదా? నిజంగా నేను చిన్నప్పుడు ఎంత చురుగ్గా ఎంత ఉత్సాహంగా ఉండేదాన్నని మా అన్నయ్య ఉండేవాడా అయన్ను నాకంటే రెండు సంవత్సరాలముందు బడిలోకి పంపించినా ఆయన కంటే తరువాతి పోయినదాన్ని నేనే చదువులో ఎంతో ముందుకు పోతుండేదాన్ని అయినప్పటికీ మగపిల్లవాడు ఒక్కడేకదా అయన్నే కొంత అభివృద్ధిలోకి తీసుకువస్తే బాగుంటుందని వచ్చినా రాక పోయినా అవి అమ్మి ఇవి అమ్మి ఆయన చదువు కోసమైనా ఖర్చుపెట్టారుగాని నాకుమాత్రం చదువు చెప్పించలేదు పెద్దదాన్నయిన తరువాత లోకంలో నలుగురితోపాటు ఏదో మంచి సంబంధం రావటం కష్టమని తెలిమ్మతేమీ చూచుకోకుండా మాకంటే కొంత ఆస్తివిషయంలో పరవాలేదు లెమ్మని ఇచ్చి వేశారీ సంబంధానికి మాకంటే నాము పెద్ద భాగ్య వంతులమనీ, తమకు తగినట్లుగా మేము చూడలేక పోతున్నామనీ పెళ్లయిన మరుసటిరోజునుంచి మా అత్తగారు ఎప్పుడు బాధిస్తూనే ఉండేవి కొడుకు కూడా ఆ అప్పుమాటలకు తల ఊపటమే కాని మా పరిస్థితులు సరిగా అర్థం చేసుకోగలిగేవాడు కాదు అక్కడికీ మావాళ్లు వాళ్ళకున్నంతలో మా అక్కా చెల్లెండ్రందరినీ సమానంగానే చూస్తూఉంటూ రీ కోడాలకు నిజం చెప్పవలసివస్తే వీళ్ళ ఒత్తిడికి తట్టుకోలేక నాకే కొంచెం ఎక్కువగా ముట్టచెప్పుతూ ఉంటారు అయినా వారికి సంతృప్తిలేదు ఆ పని చేతగాదని ఈపని చేతగాదని నన్నూ, దానిమీదగా అది పెట్టలేదని ఇది పెట్టలేదని మా వాళ్ళనూ ప్రొద్దస్తమానము తిట్టిపోస్తుంటటమే పని నిజంగా ఆదేమిటో గాని నన్ను నిలువునా నిలబెట్టి వెయ్యి తిట్టినా ఏదో ఒకవిధంగా సరిపెట్టుకుపోయేదాన్ని కాని మావాళ్లను మాత్రం ఒక్కమాటన్నా, తరవాత నాకెంత కష్టమైనా రానీ, ఆ క్షణానమాత్రం సహించగలిగేదాన్ని కాదు. దాని మీదట తగాదా ఇంకా పెద్దదవుతుండేది

నాకు సాధారణంగా ఇక్కడ జరిగే తగాదాలు పుట్టింట్లో చెప్పే అలవాటుండేది కాదు కాని కొత్తగా కాపురానికివెళ్ళి పుట్టింటికివచ్చిన రోజుల్లో మావాళ్లు నన్ను మరీ గుచ్చిగుచ్చి అడుగుతూఉంటే ఎప్పుడో ఒకసారి మాటల సందర్భంలో కొంచమైనా చెప్పక తప్పేదికాదు అప్పుడు మా అమ్మ అనేది 'మమ్మల్ను అంటే నీకెందుకు కోపం? నీవు మాట్లాడకుండా పూరుకో మా ఎదుటమాత్రం అనరుగదా? ఒకవేళ అంటే మేమే చెప్తాం జవాబు. నీ ఎదుట ఏదన్నా అన్నా గానీ నీవు పట్టనట్టుగా ఊరుకో, అంతగా అయితే, నా ఎదుట అంటే ఏం ప్రయోజనం మా వాళ్ల ఎదటనే అనరాదా? అను. నీకు కోపం అని తెలిస్తే వాళ్లు ఇంకా ఎక్కువ చేస్తారు నీవు పట్టనట్లుగా పూరుకుంటే అనీ అనీ వాళ్లే పూరుకుంటారు' మా అమ్మ నాకీ విధంగా చెప్పటం నాకెంతో బాధగా ఉండేది నేను తమకోసం అని నాకు ఎక్కువవుతున్న కష్టాలను కూడా సహిస్తూ తమమీద మాటపడకుండా కాపాడుకుంటే చివరకు ఇదేమిటా ఇలా అయిందనిపించేది ఆమె అలా చెప్పటంలో అభిప్రాయం మంచిదే కావచ్చు తమ మూలాన నేనేవిధమైన కష్టాలు పడకుండా ఉండటానికే కావచ్చు కాని నేను సహించేదట్లా? నేను మా తల్లిదండ్రుల మెప్పు పొందటంకోసమని అవిధంగా కోపానికి పోతే అనుకోవచ్చు, అలాకాదుగదా? నిజంగా ఎంతో బాధపడే ఆ విధంగా వాళ్లను ఎదుర్కొనటం, మనం అత్తగారింటికి పోయి అక్కడ మన జీవితాన్ని వాళ్లమీద ఆధారపడి గడుపుతూ ఉంటాం కాబట్టి సముంజసమైనా కాక పోయినా మనల్ని ఒక మాట అనే అధికారం వారికి గాని పడవలసిన బాధ్యత మనకుగాని ఉంటుంది ఏదో వాళ్ళకున్నంతలో కలో గంజో తాగి వాళ్లంతట వాళ్లు బ్రతుకుతున్నప్పుడు అనవసరంగా మాటి మాటికి వాళ్లను తూలనాడుతూ ఉంటే ఏ స్త్రీ అయితే మాత్రం ఎలా సహిస్తుంది? ఎంత ఈ రోజు ఒకళ్ల చేతుల్లో పెట్టినా మనలను పుట్టినప్పటినుండీ పెంచి పెద్దవాళ్లను చేసింది తల్లిదండ్రులే కదా మన ఉనికి ప్రారంభంనుంచీ కూడా వాళ్లను చూచి సంతోషిం

చటం కానీ, వాళ్లవల్ల సుఖపడటం కాని, ఒకటేమిటి జీవితానికి కావలసిన సమస్తమూ వాళ్లవల్లనే కదా సమకూరింది మనకు ఇంకొక రకమైన మనుష్యులతో పరిచయం కలగగానే ఇంకొక ఇంట్లో అడుగుపెట్టగానే పూర్వ సంస్కృతులన్నీ ఒక్కసారిగా మరచిపోవాలంటే సాధ్యమా? 'నీకెందుకు నీవు పట్టినట్లుగా ఉండకు' అని మా అమ్మ చెపుతుంటే కాని నా క్షేమం కోరి అదెలా చెయ్యగలం? ఆమె నాకు చెపుతుండే కాని మేమంతా ఇంత మందిమి పెరిగి పెద్ద వాళ్లమైనా ఈ రోజుకి కూడా మా నాన్న ఏదైనా తమాషాకు మా అమ్మ— పుట్టినింటివారి మీదైనా అంటే ఆమెకి ఎంతో కోపం వస్తుంది నిన్న గాక మొన్న కాపురానికి వెళ్లిన నాసంగతి చెప్పేదేమున్నదింకా?

మా వూరికీ వారి వూరికీ చాలా దూరం కావటాన ఏమో వారి పనులు, ఆచార వ్యవహారాలు, అభిప్రాయాలు అన్నీ మార్పుగానే వుండేవి మేము సాధారణంగా అంట్లు తోమినా, అన్నాలు వడ్డించినా కూర్చునే చేస్తాం మా అత్తగారు అలా కాదు ఆమె అలాంటిపనులన్నీ వంగోని చెస్తూ వుంటుంది నన్ను ప్రతిసారీ హెచ్చరిస్తూనే ఉండేది 'ముసలమ్మవా ఏం కూర్చొని చేయటానికి?' అని ఒకొక సారి చాలా గట్టిగా కోపంగా కూడా చెప్పేది కాని నా కెందుకో అలా వంగోని అంట్లు తోమబోయినా అన్నాలు వడ్డించబోయినా వీలుగా ఉండేది కాదు మాటిటానికి కూడా అదొక తరహాగావుండేది నేను మార్చుకోలేకపోయేదాన్ని, తనకు పని కావటం ప్రధానం గాని ఇవన్నీ ఎందుకో అని చాలా విసుగ్గావుండి 'మా వూళ్లో అందరం ఇలాగే చేస్తాం' అని చెప్పేదాన్ని ఒకొకసారి. 'మీ ఇంట్లో ఏ అలవాటైతే ఆ అలవాటేనా ఏం, మార్చుకో నక్కర్లేదా?' అని కొడుకుకూడా నన్నే కసిరేవారు దాదాపు ఇంట్లో ప్రతి చిన్న విషయం వారికి పట్టనిదంటూ వుండేది కాదు ప్రతిదీ పట్టించుకోవలసిందే తీర్పూ తల్లిపైపు అక్కడ నా అన్న వాళ్లు ఎవరు లేకపోవటాన నా విషయం ఎవ్వరికీ తెలిసేది కాదు వీలైనంతవరకు ఇంట్లో తగాదాలు బయటకు పొక్కనిచ్చేవాళ్లం కాదు. ఆ విషయంలో మాత్రం అందరం ఒకటిగానే నడుచుకునేవాళ్లం మేము మైకి అంతగా పోట్లాడుకోకుండా వుండటం ఇరుగుపొరుగువాళ్లకు ఏమంత బాగా వుండేది కాదు. మా తగాదాలను రెచ్చగొట్టటానికి వాళ్ల సర్వశక్తులను ధారపోస్తుండేవాళ్లు నన్ను ఒకటి రెండుసార్లు కదిలించి చూచారు కాని లాభం లేకపోయింది. మా అత్తగారి దగ్గిర మాత్రం కొన్ని కొన్ని పనిచేస్తూ వుండేవి అదంతా గ్రహించి ఎక్కువగా నేనే సరిపెట్టుకు పోతుండేదాన్ని

ఒక పండుగకు ఇళ్లలుక్కుంటున్నాము పొరుగింటావిడ ముగ్గు గొట్టంకోసమని వచ్చి 'కోడలు వచ్చినా ఇంకా మా వదినకు అలకటం తప్పలేదే' అన్నది

'ఆఁ తప్పద్దీ, అడుగు పోయినా నే తప్పేది' అన్నది మా అత్తగారు పోనీ నేను వూరికే కూర్చుంటే ఆ పొరుగింటావిడ అలా అమాట అన్నా ఈమె విసుక్కున్నా కొంత అర్థం ఉన్నది నేను అద్దాలు సర్దను, ముగ్గు వెయ్యను, కందిమండెల మంట పెడుతూ ఒకదాన్నే వంట చెయ్యటం, ఈలోగా ఎవరైనా వస్తే అన్నాలు వడ్డించటం ఆమెకంటే నాలుగువంతులు నాకూ పని ఎక్కువగానే ఉన్నది అంతకంటే ఇంకా నేను మాత్రం ఏమి చేయగలను నేనూ మనిషినే కదా ఎంత పనిచేస్తున్నా మాకోడలికి అన్నం వండటం కూడా చేతగాదు అని ప్రచారం చేస్తుండేది మా అత్తగారు. ఎప్పుడైనా అలా కొంచెం బయటకు పోతే సరి 'అన్నం కూడా వండటం కదా? ఏం చేస్తావు?' అని అడిగేవాళ్లు నన్ను ముఖానపట్టుకుని కోపంవచ్చి ఆమె నన్ను ఏపనీ చెయ్యనివ్వదు ఆమే చేసుకుంటుంది అని చెప్పేదాన్ని, మొదట. తరువాత నిజమే చెప్పేదాన్ని లేండి తిన్నదానికి సరిపోను వీలైనంతవరకు బండచాకిరీ చేయించుకుందామనే దృష్టి తప్ప ఈ మనిషి ఎంతవరకు చేయగలుగుతుందా, ఏయే పనులు చేయగలుగుతుందా, అనే ఆలోచనే వుండేది కాదా మెకు మా పుట్టినింటివాళ్లు ఎక్కువ భాగ్యవంతులు కాకపోయినా బస్తీకి పక్క వూరు కావటాన ఏమో వస్తు దంచుకునే అలవాటే లేదు మాకు మాకే కాదు మా వూళ్లో మాకంటే తక్కువ పరిస్థితుల్లో వున్నవాళ్ళకుకూడా ఆ అలవాటే లేదు అందువల్ల నాకు రోకలి ఎలా పట్టుకోవాలో కూడా

తెలిసేదికాదు ఎప్పుడైనా పండుగలకు పిండి కావలసివస్తే మరల చేయించుకొస్తుంటేవాళ్లు మావాళ్లు. ఎప్పుడైనా ఒకోకసారిమాత్రం ఇంటి దగ్గరనే పిండికొడుతుంటే వాళ్లు పూర్వం పోటు వేసిన అలవాటువల్ల మా అమ్మ, అక్కయ్యలు కొట్టేవాళ్లు సరదాకు నేను కూడా పోయి రోకలి తీసుకుంటే నాలుగుపోట్లు వేయగానే ఎంతో సాలి వచ్చేది ఇంటనే నీవు చేతగాదులే ఎవరిచేతిమీద పన్నా వేసిపో రోకలిఅంటూ, నా చేతులో రోకలి తీసుకునేవాళ్లు అలాంటిదాన్ని అత్తవారింటికి వెళ్ళగానే వడ్లుదంచమంటే ఏమి దంచగలుగుతాను ?

నేను అత్తవారింటికి వెళ్లిన రెండవనాటే యిరవైరోజులకు పడిపద్దెనిమిది మానికలు వడ్లు గుంటలోపోసి రోకలి తీసుకోమన్నది నన్ను, మా అత్తగారు తనొక రోకలితీసుకుని దంచుతూ నా గుండెల్లో గుభేలుమన్నది నేను వడ్లు దంచాలి విశ్రాంతిపోయి స్తంభాని కానుకుని అలాగే నిలబడ్డాను అట్లానంచుంటావేమి? నీకు కాదూ చెప్పేది రోకలి తీసుకోమని ? అన్నదామె ఇక నీ విషయంలో నోరుమూసుకొనివుంటే లాభంలేదనిపించింది అలాగే ధైర్యం తెచ్చుకుని గోళ్లు గిల్లుకుంటూ ఆమె ముఖంవైపు చూడటానికి కూడా భయపడి తలవంచుకునే నాకు చేతగాదు అన్నాను 'అన్నీ చేతనాద్దిలే తీసుకో తీసుకో ' అన్నదామె మళ్ళీ ఆచేతులోంచి ఈ చేతిలోకి రోకలి గబగబా మార్చుకుంటూ, కాలితో వడ్లు గుంటలోకి ఎగదోసుకుంటూ అంతటితో నాలో అదివరకున్న ఓపిక కూడా పోయినట్లయింది రోకలి తీసుకోబోతే చేతులకు నరాలుగాని ఎముకలుగాని వున్నట్లు తోచలేదు తప్పేదిలేదని అన్నవాటిల్లోకి చిన్నరోకలి ఏరి తీసుకున్నాను ఒక వరసకూడా పూర్తిగా వెయ్యకముందె విపరీతంగా సొలివచ్చి రోకలి దింపాను కొంచెం ఆగి కొంచెంసేపు, మళ్ళీ కొంచెం ఆగి కొంచెంసేపు వేస్తూవుంటే మొదటిసారి వేసినంతసేపు కూడా ఒక్క నిముషం వెయ్యలేకపోతున్నాను నోరు ఎండిపోయి మంచినీళ్ల త్రాగటం జాస్తిఅయినకొద్దీ అసలు రోకలే నా స్వాధీనంలో లేకుండాపోయింది ఇక ఏమైనాసరే తెమ్మని చేతిలో రోకలి గోడకు ఆనించిపెట్టి అరుగు కానుకుని కూర్చున్నాను.

'ఇట్లా కూర్చుంటే ఇక నాకే వరిగినట్టే ఒడ్లు' అన్నదామె

'అయితే ఏంచేయమంటారు ? నా కసలే అలవాటులేదు' అన్నాను అరిచేతులు ఊదుకుంటూ.

'ఇన్నాళ్లనుంచీ జీతగాడూ నేనూ దంచిపోసిన బియ్యంవుంటే తిని కూర్చుంటిరి మరి ఎల్లకాలం అట్లాట్లా అమర్తుది కూర్చొని తినటానికి అలవాటు లేదంటే అలవాటుచేసుకోవాల మా అందరికిమాత్రం పుట్టంగానే అలవాటైందా? ఇట్లాగ ఎయ్యంగా ఎయ్యంగా అలవాటైంది నీకూ అంతే—' అని ఆమె అంటూండగానే జీతగాడు వచ్చాడు ఇవాళ చిన్నదొరసాని గారి చేత ఒడ్లు దంపిస్తున్నట్టుందారే— అన్నాడు వాడు నా వాలకం చూచి

'ఆఁ దంపిచ్చం ఆమెనీ నిన్నూ కూర్చోబెట్టి పెట్టాం మిమ్ముల్నందర్నీ కూర్చోబెట్టి మేము తెచ్చిపెట్టలేమయ్యా, ముందు నువ్వుకూడా రోకలి తీసుకో బగబ ఒక వరస వేసి తరవాత కూడు తిందువుగాని— అంటూ ఆమెకూడా రోకలి గోడకు ఆనించి పెట్టి కొంగుకంట చుట్టూ ఆకుకుంటూ లేవయ్యా లే లే అన్నది నేనుకూడా ఒకసారి చేతులు మార్చుకుని రోకలి తీసుకున్నాను

'అబ్బ' దొరసానిగారి చేతులు ఎర్రగా ఎట్లా కందిపొయ్యినయ్యో చూడు పెద్ద దొరసానీ పాపం బొబ్బలుకూడా పొక్కినయ్యి ఆమ్మో అయ్యోగనక చితికితేనా ? ఇకాబాద భగవంతుడికి దలిచూల్చిందే అయ్యో చితికితే ఇక రోకలి పట్టుకోటానికే యీలుగాదుగా ?— అన్నాడు వాడు నేను అలాగే పోటు వేస్తూనే ఉన్నాను

'ఊఁ యీలుగాకు కొట్టుద్ది మా కందరికీ పొక్కలేదంటావా? అయ్యేం నా స్తయ్యేం ? కొంతు యాడు దోకాల్లో కాయాలు గాచిపోతై, తరవాత ఇక బాధ తెలవదు ' అన్నదామెకూడా రోకలి తీసుకుంటూ

'అయినా ఇసుమంటి పన్లు మీలాంటి వాళ్ళ కష్టం చెయ్యాల్సిందే కాని మీలాంటి దొరసాన్లు చెయ్యలేరులెండి. నాకెందుకు చెప్తారు అన్నాడు వాడు తిరిగా ఒక చేతులోనుంచీ ఇంకొక చేతిలోకి రోకలి మార్చుకుంటూ

'ఏం ? మీలాంటి దొరసాన్లంటే మేము మాత్రం తినట్లేదా ? మీరేనా తింటారు? పొట్ట

ఉన్నంతవరకి ఎటువంటి దొరసానులైనా తప్పరు ఎటువంటి దొరగార్లయినా తప్పరు' అన్నదామె.

'అయినా ఎనకటి కాలపోరు మీరోటోరు, ఏరు ఈ కాలప దొరసాన్లు ఏరులెండి మామట్టికి మాలోనే ఎంతో తేడా వుంటది—ఎనకటోళ్లకి ఇప్పటోళ్ళకీ. మా పిల్లల్నొకదాన్ని పరమటిచ్చాం ఏదో పొలము బుట్రా వుంది ఒకళ్ళకి కూలికిపోకుండా వాళ్ల పొలాల్లో వాళ్ళే సేసుకు బతుకుతారు గదా అని. వాళ్ల పొలం వాళ్లు సూస్కునుపోను తైదా గోంగోర తప్ప రొండోది నోట్లో పెట్టుకోటానికి దొరకదు. ఆరుగాలం అట్టే ఆ తైదలు అయినా ఆరుగాలం ఎంత కాకిరీజేస్తే వస్తై. ఇప్పుడు పుట్టిన పిల్లలైనా సరే ఇట్టా దోలానికి దుప్పటికట్టి ఆ దుప్పట్లో పడేసి పొలాని కురికితే మళ్ళి యింటికొచ్చే ఆ ఏడ్పని జాగుకు పేడి లేకపోతే ఒసికట్టుకోనైనా బయటేరాల పొలం తీకపోయి అక్కడ ఏ చెట్టు కొమ్మకో ఒక సైపంచ కట్టేటోడ్ని ఆ పంచలో పారేసి అంతకంటే ఇంకా కొత్త వుమ తెల్సిన పిల్లల్ని కాపలా పెట్టేటోడ్ని, మనం పొలం పన్లో పడేది ఆడోళ్లు మొగోళ్లు ఆ మాదిరిగా కట్టపడితేగాని ఆ తైద జావకూడా దొరకదు. మా పిల్లలు మా అన్నదమ్ములమట్టిన ఒక్కటే కాటాన కొత్త పొలము బుట్రా పంపకుండా గారాబంగానే పెంచాం. చెప్పొద్దు ఎట్టొచ్చి ఇక్కడ కొత్త సుకపడిపోయిందాయ. అక్కడ నెయ్యింబట్లు పొలానికి తెరిమి ఎట్టికాకిరి అంతా చేయించేటప్పటికి సన్నాకిద కొరైపోయిందిగా. అంతకీముందు మాలో కందల్లోకి అదే కొత్త సాయంగా వుంటేది. ఇప్పుడేముంది? మామాత్రం అన్నాలేదుగా? ఈ దొరసాన్ని జూసి నప్పుడల్లా నాకదే మనసులో కొట్టుంటది—అంటూ వాడుకూడా పోట చాలించి చమట తుడుచుకుంటున్నాడు. నేను కొంచెంసేపు పని మధ్యలో ఎప్పుడో చాలించి వాడిమాటలు వింటూ అలాగే రోకలిపట్టుకొని నిలబడిఉన్నాను.

'ఏమమ్మ అట్టాగే నుంచుంటివేం ఇందాకట్నుంచీ' అన్నది మా అత్తగారు. 'వా రూళ్లో ఇటువంటి పనులన్నీ ఎరగర్లేండి, ఆ దొరసానికేం తెలుస్తది పాపం. గబగబ సేసే రెండుమూడు వరస లేసి పోతా'—అన్నాను.

నువ్వు చేసేపని నువ్వు చేసుకుందూ. నువ్వు కూడా ఇంట్లోపని లెక్కడ సదిరిస్తా కూసుంటావు ఇక పదయిపోయి అన్నంతిని ఇంకొకకట్ట పచ్చిగడ్డి తీసుకురా—అన్నదామె. వాడు అన్నం తిని పచ్చిగడ్డికి వెళ్లాడు. బొబ్బలు చిటికి చేతులుమంటలు పుడుతున్నా అట్లాగే ఆ వడ్లు బియ్యంచేశాం. ఆ రోజు మొదటిరోజే కాదు నా చేతులకు బొబ్బలు పొక్కటం. ఎప్పుడు దంచినబియ్యం అయిపోయి మళ్లీ వడ్లుపోసి దంచబోయేటప్పటికి ఎప్పటికప్పుడు కొత్తగా బొబ్బలు పొక్కవలసిందే. ఆ బొబ్బలు చిటికిన చేతులతోనే వడ్లు దంచవలసిందే. ఆమె చెప్పినట్లు కాయలుకాచినా బాగానే ఉండేది. ఎన్నిసార్లు దంచినా, నా చేతులు కాయలుకాచేవి కావు, ఎందువల్లనో ఏం మరి. ఆ కష్టదంపుడు తట్టుకోలేక ఎప్పుడు మా యింటికి పోదామా అనిపించేది. అక్కడ వుంటేగా మా యింటికి వస్తే అక్కడికి వెళ్ళటం అంటేనే భయంగా వుండేది.

చేయించుకున్నప్పుడు అలా చాకిరీ చెయించుకున్నా తీరిక సమయంలోనైనా ఎక్కడికైనా పోనిచ్చేవాళ్లా అంటే అదీలేదు. వూళ్లోనే పక్కలనీ, అవనీ ఇవనీ ఏవైనా జరుగుతుండేవా? ఎక్కడికీ పోనిచ్చేదికాదు. ఎక్కడికి వెళ్తే ఎవరు ఏమి నేర్పి పంపుతారో, ఎక్కడమాట వినకపోతుందోనని భయపడుతుండేవాళ్లు. ఏదైనా ఊరేగింపులవీ వచ్చేవా కొంచెం వాకిళ్లోకివెళ్లి చూద్దాం అంటే వీలుపడనిచ్చేది కాదు. సరిగ్గా ఆ బజార్లోకి వచ్చేటప్పటికి 'పాలు పొంగిపోతివి పాలు చూస్తుండు' అనో, ఏదో ఒకటి అలాంటి పనులే నాకు అప్పజెప్పి తనింకే పని మీదనన్నా అక్కడ లేకుండా వెళ్లిపోయేది. అబ్బ చెప్పుకుంటే ఒకటా రెండా ఇలాంటివెన్నైనా వుంటవి.

ఆ వూళ్ళో మహిళాసంఘం వున్నది. బయటకువచ్చి పనిచేయగలిగినవాళ్లు ఆ వూళ్లో అన్నివేల మందిలో ఇద్దరుమాత్రమే ఉన్నారు. వాళ్లు మమ్మల్ని కూడా మహిళాసంఘంలో చేర్పించాలని వచ్చారొకరోజు. ముందు మా అత్తగారి వడిగారు మనకు ఆ కష్టాలున్నై ఈ కష్టాలున్నై ఇవన్నీ పోవాలంటే మనం అంతా ఒక సంఘంగా ఉంటే మంచిదనిచెప్పి ఆమెను సంఘంలో చేరమన్నారు.

'మాకు నగలు వద్దు, ఏమీ వద్దు మమ్మల్ని ఇట్లా వుండనియ్యండమ్మా చాలు—అన్నదామె

'మీ కిష్టం లేకపోతే మీరు చేరవద్దులెండి. మీ కోడల్ని అయినా చేర్పించుమంటాం' అన్నారు వాళ్లు

'మా కోడలూ కొత్త కోడలేనా ఏం? నేను చేరకపోతే మా కోడలెట్లా చేరుద్ది? బలేవాళ్ళే మీరు, ఇవాళ సంఘంలో చేరమంటారు, రేపు మీ మాదిరిగా ఇల్లిల్లు పట్టుకుని తిరగమంటారు మా కయిన్నీ ఏం తెలవవులే పోండి పోండమ్మా' అన్నది, ఆమె విసురుగా పాపం వాళ్ళేమనుకున్నారో ఏమో వెళ్లిపోయి

అలా కోపపడితే ఎలాగండీ కాసుమాత్రం ఏం పనిపాటల్లేక ఇలా తిరుగుతున్నామంటారా? ఇప్పుడు ఇంటికి వెళ్లి మీలాగానే మీ కోడలిలాగానే అన్ని పనులు మేమే చూసుకోవాలి ఇంకా కొంత కాలం పోతే ఇలా అనేవాళ్ళే ముందుముందుగా చేరుతారు లెండి' అని వాళ్లు ఒకసారి నవ్వి వాళ్లు వెళ్ళిపోయారు ఎప్పుడైనా మహిళా సంఘానికి చందాలు ఇక్కడ కావలసివస్తే నా యింటివరకు నుంచీ జీనికైనా వాడు కోటానికని తీసుకెళ్లిన డబ్బు లోంచే అప్పుడప్పుడు ఒక రూపాయి అర్ధరూపాయి ఇస్తూ ఉండేదాన్ని ఆది నా పెళ్ళైయినప్పటికి మళ్ళీ మా అత్తగారింట్లో ఎవ్వరికీ తెలియకుండా చాలా రహస్యంగా ఇస్తుండేదాన్ని మనకు అభిమానం ఉన్న సంఘానికి మనడబ్బు మనం ఇచ్చుకునే అధికారంకూడా లేదన్నమాట ఒక సంఘానికే కాదు నా కవసరమైన ఖర్చులకు నాకు కుంటున్నా కూడా వా రందరికీ కష్టంగానే ఉండేది అదేమి మరి ఎప్పుడైనా పూలల్పి వస్తే ఎంచి తీసుకుంటుంటే 'ఇవాళ ఏం పేరంటం వచ్చిందనో, ఏవన్నా పండగా పబ్బమా? అవి నాలుగు అయిపోయినదాకా అంతేలే' అని తనలో తానే గొణుగుకుంటుండేది పెండ్లై ఇన్ని సంవత్సరాలైనా వారి డబ్బు జేబికి ఇవ్వకపోగా నా డబ్బు నన్ను కూడా సంతోషంగా స్వేచ్ఛగా ఖర్చుపెట్టుకోనిచ్చేవాళ్లు కాదు

ఒక పక్కేమిటిలే కాస్త శుభ్రంగా వుంటే కూడా చూడలేకపోయేవాళ్లు. సాధారణంగా వారాని కొకసారి తలంటుకోవటం అలవాటు నాకు ఇంత తొందరగా ఎందుకు అంటుకోవాలా? అని కోపం చూపిస్తూ ఉండేదామె కుంకుడుకాయలు కొట్టుకుంటుండేదాన్నా? 'తెచ్చిపోస్తావుంటే కొట్టిపోస్తావుండండి మీ ఒంపోయిందిలే అన్నిటికీ కేమంతగా?' అనేది అలా ఒకసారా రెండు సార్లా? ప్రతి తలంటుకీ ఏదో ఒకమాట మార్పుతో మొత్తంమీద తలంటుకు అంటుకోవాలా? అనే భావాన్నే సూచిస్తూవుండేది అక్కడికీ వారాని కొకసారి అంటుకునే అలవాటును పది పదిహేను రోజులవరకు కూడా మార్చుకున్నాను అంతకన్నా ఇంకా నేను చేయగలిగేదేమున్నది? ఆమె కసలు నన్ను చూస్తూవుంటేనే ఎప్పుడు ఏదో ఒకటి అనబుద్ధి అవుతూనే ఉండేది

ఒకసారి ఇంట్లో బియ్యము పప్పు అన్నీ అయిపోతేను అయిపోయిన సంగతి మా యిద్దరికీ తెలుసు అయిపోయినవని చెప్పబోతే 'అయిపోతే నన్నేం చేయమంటావు?' అనేది అందుకని ఒకసారి పైపనంతా చేసి పొయ్యి రాజెయ్యకుండా కూర్చునేదాన్ని 'చేతులు ముందు పెట్టు కూర్చున్నావేం? తినరా?' అనేది 'పొయ్యిమీద ఏం పెట్టేది మరి?' అనేదాన్ని 'ఏమో ఏమి పెడతావో కావలసినవి కూడా చూసుకోవాలి ఎరగవా?' అంటూ చేట తీసుకుని పొరుగింటికి పోయేది ఎక్కడినుంచో ఏదో తీసుకొస్తాను పొయ్యి రాజేసి ఉంచమని చెప్పటానికి కాబోలు ఈ ఉపోద్ఘాతమంతా అనుకుని పొయ్యి రాజేసేదాన్ని ఇలాంటివి ఒకటా రెండా ప్రతి దినము ఎన్నో సంఘటనలు జరుగుతుండేవి

మన బంగారం మంచిదైతే కంసాలి ఏం చేయగలడని ఒక సామెత అలాగే అన్నీ చేసుకున్నవాళ్లు మంచివాళ్ళైతే అత్తలు ఆడబిడ్డలు ఏం చేయగలుగుతారు? వాళ్ళ అలవాట్లప్రకారం కొన్ని కొన్ని మాటలు అంటున్నా చేసుకున్నవాళ్ళైనా ఆదరంగా చూస్తూవుంటే వాళ్లను మాటైనా కొంతవరకు మరచిపోవటానికి వీలుంటుంది. ఇప్పుడు వచ్చిన బాధలన్నీ చేసుకున్నవాళ్ళ దగ్గరనుంచే ప్రారంభమైనవి అసలే అంతంత మాత్రపు సంసార మనుకోండి దానికి తగ్గట్టూ పాలము బట్టా కూడా చూసుకోకుండా,

LUX
LUX

ఏదో ముక్కాలకు ఇచ్చుకుంటే వచ్చే ఆదాయాన్ని కూడా ఇంట్లోకి సరిగ్గా ఇవ్వకుండా చీట్లాటలకనీ, వాటికనీ, వీటికనీ అన్ని దురభ్యాసాలకు ఖర్చుపెట్టుకుంటూ పైగా తమలోవున్న బలహీనతలను ఇతరులలో కూడా వెదకమూనటం, ఎవరు ఏది చెప్తే అదంతా కూడా నిజమనుకోవటం, ఇంట్లోఉన్న కాసేపు నాతో పోట్లాడుతూ కూర్చోవటం ఇదంతా అత్త, ఆడబిడ్డలకు మాత్రం అలుసు కాదూ? నాకాని? మాత్రం అలుసు కాదా?

కాపురానికి వెళ్లిన కొత్తల్లో ఎక్కువ పనులు తగులుతుండేవి కాదుగాని తరువాత తరువాత ఆమె ఏమీ పట్టించుకోవకపోవటం, పనులన్నీ నేనే చేసుకోవలసిరావటం జరుగుతూ వచ్చింది వారు నాతో సరిగా వుండకపోవటంవల్ల నైతే నేమి, ఒకవైపున అత్తగారితో పోట్లాటలవల్లనైతే నేమి జీవితమే చాలా చీకాకుగా ఉండేది సాధారణంగా ఎప్పుడు ఏవో పనులతోనే ప్రొద్దుపోతూ వుండేది ఎప్పుడైనా తీరిక చిక్కినప్పుడు వీటన్నిటిని గురించి ఆలోచించి ఆలోచించి మనస్సు మరీ పాడైపోతుండేది ఆ ఆలోచనలేవీ జ్ఞాపకం రాకుండావుంటానికి ఉపయోగపడుతుందేమోనని తీరిక దొరికినప్పుడు ఏదైనా పుస్తకం చదవటం మామూలుగా పెట్టుకున్నాను అప్పుడు దీపావళి దగ్గరకొస్తూ వున్నది ఆ రోజు పండగ పనులతో పగలంతా ఒళ్లు విరగ్గొట్టుకుని పని చేశాను రాత్రిపూట భోజనాలైన తరువాత గదిలో చదువుకుంటూ పండుకున్నాను ఎప్పుడైనా మా అత్తగారు చావడిలో పడుకుంటూ వుండేది ఈ ఇంట్లో ఏమి జరుగుతున్నా ఆమెకు తెలియటానికి అవకాశం వుండేదికాదు వారు గది తలుపులు పెట్టుకుని లోపలకువచ్చి పండుకున్నారు నేను చదువుకుంటూనే వున్నాను

'మా అమ్మ అంటుందంటే అనదుమరి? ఇంత ప్రొద్దుపోయినా లాంతరువత్తి అంత పెద్దదిగా వుంచితే?' అని కసిరారు.

మీ అమ్మ మీరు అనటందేనికి? నన్ను చూస్తే సరి ఏదో ఒకటి మీకు అనబుద్ధి అవుతూనే వుంటుంది—అన్నాను

లాంతరు తగ్గించి ముందు నీవిట్రా అన్నారు ఎందుకన్నాను.

'ఎందుకో కోరుయాసుకుని ముందురా లేచి.' అన్నారు విసుగ్గా నేను పుస్తకం చేతోపట్టుకునే వెళ్లాను నా చేతిలో పుస్తకం లాక్కొని ముందు కాళ్లు పట్టమన్నారు అలాగే చేస్తూవున్నాను. పుస్తకం తెరచిచూచి ముఖం చిట్లించుకుని ప్రతి పుస్తకంమీద సత్యం పేరు వ్రాస్తానెందుకు? అంటూ అనోక మోస్తరుగా చూచారు నావైపు ఆ చూపు నా మీద అసహ్యభావాన్ని స్ఫురింపచేస్తూ వున్నది ఎందుకో నామీద నాకే జాలివేసింది క్షణాన నేనేమైనా తప్పు చేసివుంటానేమోనని ఆత్మ విమర్శ చేసుకోవటానికి కూడా నా మనస్సు అంగీకరించలా ఏమి? అన్నాను వెంటనే అమాయికంగా 'ఏమా? ఎందుకు వ్రాస్తావని అడుగుతున్నాను ప్రశ్నకు ప్రతిప్రశ్న కాదు నేను కోరుతున్నది జవాబు' అంటూ పళ్లునూరుతూ చూపులు బీభత్సంచేశారు

నేను వ్రాయలేదే. అది ఆయనగారే వ్రాసుకున్నారు—అన్నాను

నీ పుస్తకంమీద అతని పేరెందుకు వ్రాశాడు? అన్నారు ఇంకా ఏదో దీర్ఘంగా ఆలోచించుకుంటూ

ఇది నా పుస్తకం కాదు ఆయన పుస్తకమే

అతని పుస్తకాలు నీ దగ్గర కెందుకు వస్తవి?

ఆయన భార్య నాకు బాగా తెలిసినామె ఆమెను ఏదైనా పుస్తకాలు ఇవ్వమంటే ఇది ఇచ్చింది.

ఇకనుంచీ ఆ పుస్తకాలేవైనాసరే ఇక్కడకు తీసుకువచ్చావంటే నేను వూరుకునేదిలేదు ఇదే చెప్పటం ఎప్పుడైనా మీ వూరు వెళ్లినప్పుడు వాళ్ల ఇంటికి వెళ్లినట్లు తెలిసినా ఎక్కడైనా అతనితో మాట్లాడినట్లు తెలిసినాసరే అంతటితో వొదలనిండే.

ఇదంతా ఏమిటో నాకు బోధపడటంలేదే ఆయన చేసిన తప్పేమిటి? నేను చేసిన తప్పేమిటి?

అదేమిటో మీకే తెలియాలి 'ఇంతకూ నీవు నేను చెప్పినట్లుగా నడుచుకో తలంచుకొన్నావా లేదా?'

'ఇలాంటి విషయాల్లో మీకు నేను తగ్గాన

మివ్వవలసిన అవసరం నా కేమీ కనపడటంలేదు పైగా ఇలాంటి వాటివల్ల లోకంలో లేనిపోని నిందలకు తావివ్వటమే అవుతుందని నా అభిప్రాయం'

'చేసిన తప్పును దిద్దుకోవటానికి బదులు ఇంకా ఎదురు చెపుతున్నావా? సిగ్గులేక? అతనితో మాట్లాడకుండా ఉంటావా ఉండవా? ఏదో ఒకటే చెప్పు నాకు ఉంటానని, ఉండనని—'అని వేలు చూపించారు

'నేను తప్పేమీ చేయలేదు సరికదా దీని మూలాన తప్పుచేసినదాన నవుతానేమోనని భయపడుతున్నాను మీరు నన్ను ఏమిచేసినాసరే, ఈ విషయంలో మాత్రం నేనే బాగా ఆలోచించుకుని ఏదైనా నా యిష్టంవచ్చినట్లుగా నడుచుకోవలసిందే కాని ఇప్పుడు మీకు నేను చెప్పేదేమీ లేదు—అని అనీ అనటంతోనే ఏమీ ఆధారంలేకుండా నిలపెట్టిన పుస్తకంలాగా పోయి వెనక్కుపడ్డాను కొంచెంసేపటికి ఎడమకాలితో ఒక్క తన్ను తన్నినట్లుగా జ్ఞాపకం వచ్చింది అది నా జీవితంలో మొదటితన్ను నా కింక భూమ్యాకాశాలు తెలియలేదు నా బాధల్లో మిగిలున్నభాగం కాస్తా అయిపోయిందా రోజుతో నా శరీరమంతా భగ్గునమండి బూడిద కాలేగు సమయం వచ్చినప్పుడు ప్రతీకారం చేయటానికా? అన్నట్లు ఎఱ్ఱగా కాలిన ఇనపచువ్వలాగా అయిపోయింది నా హృదయమంతా కాలిన ఇనపచువ్వ కుంపవలసినంత వేడిగా మారిపోయింది. నా కన్నులలో ప్రళయరుద్రమూర్తి తాండవమాడుతున్నట్లుగా ఆశ్చర్యంగా నిశ్చేష్టితురాలనై వారివైపు చూస్తూ అలాగే నిలబడ్డాను. కళ్లవెంబడి బొప్పకణాలు నిప్పుకణాలలాగా రాలుతూ ఉన్నవి నాకు అసలు పెండ్లికాకముందు అయినతరువాత కూడా భర్తలు భార్యలను కొట్టటాన్ని గురించి తీవ్రంగా ఆలోచించేదాన్ని చిన్న పిల్లలుగా వున్నప్పుడే ఎవరైనా కొడుతూవుంటే అంత అవమానంగానూ, అసహ్యంగానూ వుంటుందే పెద్దవాళ్ళయిన తరువాతకూడా అంతంత పెద్దవాళ్లను పట్టుకుని కొడుతూవుండటం తలుచుకుంటే అదొక రాక్షసకృత్యంలాగా అనిపించేది. ఎంతో సహించరానిదిగా ఉండేది. ఒక్కసారి కొట్టినతరువాత ఇంకా ఆ భర్తముఖం ఎలా చూస్తారా, అనిపించేది ఇంకా అతనితో కలిసివుండేదానికన్నా ఎందుకు చావరా అనుకునేదాన్ని అవన్నీ తలుచుకుంటే అసలు పెండ్లే వద్దనిపించేది, పెండ్లి కాకముందొకసారి అయినా వాళ్లు కొట్టటానికి కూడా వీళ్ళలోపాలుకూడా వుండవచ్చును గదా అలాంటి పొరపాట్లేమీ రాకుండా చూసుకుంటే ఎందుకు కొడతారు? తప్పు చెయ్యకుండానే వుందాం, అనుకున్నప్పుడు పెండ్లి కావాలనే అనిపించేది నావరకు నేను పెండ్లికాకముందు అయినతరువాత కూడా ఆలోచించి ఆలోచించీ, తప్పు చేయకపోతే కొట్టరుకదా ఒకవేళ చెయ్యకుండా వున్నా కొడతారా, ఆ కొట్టిన మొదటిసారితోనే అభయకు ఎక్కడా వుంటానికికూడా వీలులేకపోతే చచ్చైనా పోదామనే నిర్ణయానికి వచ్చాను అంతకుముందు కొట్టకపోయినా కొడతాను కొడతాను అని చెప్పనైనా చెప్పేవారు అప్పుడు చెప్పనైనా చెప్పకుండానే అంత పనీ చేశారు. అంతకుముందు కొడితే నన్నప్పుడిట్లా 'కొంటారు, ఎందుకు కొట్టరు? కొట్టినా ఎన్నిసార్లు కొటొచ్చారంలే అనేదాన్ని' ఎన్నిసార్లైనా కొడతా ననేవారు అలా ఎప్పుడు జరగదని ఖచ్చితంగానే చెప్పేదాన్ని

వారి మాట కొంతవరకు చెల్లించుకున్నారు ఇక నా మాటే మిగిలున్నది ఏం చెయ్యటమా? అని ఆలోచించాను ఏమి చేయవలసినదీ ఇదివరకే అనేకసార్లు ఒక నిర్ణయానికి వచ్చికూడా సమయం వచ్చేసరికి మళ్లీ ప్రశ్న వేసుకోవటంలో కర్తవ్యానికి దూరమౌతున్న నా బలహీనత కళ్ళకు కట్టినట్లు కనపడింది నాకు తెలియకుండానే నా చిన్నప్పటి ఆలోచనలకు ఏదో ఒక గుదిబండలాంటి బాధ్యత అడ్డు తగిలింది వారాపని చేయటానికి ఒక నిమిషంకూడా నాకు నేను చిన్నదాననుగానే వున్నాను మరు నిమిషానికే ఒక ముసలమ్మనైపోయాననే అనిపించింది అలాగే చూస్తూ నిలబడినానే కాని ఏమీ తోచలేదు నా చూపులు వారి కళ్లల్లో గుచ్చినట్లో ఏమో 'ఏమిటా చూపు ఇంకా అనుమానం తీరలేదా? మళ్లీ తగలాలా' అన్నారు చెయ్యెత్తుతూ

'అనుమానం నా కెప్పుడూ లేదు. మీకే అనుమానంగా వున్నది. మీరు కానిచ్చే దెబ్బతో ముందు

కానివ్వండి అందరి స్నానాలు తరువాత తీయొచ్చు' అన్నాను

'ఇంకా భోగరుబోతుతనం పోనేలేదా!' అంటూ మళ్లీ చెంపమీద ఈడ్చి కొట్టారు. ఒక మెరుపు మెరిసి నా కళ్లు బయర్లు కమ్మినవి అంతటితో నాతో పాటు నా ఆలోచనలు కూడా స్తంభించి పోయినవి నాకు తెలియకుండా నేనా మంచం మీదకుపోయి ఒత్తిగిలాను

'జాగ్రత్త! ఒళ్లు దగ్గర పెట్టుకొని బ్రతుకు' అంటూ ముసుకు పెట్టుకున్నారు వారు మళ్లీ నాకు కొంచెం స్పృహ వస్తుంటేటప్పటికి 'జాగ్రత్త ఒళ్లు దగ్గర పెట్టుకు బ్రతుకు' అన్న మాట నా చెవుల్లో గింగురు మంటూంది ఈ మాట వారు పెడుతున్న గురకకు తాళం వేస్తున్నట్లుగా ఉన్నది ప్రకృతి మాత్రం ఊఁ ఊఁ ఊ అంటూ విరామంలేకుండా మూలుగుతూనే ఉన్నది ఆ మూలుగులోనే నా జీవితాన్నికూడా విశ్వంచేయాలనిపించింది వెంటనే ఆ భావన పిరికి తనంగా తోచింది నేను సాధించా లనుకున్న విషయం సాధించలేనపుడున్నా తొందరపడి పుట్టినింటికి వెళ్ళినా వాళ్లు తేలికగానే చూస్తారుకదా? ఈ ఒక్కసారికి సహించుదా మనుకున్నా ఇంకా ఏమో ఆలోచిస్తూనే వున్నాను

ఇంతలోకి కాకులు కాకా మంటూ గోల పెట్టటం ప్రారంభించినవి రయ్యి రయ్యిన ఇంట్లోకి తెల్లనికాంతులు ప్రవేశించుకున్నవి అబ్బ! తెల్ల వార్లు నిద్రలేకపోయినా లేవక తప్పదుకదా! అనుకుంటున్నాను

'పొద్దు పొడిచినా ఇంకా లేవలేదమ్మా, ఎవ రన్నా మాస్తే నవ్వి పోదురే' అని అంటూ వున్న దప్పుడే మా అత్తగారు, ఏదో చప్పుడు చేస్తూ ఒరే ఎలాగు తప్పేది లేదుగదా అని వెంటనే లేచి బయటకు వెళ్లాను ఆ రోజు కూడా మామూలు పనిపాట లన్నీ అలవాటుగా చేసుకు పోతున్నానే కాని కొంచెం పెదడులో అవసరమయ్యే పనులు పాడై పోతూనేవున్నవి పొయ్యిమీద పప్పుగిన్నె పెట్టి పొయ్యి కెదురుగా కూర్చుని కాయగూరలు తరుగుతూ వున్నాను.

'అయ్యొయ్యో, ఇంకా ఆ దూడ వదలకనేనా! అది చస్తే మాత్రం మీకేం తే? నాకేగా తిప్పలు' అంటూ ఆమె నీళ్లు తాగుతున్న పసిదూడను చెవ్వి పట్టుకుని అవతలకు లాగుతూ వున్నది నేను తలెత్తి చూచేటప్పటికి.

'నేను చూడలేదండీ' అన్నాను అయితే మాత్రం ఆమె అంతమాత్రానికి వూరుకుంటుందా!

'ఎదురుగానే వుంటే ఎట్టా చూశ్చేదమ్మా, అంతా ఉపద్రవం, ఎవరన్నా ఇంటే నవ్విపోదురే, ఆయనేమో అట్టా జూస్తున్నాడు నువ్వే మన్నా ఇట్టా జెయ్యి పరిపోతది. రెండు రెండే సమకూరి నైతే దేవుడే అట్టా సమకూరుస్తాడు కానాల, నేనెంత ఏకాలు బోకలు యిరుసుకుంటే మాత్రం ఏం లాభం? ఎవళ్లకేసిది వాళ్లు జూస్తానే వుంటిరి!' అని ఆమె అంటూ వుండగానే ఈ విషయంఅప్పుడే పొరుగింటామె చెవిన ఎప్పుడు పడిందో ఏమో నిప్పుకోసం వచ్చినట్లుగా గంపె ఒకటిచేత్తో పట్టుకుని 'ఏంది!' అంటూ వచ్చింది ఉత్సాహంగా, ఇక మళ్ళీ మొదలు పెట్టిందామె పాట

'మా పనెట్టా వుందనుకున్నావేం? వాడే మాన్నా వున్నదికొస్తా అట్టా నాకేం జూస్తా వది లిస్తే మెడకి దోకొస్తాడు. ఈ శెట్టేమన్నా పలక రించే యావే లేదు' అని ఆమె ఏమేమో సాధిస్తూ వుంటే అవి వింటూ పొయ్యిమీద పప్పుగిన్నె మాట మరిచేపోయాను

'పొయ్యిమీద ఏం తగలేశావేం? కాటు కంపు కొడతావుంది' అన్నదామె అప్పుడే ఆ వాసన ఎలా పట్టిందో ఏమో

'పప్పులో ఎసరు తగ్గిపోయినట్లున్నది' అంటూ పప్పుగిన్నె మీద మూత తీసేటప్పటికి మాడిపోయిన వాసన ఇంకా గప్పుమని వచ్చింది

'ఇంకేం తేసుకో నా పప్పు! చూసినమ్మా చూడు ప్రతి పని యింతే నేను కాసేపు ఎక్కడ లేకపోతే అక్కడిట్లా నాశనంగా వాల్చిందే వనుకో రామరామ ఒక్క పనిగూడ చేత గాదు గదా! ఆ అమ్మ ఎట్టా పెంచిందో ఏమో మరి కని మందికొంపలమీదికి పెత్తే సరదుకుంటారమ్మ ఒకాళ్లు ఇంత పొరంతిలేకుండా [illegible] కొన క్లని ఏ యింట్లోనన్నా చూశావటమ్మా! నువ్వు!'

అని ఒక చెయ్యి నడుమున పెట్టుకుని ఒక చెయ్యి మూతిమీద పెట్టుకున్నది ఆశ్చర్యంగా

'ఇప్పుడు నేనేం చేశానని నన్నింతగా సాధించటం? ఎవరికైనా పొరపాటు రాకుండా ఉంటుందా? చేసేవాళ్లెంత పాడుచేస్తున్నా బాగానే వుంటుంది. నావల్లమాత్రం ఏ కొంచెం పొరపాటువచ్చినా గొంతు పట్టుకుంటారు అసలైనా గాని ఎక్కడో వున్న వాళ్ళ గోలి విని వస్తుంద మీకు మాట మాట్లాడితే!' అన్నాను కూరగాయలు తరుగుకూనే 'ఇట్లా ఎదురుజూతిలు కూసి వాళ్లింకేం కాపురం జేస్తారమ్మ ఇన్నిటికీ వాడు మంచావాడు గాముతే వాడే సరైనావాడైతే అంత చచ్చినట్టే పడుంటేవాళ్లు' అన్నదామె కొడుకు ఇంకా నన్ను రాచి రంపాన పెడితే బాగుంటు నన్నట్లుగా 'పెద్దాళ్ళు ఏడయినా విసుక్కున్నా నువ్వు వూరుకుంటే పోద్దిలే అమ్మాయి' అన్నది పొరుగింటామె నాకేదో తప్పున్నట్లుగా

'ఒకరి కష్టాలు ఒకరికేం తెలుస్తాయిలేండి ఎదుటి వాళ్ళకు ఎన్నైనా చెప్పవచ్చు తమదాకా వస్తే గదా తెలిసేది' అన్నాను

'అంత ఆపె నలుసటువంటిదన్నా కనబడితే ఆ అబ్బాయైనా కాస్త తిన్నంగా వుండేవాడేమో అదీ లేదాయె అంతే లేకదివా ఒకొకళ్ళ న్నాళ్లున్నా తీరవు కష్టాలు' అన్నది పొరిగింటామె నా అత్తగారితో

'అయ్యో అంతమాత్రపు రాత ఇటువంటి మొకాలకే అటువంటి గీతలవ్వేది ఆ గీతుంటే మాకీ సంబంధమే అయ్యేది కాదుగా ఎందుకక్కడ?' అన్నది మా అత్తగారు నొసలుమీద చేతితో కొట్టుకుని

'ఎండెక్కింది పొయ్యి రాజెయ్యాల' అంటూ పొరుగింటామె వెళ్లిపోయింది

మా అత్తగారి కోర్కెకు తగ్గట్లుగానే క్రిందటి రాత్రి జరిగిన సంఘటనవల్ల మేము ఎడమొఖం పెడముఖంగా వుండటం ఆమెకు మరీ సంతోషమైంది ఆ రోజునుంచీ కూడా మాటమాట్లాడితే నా మీదకు ఒంటి కాలిమీద తగాదాకు రావటం సాగించింది. ఆ సంఘటన జరగకముందు అంత ఇష్టంలేకపోయినప్పటికీ మనిషన్న తరువాత ఎవరో ఒకరితో ప్రొద్దు పుచ్చుకోవాలి కాబట్టి నాకు తోచనప్పుడల్లా నేనే వారి దగ్గరకువెళ్లి కూర్చోవటం ఏవో పిచ్చాపాటి నాలుగు ఖబుర్లు చెప్పుకోవటం జరుగుతుండేది ఆ సంఘటన జరిగినప్పటినుంచి మాత్రం వారిని మానబోతేనే చాలా సిగ్గుగా వుండేది అవమానంగాను, అసహ్యంగాను కూడా వుండేది ఎక్కువ తెలివితేటలు, చదువు, చక్కదనము, లేకపోయినప్పటికీ అంతకుముందు ఒకరకమైనజాలివుండేది వారిమీద తరువాత అది కాస్తాపోయింది ఇంకా నేనే వుద్రేకంతో వారి దగ్గరకుపోయి మామూలుగా ఖబుర్లు చెప్పగలను? నామీద అపనమ్మకం ఏర్పడిన తరువాత నేను ఖబుర్లు చెప్తేమాత్రం వారు సంతోషిస్తారని ఎలా అనుకుంటాను? ఈ విధంగా నే దూరాన కుండావుంటే ఇలా ఆలవాటైపోయి ఇంకా ఎక్కువ ప్రమాదానికి గురికావలసివస్తుందని భయపడి ఎప్పుడైనా చూచాయగా మాటలు అందించబోయే దాన్ని కాని వారుమాత్రం ఆ అవకాశం ఇచ్చేవారు కాదు తమకు ఏది కావలసివచ్చినా తమ తల్లినే అడిగి కావలసినపనులు చేయించుకుంటుండే వారు ఆమెకూడా నన్నడక్కుండా తననే అడుగుతున్నందువల్ల ఎప్పటికంటే ఇంకా ఎదురెక్కువగా వుండి కొడుకు నోట్లోమాటనోట్లో ఉండగానే ఎప్పటికప్పుడు అమర్చిపెడుతూ వుండేది ఆమె కొడుకుతో కబుర్లు చెప్పుకుంటూ కొడుక్కు కావలసినవన్నీ అందిస్తూ అక్కడే ప్రొద్దుపుచ్చుకుంటుండేది ఆమె చేయవలసిన పనులుకూడా నేనే చేయవలసి రావటంవల్ల ఎప్పుడైనా వారికి అలా కనుపించుదామన్నా వీలులేకపోయేది ఈవిధంగా వాళ్ల తల్లీ కుమారుల మధ్య వాత్సల్యం అభివృద్ధికావటం మా దాంపత్య ప్రేమ సన్నగిల్లిపోవటం జరుగుతూ వచ్చింది

ఒకొకసారి ఎవరైనావచ్చి ఒక్కగానొక్క కొడుకుంటే అంత ఆపెనలుసంటిదన్నా కనపడకపోయెనే పాపం! అనేవాళ్లు వాళ్లామాట అనటంతోనే ఆమెలోవున్న అసంతృప్తి జ్వాలలన్నీ ఒక్కసారిగా ప్రజ్వరిల్లేవి, ఆ రాతుంటే మాకీ సంబంధమయ్యేదె కాదు అనేది ఆమె ఉక్రోషంగా ఆమె మాట అన్నప్పుడల్లా నేనేమీ తప్పు చెయ్యకుండానే నా మీదకు తప్పులన్నీ ఇలా ఎందుకు వచ్చిపడుతున్నాయో

అని చాలా విచారపడేదాన్ని. ఆమెమాత్రం నాకు సంతానం లేదని ఎంత బాధపడేదో చెప్పటానికి వీలు లేదు. నిజంగా ఆమెకు బాధ అనేది ఏదైనా వుంటే ఇదేనని చెప్పాలి. ఏ విధంగానైనా సరే తన కోసమైనా కొడుకు పుట్టాలి, తాను ఎత్తుకోవాలి. ఆమె జీవితంలో అదేకవక లేకపోతే చేసిన శ్రమలైతేనేమి, అనుభవించిన బాధలైతేనేమి అన్నీ వ్యర్థమేనని ఆమె నమ్మకం. అందుకోసం ఆమె ఏది చేయటానికైనా జంకదు గొంకదు. ఈ మూఢవిశ్వాసాలను ఆధారం చేసుకుని ఆమె కొడుక్కి మారిపోవలసినవన్నీ మారిపోసింది. ఇక వది నీకు కాపరం చేయడమే కాదు, ఇక దానిని పిల్లలు పుట్టరనే కాదు, భార్య మీద భర్తకు విరక్తి కలగటానికి ఏవేవైతే అవసరమో అవన్నీ రంగరించిపోసింది. కొడుకు ఆ తల్లి మాయ మాటల్లోపడి నాతో వున్న సంబంధం ఇంకా ఎక్కువై పోసాగింది. నేనా ప్రమాదాన్ని గుర్తించకపోలేదు. కానీ ఇల్లు దాటిపోతే సమాజంలో నాకుండే స్థానాన్ని తెలుసుకోకపోలేదు. అయినా చేయగలిగినంతవరకే కదా నేను చేసేది. ఏ మానవుడైనా ఎలాంటి పరిస్థితుల్లోనైనా తనకున్న సర్వశక్తులను వినియోగించుకోగలడే కాని అంతకన్నా ఏం చేయగలడు? ఆ రాత్రిమాత్రం ఏదో ఒక అభూతమైన ధైర్యాన్ని నా శక్తిమీద మోపవస్తే అప్పటికింకా నిజంతో కూడుకున్న నా నిర్మల హృదయాన్ని బూటకపు లౌకిక్యాలు ఆవరించకపోవటాన ఉన్నదున్నట్లుగా నా హృదయంలోని విషయాన్ని విప్పి మోయించి సత్యంతో నా కేలాంటి సంబంధము లేదనీ, మాట్లాడకుండా వుండవలసిన అవసరం నాకేమీ కనిపించటం లేదని, అంత గట్టిగా చెప్పానే కాని ఇంతదాకా వస్తుందనుకున్నానా? పోనీ అప్పుడేనా ఆ క్షణాన అలా అన్నానే అనుకోండి. తరువాత ఎంత ప్రయత్నం చేశాను వారి మనస్సును మామూలు పరిస్థితుల్లోకి తీసుకురావటంకోసం? తను పలకరించక పోయినప్పటికీ ఏదో ఒకవంక పెట్టుకుని నేనే పలకరించినప్పటికీ పలికేవారు కాదు. ఒకొకసారి నేను మంచినీళ్లు తాగుతూవుంటే వారికే దాహమయ్యేదో ఏమో నాకుకూడా ఇవ్వు అనేవారు. ఏముంది సిగ్గు లేకపోతే సరి. అంత పెళ్లాంతో మాట్లాడకుండా వుండలేని వాళ్లు మూడురోజుల కొకసారి గూపులు చేసుకోవటం ఎందుకు మరి — అసలు ఆమెలో ఆమె గొణుక్కుంటూ వుండేది. అలా అనగానే వారు అడిగితేమాత్రం నేనెందుకివ్వాలా అనిపించేది. వారి కెలా వుండేదో ఏమో మళ్ళీ కొన్ని రోజులవరకు ఆ మంచినీళ్లు కూడా అడిగేవారు కాదు. ఆ రోజుల్లో రాత్రిళ్లు గడపటం మరీ కష్టంగా వుండేది. ప్రొద్దు క్రుంకుతూవుంటే ఎరి భయంగా వుండేది. ఎప్పటిలాగే ఇద్దరం ఒక గదిలోనే పండుకుంటుండేవాళ్లం. ఎరగనివాళ్ళకు మేము బాగానే వున్నట్లు కనపడేది. మేము మాత్రం మాట్లాడుకోకైనా మాట్లాడుకునే వాళ్ళం కాదు. సాధారణంగా ఎప్పుడూ ఊళ్లోనే వుండేవారు కాదు. ఉన్నప్పుడైనా అలాగే జరిగేది. నేనే ఒకొకసారి బ్రతిమాలేదాన్ని. ఒకొక రాత్రి మరీ పట్టుపట్టి అడిగేదాన్ని నామీద మీకంత కోపం ఎందుకని. వారినుండి ఏమీ జవాబే వచ్చేది కాదు. అయినప్పటికీ ఏదో ఒకటి చెపుతూనే వుండేదాన్ని.

'నేను సత్యంతో మాట్లాడకుండా వుంటానని మీకు వాగ్దానం చెయ్యలేదనా? సరే అలాగే చేస్తాను లెండి. మనం ఇలా చెయ్యటంవల్ల మనం ఇతరులకు లేని అనుమానాలకు తావిచ్చినవాళ్ళ మౌతామని తప్ప మీకు వాగ్దానం చేయలేకపోయాను గాని ఏమీ లేదు. ఆయనతో మాట్లాడకుండా వుండటమే కాదు మా ఊరే వెళ్ళటం మానెయ్యమన్నా మానేస్తాను. మనస్ఫూర్తిగా చెపుతున్నాను. నేనింకెప్పటికీ సత్యంతో మాట్లాడను.'

అని అంటూంటే ఎందుకో నా గొంతు వణకసాగింది. నేను నిష్ఠగా ఏపని పడితే ఆపని చేయటానికి తయారవుతున్నా. నేనేమో నటించి శరీరమంతా చెమటలు పట్టిపోయింది. నేనలా వాగ్దానం చేయటానికి లోపల బాధపడుతున్నా ననుకున్నట్లున్నారు.

ఇకముందు నీవు నా ఎదుట ఎలాంటి వాగ్దానాలు చేయవద్దు. నాకు నిజంగా నీతో జీవితం గడపాలని లేదు. నీవు ఉన్నా ఒకటే పోయినా ఒకటే నాకు. ఇంకా పోతేనే శ్రేయస్సును చేకూర్చినదానవౌతావు — అన్నారు. నేను తప్పు చేశానో లేదో తెలుసుకునే సమర్థతైనా వుండాలి మనిషిలో. లేకపోతే ఒకవేళ చెడి వుంటానని అనుమానమే వుంటే నా తప్పును దిద్దుటానికైనా ప్రయత్నం చేయాలి. అది ఇది కాకుండా

ఏదో ఒక నేరాన్ని నాపైన వేసి బయటకు నెట్టాలని మాచేవాళ్లతో ఇంకా నేనెందాకా కలసివుండ గలను ఇబ్బందులు వచ్చినా తిప్పలే వచ్చినా ఉద్రేకంతో అక్కడే వుండాలని ప్రయత్నం చేయటమే కాని నా కసలు ఆ మనుష్యులన్నా, ఆ ఇల్లన్నా విరక్తి కలిగింది ఏమైనా సరేనని అలాగే జీవితాన్ని గడుపుతూ వున్నాను

ఒక రోజు ఉదయం భోజనాలైన తరువాత మా అత్తగారు ఎక్కడికో బయటకు వెళ్లింది వారు నా మెళ్ళో 7 గొలుసు ఇవ్వమన్నారు ఎందు కన్నాను

ఎందుకేమిటి నీసి ఇవ్వక—అన్నారు

అంత చెప్పకూడదా ఏమిటి?—అన్నాను

అప్పులున్నవి కావాలి

అయితే మా అమ్మను రానివ్వండి ఆమెకూడా ఇవ్వమంటే ఇస్తాను లేకపోతే ఊరుకుంటే చెప్ప కోం ఇచ్చిందంటుంది నా పెండ్లికి వచ్చిన గొడవ ఇదంతా ?

మా అమ్మ ఏమన్నా అంటే నేనే వేసుకు వెళ్లానని చెప్ప దీనిలో మా అమ్మ పెత్తనం ఏమున్నది ? నీవే మర్యాదగా ఇస్తావా లేక నన్నే తెయ్యి చేసుకోమంటావా—అని గదిమారు

మీకు అప్పులుంటే నా గొలుసు కాకపోతే ఇంకేదైనా అమ్ముకోకూడదా ? మీరు ఇంటిఖర్చుల కోసం ఏమి వాడారని మీకు ఇన్ని అప్పులైనవి ? అనవసరంగా ఇంత బంగారం తీసుకు వెళ్లి నాశనం చేస్తానంటారేం ? నాకు మాత్రం చేతులమీదగా ఇవ్వటానికి ప్రాణం ఒప్పటంలేదు —అన్నాను

బాగా ఎదురు మాట్లాడటం నేర్చుకున్నావే—అంటూ తలమీద ఒక దెబ్బ కొట్టి గొలుసు లాక్కున్నారు. నాకళ్ళంబడి నీళ్లు బొటబొట కారినవి

ఇంకా ఏడుస్తున్నావా సిగ్గులేక ఇంతవరకు అనేదానవుగా—ఎన్నిసార్లు కర్రతో కొట్టమని, ఇప్పుడేం చేస్తున్నావ్ ఏడుస్తూ కూర్చోక ? అంటూ చెప్పులు తొడుక్కు వెళ్లిపోయారు

అప్పుడు పూర్తిగా తెలిసిపోయింది భార్య తప్పు చేయకపోయినా భర్తకు ఈ సంఘంలో కొట్టే అవకాశం ఉన్నదని అంతకుముందు వాకు నేను ప్రత్యేకంగా మాచుకున్నాను కాని తరువాత మాత్రం అదొక అలవాటుగా అప్పుడప్పుడు భర్తల చేత దెబ్బలు తినే స్త్రీలల్లో నేను ఒకదాననైపోయా నుగదా, అనుకున్నాను నా జీవితం ఈవిధంగా అవుతుందని ఎన్నడు అనుకోలేదు అన్ని విధాల అనుకూల దాంపత్యంలో ఉన్నా సంతోషసౌభాగ్యాలు లేకపోవచ్చుగాని, అన్ని విధాల నాకంటే హీనక పడిఉన్న భర్తచేత అవమానింప బడటం మాత్రం అసంభవమనిపించేది నేననుకున్నదంతా వ్యతిరేక మైనది నాడు ఇలా జరిగిన పక్షంలో చేయాలను కున్న పని అంతకంటే చేయలేకపోతున్నాను భర్త నిలవనివ్వకపోతే పుట్టింటికి వెళ్లితే అక్కడ గౌరవ మర్యాదల సంగతి తెలిసే వున్నా మరీ నీచమైన బాధల నుంచి తప్పించుకోటానికైనా పుట్టినింటికి వెళ్ళవచ్చు కాని సంఘం? సంఘంలో ప్రతి మనిషి తను పడు తున్న బాధలే అందరు పడాలని కోరుతూ వుండటం సహజం తనకు ఆత్మగౌరవాన్ని కాపాడ కోటా నికి సాహసం లేకపోగా ఎవరైనా అలాంటి పనికి పూనుకున్నా వాళ్ళను తిప్పి తమ స్థానంలోకి తీసుకు వచ్చేదాకా నిద్రపోరు అబ్బ ఏమి సంఘం ? నిజంగా ఈ సంఘాన్ని తలచుకుంటే చిత్రవధచేసే ఫాసిస్టును చూచినంత భయంగా ఉంటుంది

భర్త ఇష్టమైనవాడైనా సరే కాకపోయినా సరే జీవితాన్ని సమర్పించవలసిందేనని శాసిస్తుంది సంఘం ఇంతకంటే ఘోరం ఏమున్నది ? భర్తంటే ఏమాత్రం ఇష్టంలేకున్నా తెలిసినా స్త్రీని సంఘం నీచురాలుగా చూస్తుంది భర్త భార్యకు గానీ, భార్య భర్తకు గాని జీవితం సమా అదంతా సంఘానికి అవసరం ప్రతి స్త్రీకి ఒక భర్త కావాలి భర్త చెప్పినదల్లా భార్య చేసి తీరాలి అలా చేస్తున్నప్పటికీ భర్తకు ఏ ఇతర కారణాలవల్లనైనా సరే కోపంవచ్చి తిట్టినా కొట్టినా కూడా కిక్కురుమనకుండా భర్త పాదాలక్రింద ప్రాణాలు వదలవలసిందే ఇది సంఘాదర్శం ఈలాంటి సంఘాదర్శాలలో దారి తెన్ను కానరాక జీవితాన్ని విరమించుకుందామన్నా దానికి సంఘమే నిందిస్తుంది 'కాసు కాలుతూవుంటే కన్య ఎదురు చూస్తూ వుంటుందనీ, అదిపోతే దానంటివాళ్లు లక్షలొంకలైయుంది వస్తారు, చచ్చి ఎవర్ని సాధించాలను కుందో అనీ, లోకం ఇష్టంవచ్చినట్లుగా ఆడిపోసు కుంటుంది ఏమి చేయటమా అని ఆలోచిస్తూ ఉన్నాను

పొద్దుగూకినా ఇంకా పనిలోవిలన్నా పెట్టక పోతే ఎప్పుడవుద్దమ్మ మరీ బూటకంగా ఉందే —అని అంటున్నది దూర్పింట్లో మా అత్తగారు 'గొలుసు అడుగుతుంది కాబోలు ఏమి చెప్పనా భగవంతుడా అనుకుంటూ బయటకు వచ్చాన

వాళ్ళమ్మాయి పేరంటానికి పోతుందట కాసేపు నీ గొలుసు ఎరువివ్వవే—అన్నదామె నేనేమీ మాట్లాడకుండా గోడకానుకుని అలాగే నిలబడ్డాను.

పాపం నుంతోమంటే మాట్లాడలేను. ఇంత

లోకి జరిగిపోద్దా ఏం? అన్నది మళ్ళీ లేదన్నాను గొంతు పెకలించుకుని

లేదు ఏమైందీ—అన్నది ఆదుర్దాగా

అప్పు లున్నట్ట కావాలని చెవిత్వవన్నా కూడా బలవంతాన తీసుకెళ్లారు

ఎవరు వాళ్లేనా తీసుకెళ్లింది అయ్యొయ్యొ, ఇంకా నీ వేం చేద్దునే, నీ కట్టా చేతులొచ్చినియ్యో వాడి కియ్యటానికి? నేనింకా చావలేదుగా? బతికే వుంటిని గా, నాతో మాత్రం అనగూడదటే, కొంప నిలువునా ముంచితివి గదే అన్నదామె గుండెలు బాదుకుంటూ, కాసేపుండి తెప్పరించుకుని—ఎంత పోయిందే—అన్నది మళ్ళీ

చాలపోయిందన్నాను 'చాలా పోయిందీ? చాలా పోయిందంటే చాలా పోయింది ఎంత ఒయ్యారంగా చెపుతున్నావో మాకు చాలపోయిందని అవున్లే ఒయ్యారం గాక మీకేమమ్మా నీదేం పోయిందీ నీ అబ్బగాడి సొమ్మేతేగా నాకేం నాది కాదుగదా పోతే పోయిందనుకున్నావు ఇంతే చాలు అడిగే అడిగాడు నా మొగుడేగదా అని ఎగిరి గంతేసి చ్చావు ఇట్టాగన్నా వాడి మంచి సంపాదించుకుం దామని చూశావు అట్టి కనక మీ అయ్య చేయించి నదైనట్లైతే గోరంతా ఒక్క కొలిక్కి తీసుకురాక పోయావు ఇక తింగురుగాళ్లనే ఉంచావు?' అంటూ 'ఇక నువ్వు పోమ్మా మా యింట్లో కొలువులుండే నోజులు రాలేదు లేవంద ఎందుకు? ఒకో మహాతల్లి పాదం పెట్టిన నక్షత్రం అటువంటిది ఈ మహాతల్లి మా యింట్లో ఎప్పుడైతే అడుగుపెట్టిందో అప్పట్నుంచీ అన్నీ వరసన ఊడ్చుకుపోవటమే అప్పుడే అయింది మా పని ఇంకెంత ఊడ్చుకుపోవాలో ఒకో గొడ్డొచ్చిన యోగ్యం బిడ్డొచ్చిన యోగ్యం అంటారిదే కావాల నా కూతుళ్లు ఎక్కడ పాదం పెడితే అక్కడల్లా బంగారం అయిపూరుకుంటుందంటే ఇంత దరిద్రప మొకందీ, గొడ్డుబోతుదీ మా దగ్గర దాపరించిందో మరి' అంటూ యీ వరసన ఒకటే పాట పాడటం మొదలు పెట్టిందామె ఎంతసేపు చూచినా పూరుకుంటుం దేమో అంటే పూరుకోదు. నాకు విసుగు వచ్చి, చీవాట్లు, తాగుళ్లు, తిరుగుళ్లు అన్నీ కప్పిపెట్టి, నా గొంతు కోసిందికాక పైగా నాకు బడెందుకు ఎప్పుడు అట్లా ఏడుస్తావు? అంటూ లోపలకు పోయి పండుకున్నాను

ఆ రోజునుంచీ మరీ కక్ష పట్టిందామె నా మీద ఇక ఆ ఇంట్లో నాకొకనిమిషం ఒకయుగంగా గడుస్తూ ఉన్నది. ఎన్నాళ్లు చూచినా వారు ఇంటికి రాలేదు. వారసలు నామీద అలా అనుమాన పడటానికి కారణం ఆ తిరుగుడే నసుకోండి. అక్కడ ఒకావిడ ఉన్నది తాను వారిని శాశ్వతంగా తన స్వాధీనంలో వుంచుకోటానికని కల్లిబొల్లి ఖబుర్లన్నీ కల్పించి చెప్తూ వున్నది నామీద విరక్తి కలిగించటానికని ఇంటికి వస్తే తల్లి కూడా అలాగే నాకూ అసలు మనిషిలో స్వయంగా ఆలోచించుకో గలిగిన శక్తి లేకపోవటం వల్లనే ఇలాంటి ప్రమాదాలకు గురి కావలసివస్తూ వున్నది అక్కడకు వెళ్లి వచ్చారంటే సరి ఏదో ఒక తగాదా తీసుకురావల సిందే అక్కడకు వెళ్లి వచ్చినప్పుడల్లా ఏదో ఒక తగాదా జరుగుతూ వుందని ఎక్కడికి వెళ్లి వస్తున్నా సరే, ఆ చెప్పుల మోత వినపడితే చాలా భయంగా ఉండేది ఒకోసారి ఆ చెప్పుల అడుగులు నా హృదయంలోనే పడుతున్నంత బాధగా ఉండేది వీరు వస్తారంటే భయంగానే వున్నప్పటికి ఇంట్లో పోరు మరీ ఎక్కువై పోవటాన వారు వస్తేనైనా కొంత పోరు తగ్గిపోతుందేమోనని ఎదురు చూస్తూ వుంటే ఎంత కాలానికి రానేలేదు

ఏమీ తోచక మళ్ళీ పుస్తకం చదువు కుంటున్నాను ప్రక్కనే ఇంకొక పుస్తకం వున్నది కాసేపటికి పొరుగింటి అమ్మాయి వచ్చి నా ప్రక్కనే కూర్చున్నది నేను చదువు కుంటున్న పుస్తకం చూసేని ఏమిటమ్మాయి అన్నాను ఏమీ లేదు వూరికే వచ్చాను మరి, ఇప్పుడే మీరు కాపురాన్నాంగా? అన్నది 'ఊఁ సరేలే' అన్నాను మళ్ళీ నేను చదువుకుంటు న్నాను ఆ అమ్మాయి కొంచెం సేపుండి లేచిపోయి నట్టుంది నేను మరల రెండవ పుస్తకం తీసి చదువు కుంటున్నాను అంతలో చెప్పులు కూడా చప్పుడు చెయ్యకుండానే ఒక్కసారి లోపలకు వచ్చారు వారు నేను ఉలిక్కిపడి లేచి నిలబడ్డాను నా చేతిలో పుస్తకం తీసుకున్నారు 'నీకెన్నిసార్లు చెప్పాలి? బుద్ధిలేదు? చదివిన పుస్తకమే ఎన్నిసార్లు చదువుతావు? కనీసం వాడి పుస్తకమైనా మూడ కుండా ఉండలేకన్న మాట నాతో నీవు ఎన్ని మాయమాటలు చెప్పావు? ఇక వతనితో మాట్లాడ వనీ, మా వూరికి కూడా రావనీ చెప్పలా? నన్నవత లకు పోనిచ్చి మళ్ళీ ఇదేంపని? అసలు నీ మనసులో లేకుండా వుండాల గాని నిర్బంధంవల్ల నీ అలవాట్లను

ఎందాకా మార్పులో గలవులే—అన్నారు ఒక్క గుక్కన

చదువుకోడాని కింకేమీ పుస్తకాలు లేకపోవ గావ, మాట్లాడటానికి కూడా ఎవ్వరు లేకపోగాన చదివిన పుస్తకమే చదువుకున్నాను కాని అంత కంటే ఏమీ లేదు అంత మంచి ఆయనమీద కూడా ఎందుకు చేస్తారు నిందలు—అన్నాను సహించలేక

అవును ఇష్టమైతేసరి అల్లాగే ఉంటుంది వాళ్ళు అంత మంచివాళ్ళేం ఈ రోజునుంచీ నీ వసలు వా కళ్ళకు కనపడ్డావంటే ప్రాణం తీస్తా నీమనస్సంతా ఎవరిమీదనో పెట్టుకుని హాతో రాసుకుంటున్నట్లుగా నటించుదా మనకుంటున్నావు కాబోలు అవన్నీ నా దగ్గర సాగవు పో ముందు—అంటూ బయటకు నెట్టారు నే నింకో గదిలోకి పోయి వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తున్నాను

ఏయ్ ఇట్రా అన్నారు మళ్ళీ గద్దిస్తూ నేను వెళ్ళకపోయినా వారైనా వచ్చేటట్లున్నారని నేనే మళ్ళీ ఆ గదిలోకి వెళ్ళాను, పెద్దపులి నోటిలోకి పోతున్న మేకపిల్లలాగా

[సశేషం]

చిత్రకారుడు శ్రీ బంకిం సర్కార్ శాంతినికేతనం

కలగూరగంప

నన్నెచోడ కవికాలము—ఒక మనవి

నన్నెచోడకవి నన్నయకంటె ప్రాచీనుడని శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారును, శ్రీ శే వడ్డాదు చుటి వీరరాజు పంతులుగారును చాల కాలము క్రిందట చెప్పియుండిరి తరువాతి పరిశోధకులు ఈ కవిరాజ శిఖామణి నన్నయకు తరువాతి వానినిగా నిశ్చయించుచు వచ్చిరి

ఇటీవల శ్రీ దేవరపల్లి వెంకట కృష్ణారెడ్డిగారు తాను పది సంవత్సరముల కాలములో జేసిన పరిశోధన ఫలముగా 'నన్నెచోడకవి చరిత్ర' అను పేర విపుల విమర్శ గ్రంథము వ్రాసి నన్నెచోడుడు నన్నయకు గొంతెము పూర్వుడును, సమకాలికుడును కావలయునని నిరూపించిరి దానిలో వారు పెదచెరుకూరు శాసనమును, నన్నూరుపాడు శాసనమును, కుమార సంభవాంతర్గతములగు కొన్ని పద్యస్థ కాలములను ఆధారముగగొని కవిరాజ శిఖామణి నన్నెచోడుడు క్రీ శ 1028-58 ప్రాంతపువాడని సిద్ధాంతీకరించిరి

అంతట శ్రీ వేలటూరు వెంకటరమణయ్యగారు 1951 సెప్టెంబరు భారతిలో 'నన్నెచోడకవి కాలము—ఒక సూచన' అను వ్యాసమున నన్నెచోడుడు నన్నయకంటె ప్రాచీనుడను తన నమ్మకమును దృఢపఱచు కొన్ని విషయములు చెప్పి నన్నెచోడుడు క్రీ శ. 940—70 ప్రాంతపు వాడని చెప్పుచున్నారు. ఆ విషయములందు నాకు తోచినవి సందేహములు నిట తెలుపుకొనుచున్నాను.

బద్దెన

బద్దెన నీతిశాస్త్ర ముక్తావళికర్త, దత్తమండల కావ్యయనియు, కమ్మనాటి తెనుగుకావ్య కాదనియు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు సూచించి యున్నారు కమ్మనాటి పొన్నిడి శాసనమందలి 'జటాచోడ' వంశములో 'నన్నిచోడ [స్సు] ధీః' అను దాత యుండినున్నట్లు కనిపించుచున్నది ఆ శాసనము నూదని పాడు దానమును తెలుపుచున్నది ఈ 'నన్నిచోడ సుధీ' పండిత కవి మాత్రమే గాక దాత, రాజాగా గూడ నున్నాడు 'శాకే—నిధి దివి వ్యోమ తుహిన సమ్మితే' అనగా ఇది శా శ 1009 (క్రీ శ 1087) కాలము అగుచున్నది కాని ఈ నన్నచోడ సుధీ తండ్రి పేరు శాసనములో స్పష్టముగా లేదు. బల్ల రాజని చెప్పుట కవకాశము లేదు పైగా ఈ 'సుధీ' కమ్మనాటి వాడు కనుక ఇతడు కుమార సంభవ కర్తయగు పాకనాటి నన్నెచోడకవి కాడు. ఇతడు నన్నెచోడ నరేంద్రుడను బద్దెనకవియగు నేమో తెలియదు నీతి పద్యములు రచించిన బద్దెనకు 'నన్నెచోడ నరేంద్రు'డను నామాంతరమున్నట్లు బద్దెన నీతి పద్యమకుటము వలన తెలియుచున్నది కాన నీతికర్త బద్ది భూపతియు, శాసన దాత నన్నెచోడ సుధియు ఒక్కరే యనుటకు వీలున్నదో లేదో పరిశీలింపవలసియున్నది

మల్ల ప్రభువు

నన్నెచోడుడు తన కుమార సంభవములో

' జంగమ మల్లయ పేర నస్తపం
తానము లొప్పనిల్పెదు ముదంబున
దత్ప్రభు నాజ్ఞ పెంపువకా.'

* * *

"గురుఁడున నిష్టదైవమునకుఁ బతికిఁ
  గృతి చెప్పి పుణ్యమునఁ
పరమును దేజమున్ బసియ
  దప్పుజగంబుల నిశ్చయంబు స
ద్గురుఁడు నిష్టదైవమును
  బూర్వనిశేషుఁడు దానవారిగా
గొరనకు నిట్టుసేయుగా
  నెుక్కట లాభము లెన్నియన్నియున్"

అనియు చెప్పియున్నాడు. ఇందలి గురువు, ఇష్టదైవము, నిశేషుడు అను పదముల మూలమున 'మల్లయ్య' అను గురునామ సామ్యమును గ్రహించి శబ్దశక్తి ధ్వని మూలమున గురువు జంగము మల్లయ్య, ఇష్టదైవము శ్రీశైల మల్లయ్య, నిశేషుడు త్రైలోక్య మల్లయ్య అని శ్రీ రెడ్డిగారు నిరూపించిరి. పై పద్యములో 'నిశేశ' విషయమున కనుకూలముగ సాయ మిచ్చు 'సోమ మనుష్యరూప మల్లికార్జునుఁ' అను సోమేశ్వర త్రైలోక్య మల్లయును శ్రీ రెడ్డిగారు చూపిరి. దీనివలన నన్నెచోడుని కాలములో నున్నవాడు సోమేశ్వర త్రైలోక్య మల్లయ్య అని యే తలంపవలయును. కవి తాను తొలుత చేసిన ప్రతిజ్ఞకు అనుకూలముగ గూఢ వస్తుమయ కావ్య నిర్మాణమందు కృతకృత్యు డైనట్లు శ్రీ రెడ్డిగారు నిరూపించిరి. గూఢ వస్తుధ్వని చూపుట ప్రాచీనాలంకారిక సమ్మతము.

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు తన వ్యాసములో 'త్రైలోక్యమల్ల' పదము బిరుద నామముగాని వ్యక్తి నామము కాదనియు, 'త్రైలోక్యమల్ల' బిరుదును బట్టి 'సోమేశ్వర' వ్యక్తిని ఊహించుటకు వీలులేదనియు, కళ్యాణి చాళుక్యులకు పాకనాటి తెలుగు చోళులు సామంతులు కాదనియు, వైదుంబ వంశజుడగు భువన త్రినేత్రుడనువాడు నన్నెచోడుని సంహరించి క్రీ శ 972 లో పాకనాటిని ఆక్రమించి యుండునని యు, నన్నెచోడుడు ధ్వనింప జేసిన 'నిశేషుడు పూర్వ చాళుక్యరాజగు ఇమ్మడి యుద్ధమల్లుడనియు, అందువలన నన్నెచోడుడు క్రీ శ 940—70 ప్రాంతములోనుండి యుండవలెననియు చెప్పుచున్నారు.

అయితే వీరు 1951 జనవరి భారతిలో ప్రకటించిన 'రాజరాజ నరేంద్రుడ'ను వ్యాసములో "క్రీ శ 1044 నకు ఆ తరువాతి సంవత్సరమునకు కళ్యాణ చాళుక్య చక్రవర్తి త్రైలోక్య మల్లాహవమల్ల బిరుదాంకితుడగు మొదటి సోమేశ్వరుడు వేంగీరాజ్యమును జయించెను. అది మొదలు క్రీ శ 1060 పర్యంతము వేంగీ మీద అతని అధికారము చెల్లినది. రాజ రాజ నరేంద్రుడు కళ్యాణి చాళుక్యుల కరిగా పాలించు' అని నిర్ణయించియున్నారు. అట్లగుచో పాకనాటిమీద కళ్యాణి చాళుక్యులకు ఎన్నడును ఆధిపత్యము లేదనుట శ్రీ వెంకట రమణయ్యగారు చెప్పినట్లు సత్యముగాదు. ఇందు వ్యవచన వ్యాఘాతము కలదు. ఇంతియేగాక ఆ కాలమున (క్రీ శ 1048–57) పాకనాటికి చక్రవర్తి యెవరో అను విషయమును శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు శాసనాధారముతో నిరూపింపలేదు.

'ఉదయాద్రి ప్రభు శృంగం బెక్కినట్లు' అనగా ఉదయగిరి ప్రభువుయొక్క ప్రభుత్వము అనగా పాకనాటి ప్రభుత్వమును స్వీకరించినట్లు గ్రంథాధారముతో శ్రీ రెడ్డిగారు చెప్పుచున్నారు. '(ద్వాదశార్ధార్ధనయను) అయ్యుదయాంగము' అను గీతపద్యమందలి 'పాకనాటి విరువదియొక్క వేయి' ఇత్యాది జేశకాలములను శ్రీ రెడ్డిగారు లెక్కతో నిరూపించి ఉదయగిరి పాకనాటిలోనిదని నిరూపించిరి. ఇంతేగాక 'స్వస్తి సమస్త—ఉదయ పర్వత శిఖరాగ్ర రోహణ వర్ధన' అను కవి కూచిమను గూడ చేర్కొనిరి. పెదచెరుకూరు శాసన కాలయుగు 'కందుకూరి పురవరేశ్వర పాకనాంటి విషయ ఏకవింశతి సహస్ర గ్రామావనీ వల్లభ మల్లిదేవ చోడ' అనువానిని కందుకూరు పాకనాటి రాజ్యమునకును, ఈ మల్లిదేవ చోడుని తాత ముత్తాతయగు నన్నెచోడ కవియొక్క ఉదయగిరి పాకనాటి రాజ్యమునకును దగ్గఱ సంబంధమున్నదిగాని, కడపజిల్లాలోని పసెుటి పాకనాటికి, కందుకూరి తూర్పు పాకనాటి రాజ్యమునకు సంబంధముండియుండదని స్పష్టమగుచున్నది.

పాకనాటి నన్నెచోడుడు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు చెప్పినట్లు కళ్యాణి చాళుక్యులకు సామంతుడు కాడని అంగీకరించినను ఈ క్రింది విషయము మరువరాదు. కంచి అరవ చోడులకు తూర్పు తెలుగు చాళుక్యులకు మధ్య నన్నెచోడుని పాకనాటి రాజ్య

ఉన్నది. పశ్చిమమున కళ్యాణి చాళుక్యుల కర్ణాటక రాజ్యమున్నది. అరవ చోడులకును కళ్యాణి చాళుక్యులకును మధ్య కొన్ని యుద్ధములు జరిగినవి. ఆ యుద్ధములలో తూర్పు చాళుక్యులు తమ బంధువులగు కంచి అరవ చోడులకు సాయము చేయకుండుటకై కళ్యాణి చాళుక్యులు తెలుగు చోడులకును, తూర్పు చాళుక్యులకును మధ్య యుద్ధములు కల్పించి తంత్రములు పన్నియుండవచ్చును. అట్టి సందర్భములలో రాజ్య తంత్రముల ప్రకారము నన్నెచోడుడు ప్రధానముగ కళ్యాణి చాళుక్యులకు సామంతుడు కాకపోవచ్చును. కాని కళ్యాణి త్రైలోక్య మల్ల సోమేశ్వరుడు ప్రబలుడు కాబట్టి వాని మూలమున తనకు లాభము రావచ్చునని తలంచి అతనికి ప్రతికూలము కాకుండ అనుకూలముగ నుండుటకు యోచించి అతని శక్తి సామర్థ్యములు తనకు తోడ్పాటుగా నుండునని తలంచి అతనిని తనకు 'కూర్చుని జేసి'నగ కవి చెప్పికొనెనని చెప్పుటకు అవకాశము లేకపోలేదు. అన్నిటికి శాసన ప్రమాణములు చూపినప్పుడే ఈ విషయమునకు శాసన ప్రమాణము లేదన వీలుండును.

ఒక గ్రంథములోని ఒక విషయమును ఆధారముగ గొని ఒక నిర్ణయము చేయుట కుపక్రమించితిమేని, అందులకు ఉపోద్బలకములును, గ్రంథస్థములును, శాసనానుకూలములును అగు నితర విషయములను గూడ గమనింప వలయును గాని ఏకదేశ మంత్రము గ్రహించి ఇతర ప్రధాన ప్రమాణములను త్రోసి రాజనుట యుక్తము కాదు. విలయన కావ్యమందలి 'జంగమ మల్లయ సేర సప్త సంతానము లొప్ప నల్పుదు మదంబున దత్ప్రభు 'సాజ్ఞ పెంపునన్' అను ప్రభువు సాధారణముగాగొని గురువు ఇష్టదైవము, నిజేశుడు హరి ముఖ్యరికి కొలవాయు సామ్యము స్వీకరించి నిజేశుడుగనుండు త్రైలోక్య మల్ల సోమేశ్వరుడే తన ప్రభువని కవి చెప్పికొనుచుండగ అతడు కాదు 'ఇమ్మడి యుద్ధమల్లు'ని గ్రంథేతరాధారములతో జేతొకనిని గ్రహించుటలో ఔచిత్యము లేదు. యుద్ధమల్లుండు అను నామము గూడ బిరుదముగ చెప్పవచ్చు, ఇమ్మడి యుద్ధమల్లుని కొరకు 'మల్లపరాజు' అను పేరున్నట్లు బెజవాడ శాసనములో కలదని చెప్పవచ్చు, అటులే మనుమడగు రెండవ (ఇమ్మడి) యుద్ధమల్లునికి గూడ 'మల్లణ్ణు' అను పేరుగలదని శ్రీ సంకట రమణయ్యగారు ఊహించుచున్నారు. కాని బెజవాడ శాసనమునందీ విరోధము గలదు

'స్వస్తి నృపాంకుశాత్యన్త వత్సల సత్యత్రినేత్ర విస్తర శ్రీ యుద్ధమల్లు డ్దన వద్యవిఖ్యాత కీర్తిః ప్రస్తుత రాజాశ్రయుణ్డు త్రిభువనాభరణుణ్డు సకల వస్తువమేతుణ్డు రాజసల్కి భూవల్లభుణ్డర్థిన్'

ఇందు ఇమ్మడి యుద్ధ మల్లునికి 'రాజసల్కి' అను అసలు పేరున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఇది 'భీమసల్కి' వంటి వ్యక్తి నామము కాగా శ్రీ సంకట రమణయ్యగారన్నట్లు రెండవ యుద్ధ మల్లునికి 'మల్లణ్ణు' అను అసలు పేరు లేదని చెప్పక తప్పదు. కాబట్టి ఈ రాజసల్కి కుమార సంభవ కృతిపతి కాదు. ఇక్కడ కూడ రెడ్డిగారు చెప్పినట్లు ('యుద్ధ బిరుదు వదలిన) 'మల్ల' శబ్దమే శ్రీ సంకటరమణయ్య గారికి తారకమగుచున్నది. ఎట్లయినను 'రాజసల్కి' అను అసలు పేరుండుటవల్ల 'మల్లణ్ణు' అను బిరుదు పేరు యుద్ధమల్లుండను అను బిరుదము నుండి జనించి దనుటకు వీలులేక పోలేదు. ఇట్టిదే త్రైలోక్య మల్ల బిరుదమునుండి పుట్టిన మల్లయ్య పేరు కూడ. శైవములో 'మల్ల' శబ్దము సమయానుకూలముగ 'శెట్టి–మల్లయ్య' అను రెండర్థములను సాధించుననుట నిరాక్షేపము. కావున శ్రీ రెడ్డిగారి వాదమే గ్రంథాధార సమ్మతము. లేనిచో చారిత్రికుల వాదమునకు కూడ ఈ 'మల్ల' బిరుద నామ దోషము సంక్రమించుచున్నది.

మఱియు నన్నెచోడుడు తన గురువును కథానాయకునిగా ప్రవేశపెట్టి వర్ణించిన ఘట్టములో 'త్రైలోక్య పూజ్యా' అని యొక చోటను, 'సోమ మనుష్యరూప —మల్లికార్జునా' అని మఱియొక చోటను పేర్కొనియున్నాడు. ఇంతియేగాక నాగబంధమందలి 'సోమశేఖర విస్ఫురితరమా దయా రసయుతా' అను సమాసములో తన గురువు సోమదేవుని దయా పాత్రుడుగా నన్నట్లు కవి చెప్పి కొనియున్నాడు. ఇయ్యది శివస్తోత్ర పరమైనను శబ్ద శక్తి ధ్వనిచేత త్రైలోక్య మల్ల సోమేశ్వర ప్రశంస కూడ నగుచున్నది. శ్రీశైల మల్లయ్యను గ్రంథాధారముచే నిరూపించినట్లు తత్ప్రభువు త్రైలోక్య మల్లయ్యను గూడ గ్రంథస్థాధారముచే నిరూపింప వలసి యున్నది. శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారట్లు చేయక గ్రంథేతరాధారములతో కాలాంతర

ము ను స్వతంత్ర్యాంతరమును సాధింపబూనుట సముంజసముగా గాని, యుక్తాయుక్తముగా గాని దోపదు భూశిపేట శాసనములో 'త్రైలోక్య మల్లమహాధీశాత్ శాసనబద్ధం, అను బిరుదనామము సోమేశ్వరశక్తి నామముగా వాడబడి యున్నది

బల్లయ

శ్రీ వెంకట రమణయ్య గారు పేర్కొన్న మందాడ గ్రామ శాసన దాతయగు 'పాకనాటి బల్లయచోళ మహారా'జే ఈ కమ్మనాటి బొప్పిడి శాసనమందలి పాకనాటి బల్లి భూపతియైనచో ఇతనికి నన్నెచోడు డని కొడుకున్నట్లు ఊహించుటకు వీలు లేదు ఇచ్చట శాసన భాగము శిథిలమైయున్నది ఈ బల్లయచోడ మహారాజునకు నన్నెచోడుడను కొడుకున్నట్లు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు ప్రమాణము చూప లేదు బల్లయనామము మాత్రము గ్రహించి అతనికి 'నన్నెచోడు'డని కొడుకుండునని—అతడే కుమారసంభవ కావ్యకర్త, అతడే పాకనాటి కధిపతి, అతడే వైదుంబ త్రిభువన నేత్రునిచే జంపబడినవాడు అని చెప్పుట ఊహాతీతముగా నున్నది

ఈ జటా చోడ వంశము వారు కూడా ఒరయూరి పురాధీశ్వరులుగా నుండి దశ వర్ష కాలము నుండి పాత్రిపి పాకనాటి కధీశ్వరులైనట్లు, కమ్మనాటి నివాసులైనట్లు కమ్మనాటి బొప్పిడి శాసన వాక్యములు తెలుపుచున్నవి ఇట్లే క్రీ శ 902 ప్రాంతమున కృష్ణా తీరమున బీచుపల్లి శాసనములో కూడ నొక చోడ బల్లి దేవుడున్నాడు అతనికి కూడ నన్నెచోడుడని కుమారుడుండెననియు శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవి గారును, కీ శే నండూరి వీరరాజు గారును సూచించియున్నారు అట్లే యది యూహకు చెందినదే గాని శిలాపత్రికము కాదు గ్రంథాధార చరిత్రతో సమన్వయ పడుచు చోడబల్లి కొడుకు నన్నె చోడుడను పెద చెరుకూరు శాసన చరిత్రను నమ్మకపోవుట చిత్రముగా నున్నది

శైవ మతము

తెలంగాణా యందలి వేములవాడ శాసనములో 'త్రిభువన మల్ల సామంత చూడామణి శ్రీ మదరి కేసరి' కాలమున (సాక్షి) మల్లికార్జున భట్టారకుడు ఒకడు కలడు గాని ఇతడు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు చెప్పినట్లు కాలాముఖ శైవ మతమునకు చెందినవాడని చెప్పుటకు శాసనాధారము కనబడ లేదు ఇందలి 'మల్లికార్జునస, ముక్తిలింగి, విద్యాసరాది భట్టార కాశపాత్రికా' అను పాఠము గమనింపదగియున్నది ఇందలి 'భట్టారకా' అను బహువచనముపై సుస్ఖరి వ్యాఖ్యల కన్వయించుచున్నది కావున ఈ భట్టారకులు కాలాముఖులని వీలు లేదు మల్లికార్జునుడు, ముక్తిలింగి, విద్యాసరుడు మొదలగువారి ప్రత్యేక నామములు

తెంకణము

'తెంకణాధారిణీ పెన్న' పరిణామము లోనిదని శ్రీ వెంకట రమణయ్యగారు చెప్పుచున్నారు అనగా తెంకణ దేశమనది అనంతపుర మండలమందలి తాడిపత్రి సమీపమునుండి పూర్వ వాహినియై ప్రవహించు పెన్నానదీతట ప్రాంతమని చెప్పుట కవకాశమున్నను తెలంగాణా ప్రాంతమందలి అలంపుర శాసనములో "హాల బాలియ తెంకణాదిపయ [స] కలిమర్తుడు" "మరాజను డొం చెవినిం తెంకలు కొట్టమక్తుక"

అను తెంకణభూమి వాడబడియున్నది దీనిని బట్టి తెలంగాణా ప్రాంతములో కూడ తెంకణ దేశ భాగమున్నట్లు తెలియుచున్నది ఇట్లే కళింగ దేశ ప్రాంతములో 'తెంకణలు' సంస్థాన మున్నది కావున ఇవి యన్నియు ఒకప్పుడు తెలుగు జాతికి చెందిన పూర్వ దేశములై ఆ పూర్వ నామములతో వ్యవహరింపబడినట్లు తలంప వచ్చును అదియును గాక 'తెంక (ణ) శబ్దమునుండియే క్రమముగా 'తెకాణ'—'తెలగు', 'తెనుగు—తెనుగు' దేశ భాషా పదము పుట్టినదా అను జిజ్ఞాస కలుగుచున్నది

ముగింపు

పరిశీలింపగా శ్రీ రెడ్డిగారు వ్రాసిన నన్నె చోడకవి చరిత్రలో అన్ని విధములైన ఉపపత్తులచే ఈ కవి క్రీ శ 1028—58 ప్రాంతములో నుండెనని నిరూపితమగుచున్నది గర్భకవిత్వము వ్రాయునలవాటు నన్నె చోడునికి గలదు

'అసిధార బాస్పవ గజ—యకాంత కాంతరద,
దరవాతి ఖడ్గలతిక—యమైత్ర సంపద'

'కరికాల పాదు' అను చంపక మందలి ని జంపె రగడ—ఖడ్గ బంధము

ఇది 'జయచంద్ర చంద్రుల (విక్రమశక 1111 రేఖల) లో ధ్వనించుచున్న శుద్ధపక్షమును, తిగవంటె కత్తి (8 కృత్తిక) నక్షత్రమును, జయశంవత్సర మందలి చైత్రమాస విస్తారమును (జయజయ ధ్వని) 3—జయతిథియు, 3—జయ (మంగళ) వారమును ఖడ్గధారాబంధమందు స్థిరముగా అతిశయించెను' అను విక్రమశక కాలమునకు సరియగు క్రీ శ 15-8-1054 తేదియగుచున్నది దీనిలో స్వల్ప కాలవ్యత్యాసము కూడ లేదు ఇట్లు యుక్తి కవి 'దైవజ్ఞునట్లు' ప్రతిజ్ఞ నిర్వహణము తుల్యకారకముగా, తిరముగా జేసి చూపినప్పుడు ఈ విషయావళిని సంపూర్ణముగ విస్మరించి గ్రంథమందలి 'మల్ల—ప్రభు' కాలమును రెండవ యుద్ధమల్లుని కాలముతో నిర్ణయించుటకు వీలులేదు, ఈ గద్యకవిత్వ పద్యకాలముకూడ యుద్ధమల్లుని కాలముతో సమన్వయము చేయగలిగినప్పుడు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి వాదములోని సత్యము గోచరించును అంతియకాక తుల్యతిథి వార నక్షత్రాది విషయములన్నియు సమన్వయ పడిన గద్యకవి నన్నెచోడుని యొక్క ఖడ్గబంధ రగడ కాలమును త్రోసివేయుటకు వీలులేదు.

ఇది గాక ఈ కవిరాజ శిఖామణి ప్రాచీన ప్రయోగ భాషా చరిత్ర కాలమును శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు సకారణముగ జూపనిదే ఈ గ్రంథ ప్రాచీనత క్రీ శ పదియవ శతాబ్ద ప్రాంతముగదనుటకు వీలులేదు శ్రీ రెడ్డి గారు చెప్పినట్లు కవి మార్గము నాశ్రయించి స్వాతిగా, నూతనముగా, వక్రోక్తిగా, యుక్తిగా తన కాలమును ఆయా చోటుల వివరించెనని తలంపదలయును ఆ విషయములన్నియు నిట నుల్లేఖించుట ప్రసక్తము కాదు

శ్రీ పిన్నంరాజు వెంకట సుబ్రహ్మణ్యశర్మ.

మన ప్రాచీన వాద్య యంత్రములు

వాద్య విద్యావేత్తలగు మన ప్రాచీనులు వాద్య యంత్రములను నాల్గు భాగములుగా విభజించియున్నారు 1, తతము అనగా తంత్రీ గతము 2, అనద్ధము అనగా చర్మబద్ధము 3, సుషిరము అనగా రంధ్రము గలది 4, ఘనము అనగా లోహ నిర్మితము

తంత్రులుగల వాద్య యంత్రము సాధారణముగ వీణయందురు సంగీత దామోదరమున దీనికి 29 రకముల భేదములు విస్తృత వివరణము గలదు ఆ గ్రంథములో చెప్పిన భేదములు వాని పేరులు నివి అలావణి, బ్రహ్మవీణ, కిన్నరి, లఘుకిన్నరి, విపంచి వల్లకి, జ్యేష్ఠ, చిత్ర, ఘోషవతి, జయ, హస్తిక, కుబ్జిక, కూర్మి, సారంగి, పరివాదిని, త్రిశవి, శతచంద్రి, నకులోష్ఠి, ఢంసవి, ఔదుంబరి, పినాకి, నిశ్శంక, శుష్కల, గదావారణహస్త, రుద్ర, స్వరమండల, కపిలాస, మధుస్యంది, ఘోణ

నారదకృత సంగీతమకరందమున 19 విధములైన వీణలుల్లేఖించబడి యుండెను సారంగదేవుని అభిప్రాయములో వీణలు 11 విధములేయని తెలియుచున్నది

వీణాదండము బోలు కర్రవలనను, తీగ, నరములతో అల్లిన త్రాళ్ళు, జనుము, లేక నూలు మొదలైన ఉపకరణములతో తయారు చేయబడును వీణను నిర్మించుటకింకను ప్రధానోపకరణము "అలాబు" అనునది కలదు అలావణీ వీణ నిర్మాణ పద్ధతి సంగీత దామోదరమున నిట్లు వ్రాయబడియున్నది

కనిష్ఠికా పరిణద్ధి మన్యచ్ఛిద్రేణ సంయుతః
దశయష్టిమితో దండః ఖాదిరో వైణవో౽థవా॥

అధః కరభవా మూర్ధ్వ స్త్రిశల్యాభి శోభితః
నవాంగులాద ధచ్ఛిద్రోపరి చంద్రార్ధసన్నిభాం
నివేశ్య చుంబికాం భద్రాలాబు ఖండం నివేశయేత్
ద్వాదశాంగుల విస్తారం దృఢపక్వం మనోహరం ॥

తుంబికావేధ మధ్యేన దండ చ్ఛిద్రేషు నిర్మితం
అలాబు మధ్యగాం డోరిం కృత్వా స్వల్పాంత్తు కాష్ఠికాం॥

తథా సంవేష్టయిత్వా తిస్ర్యగ్భ్యో కాష్ఠికాం భ్రామయేత్తతః
యయా పార్శ్వన్నిశ్చ లాలా బుర్బంధశ్చ కరభోపరి॥
పంచాంగులిషు సంత్యజ్య వ్యాలాబుం స్వల్పాంచ బంధయేత్
శలాంత నిర్మితా పట్టమయీ మాత్రకృతాథవా॥
సమా సూక్ష్మా దృఢా తత్ర తంత్రీ జేయా విచక్షణైః
ఏ తల్లక్షణ సంయోగా దలావణీ ప్రకీర్తితా॥

2 అనద్ధములు.

చర్మాచ్ఛాదిత వాద్యమును పూర్వకాలమున ఆనద్ధమని అవనద్ధమనియు చెప్పెడివారు విభిన్న సంగీత గ్రంథములలో దీనికెన్నియో భేదములు చెప్పబడెను. ఆనద్ధ వాద్య యంత్రములలో గొన్నింటి పేరులివి—మురజము, పటహము, ఢక్కా, విశ్వకము, దర్పవాద్యము, ఘనము, పణవము, సరుహా,

లావజము, జాహాళము, త్రివళి, కరటము, కమఠము, ఝల్లి, భేరి, కుడుక్క, హుడుక్క, ఝుణపమురళి, ఢుక్కలి, డౌండి, శాణము, డమరు, ఢమకి, మడ్డు, కుండలి, స్తుంగము, దుందుభి, అంకము, మర్దళము, అణీకస్థము ఇందు దుందుభి భేరి మొదలగునవి రణ వాద్యములు సంగీత శాస్త్రకారుడైన భరతుని అభిప్రాయములో మర్దల మృదంగమే సర్వోత్కృష్ట వాద్యము మర్దల నిర్మాణ విషయమున గూడ శాస్త్రములో వ్రాయబడెను దీని మధ్య భాగము స్థూలమై ముఖములు రెండును చర్మాచ్ఛాదితములై యుండును ఇది ఒకటిన్నర మూరల పొడుగు గలదై ఎడమ ముఖ వ్యాసము 12—18 అంగుళములలోను కుడివైపు ముఖమున ఒకటి లేక అర అంగుళము తక్కువగా ఉండును రక్తచందన దారువుతో నిర్మితమైన మర్దలమునుండి గంభీర ధ్వని వెలువడును భస్మము, ఎర్రమన్ను, మృత్తిక, అన్నము గుజ్జు జిగురు మొదలగునవి మిశ్రణచే తయారైన ప్రలేపమును దక్షిణ ముఖమున లేపనముచేసి ఎడమ ముఖమున పూరిక యొసగుదురు అన్ని విధములైన వాద్య యంత్రములు మర్దలము, మృదంగముతో కూడి యున్నప్పుడే రక్తి కట్టును

3. సుషిరములు

పిల్లన గ్రోవి మొదలగు రంధ్ర యుక్త వాద్యములను సుషిరములని యందురు సంగీత విద్వాంసులనేక విధ సుషిరములను వర్ణించియున్నారు అందులో—

వంశి, పావ్యరి, మురళి, మాఘరి, తిత్తిరి, శృంగకాహళము, కాహళము, చుక్క, శృంగిక, స్వరనాభి, శృంగము, కృపాలిక అనునవి కొన్ని విధములు

ఈ వాద్య యంత్రములు వేణువు బోలు కలిగిన కఱ్ఱ, రక్త చందనము, శ్వేత చందనము, హస్తి దంతము, స్వర్ణ రౌప్య తామ్రములోహ స్ఫటికాదులచే తయారు చేయబడును వంశి, వర్తులమై సరళమై పర్వ దోష శూన్యమై యుండవలెను దీని గర్భ రంధ్రము కనిష్ఠ కాంగుళితో తుల్యమై యుండును దీని అగ్ర భాగమునుండి రెండంగుళముల దూరమున నున్న ఫూత్కార రంధ్రమునుండి 5 అంగుళముల దూరమున 7 ఛిద్రములు ప్రతి యొక రంధ్రము మధ్య రెండంగుళముల వ్యవధానముండుటయు సామాన్యకము ఈ ఏడు రంధ్రములును చిన్న చిన్నవై యుండును

మాతంగముని మహానంద, నంద, విజయ, జయాది వేణువుల నాల్గును శ్రేష్ఠమని చెప్పినాడు వీనిని తయారు చేయు విధము పైన చెప్పిన దానికంటె కొంచెము భిన్నముగా నుండును.

వేణువును ఫూత్కార ఛిద్రముపై పెదవి యుంచి ఊదవలెను విశదత్వము, ప్రౌఢత్వము, సుస్వరత్వము, శీఘ్రత్వము మాధుర్య మనునవియైదును ఫూత్కార గుణములు శీత్కారము, బహుళత్వము, స్తబ్ధత్వము, విస్వరము స్ఫుటిత స్వరము లఘుస్వరము అమధురత్వము ననునవి ఆరును అవగుణములు

వృధావాదన, ప్రయోగ బాహుళ్యము అల్పత్వము అనునవి వేణు వూదువాని దోషములు స్థాన, లయాభిజ్ఞత, గమక నిపుణత, స్ఫుటస్వరము శీఘ్రహస్తత్వమనునవి గుణములు ప్రముక్తి, బద్ధముక్తి, యుక్తి, సుస్థానము, సుస్వరత్వము, అంగుళి సారణ మనునవి అంగుళి ప్రసారణ క్రియా గుణములు

4 ఘన వాద్యములు

కరతాళము మున్నగు ధాతు నిర్మిత వాద్యములను ఘనవాద్యములందురు ఇవియు అనేక విధములు అందులో

కరతాళము, కాంస్యవనము, జయఘంట, సుత్రక కంఠిక, పటవాద్యము, పట్టఘోషము, ఘర్ఘరము ఝుంఝుతాళము, మంజీరము, కర్తరి, ఉష్కాకము మున్నగునవి కరతాళ విషయమున సంగీతశాస్త్రమున నిట్లు వ్రాయబడి యున్నది

త్రయోదశాంగుళవ్యాసౌ శుద్ధకాంస్య వినిర్మితౌ
మధ్యముష్టి నాకారౌ తన్మధ్యే రజ్జుసంఫితౌ॥
పద్మినీ పత్రసదృశౌ కరాభ్యాం రజ్జుయంత్రితౌ
కరతాళావుభౌ వాద్య సే వాద్యపాటే ఝుంకృతౌ॥

ఇరువది వాద్యవిధ ప్రబంధములను యీ విద్యా ప్రవీణులేర్పరచిరి వాటి పేర్లు యతి, ఉథము, ఓంతవళి, అవచ్ఛేదము, జోడని చంపెని పదము, సమహంసము, ఝుంకారము, పైహారము, తుటుకు, ఊస్వరము, ఢంకారము, మలపము, మలపాంకము, ప్రహరిణము, అంతర, దురక్వరి, యవనిక పుష్పాంజలి కాని సంగీత దామోదరములో 12 ప్రబంధములే చెప్పబడినవి అందులో కొనిమిది పేరులు పైన వ్రాసిన వానికంటె భిన్నములై యున్నవి

సంగీత దామోదరములో

'యతి రోధవ్య వచ్ఛేదో గజరో రుపటం ధ్రువం
గనపః పాటగో నీచవాదళ్చ కలితస్తథా
ప్రహరణం బృందనంచ ప్రబంధా ద్వాదశస్మృతాః॥

ప్రబంధ భేదములవలననే వాద్యముల వివిధ స్వరము లుత్పన్నమైనవి. ([illegible])

శ్రీ తటవర్తి సూర్యనారాయణ

గ్రంథ విమర్శనము

ఆంధ్రవ్యాకరణసంహితా సర్వస్వము

[మొదటి సంపుటము]

కళాప్రపూర్ణ శ్రీవఝ్ఝల చినసీతారామశాస్త్రి

ప్రతులకు: రిజిష్ట్రారు, ఆంధ్రయూనివర్సిటీ, వాల్తేరు

వెల 25 రూపాయలు

ఇది, ఆంధ్రశబ్దచింతామణికీ, అథర్వణకారికలకు, బాలవ్యాకరణానికీ, ఇంకా ఇతరాంధ్ర వ్యాకరణాలకు, శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్యాఖ్యానరూపంగా రచించిన వ్యాకరణగ్రంథము.

తెలుగులో వ్యావహారికవాదం బయలుదేరిన తరవాత, గ్రాంథికాంధ్రవ్యాకరణాభినివేశం చాలా వరకు సన్నగిల్లింది. కాని వ్యావహారిక భాషకు ఇంతవరకు ఒక సమగ్రమైన వ్యాకరణం బయలుదేరలేదు. అందుచేత వ్యావహారిక రచయితలందరు తమకు తోచిన మార్గాలలో వ్యావహారికరచన సాగిస్తున్నారు.

అంచేత గ్రాంథికాంధ్రం మాత్రమే అది విశ్వవిద్యాలయంలో విద్యార్థుల ప్రశ్నపత్రాలలోను, అక్కడక్కడ కొందరు గద్యపద్య రచయితల వ్రాతలలోను మాత్రమే మిగిలి ఉంది.

మనకింతవరకు వచ్చిన తెలుగు వ్యాకరణాలన్నీ చాలా సంక్షిప్తంగా ఉన్నాయి. ఇంతవరకు వచ్చిన భారతాది గ్రంథాల పద్యభాషకుకూడా కేటిలో సమగ్ర సూత్రీకరణం కనబడదు. నిజానికి ఏ వ్యాకరణమైనా బయలుదేరినపుడు అది అంతకు పూర్వమే ప్రసిద్ధులయిన గ్రంథకర్తల భాషకైనా మార్గదర్శకం కావాలి. తెలుగు వ్యాకరణాలీవిషయంలో చాలా అసమగ్రంగా ఉన్నాయన్న విషయం గిడుగురామమూర్తిపంతులుగారు చాలా కాలంకిందటే సప్రమాణంగా నిరూపించారు. ఉదాహరణకు ఆంధ్రశబ్దచింతామణి ప్రకారం చూస్తే నన్నయ్య భారత ప్రయోగాలే అసాధువులని కొట్టివెయ్యవలసి ఉంటుంది. అయితే-నన్నయ్య వ్యాకరణంప్రకారం అతని భారతప్రయోగాలు కుదరకపోయినంత మాత్రాన పెద్దదోషమేమీ లేదనీ, పాణినిసూత్రాలకు అతీతమయిన పాణినీయసూత్ర ప్రయోగాలే కనిపిస్తున్నాయనీ శ్రీసీతారామశాస్త్రిగారు సమర్థిస్తున్నారు.

కాని సంస్కృతవ్యాకరణంలో ఇల్లాంటి ప్రయోగాలకన్నిటికీ ఒక నిర్ణీతమయిన వ్యవస్థ ఏర్పాటైఉంది. పాణినీయసూత్రాలప్రకారం కుదరని ఈపాణినిప్రయోగాలు చాలా తక్కువ. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి ప్రకారం కుదరని నన్నయ్య ప్రయోగాలు అసంఖ్యాకంగా కనిపిస్తున్నాయి. ఈదృష్టితో చూస్తే మనకున్న వ్యాకరణాలతో ఇంతవరకు వచ్చిన సుప్రసిద్ధాంధ్రకవుల ప్రయోగాలకన్నిటికీ లక్షణసమన్వయం కుదరడంలేదు.

శ్రీ శాస్త్రిగారీ తమ వ్యాఖ్యానాల్లో అనేక స్థలాలలో ఆంధ్రశబ్దచింతామణికీ, అథర్వణకారికలకు, బాలప్రౌఢవ్యాకరణాలకు, ఇంకా ఇటీవల బయలుదేరిన వ్యాకరణాలకు మధ్యన బయలుదేరిన పరస్పర వైరుధ్యాలెన్నో ఎత్తి చూపించి, తమ వ్యాకరణ పాండిత్యబలంతో అవ్వన్నీ సమన్వయించడానికి ప్రయత్నించారు.

అయితే ఈ పూర్వాంధ్ర వ్యాకరణాల కన్నింటికీ కలిపి, పాణినీయాని కున్నంత విస్తృతి గాని, ప్రామాణికత గాని లేకపోవడంవల్ల కొన్ని కొన్ని సిద్ధాంతాల విషయంలో పాఠకులు ఇదమిత్థం అని నిర్ణయించుకోవడానికి వీలుపడడంలేదు.

ఉదాహరణకు 'సంహితైకపదే నిత్యా నిత్యా ధాతూపసర్గయోః, నిత్యా సమాసే వాక్యేతు సా వివక్షామపేక్షతే' అనే సంస్కృత వ్యాకరణ సంహితా నియమం తీసుకుందాము. ఈ అనుశాసనం తెలుగు సంధిలో సర్వత్ర అనువర్తించదని శ్రీశాస్త్రిగారు నిరూపించారు. కాని శాస్త్రిగారు తమ గ్రంథపీఠికలో తద్ధితాది విషయాలలో సంస్కృత వ్యాకరణ సూత్రాలే తెలుగుకు అనువర్తిస్తాయనీ, సంస్కృత వ్యాకరణ పరిశిష్ట విషయాలకే తెలుగు వ్యాకరణ కర్తలు సూత్రాలు రచించారనీ వ్రాశారు.

ఇక్కడ సంస్కృత సంహితాను శాసనం తెనుగులో అనువర్తించే విషయం సమగ్ర ప్రయోగ పరిశీలన చేసి తేల్చుకోవలసిన విషయం ఇంతవరకు వచ్చిన వ్యాకరణాలలో ఈ విషయంలో సమగ్రపరిశీలన జరగలేదు శాస్త్రిగారు చేసిన సమన్వయాలు కూడా సంక్షిప్తంగా ఉన్నాయిగాని సమగ్రంగా లేవు ఈ పరిస్థితిలో ఈ సమన్వయానికి సరిపోని ప్రాచీన కవిప్రయోగాలు అపప్రయోగాలేనా అని పాఠకులకు సందేహం కలగడం సహజమే ఇంక ప్రసిద్ధ ప్రాచీన కవులలో వీరు ప్రామాణికులు—వీరు అప్రామాణికులు అని కొట్టివెయ్యడం కూడా అంత తేలికైన పని కాదు ఇల్లాంటప్పుడు — శ్రీ శాస్త్రిగారు కొంతమంది ప్రాచీన కవుల ప్రయోగాలు ప్రత్యేకించి అపప్రయోగాల నిర్ణయించడం వ్యాకరణసంప్రదాయదృష్ట్యా యుక్తియుక్తం కాదు

అయితే ఈ చెప్పినదంతా ఆంధ్ర వ్యాకరణ ప్రాథమిక సంప్రదాయాలను గురించి చేసిన విమర్శ ఇదంతా గతానుగతికంగా వస్తుందని విడిచిపెట్టి, కేవల సాంప్రదాయికాంధ్రవ్యాకరణదృష్టితో పరిశీలించినప్పుడు—శాస్త్రిగారి ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితాసర్వస్వమువంటి సమగ్ర వ్యాకరణగ్రంథం తెలుగు భాషకు ఇంతవరకు ఎన్నడూ బయలుదేరలేదని చెప్పాలి

శాస్త్రిగారు సంస్కృత ప్రాకృతాంధ్ర వ్యాకరణాలు కూలంకషంగా మథించినవారు ఈ వ్యాఖ్యానంలో దొర్లిపోయే అనేక సంస్కృతాంధ్ర శబ్దాల సాధుత్వాసాధుత్వ నిర్ణయాలలో, వీరి కూలంకష పాండిత్యము, చిరకాలానుభవము, ప్రయోగ విశేష పరిజ్ఞానము ప్రస్ఫుటంగా గోచరిస్తాయి

గ్రాంథికాంధ్ర వ్యాకరణ సంప్రదాయాలు, ప్రయోగ విశేషాలు, సూత్రకర్తల లోపాలు మొదలయిన భాషావిషయాలు తెలుసుకోదలిచిన వారందరికీ ఇది అవశ్య పఠనీయమయిన ఉత్తమగ్రంథము

ఇది ఇంతవరకు పూర్వం వెలువడిన గ్రాంథికాంధ్ర వ్యాకరణాల కన్నింటికీ మహాభాష్యంవంటిదని చెప్పవచ్చును

అయితే శాస్త్రిగారి భాష్యరచనతో తృప్తిపడక అపూర్వమయిన తమ పరిశ్రమను వినియోగించి భాష్యరూపంలో వెలువరించిన తమ అభిప్రాయాలు సూత్రీకరించి గ్రాంథికాంధ్రాని కొకసమగ్ర వ్యాకరణం రచింపగలరనీ, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయానికి వ్యాకరణం ప్రచురించే గౌరవం దక్కగలదనీ ఆశిస్తున్నాను

ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితాసర్వస్వం రాయల్ సైజులో సుమారు వెయ్యి పుటల గ్రంథం. చింతామణ్యాది వ్యాకరణసూత్ర సూచికలు, విస్తృత విషయసూచికలు మొదలయిన వాటితో గ్రంథ ముద్రణం ప్రశంసనీయంగా ఉన్నది

ఇంతటి ఉత్తమ వ్యాకరణగ్రంథం ప్రచురించిన ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తువారు ఆంధ్రభాష కొక అమూల్యాలంకారం చేకూర్చారు

ఆంధ్రభాషాభిమానులందరికీ ఇది అవశ్యం పఠింపదగిన అమూల్య వ్యాకరణ గ్రంథము

నాటకం

[అనువాద నాటకం]

వి. వి. వరదరాజా, ప్రకాశకులు దేశి కవితా మండలి, విజయవాడ 2, వెల రూపాయి పావలా

అసలిది హంగరీ కవి ఫెరెన్స్‌మోల్నార్ వ్రాసిన నాటకం ఈ నాటక రచనాచమత్కృతికి ముగ్ధుడై పి. జి. వుడ్‌హౌస్ అంతటి రచయిత దీనికి "*The play is the thing*" అని పేరుపెట్టి ఇంగ్లీషులోకి తర్జుమా చేశాడు ఆ ఇంగ్లీషులోనుంచి వి. వి. వరదరాజాగారు చేసిన తెలుగుఅనువాదమే ఈ 'నాటిక'

ఊర్వశి, మధు, అనే ఇద్దరు యువతీయువకులు పరస్పరము ప్రేమించుకుని వివాహం చేసుకుందామని నిశ్చయించుకుంటారు అయితే ఇంతకు పూర్వమే ఊర్వశికి నాట్యం నేర్పిన కాలంలో బాగా దోస్తీగా తిరిగిన కామరాజనే ఆసామి ఆమెను ఒక హోటల్లో కలుసుకుని సరసాలాడడం మొదలు పెడతాడు కాని ఊర్వశి తన పెళ్ళి నిశ్చయం అతనికి చెప్పి తిరస్కరిస్తుంది. ఈ హోటల్లో పక్కగదిలోనే మధు, అతని సన్నిహితమిత్రులు రఘుపతి, రామానుజం మకాం చేసిఉంటారు. మధు ఈ సంభాషణ విని,

నిర్ఘాంతపడి ఊర్వశితో తెగతెంపులు చేసుకోడానికి సిద్ధపడతాడు. కాని రఘు, రామానుజుడు, మధుమీద జాలికొద్దీ అట్టే రభస జరక్కుండా ఈ వ్యవహారం సానుకూలపరచి పెళ్ళి జరిగించాలని నిశ్చయించి, మధుతో ఆసంభాషణ అంతా ఒక నాటకం రిహార్సల్లోదని చెబుతారు. స్వయంగా అప్పటికప్పుడు ఒక చిన్న నాటకం వ్రాసి, ఊర్వశీ కామరాజు లిద్దరిచేతా ఆ నాటకం ఆడిస్తారు. పాపం మధు భావకవి. ఆ అమాయకుడు ఇదంతా నమ్మి, చివరికి ఊర్వశీ పాణిగ్రహణోన్ముఖుడవుతాడు. ఇదే ఈ నాటకంలో కథ.

ఈ కథ సామాన్యంగానే కనిపిస్తుంది. కాని షెరన్స్ లారెన్స్ మాత్రం ఇదంతా మూడంకాల్లో ఇమిడ్చి, అత్యద్భుతంగా నడిపించుకుపోయాడు. ఈ రూపక రచనావిధానం అంతా సరికొత్తగా అతి సున్నితమైన హాస్యధోరణిలో సాగిపోతుంది.

దీనికి డి. వి. నరసరాజు గారు చేసిన అనువాదం కూడా చాలా చక్కగా నడిచింది. వీరి సంభాషణలు మంచి చురుగ్గా హుషారుగా సాగిపోతాయి. రచనకు, ప్రదర్శనానికీ, ఆంధ్ర నాటక కళాపరిషత్తు ప్రథమ తాంబూలం అందుకున్న వీరి 'నాటకా'న్ని గురించి, ఇంతకంటె ఎక్కువగా వ్రాయడం అనవసరం.

అయితే—ఒక యువతికి ముందుగా ఒక ఆసామితో బాగా దగ్గర సంబంధం ఏర్పడడం, తరవాత ఆమె ఇంకొకర్ని పెళ్ళాడాలని అనుకోవడం—పాత గోల బయటపడడం—మధ్యవర్తులు కలుగజేసుకుని వ్యవహారం చెయ్యిదాటిపోకుండా చూడడం—లాంటివి పాశ్చాత్యసంఘానికి నప్పినంతగా మనకు నప్పవు. ఇందుచేత తెలుగుజనానికి ఈ నాటకం కొంత విడ్డూరంగా కనబడుతుంది.

ఆంధ్ర నాటక కళాపరిషత్తు మన సంఘ వ్యవస్థకు బాగా హత్తుకుపోయే స్వతంత్ర నాటకాలుగాని లేకపోతే—అనువుపడే అలాంటి అనువాదాలుగాని ప్రోత్సహించడం మంచిది.

సింహగడము

[నాటకము]

సురభి నరసింహము. బి. యే, బి. యి డి. ప్రకాశకులు అరుణా ప్రెస్సు, నడకుదురు. కాకినాడ తాలూకా, తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

ఈ నాటకంలో ప్రధానేతివృత్తం సింహగడ విజయము. ఈ విజయం సాధించిన వీరుడు తానాజీ మాలుసురే. ఇతడు శివాజీకి నమ్మినబంటు. తన చాకచక్యంవల్ల సింహగడదుర్గరక్షకుడైన రాయాజీ ఘోరేసరుని తన పక్షానికి తిప్పుకుంటాడు. ఈ కథలో ఉదయభానునికీ, కమలకుమారికీ మధ్య నడిచిన వ్యవహారం కూడా కలుస్తుంది. రచయిత ఇదంతా ఆరుఅంకాలలో కుదించారు.

సాంప్రదాయిక పద్ధతి ననుసరించిన పద్యాలూ, పాటలూ, గ్రాంథిక భాషారచన మొదలైనవన్నీ ఈ నాటకంలో కనిపిస్తాయి.

చారిత్రక రూపకాలు వ్రాసేటప్పుడు ఆకాలపు ప్రజల మనోభావాలు స్ఫురింపజెయ్యడంలో చాలా జాగ్రత్త పడాలి. శివాజీకాలంలో హైందవ ధర్మోద్ధరణావేశం ఉంటే ఉండవచ్చునుగాని, ఈనాడు బయలుదేరిన అఖిలభారతజాతీయావేశంలాంటివి ఆరోజుల్లో కనబడదు. అందుచేత ఈ నాటకంలో చాలాచోట్ల మరాటీవీరులు 'భారత వీరత' మొదలైనవాటిని గురించి ప్రస్తావించడం సముచితంకాదు. రచయిత ఇక్కడ ఈనాటిభావాలు ఆనాటి వ్యక్తులకు హత్తించినట్లు కనిపిస్తుంది.

ఈరచయిత నాటకరచనకంటె పద్యరచన కొంత బాగుంది. ఈ క్రింది పద్యాలనుబట్టి వీరి రచనా పద్ధతి గమనించవచ్చును.

"ఓహో! ఆహవలక్ష్మియే మనకుఁ
    బ్రత్యక్షాన మిచ్చెందహో
రాహిత్యమ్మొనరించి, శాత్రవ కర
    గ్రస్తంబులౌ దివ్యలన్
వ్యూహమ్ముల్ పచరింపుడీ రిపుల
    కాయుర్దీపమార్పన్నటో
త్సాహావేశ పరాక్రమ ప్రళయ
    రుద్రస్ఫూర్తి వర్తింపుడీ!
ప్రాణమ్ముల్ తృణభంగురమ్ములు
    తటిత్ప్రాయంబు లాత్రీలు, కోం
డాణిన్ శాత్రవముక్తఁ జేసి
    శివరాట్పత్రావగీతించి, గీ
ర్వాణ ప్రస్తుతు లెపుమీర
    శివజీపాదోపకీవుల్ పరి

ప్రాణోద్యోగు లటంచు శాశ్వత
సువర్ణభాగ్యతి దీపింపరే!"

TWELVE PEAS IN A POD

[కథల సంపుటి]

మాగ్నొల్లావార్డ్డీ ఆథర్స్ అండ్ ఆర్టిస్ట్స్ ఎసోసియేషన్ 16 బాండ్ సన్స్ గార్డెన్ స్ట్రీట్ తిల్పాక్. మదరాసు వెల: 2 రూపాయలు

ఇది భారతదేశ పరిసరాలపై ఆంగ్లభాషలో రచించిన 12 కథల సంపుటి

పై దేశీయులు అన్యదేశాలలో చాలాకాలం నివసించినా ఆ దేశీయుల ఆచారవ్యవహారాల అంతరాంతరాలు పరిశీలించి ఎన్నదగినసాహిత్యసృష్టి చెయ్యటం చాలాకష్టం అసలాయా దేశీయుల జీవితాంతర్యం వారి దైనందిన వ్యావహారిక భాషలో అంతర్లీనమై ఉంటుంది అందుచేత విదేశభాషల్లో అన్యదేశీయుల జీవితపరిసరాలు చిత్రించటంలో కొంత క్లిష్టత ఏర్పడుతుంది

కాని ఈ రచయిత్రి రచనలలో అంతటా చక్కని భారతీయ జీవన పరిశీలన కనిపిస్తుంది కథలు చదువుతూంటే ఇవి ఎవరో భారతీయులు వ్రాసినట్లే ఉంటాయి గాని పైదేశీయ దృష్టి ఛాయలు వీటిలో కనబడవు ఇది ఈ రచయిత్రి కథలలో ఎన్నదగిన ప్రత్యేక విశిష్టత

ఈసంపుటికి పీఠిక రచించిన మంజేరీ యీస్ ఈశ్వరన్‌గారు వ్రాసినట్లు ఈమె కథల్లో సున్నితమైన స్వభావపరిశీలనము, చిత్రణము ప్రత్యేకంగా పేర్కొనదగిన గుణాలు ఈ జాతి రచనలకు *Twixt Here and there, Renunciation, The Goldsmith Finishes His work* అన్నవి ఉదాహరణలుగా తీసుకోవచ్చును

ఈమె వ్రాసిన కథ లన్నిటిలోను, *One night in a Barn, A question of Authorship* అన్నవి రెండు ప్రత్యేకంగా పేర్కొనదగిన ఉత్తమ కథలు

మిగిలిన వాటిలో చాలావరకు చిత్రణాల తరగతి కెందుతాయి వీటిలో *The call of the eights* ఎన్నదగిన చిత్రణం కవిత్వార్ద్రమైన ఒక సన్నివేశం తీసుకొని రచయిత్రిని ఉన్నత పథాలకు తీసుకొనిపోయిన మాగ్నొల్లావార్డ్డీ రచనాకౌశలం దీనిలో గమనించతగ్గది

ఆకర్షకమైన ముఖచిత్రంతో ముద్రణాదికం ప్రశస్తంగా ఉన్నది

ఈ ఉత్తమాంగ్ల కథాసంపుటి ప్రచురించిన ఆథర్స్ అండ్ ఆర్టిస్ట్స్ సంఘంవారు అభినందనీయులు

శబ్దసింధు

[హిందీ–తెలుగు నిఘంటువు]

సంకలనకర్త వాగిసత్యనారాయణగారు. ప్రచురణ: విజయ భారతీ పబ్లికేషన్స్, రాజమహేంద్రవరము వెల 13 రూపాయలు

ఇది డెమ్మీసైజులో 1278 పుటలుగల పెద్దనిఘంటువు దీనిలో 75 వేల పదాలున్నాయి సాధారణంగా హిందీలో చేరిపోయే సంస్కృత, పార్శీ, ఉర్దూ, అరబ్బీ మొదలైన భాషలపదాలన్నీ సేకరించి, అకారాది క్రమంలో ఇందులో చేర్చారు ఇవిగాక, ఇందులో ఇంకా 5 వేల హిందీ జాతీయాలు కూడా చేరి ఉన్నాయి

హిందీ జాతీయ భాషగా మారిన ఈ రోజుల్లో అందరూ ఈ భాష తప్పకుండా చదవవలసిన అవసరం ఏర్పడింది తెలుగులో ఇంతవరకు ఇంత పెద్ద హిందీ—తెలుగు నిఘంటువు బయలుదేరలేదు ఇది హిందీభాష చదివేవారికి బాగా ఉపయోగిస్తుంది ఇంత పెద్ద నిఘంటువు తెలుగులో ప్రకటించడానికి శ్రమపడిన ప్రకాశకులు, సంకలనకర్తలైన వాగి సత్యనారాయణగారు హిందీభాష చదివేవారికి చక్కని సౌకర్యం కలిగించారు

విక్రమప్రకృతి

[పద్యకావ్యము]

యామిజాల పద్మనాభస్వామి, శారదా విద్యాలయ బాలికోన్నత పాఠశాల, త్యాగరాజనగర్, మదరాసు వెల లేదు

ఇది జయపురమార్గంలో తగిలే కొండదారి ప్రకృతిసౌందర్యం వర్ణించే ఏకాశ్వాస పద్యకావ్యము

ఈ కావ్యంలో అక్కడక్కడవచ్చే ప్రకృతి వర్ణనలతోపాటు శైలివర్ణ వస్తువులు, మొదలయినవాటి గొడవలుకూడా అక్కడక్కడ దొర్లుతూంటాయి ఇందులో కేవల ప్రకృతివర్ణనలే కాక, జయపుర రాజ్యంలో నివసించే మనుషుల సాంఘిక వర్ణన కూడా కనిపిస్తుంది

విక్రమప్రకృతిలో పద్యాలన్నీ సాంప్రదాయికమార్గంలో సాఫీగా నడిచిపోతూంటాయి పదప్రయోగము, సమాసాలకట్టుబడి, చక్కని జాతీయ మార్గంలో నడిచాయి అయితే వృత్తరచనల్లో ఈ రచయిత కంతగా చెయ్యితిరిగినట్టు కనబడదు ప్రధానంగా ప్రకృతివర్ణనపరమైన ఈ కావ్యంలోని వర్ణన అక్కడక్కడ ఉదాత్తమార్గం విడిచి, చాలా తేలికంగా తేలిపోతూంటుంది అయితే ఈ క్రింద ఉదాహరించిన వర్ణనవంటివి అరుదుగా ఉన్నా, దీనినిబట్టి ఈ రచయిత ఉత్తమస్థాయి ఏ అంతరువు దాకా వెళ్లిందో గ్రహించుకోవచ్చును

“కుదురుగ మంచిగంధపు జిల్లె
    కొల్లను గప్పుకొంచు ం
వద కలవారిపోల్కి మదవారణ
    కుంభ విరాజియాత్తికా
ప్రసగళ భ్రామానలయి
    పాటలు పాడుచు నచ్చటచ్చటన్
మెదలుచు నుందురందు గను
    నీటుగ భిల్లపురంధ్రి కామణుల్

భక్తి తత్త్వము

శ్రీ నిర్వికల్పానందస్వామి ప్రకాశకులు సాధన గ్రంథమండలి, తెనాలి వెల 12 అణాలు

నారద భక్తిసూత్రాలు సంస్కృత భక్తి తత్త్వంలో ప్రామాణిక గ్రంథం నిర్వికల్పానంద స్వామిగారు ఆ గ్రంథంలోనివిషయం సంగ్రహంగా క్రోడీకరించి తెలుగులో తేటతెల్లంగా వివరించారు

ఇది క్రౌను సైజులో 60 పుటల గ్రంథం అయినా మొత్తంగా నారదభక్తి సూత్రంవిషయం అవగాహన చేసుకోగోరేవారికి ఇది బాగా ఉపయోగిస్తుంది

గౌతమ బుద్ధ
(జీవిత చరిత్ర)

చెరుకూరి వీరయ్య ఎమ్ ఏ ఎల్, ఎల్. టి, ప్రకాశకులు పి ఆర్ అండ్ సన్స్ విజయవాడ. వెల 1-8-0

రచయిత దీనిలో గౌతమబుద్ధుని చరిత్ర సంగ్రహంగా వ్రాశారు. అయితే ఉన్నంతలో దీనిలో ప్రతి ప్రకరణంలోను, బుద్ధుని జీవితచరిత్ర విశేషాలు సర్వబోధనలు పూర్తిగా వచ్చాయి

దీనిలో వాడిన భాష గ్రాంథికమే అయినా చాలా చక్కగా సరళంగా నడిచింది

రామనామ ప్రభావము

శ్రీ కందుకూరి వెంకటవరదయ్య ప్రకాశకులు సాధన గ్రంథమండలి, తెనాలి వెల 6 అణాలు

ఆర్ష గ్రంథాలలో గల రామనామ ప్రశస్తిపరమైన శ్లోకాలన్నీ సేకరించి రచయిత దీనిలో రామనామ ప్రభావం సంగ్రహంగా వివరించారు

రామనామ వ్యుత్పత్తి, జపవిధానము మొదలైనవన్నీ తెలిసికోదలచినవారికి ఈ గ్రంథం ఉపయోగిస్తుంది

అంబికా విజయం

పురాణపండ రామమూర్తి భారతీ ముద్రణాలయము ఆలమూరు వెల: 12 అణాలు

శారదా నవరాత్రులు జరపడం ఆంధ్రదేశంలో అనూచానంగా వస్తున్న సంప్రదాయము ఈ పుస్తకంలో రచయిత దేవీపూజావిషయంలో పురాణ ప్రసిద్ధమైన మాహాత్మ్యాలు, కథలు సేకరించి సరళ వ్యావహారిక శైలిలో సర్వులకు బోధపడేటట్లు వ్రాశారు.

కాని వ్యావహారికంలో అక్కడక్కడ గ్రాంథిక శైలికూడా కనిపిస్తుంది. రచయిత ఈ విషయంలో జాగ్రత్తపడటం అవసరం

బాపూ—నా తల్లి

కుమారి మనూగాంధి అనువాదకుడు నందూరి వెంకటకృష్ణమాచార్యులు సర్వోదయ సాహిత్య పరిషత్తు. హంసినిఅలంకొడ్డు హైదరాబాదు (దక్కన్) వెల పన్నెండు అణాలు.

కుమారి మనూగాంధి గాంధీజీతో నౌఖాలీ సంచారం చేసినప్పుడు అనాటి స్మృతులన్నీ గుజరాతీ భాషలో దినచర్యరూపంలో వ్రాసింది దానికి నందూరి వెంకటకృష్ణమాచార్యులుగారు చేసిన అనువాదమే ఈ గ్రంథం

సామాన్యమయిన గాంధీజీ దైనందిన చర్యలో జరిగిన మహత్తర సంఘటన లెన్నో మనూగాంధీ పాఠకుల కళ్ళకు కట్టినట్టు వ్రాసింది ప్రతి చిన్న విషయంలోను మహాత్ముని దృక్పథం ఎంత విశాలంగా పనిచేసిందో ఈ చిన్న పుస్తకంవల్ల స్పష్టపడుతుంది

అనువాదం అంత జాతీయంగా లేకపోయినా మూలగ్రంథంలోని విషయాలన్నీ పాఠకులకు సులభంగా తెలుస్తున్నాయి

శ్రీ కుసుమహరనాథ లీలాసంగ్రహము

కొత్తపల్లి బుచ్చయ్యాశర్మ పాలమూరు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా వెల ఒకరూపాయి

దీనిలో గ్రంథకర్త కుసుమహరనాథుని జననము, జీవితవృత్తాంతము సంగ్రహంగా వ్రాశారు.

జీవితవృత్తాంతం తరవాత రచయిత హరనాథ లీలలు, హరనాథసందేశము మొదలయిన విషయాలు కూడా చేర్చారు

హరనాథతత్త్వం తెలిసికోగోరేవారందరికీ ఈగ్రంథం సంగ్రహప్రకాశికగా ఉపయోగించగలదు

ఖండకావ్య సంపుటి

శ్రీ రాధాకృష్ణ ప్రెస్ రామచంద్రపురం— వెలలేదు దీనిలో కె. వై రా, శ్రీపాద వెంకటరత్నం, వాడ్రేవు నారాయణమూర్తి, పొన్నపల్లి వెంకటకృష్ణయ్య, రావులపర్తి భద్రిరాజు, పోతుకూచి సూర్యనారాయణమూర్తి అనే అయిదుగురు యువకవుల ఖండకావ్యాలున్నాయి.

ఈ ఖండకావ్య సంపుటికి పోతుకూచి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు రెండు విపులపీఠికలు రచించారు. దీనిలో వీరి కవిత్వాభిప్రాయాలలో ఎక రస్వాల్లి అతివాదులు అంగీకరించక పోవచ్చునుగాని సామాన్య సారస్వతోపాసకు లందరు ఇది తప్పకుండా అంగీకరించే విషయాలే

ఈ రచయితల రచనలలో గేయాలు, పద్యాలు మొదలైన ఆధునికరచనాపద్ధతులన్నీ కనిపిస్తున్నాయి వీరందరు కొత్త కొత్త దారులలో రచనాపద్ధతి సాగించారు. వాడ్రేవు నారాయణమూర్తిగారి 'చంచలుడు' సున్నితమైన హాస్యంతో హాయిగా నడిచి పోతుంది

కె వై రా వ్రాసిన జీవిత, జ్యోత్స్న, కాయన వ్రాసిన రచనలలో ఉత్తమంగా ఉన్నాయి.

పొన్నపల్లి వెంకటకృష్ణయ్యగారు వ్రాసిన రచనలో ఉగాది—విశ్వశ్రీ అనే ఖండకావ్యం బాగుంది

రావులపర్తి భద్రిరాజుగారికి గేయరచనలు భావకవితాపద్ధతి అనుసరిస్తున్నాయి.

మొత్తంమీద ఈ రచయిత లందరిలోను యువకోత్సాహము, నూతన రచనా ప్రభావాలు ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తున్నాయి. క్రమంగా వీరు తమ రచనలలో పరిణతి పొందగలరని అక్కడక్కడ మంచి సూచనలు కనిపిస్తున్నాయి.

ఆర్య ప్రవర్తనము

పండిత ... కేశవాచార్య సిద్ధాంతిశాస్త్రి

ప్రకాశకులు ఆర్యసమాజము గోషామహల్, హైదరాబాద్ (దక్కన్) వెల ఆరణాలు

ఇది హిందీభాషలో పండిత రామనారాయణ మిశ్ర వ్రాసిన భారతీయ శిష్టాచార్ అనే గ్రంథం ఆధారంగా తీసుకుని రచించిన గ్రంథమని గ్రంథకర్త తమ పీఠికలో తెలియజేశారు.

ఇది ఆర్యసమాజం ధర్మపద్ధతిని అనుసరించి వ్రాసిన పుస్తకము

దీనిలో విద్యార్థులు ముఖ్యంగా దైనందిన జీవితంలో అవలంబించవలసిన నియమాలను గురించిన వివరాలున్నాయి

అయితే ఈ విషయాలు ఆర్యసమాజస్థు లయిన విద్యార్థులే కాక తదితర విద్యార్థులు కూడా అనుదినము ఆచరణలో పెట్టదగినవిగా ఉన్నాయి.

దీనికి సూరవరపు కుమారస్వామిరావుగారు పీఠిక రచించారు ఇది విద్యార్థు లందరు చదువవలసిన పుస్తకము

Printed & published by S. Sambhu Prasad at the Andhra Patrika Press, No 7, Thambu Chetty Street, Madras. Editor: S. Sambhu Prasad

మద్రాస్ స్టేట్ హాండ్‌లూం వీవర్స్
కో-ఆపరేటివ్ సొసైటీ లిమిటెడ్
ఎగ్మూరు — మద్రాసు

అతని ప్రాణాలన్నీ ఆమె మీదనే

అతనంటాడు, భార్య అన్నప్పుడు, అన్ని విధాలా తన భార్యవలెనే ఉండాలని. అందుకు కారణం, ఆమె మెలకువలో ప్రవర్తిస్తుంది.

ఆమె చాల చురుకైనది. ఉదయం పూట భర్తకు ఆఫీసుకు కావలసిన దుస్తులన్నీ తీసి సిద్ధంగా వుంచుతుంది. సాయంత్రం అతడు ఇంటికి చేరుకోగానే రుచివంతమైన ఒక గ్లాసుడు 'టీ' చేతికందిస్తుంది. ఆ 'టీ' చేయడానికి అట్టే ఖర్చు కూడా కాదు.

తియ్యని ఆమె చిరునవ్వువలెనే ఆమె చేతి 'టీ' కూడా అతడిని ఎం వశం చేస్తుంది. అందు చేతే అతని పంచప్రాణాలు ఆమె మీదనే పెట్టుకున్నాడు.

మంత్ర శక్తి నిచ్చే పానీయం

"టీ" త్రాగండి

సెంట్రల్ "టీ" బోర్డువారిచే ప్రచురించబడినది.

విజయ వారి

పెళ్లి చేసి చూడు

నటులు: జి. వరలక్ష్మి, ఎన్. టి. రామారావు,
సావిత్రి, జోగారావు, దొరస్వామి, డా. శివరామకృష్ణయ్య,
రంగారావు, పుష్పలత, వెంకయ్య, కుందు, బేబి గిరిజ,
బాలకృష్ణ, పద్మనాథం వగైరా

డైరెక్టర్.... ప్రసాద్ .... నిర్మాతలు.. నాగిరెడ్డి.. చక్రపాణి